

10—16 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 10 mars

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Nilsson, Ferdinand, ang. likalönsprincipen	5
av herr Schöött ang. avsaknaden av en terminal i Stockholms centrum för inrikesflyget	7

Svar på interpellationer:

av herr Isacson ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel	8
av herr Högström ang. en hamnanläggning i Ådalen	20
av fru Hamrin-Thorell ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar	22

Meddelande ang. enkla frågor:

av herr Kaijser ang. viss statistik över studenter	31
av herr Eriksson, Karl-Erik, ang. förkortning av jakttiden på rådjur	31

Fredagen den 11 mars

Svar på interpellation av herr Nilsson, Yngve, ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket	32
--	----

Tisdagen den 15 mars

Svar på enkla frågor av herr Isacson och herr Larsson, Thorsten, ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti	41
Interpellation av herr Pettersson, Harald, om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen	50

Onsdagen den 16 mars

	Sid.
Minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser	53
Suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna	63
Medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.	71
Anslag under tionde huvudtiteln:	
Upprustning av landsbygdens elnät	83
Bidrag till kursverksamheten inom statens institut för hantverk och industri	85
Utrustning och inredning för statens institut för hantverk och industri	90
Bidrag till företagareföreningar m. fl.	92
Sveriges geologiska undersökning	98
Sammansättningen av styrelsen för institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR	100
Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi	102
Statens pris- och kartellnämnd	124
Statens institut för konsumentfrågor	125
Fonden för idrottens främjande	130
Interpellation av herr Isacson ang. jordbrukspolitikens framtida utformning	137
Anslag under tionde huvudtiteln (Forts.):	
Om sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i Norrland	149
Statens hantverks- och industrilånefond	151
Avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden	152
Den allmänna varuskatten	158
Om viss differentiering av drivmedelspriserna	170
Bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension	171
Om sänkt folkpensionsålder	172
Det inkomstprövade tillägget till studiebidrag	180
Behovsprövning vid studiesocialt stöd	182
Om åtgärder mot rasdiskriminering	184
Juridisk persons förvärv av mark	185
Arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.	191
Om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet	193

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 16 mars	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, ang. stärkande av den kommunala självstyrelsen	52
— nr 19, ang. fördelningen av samhällsuppgifterna på staten, landstingen och primärkommunerna	52
— nr 20, ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser	53
— nr 21, ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna	63
— nr 22, ang. anhängiggörande av kommunala ärenden	70
— nr 23, om tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige	70
— nr 24, ang. rätten för ordförande och vice ordförande i kommunal församling att delta i förhandlingarna	70
Statsutskottets utlåtande nr 33, ang. anslag till sjöfartsändamål ..	70
— nr 10, ang. utgifterna inom handelsdepartementets verksamhetsområde	82
— nr 32, ang. ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete ..	152
— nr 34, ang. stat för statens allmänna fastighetsfond	157
— nr 35, ang. anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	157
Bevillningsutskottets betänkande nr 10, ang. den allmänna varuskattn	158
Bankoutskottets utlåtande nr 12, om viss differentiering av drivmedelspriserna	170
— nr 13, ang. tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek..	171
Första lagutskottets utlåtande nr 17, om skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden, m. m.	171
Andra lagutskottets utlåtande nr 19, ang. bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension	171
— nr 20, om sänkt folkpensionsålder	172
— nr 21, ang. det inkomstprövade tillägget till studiebidrag	180
— nr 22, ang. behovsprövning vid studiesocialt stöd	182
— nr 23, om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för fotvård m. m.	184
— nr 24, om samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid	184
— nr 25, om åtgärder mot rasdiskriminering	184
Tredje lagutskottets utlåtande nr 14, ang. viss införsel av och handel med fridlysta djur	184
— nr 15, ang. juridisk persons förvärv av mark	185
— nr 16, ang. bestämmandet av expropriationsersättning	191
— nr 17, ang. prissättningen på bostadsrättslägenheter	191
— nr 22, om rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall	191

	Sid.
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7, ang. omhändertagandet av övergivna bilvrak	191
— nr 9, om ökad social informationsverksamhet m. m.	191
— nr 10, ang. arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.	191
— nr 11, om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet	193
— nr 12, om ökade möjligheter till fritidssysselsättningar för vissa värnpliktiga	195

Torsdagen den 10 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad får härmed anhålla om ledighet från riksdagen under tiden den 17—den 25 mars 1966 på grund av utrikes tjänsteresa.

Stockholm den 8 mars 1966

Olof Palme

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 90, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i vägtrafikförordningen jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 87, i anledning av väckt motion om en översyn av barnavårdsmannainstitutionen; och

nr 88, i anledning av väckta motioner om återfående av överskjutande in-satskapital i ekonomisk förening.

Ang. likalönsprincipen

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **KLING** erhöll ordet för att besvara herr *Ferdinand Nilssons* fråga angående likalönsprincipen, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 2 mars, och yttrade:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har frågat mig: »Vilka konsekvenser ur rättslig synpunkt får ett bifall till proposition nr 33 till innevarande riksdag angående skydd för de mänskliga rättigheterna, artikel 23 punkt 2, i fråga om den svenska dyrortsgraderingen, då därigenom tillförsäkras 'envar utan åtskillnad rätt till lika lön för lika arbete'?»

Mitt svar är: Ett bifall till proposition nr 33 får inga konsekvenser för den svenska dyrortsgraderingen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Det bör vara lugnande, i den mån vi kan lita på att det blir på det här viset. Vi är ju alla intresserade av att det svenska är suveränt — inte minst på dess födelsedag, valdagen då riksdagen väljs — men vi vet att denna suveränitet emellanåt skiftas bort i vissa internationella sammanhang.

Enskilda grupper och enskilda personer har enligt prop. 33 möjlighet att anföra klagomål därest de anser att bestämmelserna om de mänskliga rättigheterna inte har följts. Ärendena går då till kommissionen, och om kommissionen finner det berättigat går de, såvitt jag förstår, till domstolen. Om nu ingår i de mänskliga rättigheterna, såsom jag har förutsatt i min fråga, en garanti också beträffande lika lön för lika arbete, förefaller det mig som om de som känner sig förorättade i det fallet skulle kunna vända sig till kommissionen. Kommissionen skulle enligt propositionen kunna gå till domstolen, under förutsättning att den finner det rimligt och riktigt. Det är den enda objektiva grunden för kommissionens bedömande, och i så fall förstår jag knapp-

Ang. likalönsprincipen

past att det likväl inte skulle betyda någonting.

Å andra sidan har jag velat peka på det sammanhang, som finns mellan de mänskliga rättigheterna över lag och i de flesta länder, och en för vårt land känslig punkt, nämligen denna statliga dyrortsgruppering, som ju så att säga är en nationell egenart. Den förekommer inte mycket på andra håll. De mänskliga rättigheterna är ju icke, som de kanske populärt och felaktigt uppfattas i vårt land, specialprivilegier beträffande negrer och judar, utan gäller oss alla. Bestämmelserna avser således att ge också den svenska medborgaren rätt till lika lön för lika arbete.

Argumentationen i svaret var ju inte så utförlig, och det är naturligt med tanke på att det bara gäller en enkel fråga. Å andra sidan kommer det från så auktoritativt håll att jag förmodar det står sig vid en eventuell prövning i domstolen för den händelse att kommissionen dit skulle hänskjuta klagomål från dem som anser sig förorättade sedan proposition 33 bifallits.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson föreföll att vara nöjd med svaret i den mån man verkligen kunde lita på att det förhåller sig som jag sade.

Herr Nilsson kan vara övertygad om att man kan göra det. Den proposition det här gäller är en förklaring enligt artikel 46 i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Den konventionen innehåller över huvud taget icke någon bestämmelse som den herr Nilsson har angivit i sin fråga.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Propositionen ger oss anvisningar om att Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna är behö-

rig mottaga framställning från enskilda personer, enskilda organisationer och grupper av enskilda och innehåller en möjlighet till besvär över kommissionens beslut. Sedan förklaringen ratificerats skall domstolen kunna uppta sådana ärenden till prövning, för den händelse prövningen utfaller så att man anser det vara fråga om ett ingrepp i dessa mänskliga rättigheter.

Praktiskt innebär ortsgrupperingen att en järnvägsman som bor exempelvis i Kungsängen avlönas på ett sätt för ett arbete, medan den som bor i Stäket fem minuters färd längre bort avlönas på ett annat sätt för samma arbete, och för den som bor 10—15 minuters väg åt andra hållet — i Bålsta — gäller en annan och lägre lön för samma arbete. Men det kan hända att jag har missförstått det där med mänskliga rättigheter, det kanske inte gäller här.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag kan bara upprepa, att jag och mina medarbetare inte har kunnat återfinna de citerade orden varigenom envar utan åtskillnad tillförsäkras rätt till lika lön för lika arbete.

Det är möjligt att herr Ferdinand Nilsson har tänkt på Förenta Nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna — där finns det en likartad bestämmelse — men propositionen avser inte den deklarationen, utan Europarådskonventionen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet för att jag nu — efter debatten — erhållit det skriftliga svaret på min fråga.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. avsaknaden av en terminal i Stockholms centrum för inrikesflyget

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME erhöll ordet för att besvara herr Schöotts fråga angående avsaknaden av en terminal i Stockholms centrum för inrikesflyget, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 25 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Schött har frågat, om jag uppmärksammat den brist i våra kommunikationer som avsaknaden i Stockholms centrum av en terminal för inrikesflyget utgör och vilka åtgärder jag i så fall avser vidta för att avhjälpa denna brist.

Svaret på den första frågan är ja.

Beträffande den andra frågan vill jag framhålla att det i första hand ankommer på vederbörande flygbolag och kommunala myndigheter att sörja för att denna angelägenhet ordnas på ett tillfredsställande sätt. Vissa möjligheter torde finnas att lösa terminalfrågan i anslutning till Stockholms centralstation. Jag har tagit vissa kontakter bl. a. med statens järnvägar för att undersöka möjligheterna till en positiv lösning.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Jag ber först att få tacka herr statsrådet Palme för svaret på min enkla fråga.

Det är ju så, att sedan flygterminalen på Nybroplan flyttades till Haga den 1 april 1962 och i samband därmed inskränktes till att betjäna endast den utrikes luftfarten, har det inte funnits någon terminal för vårt inrikesflyg här i Stockholm. Missnöjet med indragningen av terminalen vid Nybroplan var mycket stort, men resenärerna tröstades med att de snart skulle få en ny terminal. I första hand hade man tänkt sig att denna skulle läggas vid Centralstationen.

Sedan planerna på den placeringen hade gått i stöpet, uppgavs det att den nya terminalen skulle placeras i hörnet

av Oxtorgsgatan och Sveavägen. Planerna på en dylik placering måste ha avancerat mycket långt, ty om man slår upp den senaste telefonkatalogen för Stockholm, sid. 1661, ser man att det rent av finns en inrikesterminal, belägen vid Oxtorgsgatan 4 med bl. a. linjetrafik till och från Bromma och med resgodsförvaring. Det tråkiga är emellertid att denna terminal endast finns i telefonkatalogen — i verkligheten saknas den alltjämt. Enligt uppgift har planerna även på denna placering skrinlagts, antagligen på grund av svårigheter ur stadsplanesynpunkt.

Förbindelserna mellan Stockholm och Bromma flygfält har berörts bl. a. i ett yttrande av Handelskamrarnas nämnd i december 1962 över ett förslag i Nordiska rådet om en överflyttning av flyget på de nordiska grannländerna från Arlanda till Bromma — en i och för sig betydelsefull fråga, på vilken jag givetvis ej här kan närmare ingå. I detta yttrande sägs bl. a.: »Ett speciellt problem — som emellertid icke endast eller i första hand gäller passagerare i nordisk trafik — utgör förbindelserna mellan Stockholm och Bromma. För transporter från Bromma till Stockholm (Centralstationen) kan taxibil i s. k. linjetrafik anlitas till en kostnad av 4 kronor per passagerare. Någon motsvarande möjlighet finns icke för färd i riktning Stockholm—Bromma. I andra storstäder — det gäller i varje fall Helsingfors, Köpenhamn och Oslo — finns det i regel bekväma möjligheter till kollektiv transport till flygplatsen. Denna fråga — som förvisso är av betydelse även för nordiska passagerare, som efter uppehåll i Stockholm skall anlita inrikesflyget — bör med det snaraste ges en tillfredsställande lösning.»

Detta skrevs 1962. Det har nu förflutit i det närmaste fyra år sedan inrikesterminalen vid Nybroplan försvann, och vi har ännu ej fått någon ersättning. Låt oss konstatera att detta är mycket otillfredsställande!

Det är många som berörs av denna

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

otillfredsställande ordning. Antalet resande med flyg till och från Bromma uppgick år 1963 till 603 180, år 1964 till 687 412 och beräknas år 1965 ha överstigit 700 000.

I anledning av statsrådet Palmes svar vill jag endast säga, att jag är fullt medveten om att det aktuella problemet måste i första hand anses vara flygbolagens och de kommunala myndigheternas och inte kommunikationsministerens. Situationen är emellertid den, att flygbolagen och de kommunala myndigheterna uppenbarligen ej själva kan lösa frågan — de upprepade misslyckandena tyder härpå. Det vore värdefullt om nu statsrådet Palme som högste chef både för kommunikationerna och stadsplaneringen i landet ville intressera sig för denna fråga och se till att den får en lycklig lösning.

Enligt svaret skulle vi nu vara tillbaka vid tanken på att förlägga terminalen till Centralstationen. Låt oss hoppas att det denna gång verkligen skall lyckas, ty den platsen är ju naturlig och ur trafikanternas synpunkt utomordentligt lämplig.

Jag vill sluta med att än en gång tacka för svaret, och jag hoppas att min enkla fråga kan påskynda en lösning av detta problem, en lösning som många har väntat på och väntat på alltför länge.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Herr Schöotts uppgifter om telefonkatalogen synes ge vid handen att planeringen ligger väl framme, åtminstone på detta avsnitt. Jag känner inte till det.

Det är riktigt att detta inte primärt är en fråga för kommunikationsdepartementet att lösa. Som herr Schött vet rivs och byggs det en del i den här staden, vilket försvårar sådana här frågors lösning i någon mån. Jag kan därför inte säga annat än att det naturligtvis är högeligen önskvärt att denna fråga berörande inrikesflyget och också utrikesterminalen och samplaneringen

mellan utrikes- och inrikesflyg får en lösning. Självfallet är vi inom kommunikationsdepartementet högst intresserade av detta. De kontakter jag haft i frågan har också övertygat mig om att det är ett ganska snårigt problem, och jag vill inte ge några förhastade löften om hur snabbt det skall gå att komma till en lösning. Jag kan bara bekräfta vår fortsatta uppmärksamhet och vårt intresse för frågan.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Det är just för att det är ett sådant snårigt problem, som jag velat besvara statsrådet med min enkla fråga. Det är oss alla bekant, att statsrådet har många problem att syssla med, men detta bör vara ett honom i hans nya uppgift mycket närliggande, och jag uttalar den förhoppningen, att statsrådet kommer att ägna just detta problem ett verkligt intresse.

Jag tackar än en gång för svaret.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag har redan vid flera tillfällen varit i kontakt med problemet. Jag vill bara säga att jag inte tycker att herr Schött besvarar på något sätt. Det är snarast ett värdefullt stöd som denna fråga har utgjort.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som tillkännagivit, att hon hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Isacsons interpellation angående åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel, erhöi ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Isacson har bett mig redogöra för min syn på prisut-

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

vecklingen på livsmedel och frågat vilka åtgärder som kan tillgripas för att nedbringa hushållens kostnader för livsmedel.

Såsom herr Isacson berört är frågan om utvecklingen av livsmedelspriserna av stort allmänt intresse. Detta belyses bäst av det förhållandet att av de totala utgifterna för privat konsumtion f. n. 27 % går till egentliga livsmedel.

Självfallet är livsmedelsprisernas utveckling beroende på ändringar i priser och kostnader såväl i producentledet som i förädlings- och distributionsleden. Det är inte möjligt att inom ramen för ett interpellationssvar belysa alla de faktorer inom dessa led som påverkar prisutvecklingen. Jag vill erinra om att på uppdrag av 1960 års jordbruksutredning gjorts en undersökning av jordbruksprodukternas distributions- och marginalförhållanden som publicerats i ett särskilt betänkande. För min del får jag begränsa mig till att beröra några förhållanden som enligt min mening särskilt bör uppmärksammas i förevarande sammanhang.

Av det nyss nämnda betänkandet och vissa kompletterande undersökningar som statens pris- och kartellnämnd utfört framgår att den s. k. jordbrukarandelen i livsmedelspriserna, dvs. ersättningen till jordbrukarna för i livsmedlen ingående råvara, under de år på 1960-talet som nu kan överblickas rört sig omkring 50 %. Effektiviteten i producentledet samt förädlings- och distributionsleden har således ungefär samma betydelse för konsumentpriset på livsmedel.

Nominell producentprisindex för jordbruksprodukter har sedan den 1 september 1959 stigit med ca 27 %. Samtidigt beräknas produktionsvolymen per arbetstimme ha stigit med 5 % per år. Det kan således konstateras att trots en kraftig minskning av arbetsförbrukningen prisnivån stigit i ungefär samma takt som den allmänna kostnadsutvecklingen.

De möjligheter som finns att i en för

livsmedelspriserna gynnsam riktning påverka den angivna utvecklingen av råvarupriserna borde dock enligt min mening främst ligga i en fortsatt och ökad rationalisering inom jordbruket. Bl. a. borde en ytterligare specialisering av produktion vid de enskilda jordbruksföretagen och en övergång till produktion i större skala av de olika produkterna kunna ge ökade förutsättningar för att hålla produktionskostnaderna nere.

Även inom förädlings- och distributionsleden har under senare år skett betydande prisstegringar. Dessa beror visserligen främst på att ökade arbets- och kapitalkostnader inte kunnat uppvägas av den fortgående rationaliseringen. Men därtill kommer, såsom herr Isacson berört, att konsumtionsvanorna förskjutits så, att efterfrågan alltmer inriktas på produkter med högre förädlingsgrad. I den förut nämnda undersökningen har försök gjorts att belysa betydelsen härav för prisutvecklingen, men av betänkandet framgår att det är svårt att statistiskt belysa denna faktor. För min del vill jag framhålla att denna ändrade efterfrågan och den därav följande prisutvecklingen på de färdiga produkterna är ett uttryck för den allmänna standardhöjningen i vårt samhälle. Jag vill också understryka att konsumenten ofta har möjlighet att välja mellan att köpa en dyrare, mera bearbetad produkt eller en billigare produkt som kräver mer arbete i hemmet med tillredning o. d.

Även i dessa led är det säkerligen möjligt att genom ytterligare rationalisering påverka prisutvecklingen. Inom livsmedelshandeln råder en relativt stark priskonkurrens, som bl. a. bidrar till en snabb strukturförändring. F. n. bortfaller ungefär 1 000 livsmedelsbutiker per år, vilka ersätts av stora, mera rationellt drivna enheter. Det finns anledning att antaga att denna rationalisering kommer att fortsätta med gynnsam effekt på marginalförhållandena.

Samhällets möjligheter att påverka

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

prisutvecklingen på det här området är i viss mån olika, när det gäller producentledet och förädlings- och distributionsleden. I fråga om råvaruproduktionen är det enligt min mening ur konsumentens synpunkt angeläget att se till att den reglering av jordbrukspriserna, som vi måste räkna med att ha även i framtiden, utformas så, att den ej hämmar rationaliseringen och att den såvitt möjligt ej verkar konkurrensbegränsande. Även aktiva rationaliseringsfrämjande insatser från det allmännas sida är enligt min mening motiverade ur konsumentens synpunkt. Inom förädlings- och distributionsleden kan samhället genom lagstiftningen mot konkurrensbegränsning samt genom prisövervakning och konsumentupplysning verka för att pris-konkurrensen blir effektiv. Flera utredningar — riktpisutredningen och konsumentupplysningsutredningen — överväger f. n. hur samhällets insatser på dessa områden skall ytterligare intensifieras.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lindström för svaret, som jag skulle vilja beteckna som försiktigt, sakligt och allmänt hållet. Utifrån det svaret skulle jag inte behöva säga så mycket, men jag skulle vilja understryka betydelsen av att man på detta område kan föra en verkligt saklig debatt, som inte leder in på avvägar eller på sidan om — med önsketänkande och sådant.

Orsaken till min interpellation var ju helt enkelt den, att jag sett statsrådet Lindström i annat sammanhang uttala sig om de här problemen på ett sätt som är mycket kategoriskt och många gånger rent ut sagt illa underbyggt. Det var med utgångspunkt från detta och bland annat från en artikel i tidningen Livs som jag ställde min interpellation. Jag kan inte låta bli att ställa de här frågorna på nytt till statsrådet Lindström för att höra om stats-

rådet står för vad hon där har sagt. Interpellationssvaret ger mig alltså ingen anledning till några närmare kommentarer just nu.

Det är emellertid så att jordbruket alltför lätt och alltför ofta i den allmänna debatten får skulden för fördyringar som sker för konsumenterna. Livsmedel kan betraktas som dyra och förvisso är de det. Det finns många synpunkter på hur man skall behandla det här ämnet och vad man skall göra för att över huvud taget komma till rätta med problemen. Jag vill också säga att livsmedelskostnadernas andel är av intresse i det här sammanhanget.

Jag har här med herr talmannens medgivande tagit med några tablåer för att åskådliggöra den problematiken. En av dem visar andelen för konsumenthushållet av olika utgifter. Det framgår att 27 procent går till livsmedel, 10 procent till sprit och tobak, 14 procent till bostad, bränsle och lyse, 12 procent till kläder, 14 procent till resor och fordon, 10 procent till möbler och inventarier, 10 procent till övriga utgifter. Till det kan vi lägga skatter på ungefär 30 procent.

Av det här tar andelen som går till jordbruket 8 procent. Kanske vi skall ha en liten decimal och säga något omkring 8 procent. Likväl är det dessa 8 procent, som i dagens situation tycks vara det som mer än annat intresserar regeringen att angripa. Jag vet inte varför. Men jag tycker att de här 8 procenten i detta sammanhang ändå är en ganska blygsam siffra.

Nu är livsmedelskostnadernas andel i Sverige en siffra som är relativt gynnsam vid jämförelse med andra länder. Vi kan ta till exempel Storbritannien, där vi också har 27 procent till livsmedel. Vi kan ta Frankrike, där livsmedelskostnaderna är 31 procent och Italien med 43 procent, Nederländerna 30 procent, Norge 28 procent, Kanada 22 procent, USA 20 procent. Vi ligger alltså inte alls illa till i det avseendet.

Nu skall vi också veta att livsmed-

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

len i dagens Sverige inte enbart kommer från det svenska jordbruket, då vi har en nettoimport av livsmedel från utlandet på omkring 2 miljarder, om vi räknar bort exporten som å andra sidan sker — en nettoimport på 2 miljarder kronor alltså.

Statsrådet har emellertid i tidningen Livs gjort vissa uttalanden men också i ett annat sammanhang tidigare sagt någonting om att en annan jordbrukspolitik skulle kunna ge oss livsmedel, som vore 1,5 miljard billigare för konsumenterna. Man kan ju fråga sig vad detta skulle innebära, om man vet att jordbrukarna för sina produkter i dag får totalt 4,5 miljarder kronor. Beloppet 1,5 miljard kronor är alltså en tredjedel därav. Det är ett uttalande som jag har mycket svårt att förstå och det kan inte ha en reell innebörd.

Man kan naturligtvis ha olika synpunkter på hur man skall angripa det här problemet framöver. Tidningen Livs har emellertid till statsrådet Lindström bland annat sagt, att när det gäller mjölk så är det önskvärt att vi skulle kunna få ett pris som ligger 20—25 öre lägre än i dag. Ni talar också om de orimliga frihandelsmarginalerna, som anges till 13,8 procent i medeltal, och angriper vår svenska sockerproduktion som mycket dyr. I det avseendet har statsrådet fått hjälp av tidningen Aftonbladet, som i en artikel den 2 mars säger att det finns miljonvinster att göra för konsumenterna, om man slopar den svenska sockerbetsodlingen och i stället importerar socker.

Jag skall börja med sockret. Jag tycker att resonemanget är intressant ur många synpunkter. I den tidigare nämnda artikeln säger nämligen statsrådet Lindström att världsmarknadspriset på socker är 35 öre men att det svenska sockret kostar 1 krona 80 öre. Jag hade till när jag såg den siffran. Jag visste inte hur mycket det svenska sockret kostar, men jag frågade min fru, som har reda på livsmedelspriserna. Jag sade: Kostar det svenska sock-

ret 1: 80? Vem har sagt det? undrade hon. Det säger statsrådet Lindström, svarade jag. Om hon betalar 1: 80, är hon dålig konsument. Strösocker köper hon i 50-kilosäckar, ty det kan man ju lagra hur länge som helst, och då kostar det 1: 38, inklusive omsättnings-skatt, fick jag veta.

Nu vill jag fråga: Är det rimligt att ställa världsmarknadspriset 35 öre i relation till konsumentpriset? Vad är det vi talar om? Det är en begreppsförvirring utan like, såvitt jag förstår. Det kan hända att man i dag på världsmarknaden kan köpa socker för 40 öre per kilo, men det är råsocker, det vill säga oraffinerat socker. Det skall transporteras hit, det skall förädlas, det skall distribueras till handlarna, och omsättningskatt skall läggas på. Ändå skall man kunna göra miljonvinster!

Jag vill nämna för statsrådet att England, som har långtidsavtal med sockerproducerande länder för närvarande betalar 90 öre per kilo för socker, men producentländerna har sagt upp avtalet, ty de kan inte producera sockret för 90 öre. Det priset täcker inte produktionskostnaderna. I de flesta fall är det fråga om u-länder, och det gör saken särskilt intressant ur statsrådet Lindströms synpunkt. Dessa länder säljer 10 procent av världsmarknadens socker, en kvantitet som alltså går på export till dumpingpriser för 35 à 40 öre. Det är absoluta bottenpriser, och inget land kan producera till detta pris.

Professor Gårdlund — som är internationell ekonom, och jag godtar hans siffror — har nyligen sagt att Indiens framställningskostnader för råsocker är 1: 35. Om vi skall skrota ner den svenska sockerbetsodlingen, skall vi väl ändå rimligtvis betala u-länderna deras produktionskostnader för sockret, och då är vinsten ur konsumentensynpunkt helt borta. Även om vi köper sockret till samma pris som England, 90 öre, och vi sedan lägger på förädlingskostnader, omsättningskatt o. s. v., är hela vinsten borta. Jag tycker statsrådet

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

Lindströms resonemang är ett orimligt tal, och jag frågar: Står statsrådet verkligen för vad Ni sagt i tidningen Livs? Är det inte ett olycksfall i arbetet att statsrådet uttalat sig på det sätt som skett?

Jag skulle också vilja ta upp frågan om de »orimliga» partihandelsmarginerna. I senaste numret av tidningen Livs har statsrådet fått beskedet, att marginalen för kött inte är 13,8 procent. Den är i partihandelsledet 6 procent. Statens pris- och kartellnämnd har till och med vid en senare beräkning funnit att den är endast 5 procent. Jordbruksorganisationerna har alltså inte någon monopolställning, som de utnyttjat på ett sådant sätt att orimliga förhållanden skapats.

Det är intressant att här göra en jämförelse med USA som ju ofta framställs som ett mönster för oss. Där finns ingen jordbrukarorganisation, men så har också under hela tiden sedan 1951 skett en utveckling som just för fru Lindström borde vara mycket intressant att studera. Man har fått ett allt större gap mellan producentpriset och vad konsumenten betalar, helt enkelt därför att det inte finns några organisationer som bevakar jordbrukarnas intressen. Jag har här ett litet referat av vad amerikanska representanthusets jordbrukskommitté mycket klart påtalat inför representanthuset. Kommittén har sagt att jordbrukarna producerar mer och bättre produkter än någonsin tidigare men får lägre priser än för 17 år sedan trots att deras egna omkostnader oavbrutet stiger och trots att konsumentpriset har ökat mycket kraftigt.

Jag tror alltså inte att man skall tilldela jordbrukets organisationer den negativa roll i dagens samhälle man gärna vill ge dem i debatten. Deras roll är av klart positiv natur. Om vi går tillbaka och ser på förhållandena under krigstiden, tror jag vi skall vara på det klara med vilken utomordentlig roll de svenska jordbruksorganisationerna då spelade för det svenska folkhushållet.

Nu är det väl även så när det gäller vissa sådana här världsmarknadspriser att de går upp och ned. Jag skulle bara såsom en liten kuriositet vilja erinra om hur det var när Castro fick besvär på Cuba. Då sprang plötsligt dumpingpriset på världsmarknaden upp till 1:65 kronor på råsocker. Världsmarknadspriset är alltså ingenting att lita på i en orolig värld, där det jäser och sjuder på så många håll.

Vi har väl dock i detta land en strävan efter att få bättre livsmedel och livsmedel av högre kvalitet, mera högvärdiga livsmedel. Jag har en bestämd känsla av att konsumenterna i detta fall även i framtiden har ett intresse av att få bättre livsmedel.

Vad som är intressant i sammanhanget är emellertid också att konsumenten är beredd att betala alltmer för inbyggd hembiträdesservice. Det påverkar ju det slutliga priset mycket starkt men på ett sådant sätt, att det tyvärr ofta inte kommer med i debatten, trots att det spelar en många gånger avgörande roll. Jag har roat mig med att göra ytterligare en plansch, som något belyser en mycket vanlig matvara, nämligen potatis. Detta är dagens siffror, inhämtade i går och absolut aktuella. Jag skall visa kostnadseffekten av bekvämligheten.

Jag har själv producerat potatis i många år. Jag får i Stockholm 42 öre per kg för prima SMAK-potatis. För detta har jag odlingskostnaden, lagringskostnaden fram till nu, sorteringskostnaden, kontrollkostnaden, säckkostnaden och fraktkostnaden. Nu går jag till en affär i Stockholm. Jag skall uppehålla mig på neutral mark och går till Konsum. Jag frågar: Vad kostar potatis? 86 öre per kilo kostar den i tvåkilos-påsar och 84 öre per kilo i femkilospåsar. Då är alltså ungefär 9 öre per kilo omsättningskatt. Sedan kan jag köpa samma vara tvättad, därför att det är bekvämt att lägga den direkt i grytan. Den kostar då 1:10 kronor per kilo. 11 öre är omsättningskatt. Sedan kan jag göra det

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

ännu bekvämare för mig genom att köpa Bjärepotatis, en väldigt fin potatis. Jag skär upp locket och lägger potatisen direkt i grytan. Denna potatis kostar 2: 60 kronor per kilo, således 26 öre i omsättningskatt.

Har vi detta klart för oss? Detta, fru Lindström, är en sak som jag skulle vilja att vi tar upp när vi diskuterar möjligheterna att förbilliga livsmedelskostnaderna. Jag tycker detta förhållande är oerhört intressant i sammanhanget.

Jag skulle tro att denna utveckling är något som går igen överallt. Jag kan säga till en husmor att hon skall köpa en halv eller en kvarts gris och lägga den i frysbox, om hon har någon. Hon får grisen för 7 kronor till 7: 25 per kilo. Det är för arbetsamt och besvärligt säger många, men många gör det trots allt. Min fru gör det bland annat. Då går man i stället till en livsmedelsbutik och köper den kokta skinkan. Jag förstår att det är bekvämt och bra. Jag skall inte angripa någon för det. Men vad kostar då den kokta skinkan i dag plastförpackad? Den kostar i Konsum 25: 50 per kilo. Utvecklingen är ungefär densamma, vilken vara jag väljer vilket givetvis påverkar den sammanlagda livsmedelskostnaden för konsumenten. Överallt vill vi ha det färdigt och överallt vill vi ha det så lätthanterligt som möjligt. Alla matvaror skall vara klara att sätta på bordet eller att lägga i grytan. Allt skall vara bekvämt. Ja, varför skall det inte vara bekvämt? Då skall vi emellertid inte angripa jordbruket för att vi vill ha det bekvämt. Det är bara det jag vill framhålla.

Jag har en annan plansch här som visar jordbrukets andel i priset för ett långfranska, som väger 1,6 kilo — det är ett stort långfranska, men det finns fortfarande hushåll som köper sådana. Jag har valt den därför att den utgör en verklig stapelvara. Långfranskan kostar kr. 2: 90 i Danmark och kr. 4: 30 i Sverige. Vad kan orsaken vara till skillnaden? Är prisskillnaden böndernas fel?

Det framgår också att böndernas andel i Danmark utgör kr. 1: 20 och i Sverige kr. 1: 50. Men allt det andra är inte böndernas utan någon annans fel. Jag skall inte angripa någon, men jag vill ha rättsida på den här debatten — vi skall diskutera utifrån faktiska förhållanden och inte söka försvåra debatten genom att ta upp problemen från felaktiga utgångspunkter.

Fru Lindström säger också i sitt interpellationssvar att vi behöver mera rationella och specialiserade jordbruksenheter. Jag delar den uppfattningen och vill säga, att en mycket stark utveckling i den riktningen är på gång. En rationalisering av utomordentlig betydelse äger för närvarande rum — antalet sysselsatta inom jordbruket sjunker med 20 000 per år, o. s. v. En sådan utveckling har vi haft under de senaste 25 åren. Den innebär att vi håller på att bygga upp bättre och effektivare företag. Men om man läser vad som skrivits av en specialutredning inom jordbruksutredningen, finner man att sådana strävanden trots allt inte kan ge oss dessa mycket billigare livsmedel omedelbart — det är bara på lång sikt som läget kan förbättras.

Men då är det några frågor som jag ovillkorligen vill ställa i detta sammanhang. Fru Lindström nämner mjölken som ett av de intressanta områdena i sammanhanget. Vill fru Lindström medverka till att vi får en mjölkreglering som möjliggör en önskvärd mjölkproduktion? Konsumtionsmjölken är ändå det mest högvärdiga och billigaste av alla livsmedel. Detta gäller ur både protein-, vitamin- och mineralsynpunkt; inget annat livsmedel är lika högvärdigt som mjölken. Skulle vi få ett betydligt lägre mjölkpris är jag övertygad om att mjölkproduktionen kommer att minska så starkt att vi över huvud taget på sikt inte får fram den mjölkproduktion som är önskvärd. Sammanhanget med köttproduktionen är också uppenbart — den är helt beroende av tillgången på mjölk. Blir antalet mjölkkor för litet

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

får vi en otillräcklig kalvreserv och för låg köttproduktion. Samtidigt kan vi konstatera att köttproduktionen minskar över hela världen i förhållande till folkmängden. Man ersätter köttet med fläsk eller broiler; men ersätter man det med fläsk kommer man ovillkorligen i kontakt med det besvärliga fettproblemet som fru Lindström har tagit upp i sammanhang med tillverkningen av korn. Man kan säga att det är en ond cirkel vi här kommer in i: vi vill ha bort mjölk-smöröverskottet och fördenskull tvingar vi ner mjölkpriset, vilket leder till minskad köttproduktion, som i sin tur tvingar oss att producera mer fläsk därför att folk vill ha animaliska livsmedel i större utsträckning, och på det viset får vi fram mera fett. Hjälp mig ur den cirkeln — jag har väldigt svårt att få rätsida på detta!

Det finns många sådana här problem som är utomordentligt intressanta och som jag skulle vilja diskutera när vi nu ställs inför frågan om den framtida svenska jordbruksproduktionen och dess uppläggning, hela den svenska jordbrukspolitiken. Vi möter här många intressanta problem. Givetvis har konsumenterna ett mycket legitimt intresse att få vara med i diskussionerna, men förutsättningen för att diskussionen skall vara till nytta är att vi inte i onödan får en uppslitande strid som blir tråkig för alla parter. Vi måste föra denna debatt sakligt och söka få fram de rätta faktiska förhållandena i diskussionen.

Det var med den utgångspunkten som jag, statsrådet Lindström, var ofin nog att framställa denna interpellation. Och det är även därför som jag har varit kritisk mot det svar jag fått; inte mot svarets formulering utan mot vad som har sagts i annat sammanhang.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Herr Isacson började sin långa illustrerade föreläsning med en bekännelse till saktligheten — han

vill inte ha »en debatt på avvägar», han vill »ha rätsida» på debatten. Det är en bra utgångspunkt — men tyvärr släppte han den omedelbart, tappade efter en mycket kort stund all kontakt med saktligheten.

Förutsättning för en saklig debatt är bl. a. att man refererar riktigt och citerar rätt.

Herr Isacson började med att ställa den, förlåt, känslomässiga frågan; »Står hon för vad hon har sagt?» Men han exemplifierade inte på något sätt *vad* jag hade sagt. Eftersom det varit en lång intervju i tidskriften »Livs», och han antydde att det var många andra av mina framträdanden som varit dåligt underbyggda, är det litet för mycket begärt att jag skall kunna gissa mig till vad han vill ha svar på. Men ett och annat har han antytt, och det skall jag här ta upp.

Något som absolut måste vara ett felcitat var när han tillskrev mig yttrandet att en ändrad jordbrukspolitik skulle kunna spara åt konsumenterna 1,5 miljard kronor. Det är gripet helt ur luften; han får en 50-lapp den stund han kan ge mig ett belägg för att jag fällt ett yttrande i något sammanhang som ens kunnat missuppfattas i den riktningen.

När herr Isacson vände sig med denna interpellation till mig uppfattade jag det så, att det var för att få ett tillfälle att känna mig på pulsen som en konsumenternas förespråkare i regeringen och inte för att få yrkesmässigt diskutera jordbrukets andel i prissättningen på livsmedel. Det är en fråga som ligger min kollega jordbruksministern närmare och en fråga som herr Isacson säkert kan få diskutera med honom, om herr Isacson försöker. Det hindrar inte att jag har orienterat mig lite på jordbrukssidan jag också. Som närmast ansvarig inom regeringen för konsumentupplysningen har jag ingen anledning att sticka under stol med min mening, nämligen att prisutvecklingen på livsmedel är bekymmersam

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

för hushållen och motiverar att konsumenterna försöker få ut mera i form av lägre priser ur nuvarande och blivande rationaliseringsvinster och motiverar att de önskar påskynda rationaliseringarna genom strukturförändringar både i jordbruket, livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. Vi jagar *inte* bönder utan vi jagar rationaliseringsvinster i *alla* led.

Det är riktigt som herr Isacson har påvisat i en tablå och även muntligen, att vår livsmedelskonsumtion inte procentuellt sett tar i anspråk en större andel av våra inkomster efter skatt än förr och större än genomsnittet i andra länder. Jag nämnde siffran 27 procent. Den ligger rätt nära den siffra herr Isacson här åskådliggjort. Variationer beror på hur mycket man räknar in i form av utgifter för drycker och tobak. Men, herr Isacson, de inbördes proportionerna mellan olika konsumtionsutgifter är ju inte mycket att döma efter. Om dessa utgifter räknas i procent av inkomsten förskjuts de ju både genom inkomstutvecklingen och genom förändringar i skattesystemet, t. ex. omsen. Man kan inte utifrån en viss procentandel av konsumtionen påstå, att livsmedlen har blivit — om man nu skulle vilja göra det, vilket herr Isacson inte gjorde — en mindre tung post i familjernas budget nu än för 20 à 30 år sedan. Men man kan säga, om man ställer in livsmedelspriserna i ett index att livsmedelsutgifterna blivit större. Det är nämligen ett faktum att livsmedelsindex ligger över konsumentprisindex och att livsmedelspriserna under 1950-talet och fram till nu har stigit mera än priserna på andra varor.

Som herr Isacson framhöll i ett *litet* parti av sitt anförande som var sakligt, beror detta inte oväsentligt på det faktum att vi nu köper mer högvärdiga, förädlade och förbearbetade livsmedel än förr och därmed dyrare. En fullvärdigare kost med protein och äggvista kostar mer än det enkla fettet. Halvfabrikat och djupfrost, som sparar hus-

moderns tid, är en i priset inbakad service. Det är självklart att man inte vill vrida klockan tillbaka i det avseendet och att konsumenterna härvidlag skall betala pris efter prestation.

Men nu är det inte så lätt att mäta prestationerna och få ett vederhäftigt mått på de insatser och tjänster som sammanfattas i begreppet förädlingsvärde. Här kommer vi in på områden där det bränns, några av de frågor som stod i tidskriften »Livs». Jag har besvarat dem där och vill inte ta tillbaka något av svaret. Mejeri-, slakteri- och bageriindustrierna har olika struktur, har olika rationaliseringskrav och olika tendenser till integration i efterföljande handelsled, och att skilja ut prestationerna från varandra och mäta dem med kostnadspålägg — såsom sker — det är ibland för den vanlige konsumenten, som att tränga in i en snarig djungel med hjälp av en pennkniv. Såsom jordbruksutredningens distributionsgrupp framhållit i sitt betänkande kan man nämligen inom livsmedelsdistributionen ha svårt att skilja mellan partihandels- och detaljhandelsföretag. Genom tillkomsten av — här refererar jag utredningen, vars saklighet herr Isacson inte bestrider — nya integrerade företagsformer och olika slag av gruppbildningar är distinktionen mellan handelsleden inte längre klar. En mycket väsentlig del av den distribuerande partihandeln med jordbruksprodukter utförts av jordbrukets ekonomiska föreningar. (Så långt referat av jordbruksutredningens distributionsgrupp.) Bl. a. på grund av denna omständighet blir värderingen av marginalerna i både partihandeln — den egentliga partihandelsersättningen — och detaljhandeln inte lätt att utföra när det gäller varans väg från producent till konsument.

För att nu komma till de konkreta exemplen har herr Isacson uppenbarligen på Slakteriförbundets vägnar reagerat mot ett uttalande i nyssnämnda tidskrift som jag gjort om partihandels-

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

marginalen på köttvaror, en marginal som jag tycker är hög, då den ligger vid omkring 13 procent på nötkött och 15 procent på fläsk. När herr Isacson här ställer sig på Slakteriförbundets sida och åberopar att det bara rör sig om ett par procent — fem eller sex procent enligt jordbruksutredningen — som man tar i ersättning för själva slakten av djuren, redovisar han dels inte Slakteriförbundets intäkter av biprodukter vid slakten, vilka ger slakteriföreningarna kompensation för åtskilliga av deras kostnader, bl a styckningskostnader, dels inte heller att styckningen av köttet för detaljhandelsbruk och putsningen av detta i charkuterier till stor del sker i företag som domineras av Slakteriförbundet. 80 procent av all slakt i landet sker i slakterier som ingår i Slakteriförbundet. Av jordbrukets föreningsrörelse ägda livsmedelsindustrier svarar för ca 40 procent av saluttillverkningsvärdet, medan andra enskilda företag svarar för 43 procent och konsumentkooperationen för 11. Särskilt inom slakteri- och mejeriområdena är dominansen stark för de jordbrukskooperativa företagen. Det är för övrigt så, att många av slakteriföreningarna i sin tur har egna butikskedjor.

Det är ganska klart, att det är svårt vid en sådan integration att skilja ut var prestationerna motsvarar »påläggen». Slutresultatet blir emellertid att det blir en ganska kraftig åderlåtning av konsumenternas hushållskassa, och det uppstår ett naturligt behov hos konsumenterna att fråga sig om inte besparingsmöjligheter finns inom livsmedelssektorn.

Mycket av konsumenternas irritation över livsmedelskostnaderna hänför sig till det invecklade regleringssystem som gäller på jordbrukets område och som indirekt har fått sin belysning av herr Isacson här i tablåer och sifferuppgifter. Flera av de varuslag som står på vår dagliga matsedel är objekt för ett regleringssystem, som avpassar deras

priser inte efter respektive varors egna produktionskostnader utan efter en serie överenskommelser om kompensationer varorna emellan. Herr Isacson nämnde mjölken. Ja, barnfamiljernas konsumtion av den nyttiga mjölken begränsas ju av ett förhållandevis högt mjölkpris som subventionerar smöret utan att detta ändå blir billigt nog att konkurrera med margarinet på smörgåsarna.

Vi vet att det finns möjlighet till en sänkning av mjölkpriset, om man låter smöret prissättas efter sina egna produktionskostnader, och ur barnfamiljernas synvinkel måste billigare mjölk och även billigare margarin vara väsentligare än halvdyrt smör. Totalt skulle det innebära en rättvisare fördelning av kostnaderna för jordbruksstödet också (ett problem som emellertid är så vittomfamnande att jag föreslår att herr Isacson tar upp det till debatt en kommande vecka med jordbruksministern) men även minskade totalkostnader för konsumenterna.

Till samma kategori av vardagsvaror som är påfallande dyra för konsumenterna räknar jag sockret. Där har herr Isacson anfört en rad siffror som förvånar mig ganska ordentligt. Jag skall inte gå in på hans personliga exempel från hemmet i Dalarna och de 50-kg-säckar socker man där köper och lagrar. Jag vet att man kan få socker för kr 1:60 också. Ett högre pris betalar man dock för visst finsocker. Men detta har ingen relevans för själva problemställningen. Jag vill påpeka att det svenska sockermonopol vi har producerar socker som i detaljhandeln kostar konsumenterna åtminstone kr. 1:50 eller kr. 1:60, och som är mellan fyra och fem gånger så mycket per kg som nuvarande världsmarknadspris. Jag vidhåller vad jag sade i tidningen »Livs» och som här har kritiserats, att »konsumenterna har anledning att sätta ett frågetecken för denna disproportion». Däremot har jag inte sagt — och säger det inte nu heller — att vi borde köpa

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

allt vårt socker inom det utbud som sker till världsmarknadspriser. Att dessa fluktuerar, det vet vi, det beror på utfallet av sockerskördarna och andra omständigheter, Kuba-krisen bl. a. som herr Isacson nämnde. Men vid sidan om en betodling och sockerfabrikation inom landet, lagom för beredskapsändamål, borde vi kunna köpa socker från u-länder som specialiserat sig på rationell sockerodling och slippa införelavgifter på 150 procent eller mera som vi nu har, ja, få en pris konkurrens till stånd som gav de svenska hushållen billigare socker och samtidigt också gjorde u-länderna en tjänst.

Jag har nämnt dessa varuslag, som herr Isacson drog upp i sitt långa och slingriga anförande, för att konkretisera min kritik av det regleringssystem som för närvarande gäller beträffande prissättningen på vissa jordbruksvaror. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att det förslag från 1960 års jordbruksutredning som snart är att vänta skall innehålla uppslag till rationaliseringar både av jordbruket som sådant och av systemet för dess prissättning.

För att inte herr Isacson skall tycka att jag ensidigt inriktar mig på jordbruket vill jag tillägga några få ord också om prishöjningar inom förädlingen av och handeln med livsmedel. Det är riktigt att där ha skett en större prisstegring än på jordbrukets råvaror — med 102 procent under perioden från 1950 — medan priset på jordbruksråvarorna under motsvarande period steg med, vill jag minnas, 63 eller 65 procent. Men sammanvägda innebar dessa kostnader 80 procents fördyring av livsmedlen för konsumenterna. Det är uppenbart att höjda kostnader i form av ökade arbetslöner och rationaliseringar i handeln inte har uppvägs av rationaliseringsvinster. Det finns anledning ur konsument synpunkt att önska en kraftigare rationaliseringstakt även i handeln, en konkurrens mellan olika företagsformer inom detaljhandeln och en intensifierad konsument-

upplysning. Jag kan på den punkten inte hejdas av till äventyrs felaktiga referat i jordbrukartidningar.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Det här är kanske något av en förpostfäktning inför den stora fäktningen som tydligen skall börja nästa vecka. Jag skall därför inte bli alltför ordrik i denna omgång, men jag börjar förstå ungefär hur argumenten kommer att gå. Det är alltid roligt att hålla upp ett finger för att få veta hur vinden blåser, varifrån den kommer och vart den far.

Jag är uppriktigt förvånad över vissa tankegångar här. Jag skall ta upp sockret igen. Jag är ingen sockerbetsodlare och har inga intressen i den näringen. Om vi anser att vårt socker är för dyrt, så låt oss skrota ned den svenska sockerbetsodlingen. Låt oss då emellertid betala vad det kostar producentländerna att framställa socker. Dessa länder är u-länder, som behöver stöd i annat sammanhang. Kan det vara riktigt att vi fortfarande skall köpa råsockret till ett dumpingspris, som inte på något sätt motsvarar produktionskostnaden? Hur kan ett svenskt statsråd stå till svars med ett sådant resonemang, i synnerhet när statsrådet också är chef för u-landshjälpen? Det är ett orimligt resonemang. Det är — för att använda ett riktigt fullt ord — att snylta på deras nöd. Nu har jag sagt precis vad jag tänker i det sammanhanget.

Sedan vill jag ta upp prismarginalerna i partihandelsledet. Det står i tidningen Livs att partihandelsmarginalen på nötkött varierar mellan 13,8 och 19,9 procent. Statsrådet säger att det beror på jordbrukskooperationens monopollställning. Det är dock ett faktum, som påvisats av pris- och kartellnämnden, att den sammanlagda slakt- och hantlingskostnaden fram till styckningsskedet utgör 5—6 procent. Varför skall man då säga att jordbrukarnas monopollställning har fördyrat varorna? Det är ett orimligt resonemang.

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

Jordbrukets organisationer svarar för 30 procent av styckningsförfarandet. När det gäller butikerna råder fri konkurrens, och där kan man inte bygga upp en monopolställning. Fru Lindström vet lika väl som jag att det råder fri konkurrens mellan olika företagsformer, och jordbrukets organisationer kan inte ta mer för kött eller fläsk i sina affärer än Konsum och den privata handeln. Här är det inbördes konkurrens. Följaktligen är resonemanget inte relevant heller i det sammanhanget.

Det fanns mycket annat som kunde vara värt att diskuteras. När vi talar om jordbrukets förhållanden och den bristande konkurrensen skulle jag kunna säga att jag ingenting hellre önskar än att vi mycket snart kunde få tillfälle att komma in i EEC. Jag tror att det svenska jordbruket skulle klara sig alldeles utmärkt i den situationen. Vi har visserligen arbetskostnader som ligger i bästa fall 35 procent och i sämsta fall 100 procent högre, och vi har alltså betydligt högre produktionskostnader än de andra länderna, men de har en prisnivå på produkterna som ligger praktiskt taget i nivå med den svenska. Det är svårt att redovisa skillnaden, men det rör sig kanske om ett par procent.

Vi har alltså ingenting att skämmas för vid en internationell jämförelse. Vi har en hög teknik inom svenskt jordbruk, vi har duktigt folk, och vi har hunnit långt i rationaliseringen, även om mycket återstår att göra. Skall vi kunna driva ett rationellt jordbruk måste vi emellertid ha en prispolitik som gör att jordbruket kan känna trygghet i det svåra och mycket riskfulla uppbyggnadsarbete som förestår. Om vi börjar ta ut vinsten i förskott genom en felaktig jordbrukspolitik, tror jag att vi gör någonting som vi i all framtid kommer att ångra.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Någon anledning att ge mig in i en diskussion om EEC:s jordbrukspolitik

och en eventuell svensk medverkan i den gemensamma marknaden har jag inte. Jag skall bara ännu en gång knyta an till de två frågor som herr Isacson särskilt har bitit sig fast vid, nämligen sockerpriset och slakteriernas prissättning på kött.

Herr Isacson använder stora ord om att »skrota» ned den svenska betodlingen och sockerfabrikationen, och han varnar oss för att »snylta» på u-ländernas nöd. Jag skulle vilja föra ner diskussionen på ett mera sakligt plan. Jag har inte sagt någonting om att vi borde lägga ned den svenska sockertillverkningen, men jag vill ha en priskonkurrens med utländskt socker utan att den förhindras som nu av en införselavgift som är 150 procent på importpriset.

Jag har här de senaste prisnoteringarna för den 25 februari i år. Av dem framgår att Kuba levererade råsocker för 25 öre per kilo, den franska noteringen för raffinerat socker var 37 öre per kilo, och priset för engelskt eller holländskt raffinerat socker var cirka 50 öre per kilo. Om man antar att vi skulle kunna fylla vårt sockerbehov utifrån till ett importpris av 43 öre per kilo, vilket inte är något orimligt antagande och inte innebär profiterande på någons nöd, så blir skillnaden betydande i förhållande till ett svenskt fabrikspris på kr. 1:10 per kilo. Skulle den mellanskillnaden inte utjämnas genom nuvarande införselavgift, skulle de svenska konsumenterna tjäna 200 miljoner kronor per år. Men jag anser inte att man bör fylla sitt sockerbehov uteslutande genom import, och jag har inte sagt att vi skall skrota ner den svenska sockertillverkningen — jag har bara efterlyst en fri konkurrens.

Vad som vidare upprör herr Isacson så mycket är mitt påpekande att parti-handelsmarginalen när det gäller nötkött och fläsk har ett samband med Slakteriförbundets monopolställning, och att jag sagt — och det vidhåller jag — att detta inte är nyttigt för pris-

Ang. åtgärder för nedbringande av hushållens kostnader för livsmedel

sättningen. Försök att vederlägga omdömet med olika hänvisningar till jordbruksutredningens distributionsgrupp är inte vidare lyckade, ty både av vad som där läses och vad som framgår av pris- och kartellnämndens utredning av marginalkostnaderna i kött handeln bekräftar vad jag sagt i mitt första anförande. De 5 å 6 procenten hänför sig till kostnaderna för själva slakten av djuren, men priset på köttet i partihandeln sätts sedan en mängd moment av förädling har kommit till, och det är hela tiden slakteriföreningarna som dominerar denna procedur.

Jag tror att det blir tillfälle för herr Isacson att ånyo diskutera frågan om jordbrukets prissättning, men han har inte här motsagt mig och inte kunnat göra det heller, när jag erinrat om att livsmedelsprisindex ligger *över* konsumentprisindex. Han har inte heller tagit upp vad jag sade i mitt första interpellationssvar, som han betecknade som »sakligt» — det gjorde han faktiskt — nämligen att jordbruket under de senaste sex åren producerat 5 procent mer per arbetstimme och år och alltså under sexårsperioden minskat sin arbetsförbrukning med (6×5 procent =) 30 procent eller nära en tredjedel, och ändå har producentprisindex stigit med nästan lika mycket eller med 27 procent. Det betyder ju att jordbruket inom sig behållit rationaliseringsvinsten.

Herr talman! Jag skall nu sluta — det är ju andra interpellationer som skall besvaras — men jag tror att jag har visat för kammaren att herr Isacson gripit många av sina uppgifter ur luften och fäktat mot väderkvarnar. Det var därför nyttigt för honom att vi har fått en saklig debatt här.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag vägrar att erkänna att jag varit osaklig i denna debatt. Att över huvud taget här söka vederlägga varandras uppgifter synes mig vara

ganska ointressant och meningslöst. Det finns tydligen ingen vilja från statsrådets sida att söka komma till klarhet med dessa problem. Jag har för min del, när det till exempel gäller parti-prismarginalerna beträffande kött, sagt att det är alldeles klart att det inte föreligger någon situation där jordbruket har utnyttjat en monopolställning. Jag bad fru Lindström att se på situationen i USA, där det inte finns några jordbruksorganisationer och undersöka vad som har skett på detta område där. Det kan i varje fall inte sägas att en organisation, som har att samla in djuren, slakta dem och sedan sälja dem i sin tur med en marginal som ligger mellan 5 och 6 procent, har utnyttjat en monopolställning, som den dock de facto skulle kunna ha eftersom den förfogar över 80 procent av den svenska marknaden på detta område. Det är ett orimligt konstaterande, fru Lindström, att säga att man här utnyttjat sin monopolställning.

Det kan väl också sägas att jordbrukspriserna i viss mån gått uppåt, men det har inte skett på långt när lika snabbt som konsumentprisindex under de senaste åren — det är ett faktum. Detta gör att jordbruket alltså inte kan sägas ha hjälpt till att ytterligare späda på inflationen — och det är ju det som är det väsentliga i detta sammanhang.

Jag tror inte vi skall uppehålla oss så länge till vid den här diskussionen. Vi har väl från ömse håll sagt vad vi behöver säga för ögonblicket.

Jag är i alla fall ledsen över att fru Lindström fortfarande benhårt håller fast vid resonemanget om sockret. Det visar en ensidighet, ja rent av kallsinnighet på detta område som är ganska frapperande. Om det inte varit så att fru Lindström också varit chef för utvecklingshjälpen, skulle jag kunnat förstå det hela, men nu borde väl fru Lindström bättre än någon annan i regeringen förstå innebörden av utvecklingshjälpen. Det kan aldrig vara utvecklingshjälp, att man tror sig kunna

Ang. en hamnanläggning i Ådalen

hålla på med att köpa en produkt från ett u-land till ett avsevärt lägre pris än produktionskostnaden och samtidigt tala om att vi är intresserade av u-hjälp. Jag kan inte få det resonemanget att gå ihop.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Diskussionen har pågått länge, och detaljerna har berörts så ingående både av statsrådet och av herr Isacson, så dem skall jag inte behöva befatta mig med. Statsrådet Lindström har pekat på hur galet det är med det system som nu råder, hur galet det är med det stöd för jordbruksorganisationerna som de befintliga regleringarna innebär o. s. v. Det är dock så, statsrådet Lindström, att vi i detta land alltsedan 1932 har haft ett mycket starkt inflytande från nuvarande regeringspartiet över utformandet av detta system. När statsrådet Lindström inte är riktigt nöjd med detta, är det en ganska hård kritik av det egna partiet och dess inställning alltsedan 1932. Det är intressant med den självprövning, som nu så plötsligt har kommit på i den föreliggande situationen.

Fru Lindström berör också rätt ingående frågan om vad konsumenterna tycker om proportionen mellan tillämplade priser och ströposter av överskott som går ut på världsmarknaden. Hon har dock själv alldeles klart för sig att det inte går att bygga försörjningspolitiken på det resonemanget. Jag tar sockret som exempel, eftersom statsrådet Lindström och herr Isacson har varit inne på den saken. Det går inte att bygga sockerförsörjningen på inköp av dessa överskottsposter. Man måste räkna med en annan grund.

Nu säger statsrådet Lindström att det likväl är så nyttigt att få litet konkurrens. Vi skall, menar hon, inte göra den jämförelse som herr Isacson vill med de faktiska produktionskostnaderna i u-länderna, utan vi skall ta konkurrensen med strö- och dumpingpos-

terna. De har en förädlande och nyttig inverkan på den svenska sockerproduktionen. Jag undrar vad ett sådant resonemang i själva verket är värt — för landet och för yrkesutövarna.

Jag skulle vilja ge ett parallellfall, och jag förstår att statsrådet Lindström tycker att jag är förfärligt osaklig när jag anför det. Vi har en världsmarknad även på en annan produkt, nämligen på arbetet. Det finns länder som har sysselsättningssvårigheter, länder där arbetslönerna är helt andra än här. Är statsrådet villig att bedöma den svenska produktionen och dess resultat på olika områden, andra än jordbruket, i jämförelse med de produktionskostnader som finns i andra länder med andra arbetslönekostnader? Är statsrådet Lindström villig att åstadkomma en förädling av den svenska produktionen på dessa områden genom att släppa in tillräcklig konkurrens av utländsk arbetskraft? Vi vet att vi får in utlänningar i ganska stor utsträckning, men det klagörs ordentligt att de inte får underbjuda de avtalsenliga lönerna. De får inte komma in utan arbetstillstånd, de får överhuvud taget inte vara pristryckande, de får inte vara konkurrerande.

Jag tycker det är riktigt och bra. Vi behöver inte diskutera den saken. Men varför skall det, som i övrigt med hänsyn till vårt nationella näringsliv är så riktigt och bra när det gäller produkten arbete och arbetslönerna vara så ofantligt olämpligt när det gäller just arbetet inom jordbruket och dess produkter? Varför skall det vara så just på den punkten? Säg mig det, fru Lindström.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. en hamnanläggning i Ådalen

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME, som med-

delat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Högströms* interpellation angående en hamnanläggning i Ådalen, och nu anförde:

Herr talman! Interpellationen gäller egentligen inte bara hamnarna i Ådalen.

Herr Högström har frågat om jag är beredd att till övervägande ta upp frågan om ett eventuellt statligt stöd för att lösa vissa transportproblem genom en hamnanläggning i Ådalsområdet.

Interpellationen har föranletts av att Svenska Cellulosa AB förbereder att genomföra en helt ny och mycket genomgripande omläggning av sitt transportsystem. Systemet skulle innebära att företagets produkter transporterats på landsväg till tre stora utlastningshamnar i Norrland, bl. a. Tunadal i närheten av Sundsvall. För ändamålet skulle enligt interpellationen användas specialbyggda lastbilar med en lastkapacitet på inemot 50 ton och en längd på bortåt 40 meter. Enligt av företaget redovisade undersökningar skulle transporten på väg bli billigare än att bygga en hamn i Ådalen. Herr Högström har pekat på de trafiktekniska och vägekonomiska betänkligheterna mot en sådan landsvägstrafik och ifrågasatt om inte en storhamn i Ådalen från samhällsekonomisk synpunkt vore att föredra.

Det spörsmål herr Högström tagit upp berör även enligt min mening frågeställningar, som bör och måste bedömas från samhällsekonomiska synpunkter.

Jag har inhämtat bl. a. följande från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. De större allmänna vägar, som är aktuella i fråga om transporter från Ådalen till terminalanläggningen i Tunadal, är dels riksväg 90 Kramfors—Lunde och dels E 4 Lunde—Härnösand—Sundsvall. Båda dessa vägar är upplåtna för 10 tons axeltryck och 16 tons boggitryck. I fråga om bärigheten för dessa vägar är marginalen, sedd i förhållande till den belastning, för vilken vägarna upplåtits, synnerligen knapp. Med nuva-

Ang. en hamnanläggning i Ådalen

rande trafik kan dock förhållandena sägas vara någorlunda tillfredsställande. Varje nämnvärd ökning av intensiteten av tung trafik innebär emellertid påfrestningar på vägen, som kan bli av allvarlig art. De kostnadsmissiga konsekvenserna för vägväsendet av den ifrågasatta trafiken kan ännu inte överblickas.

Internationellt finns en norm om begränsning av fordonslängden till 18 m och frågan om att även i vårt land införa längdbestämmelser är föremål för utredning. Utredningsarbetet beräknas vara avslutat inom kort.

Planeringen av en så omfattande omläggning av trafik som den här aktuella bör enligt min mening redan på ett tidigt stadium ske i samråd med de statliga myndigheterna så att samhällets berättigade intressen kan tillgodoses. Kontakt i detta syfte har etablerats. I avvaktan på övervägandena i anslutning härtill är jag inte nu beredd till närmare uttalanden i frågan.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för interpellations svaret. Jag har med tillfredsställelse noterat att statsrådet Palme delar uppfattningen att den i interpellationen upptagna frågeställningen är av den storleksordningen, att den bör behandlas ur samhällsekonomisk synpunkt. Det är också tillfredsställande att notera att kontakt etablerats i syfte att tillgodose samhällets berättigade intressen i detta sammanhang. Låt mig emellertid här understryka att vid bedömningen av en hamnanläggning i Ådalsområdet är detta också en fråga av vikt för den övriga industrien inom området. I Ådalen sker f. n. lastning och lossning av industriföretagens export- och importprodukter vid inte mindre än 15 lastageplatser. De skeppade kvantiteterna uppgick under föregående år till 439 000 ton cellulosa-produkter och 53 000 standards sågade

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

trävaror. Om det är så, vilket sannolikt är fallet, att industrierna i dag bedömer att de egna kostnaderna skulle bli för höga för en större hamnanläggning inom området, vill jag ifrågasätta om det inte ur samhällets synpunkt kunde vara ekonomiskt fördelaktigt att ta på sig en del av dessa kostnader. Jag vägar hysa den uppfattningen, att ett stöd i detta avseende skulle vara ur industrilokaliseringssynpunkt värt att pröva, detta så mycket mer som det i den offentliga debatt som förts i denna fråga har sagts, att industriexpansionen i Ådalen i en framtid kan komma att aktualisera frågan om hamnkapaciteten.

Låt mig, herr talman, till sist säga att de fortsatta undersökningarna i denna fråga kan ge vid handen att det med den nuvarande produktionsvolymen inom området inte finns förutsättningar för ett statligt stöd till en hamnanläggning. I så fall hoppas jag på att man vid de fortsatta överläggningarna mellan de statliga myndigheterna och det berörda företaget, Svenska Cellulosaaktiebolaget, allvarligt prövar som alternativ till landsvägstransporterna möjligheterna för statens järnvägar att genom ett specialarrangemang ombesörja dessa landtransporter. Statens järnvägar borde enligt min mening ha kapacitet för dessa transporter.

Jag tackar än en gång, herr talman, statsrådet för det positiva svaret.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Den här frågan har ju väldigt många olika aspekter. Det gäller frågan om hamnarnas utformning och förläggning på mest gynnsamma sätt ur samhällsekonomisk synpunkt. Som herr Högström ju vet har hela den frågeställningen tagits upp i hamnutredningen, som nu arbetar. Det gäller naturligtvis järnvägens roll i sammanhanget. Det gäller också frågan om de belastningar på vägväsendet som uppkommer om man lägger ett större antal

transporter på vägarna. Det är här inte så mycket kvantiteten som kvaliteten på fordonen som spelar en roll, d. v. s. deras last och deras tyngd — och så naturligtvis i hög grad ur trafiksäkerhetssynpunkt deras längd. Men den frågan hoppas vi kunna komma tillbaka till inom en mycket nära framtid. Det här är naturligtvis ett samhällsintresse av stora mått.

Inom en nära framtid kommer det att ske en sammankomst där uppe, där representanter för länen, för intressenterna och för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen genom generaldirektören kommer att vara närvarande. Då får man en första sammanhängande genomlysning av problematiken, och det är dessa överväganden och andra jag vill avvakta, innan jag gör några bestämda uttalanden. Men jag vill försäkra herr Högström att vi kommer att med den största uppmärksamhet följa den här frågan. Det är inte bara företagsekonomiska frågor utan också samhällsekonomiska frågor av utomordentligt stor räckvidd, som är inblandade i sammanhanget.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara jämväl fru *Hamrin-Thorells* interpellation angående driftsstörningarna vid statens järnvägar, fick ånyo ordet och yttrade:

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell har mot bakgrunden av främst förseningarna för trafiken på sträckan Uppsala—Stockholm frågat mig *dels* om SJ, efter de erfarenheter som den gångna vintern gett, kommer att ha tillfredsställande möjligheter att i framtiden tillgodose kundernas krav på att komma

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

till sitt arbete i rätt tid, dels om rationaliseringen inom SJ har drivits därhän att kundernas berättigade intresse eftersatts när det gäller tågförse- ningarna, vagnbeståndet och informationen.

Låt mig till en början konstatera att tågföringen under vintern varit klart otillfredsställande. Detta gäller i hög grad sträckan Uppsala—Stockholm, som interpellanten tagit som exempel. Av de tidiga lokaltågen från Uppsala med ankomst till Stockholm vardagar före kl. 9 har under januari månad av sammanlagt 96 tåg 42 tåg eller knappt 50 % kommit i rätt tid eller med högst fem minuters försening. 39 tåg har varit försenade mellan 6 och 15 minuter, 14 har varit försenade mer än 15 minuter och 1 tåg har inställts. Tåget med avgångstid från Uppsala kl. 07.50 har kommit i rätt tid eller med mindre än fem minuters försening endast 7 dagar under januari.

Den dåliga tågföringen har givetvis samband med den osedvanligt stränga vintern som medfört onormala påfrestningar även för trafiken på övriga linjer i Storstockholms närtrafikområde. Kylan och snön har orsakat hög skadefrekvens på den rullande materielen, ett stort antal trafikstörande rälsbrott, svåra arbetsförhållanden för personalen i växlingsarbete och bangårdstjänst. Härtill kommer — som en följd av den hårda vintern — en större godstrafik och en övergång från bil- till tågresa, vilket också inneburit att påfrestningarna för järnvägen ökat. Trafikanterna har visat stor förståelse för svårigheter av denna typ. De vet att de måste räkna med förseningar och svårigheter även vid järnvägen vid den väderlek vi haft i vinter. Men självfallet är det synnerligen beklagligt att förseningarna fått en sådan omfattning under så lång tid. Jag har full förståelse för att trafikanterna blivit mycket irriterade.

För dagen torde den allmänna trafiksituationen för SJ ha förbättrats. Ökade resurser har satts in på särskilt utsatta punkter. Sålunda möjliggör insats

av ånglok en koncentration av elloken till de för närvarande mest belastade linjerna. Vidare har extra personal anställt och skiftarbete införts vid lok- och vagnverkstäder. Den mildare väderleken torde snabbt leda till en förbättring av trafiksituationen på järnvägen. Betydande olägenheter kan emellertid alltjämt uppstå om vi t. ex. skulle få ymniga snöfall under mars.

Det som främst intresserar är självfallet vilka åtgärder som erfordras för att söka undvika att en liknande situation uppstår i framtiden. Erfarenheterna från denna vinter kommer att nog sammanställas och utvärderas. En ingående analys av tågföringsproblemet har redan inletts. SJ kommer så snart som möjligt att vidta åtgärder för att bättre kunna möta framtida liknande vinterförhållanden och för att även i övrigt åstadkomma säkrast möjliga tågföring. Naturligtvis måste det därvid ske en avvägning av ytterligare kapitalkrävande åtgärder. Att t. ex. rusta sig så att även en vinter av liknande slag som under de första veckorna i februari i år kan klaras helt störningsfritt är inte ekonomiskt möjligt. Bland de åtgärder som planeras kan bl. a. nämnas anskaffning av ett större antal nya elektrolok, ytterligare modern reparationsutrustning, snöröjningsmateriel med större kapacitet och ett ökat antal värmningsanordningar för viktigare spårväxlar.

En särskild svårighet när det gäller stockholmsområdet är att kapaciteten på SJ:s linjer även vid normal väderlek är hårt utnyttjad och att därför trafikstörningar lätt kan uppstå. Linjekapaciteten är begränsad i synnerhet på sträckan Solna—Stockholm. På denna sträcka finns en stark koncentration av lokaltåg och fjärrtåg, växlingståg till och från Tomtebodas rangerbangård och tomvagnståg mellan driftbangården i Hagalund och Stockholm central. Som bekant kommer anläggningarna för lokaltrafiken att byggas ut inom ramen för det avtal som träffats mellan SJ

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

och kommunalförbundet. I årets statsverksproposition har jag redogjort för avtalet. Förslag har också framlagts om investeringar för lokaltrafiken med 54 miljoner kronor under nästa budgetår. Totalt har investeringarna för SJ:s del beräknats till 375 miljoner kronor, varav för rullande materiel 140 miljoner kronor. De förestående omfattande arbetena för att öka kapaciteten kan under utbyggnadstiden tyvärr medföra vissa svårigheter för trafiken. SJ kommer dock att vidta åtgärder för att hålla störningarna inom rimliga gränser.

På längre sikt kommer den ökade linjekapaciteten — bl. a. utbyggnad till fyra spår mellan Solna och Stockholm C, anläggande av fjärrblockering och byggande av skilda spårssystem för lokaltrafik och fjärrtrafik vid Stockholm C — samt utbyggnaden av Hagalund att ge avsevärd standardförbättring som naturligtvis direkt berör Uppsalatrafiken.

Interpellanten tar upp frågan om det föreligger något samband mellan rationaliseringen vid SJ och den f. n. svåra trafiksituationen.

SJ har bedrivit ett intensivt rationaliseringsarbete. Nya effektiva tekniska hjälpmedel har tagits i bruk. Antalet anställda har minskat. Produktiviteten har höjts påtagligt. Denna rationalisering är en förutsättning för en teknisk och ekonomisk utveckling inom företaget. I den allmänna debatten har många diskuterat rationaliseringen på personalområdet inom SJ. Men knappast någon har kritiserat personalen. Dess insatser ute på fältet under ofta ytterligt svåra förhållanden har tvärtom rönt en allmän och enligt min mening berättigad uppskattning. En följd av rationaliseringarna är emellertid, att den omedelbara personella beredskapen — med undantag av bl. a. hjälpberedskap — vid störningar av olika slag inte är lika stor som tidigare. I princip kan därför en störning i dag bli mer kännbar och ta längre tid att avveckla. Detta torde inte endast gälla SJ utan generellt all verk-

samhet med långt driven mekanisering. Det är utomordentligt svårt att rätt avväga den personella beredskapen. Inom SJ kommer omprövning att ske av denna fråga mot bakgrund av vunna erfarenheter.

Kritiken mot SJ:s information till resenärerna är enligt min mening berättigad — och jag vet att man även inom SJ är starkt medveten om denna brist. Informationen både på stationer och i tåg har i vissa fall uteblivit eller varit alltför knapphändig. Det är naturligt nog mycket svårt att lämna information när trafikrubbingar av denna vinters omfattning inträffar. En del åtgärder bl. a. förbättrad TV-utrustning och tillfälliga personalförstärkningar har vidtagits på Stockholm central. På längre sikt kan väsentliga förbättringar uppnås genom centralt manövrerade högtalare inom närtrafikområdet och installation av radio på tågen. Jag vet att SJ ser allvarligt på detta problem och kommer att noga pröva olika möjligheter till förbättring.

Det har varit en svår vinter, irriterande och besvärlig för trafikanterna, slitsam och påfrestande för SJ och dess personal. Olika åtgärder kan redan på kort sikt väntas medföra förbättringar. Just de omfattande arbeten som är nödvändiga för att på ett avgörande sätt öka kapaciteten bl. a. inom storstockholmsområdet kan under ett övergångsskede medföra svårigheter för trafiken. Men jag har blivit förvissad om att SJ kommer att göra sitt yttersta för att tillgodose trafikanternas berättigade krav.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Det har inte bara varit jag såsom interpellant som har motsett det med ett stort intresse utan även alla de som pendlar mellan arbetsplatserna och hemorterna omkring Stockholm och för övrigt, tror jag, hela den resande allmänheten.

Tyvärr kan jag inte påstå att statsrå-

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

det har gått i närkamp med oss. Svaret innehåller de allmänna slutsatser som kan dras av den situation som uppstått under SJ:s regim i vinter och vissa löften om ett bättre tillstånd för framtiden. Bara det inte börjar snöa igen i mars, ty då finns det ingen garanti för att vi inte råkar i samma kaos som tidigare, vilket vi har fått så bittra erfarenheter av!

Det förefaller av svaret som om den uppkomna situationen närmast kan reduceras till en klimat- och humörfråga, vilken vi med litet hjälp av väderleksgudarna och med uppbjudande av större tålmod från passagerarnas sida nog skulle kunna lösa till allmän belåtenhet. Denna syn på frågan tycks delas även av SJ:s generaldirektör, att döma av det soliga leende med vilket han bemötte kritiken i Svenska Dagbladet för en tid sedan mot skötseln av hans fögderi. Jag vågar dock påstå att frågan är av betydligt allvarligare art. Det vore nog intressant att få veta ur vilka källor statsrådet har hämtat upplysningarna om att trafikanterna har visat stor förståelse för svårigheter av sådan typ som hög skadefrekvens på rullande materiel, rälsbrott, svåra arbetsförhållanden för personalen, större godstrafik, en övergång från bil- till tågresor etc. Intervjuerna kan inte gärna ha skett på bandelen Uppsala—Stockholm. Det var förhållandena där som närmast föranledde min fråga och detta vid en tidpunkt då de verkligen inte ens hunnit närma sig det kaotiska tillstånd som sedan inträdde. Vi hade verkligen ingen aning om att vi måste räkna med de förseningar och svårigheter vid järnvägen till följd av vintern, som dag efter dag har inträtt. En enkata försening på långtåg och likaså på kort sträcka kan man bära med jämnmood, tycker jag; man kan ändå ingenting göra åt det. Men situationen blir faktiskt en helt annan när förseningarna upprepas dag ut och dag in.

Jag utgår från att statsrådet inte bara

är förtrogen med de tålmodiga och förstående passagerarna utan också genom uppvaktningar, press och enskilda klagomål har fått kontakt med de andra, dem som utrustats med mindre tålmod och förståelse. Därför skall jag inte lägga mer än litet, litet lök på laxen — det vore faktiskt att ta tappen ur en tunna att beskriva hur man irrat från tågsätt till tågsätt, hoppat av då en plattform blivit synlig och tåget stått stilla, tagit taxi de sju milen mellan Stockholm och Uppsala eller suttit och väntat och väntat och väntat, därför att man sanslöst varit överlämnad i SJ:s våld.

För de resande har det emellertid inte endast varit fråga om den egna bekvämligheten — i så fall kunde man verkligen ha anledning att minska på gnället — utan detta har främst varit en ekonomisk fråga. Här har under vintern arbetstimmar gått förlorade som motsvarar miljoner kronor. Ett enda exempel får räcka. Enligt uppgift från Stockholms distriktsförvaltning ankommer i medeltal varje dag ca 80 000 resande med tåg till Stockholms centralstation. Av dessa kommer ungefär hälften med fjärrtåg och hälften med lokaltåg. Nu kan man göra en enkel räkneoperation. Varje tåg har i genomsnitt under de senaste 75 dagarna varit ca 25 minuter försenat; säkert är den siffran låg. Antar man att varje förlorad arbetstimme motsvarar 15 kronor i genomsnitt — och det kan man väl göra — blir hela beloppet för dessa 40 000 människor över 18 miljoner kronor. Vi kan vara generösa och säga att en del människor far till Stockholm för att shoppa eller roa sig, men beloppet blir ändå avsevärt. Och räknar man med alla 80 000 blir ju beloppet över 36 miljoner. Detta gäller alltså endast dem som anländer till Stockholm central — lägger man till alla de andra som suttit och väntat på tågen torde man komma upp till fullständigt fantastiska siffror när det gäller förlorad arbetsförtjänst.

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

Vissa löften ger statsrådet i svaret. Vid ett sammanträde i Uppsala, där just denna prekära situation diskuterades med representanter för SJ, fick vi klart för oss att planerliga förbättringar på denna bandel är att förvänta, vilket också kan utläsas av statsrådets svar. Men vi fick även veta att med den långsiktiga planering som SJ arbetar med kan vi inte förvänta några för passagerarna tillfredsställande resultat förrän 1972. Att det inte bragte oss på bättre humör torde vara förlåtligt.

Även om det nu inte tjänar mycket till att gnälla över den snö som föll i år, återstår under alla förhållanden frågeställningen — och detta är det allvarliga: Kan verkligen denna katastrof för SJ skyllas enbart på vinterns snö och kyla, även om denna kommit tidigt, varat längre och nått grader som vi inte haft på åtskilliga år? För att denna fråga skall kunna diskuteras är det värt att gå ett par år tillbaka i tiden, till det beslut rörande omorganisation av SJ som fattades vid vårriksdagen 1963 efter en proposition. Jag skall be att mycket kort få relatera bakgrunden till framläggandet av denna proposition.

I januari 1962 tillsattes en arbetsgrupp inom SJ som med förbluffande snabbhet lade fram ett förslag till omorganisation av företaget — det dröjde inte mer än fyra månader. Ännu snabbare behandlades frågan i järnvägsstyrelsen, som redan efter en månad begärde att Kungl. Maj:t skulle fastställa den föreslagna organisationen. Förslaget kritiserades emellertid starkt av fackmän. En av de chefer i styrelsen som företrädde SJ:s viktigaste tekniska funktioner reserverade sig mot att styrelsen begärde Kungl. Maj:ts godkännande. Samtliga SJ:s distriktschefer gjorde även invändningar i en gemensam skrivelse i november 1962. Och nästan samtliga SJ:s maskiningenjörer liksom ingenjörsgeniet överklagade var för sig styrelsens åtgärd hos Kungl. Maj:t.

I en skrivelse från distriktscheferna heter det bl. a. att en av förutsättningarna för en riktig och effektiv organisation av ett företag är att det omfattas med förtroende av de anställda. Betydelsefulla personalgrupper inom SJ ger inte den av utredningen föreslagna organisationen sitt stöd, heter det.

Nåväl, departementet infordrade ytt- randen, och de mest initierade remissinstanserna som SJ:s ingenjörsgeniet, chefen för SJ:s maskintekniska byrå och distriktscheferna avgav starkt kritiska svar.

Vid riksdagsbehandlingen väcktes motioner som också var kritiska. Bl. a. begärdes en ny utredning av den regionala organisationen av SJ. Motionärerna ville avvakta en utredning inom järnvägsstyrelsen angående maskinavdelningens organisation innan den nya fastställdes. Andra motionärer anmärkte på ett ofullständigt utredningsmaterial, ingen ekonomisk utredning fanns, och det framhölls att besparingar inte verifierades. I andra motioner framhölls att förslaget skulle resultera i försämrade kontakter med trafikanterna, eftersom trafiksektionerna på betydelsefulla trafikcentra indragits utan att motsvarande lokala kontaktorgan stått till förfogande.

Frågan diskuterades också i fackpressen, bl. a. i tidningen Affärsökonomi. Där skrev förre byråchefen och sedermera regeringsrådet Thelander en starkt kritisk artikel, i vilken han bland annat påvisade att den nya organisationen hade principiella likheter med en tidigare organisation vid SJ som visat sig alldeles olämplig. En också starkt kritisk artikel stod i tidskriften Järnvägsteknik, där det framhölls att förslaget var dåligt genomtänkt.

Författarna till de här citerade artiklarna och de som över huvud taget ställde sig kritiska till den nya organisationen tycks tyvärr ha fått rätt, att döma av den katastrof som inträffat. Att ett stort antal ingenjörer känt sig missanpassade och lämnat SJ lär inte

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

ha förbättrat utan förvärrat situationen. Andra personalgrupper har övergett »skutan». Jag rekommenderar statsrådet Palme att titta på det sjunkande antalet medlemmar inom bl. a. järnvägstjänstemannaförbundet.

Enligt uppgifter i pressen är omkring vart fjärde lok defekt, och detta kan ju inte enbart skyllas på kylan, eftersom det under köldperioden på 1940-talet inte blev tillnärmelsevis samma lokförstöring, trots att loken då utnyttjades mer än nu med sämre förutsättningar, och då hade vi massor av militära transporter och en större godstrafik, därför att då gick ju inte bilarna annat än med gengas.

Enligt uppgifter har SJ ansett sig nödsakat att be om hjälp för reparationer av eldrivna skadade lok hos vissa privata verkstäder, bl. a. TGOJ i Eskilstuna. Denna järnväg har ju också en betydande trafik mitt i landet, men den har inte haft samma svårigheter som SJ, trots att det varit lika kallt och snöigt där. TGOJ lär ha försökt sig på att tillämpa en organisation vars principer utgjort en förebild för SJ men gått ifrån det. Dessutom lär ju SJ:s elektriska drift utformas vid malmbanan i norr, och där drabbas man av kyla vartenda år.

Även en lekman, jag vågar påstå även en teknisk idiot, begriper att det i fråga om materielens underhåll måste ske en kedjereaktion. Blir inte lok och vagnar under påfrestande väderleksförhållanden översedda efter en normalt upplagd plan utan får gå i likhet med krukan till brunnen till dess den spricker, återverkar det givetvis på annan materiel, t. ex. rälsen, och ingenting håller längre. — Jag menar givetvis, herr statsråd, att jag själv är en teknisk idiot och inte herr statsrådet.

Detta var en kort tillbakablick på tillkomsten av SJ:s nya organisation, och den är inte ägnad att skapa förtroende för densamma. Det måste i grunden vara här som boven i dramat skall sökas snarare än hos kyla och

snö, även om de bidrar till att avslöja missförhållandena.

En grundlig utredning behövs inom SJ, det bör vara den slutsats som man kommer fram till. Statsrådet förutskickar visserligen att en ingående analys av tågföringsproblemet skall företas jämte andra åtgärder för att inte en upprensning skall behöva ske. Men både med hänsyn till SJ:s stora betydelse som transportföretag och med hänsyn till passagerarnas berättigade intresse kan det ifrågasättas om inte departementschefen genom annan teknisk expertis, som står utanför företaget, bör låta undersöka vad som brustit och vad som erfordras för att förhindra en ny katastrof. Det råder ingen tvekan om att det här gäller en förtroendekris för SJ, hur hjälpsamma och snälla tjänstemännen än visat sig vara, från generaldirektören till de arma tjänstemän ute på linjen, vilkas tålmod för visso är hårt provat.

Situationen för passagerarna har sannerligen inte förbättrats av den bristfälliga information som SJ lämnat. Vi hade säkert burit eländet med större jämnmod, om inte informationen klickat så fullständigt. SJ har här företett en tafatthet som är obegriplig. Inte ens teknikens enklaste hjälpmedel såsom TV och högtalare har ju fungerat, utan att allmänheten först måst höja ett ramaskri. Den dag som i dag är har inte ens vidtagits den enkla åtgärden att öva upp röstläget på den personal som skall via högtalarna på järnvägsstationerna meddela om något tåg går, i så fall när det går och var det står. Även den icke hörselskadade uppfattar fortfarande bara ett mummel, vilket resulterat i att vi alla betett oss som sanna järnvägs-Lauror, en minst sagt genant situation. Här måste det bli en ny ordning, vare sig det är sommar eller vinter.

Herr talman! En stor del av skulden till den uppkomna situationen ligger längre tillbaka än den nuvarande kommunikationsministern överblickar. Det

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

skall rättvisligen erkännas. Jag skulle föreställa mig att statsrådet Palme med de omfattande litterära intressen han besitter har vid något tillfälle under den gångna vintern erinrat sig Hamlets världsberömda slutreplik i första akten av dramat. Jag har för min del inte svårt att föreställa mig herr Palme med flygande hårtofs och iförd statsrådsuniform bittert anklaga sin förutvarande kollega herr Skoglund med en lätt travestering av Hamlets ord: Ur led är tågen! Ve att jag blev den som föddes att dem vrida rätt igen!

Men det blåser kring kommunikationsministerns taburet, herr statsråd! Om man tacksamt inhöstar allmänhetens jubel över fina initiativ, får man också finna sig i att ta hård kritik när det går åt skogen. Även om det är en arvssynd.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell har kanske missuppfattat mig litet. Jag har faktiskt inte haft för avsikt att gå i närkamp med trafikanterna. Jag tycker tvärtom att deras missnöje är i hög grad berättigat, och det är snarare i närkamp med problemen som vi måste gå, så att trafikanterna skall slippa gå i närkamp med oss. Det är väl inte något fel i att säga att trafikanterna visat stor förståelse för SJ:s svårigheter. Det var det första som sades av de här pendeltrafikanterna som uppvaktade mig. Jag tycker att de tålde rätt mycket innan de blev verkligt arga, och det måste bottna i förståelse för situationen.

Nu säger fru Hamrin-Thorell att det är fel att skylla på vädret. Men en sådan här vinter är rätt besvärlig. Många bilar har stått längs vägarna på grund av att bilbatterierna brakat ihop. Jag vet inte om fru Hamrin-Thorell liksom jag suttit på flygplatser i Sverige och utomlands under den här tiden i fåfäng väntan på att ett flygplan möjligen skulle avgå. Och de som haft att ta sig fram på sjön har varit helt blockerade.

En sådan vinter måste nödvändigtvis drabba i stort sett alla trafikmedel på litet olika sätt. Vore det så att vi skulle behöva räkna med att detta vore normalt, då skulle vi få tänka om hela vår trafikpolitik från början till slut med alla dess grenar. Vi skulle få skära ner ambitionsgraden helt enkelt. Vi skulle få införa beredskapsanordningar av betydligt större omfattning än vi för närvarande har. Men lyckligtvis finns det inte något tecken som tyder på att det skall bli så här varje år — en intervall på 80 år som det nu varit, det är i alla fall nog.

Fru Hamrin-Thorell har uppmanat mig att inte diskutera tekniska frågor med henne, om jag tolkat hennes uttrycksätt på denna punkt rätt. Men två saker vill jag ändå säga. Jag tror att det är farligt att jämföra SJ i dag och i början på 1940-talet. Det är en helt annan hastighet, en helt annan, känsligare och effektivare materiel, helt andra godsolymer o. s. v.

Det är möjligt att den materiel man tidigare hade på sätt och vis hade lättare att klara kylans påfrestningar än den nuvarande. Det är svårt att göra jämförelser, men det är sannolikt. Medan en tekniskt mera utvecklad materiel fungerar mycket effektivare under normala förhållanden, blir påfrestningarna hårdare i onormala situationer. Jag tror att detsamma gäller varje industriföretag, att man gör samma erfarenhet allteftersom produktionen rationaliseras, mekaniseras och automatiseras och alla den nya teknikens hjälpmedel kommer in. Så länge det går bra är materielen otroligt effektiv. Vid störningar blir det lätt svårare än tidigare.

Beträffande rälsbrotten, för att bevisa att vintern ändå spelar in här, vill jag nämna att antalet rälsbrott i Stockholms bandistrikt utgjorde under de första en och en halv månaderna i år 166 stycken. Under hela första kvartalet 1965 — alltså dubbelt så lång tid — var det 15 rälsbrott. Det är klart att de direkt har med kölden att göra.

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

Jag anförde förut ganska negativa siffror beträffande förseningarna vid SJ på lokaltrafiken till Stockholm i början av 1966. Normalt — det har gällt under rätt många år — kommer 50 procent av lokaltågen till Stockholms central in på exakt rätt tid och 90—95 procent i rätt tid eller med mindre än fem minuters försening. Det är helt andra siffror nu, och det kan inte rimligtvis finnas någon annan förklaring till detta än de svåra förhållandena. Men det är väl inte det som vi nu skall fästa oss vid, ty kausalsammanhanget där är ju klart, utan det är framtiden vi skall titta på.

Fru Hamrin-Thorell ville lägga skulden på den organistoriska förändring som genomfördes vid SJ 1963. Det var en ingripande omorganisation. Vid alla genomgripande rationaliseringar kan det förekomma delade meningar, det är oundvikligt. Men jag har ett minne av — även om det är lite sprött — att riksdagen var alldeles utomordentligt ense om denna omorganisation, att det var ett klokt steg, att det var ett steg i rätt riktning för att förbättra SJ:s situation. Det fanns andra röster också, men i stort var man ense. Jag tror att alla som jag har talat med sagt mig att det organisationsmässigt var en klar förbättring. Det är möjligt att det inte helt fungerar i alla avseenden perfekt nu, det vågar jag faktiskt inte uttala mig om.

I mitt svar försökte jag ge en helt öppen redovisning av svårigheterna. Om det blir ett våldsamt omslag i väderleken i mars, är det svårt att veta vad man skall göra på kort sikt. På lång sikt har vi den svårigheten, som inte går att klara på en månad, att linjekapaciteten i stockholmsområdet är begränsad och att det krävs en mycket genomgripande ombyggnad.

Då säger fru Hamrin-Thorell att departementet redan i dag borde sätta till en utredning med utanförstående krafter, eftersom läget är allvarligt och man icke längre har förtroende för SJ.

Jag tror det vore fel att göra på det sättet. Så länge vintern pågår måste alla krafter i SJ sättas in på att klara det akuta läget. Personal och materiel har utsatts för en hård förslitning, men man börjar komma över till ett bättre tillstånd. När vinterns akuta påfrestningar är överståndna är tiden inne att mycket ingående undersöka och diskutera vad som har hänt, varför det har hänt och vad man kan göra åt det.

SJ är ett företag som har skött sig bra under många år. Det är få järnvägsföretag i Europa eller i världen som kan redovisa en lika snabb ökning av transportkapaciteten som statens järnvägar, och det är få som arbetar så företagsekonomiskt rationellt som SJ gör. I få länder har man, om vi ser en tid tillbaka, en lika fin statistik när det gäller tågföring och dylika ting som vi har. Det är också få järnvägsföretag som har en lika kvalificerad personal som SJ — det är en väldig tillgång. Jag menar att man då bör visa det förtroendet för företaget att låta det göra undersökningarna självt med anlitan av all den expertis företaget anser sig behöva och naturligtvis med stöd av den lekmannastyrelse med representanter för riksdagen som företaget har. När läget, erfarenheterna och framtidsplanerna har genomgåts kan det vara skäl att ta upp frågan om det behövs några ytterligare initiativ.

SJ har haft svåra förhållanden, och det är just nu vi bör visa företaget förtroende och ge det chansen att reda upp situationen. Varje annat handlande i dagens läge vore felaktigt. Jag kan emellertid försäkra fru Hamrin-Thorell att vi liksom hittills med yttersta uppmärksamhet kommer att följa SJ:s arbete, studera de undersökningar som har gjorts och görs och se vad som är möjligt att åstadkomma. I dagens läge tycker jag att vi borde kunna visa förtroende för SJ:s vilja att göra sitt bästa för att reda upp situationen. Sedan är det tid att återkomma.

Ang. driftsstörningarna vid statens järnvägar

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! För att något anknyta till det sista som statsrådet Palme sade vill jag säga att jag naturligtvis blir gripen av denna omsorg om statens järnvägars prestige. Men jag kan inte riktigt förstå att inte expertis utifrån skulle kunna genast börja att studera de påfrestningar som SJ utsatts för och göra detta samtidigt som företaget självt arbetar med att reparera skadorna. Jag har svårt att inse att detta skall behöva ses som en prestigefråga för SJ:s personal.

Nu är tiden långt framskriden, och jag skall inte tala om den beredskap som passagerarna ändå har anledning att begära av SJ när de utsatts för sådana påfrestningar som har förekommit i vinter. Jag är fullt på det klara med att det måste göras en avvägning mellan kapitalkrävande åtgärder, som statsrådet också framhållit i sitt svar. Vilket företag som helst måste göra en sådan avvägning inför framtida förbättringar. Att SJ bör ha en god ekonomi och rationalisera verksamheten är så självklart att vi knappast behöver diskutera det.

SJ:s monopolställning gör att SJ inte är vilket företag som helst. Man kan absolut inte jämföra med svårigheterna att ta sig fram på vattnet eller ens med svårigheterna att ta sig fram i luften, just därför att SJ har en sådan monopolställning. Generaldirektören förklarade i den intervju som jag nämnde i mitt föregående anförande, att det förhållandet att en passagerare har köpt en biljett inte medför reell garanti för att han eller hon befordras på den tid som tidtabellen anger. Jag hoppas verkligen att kommunikationsministern inte har samma uppfattning om vad svenska folket har rätt att kräva av sin egen järnväg.

Exempelvis på bandelen Uppsala—Stockholm är vi helt och hållet hänvisade till SJ och beroende av att tidtabellen håller i ur och skur. Flyg finns inte mellan dessa orter, och att ta bil är fullständigt otänkbart under nuvarande

trafikförhållanden med tanke på att Stockholm bara kan erbjuda ett begränsat antal parkeringsplatser. Vi kan heller inte gärna promenera sju mil — det blir 14 mil fram och tillbaka.

SJ kan inte rationalisera i sådan utsträckning att passagerarnas uppenbara rätt att bli forslade landet runt inte kan tillgodoses. Sker inte det på den tid som SJ har utlovat att det skall ske, måste man säga att SJ har misslyckats och att det råder en förtroendekris. Om statsrådet Palme vore lyhörd för stämningarna ute i landet, är jag övertygad om att han faktiskt skulle ha uppfattat det så.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag hoppas att fru Hamrin-Thorell inte har uppfattat mitt svar så att jag på alla punkter och i alla avseenden har tagit SJ i försvar. Det finns ju punkter där man kan framföra kritik, och företaget är självt starkt medvetet om kritikens berättigande exempelvis när det gäller informationen.

Jag tror inte att jag kommer att ha någon större anledning att ta hänsyn till SJ:s prestige. Det vore fel och orationellt att tänka i de tankebanorna. Det är väl snarare fråga om en rationell företagsledning, och i rationaliteten ingår att i första hand låta företaget självt prestera en analys och värdering av sina erfarenheter och sina förslag för framtiden. Jag vet att SJ redan har börjat och med stor intensitet kommer att gripa sig an det problemet.

Jag kan förstå den mycket starka kritik, som kan riktas mot SJ på olika håll i landet efter vinterns erfarenheter, men det har varit erfarenheter under en kort och i och för sig mycket påfrestande period. Jag tror därför att det är fel att generellt tala om en förtroendekris när det gäller ett företag, som under så lång tid har skött sig så väl, om det under en kort period råkar in i svårigheter. Vi får hoppas att SJ genom

egna åtgärder snabbt kan återställa det starka förtroende som SJ utan tvekan har haft bland de svenska resenärerna.

Det är alltså på det sättet jag vill uttrycka det hela. Under alla omständigheter bör väl vi som har ansvaret — regering och riksdag — med yttersta uppmärksamhet följa utvecklingen för att se om initiativ också från vårt håll är erforderliga.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet motionen nr 648.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 40, med förslag till patentlag m. m.; samt

nr 51, angående anslag till avlöningar och omkostnader för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1966/67.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen

av herr *Kaijser* (h) till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet: »Anser Statsrådet att den till Statistiska Centralbyrån centraliserade statistiken över studentantalet vid universitetsinstitutionernas olika föreläsningar, seminarier, laborationer m. m. fungerar på ett med hänsyn till målsättningen tillfredsställande, enkelt och exakt sätt?»; samt

av herr *Eriksson, Karl-Erik*, (fp) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet: »Har Herr Statsrådet uppmärksammat att den kalla och snörika vintern hårt decimerat rådjurstammen och har Herr Statsrådet med anledning av detta, vid fastställandet av årets jakttider, planerat någon förkortning av jakttiden på rådjur?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 18.12.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 11 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1965 vid dess fyrtionde sammanträde fattade beslut;

nr 93, i anledning av väckta motioner angående rätten till änkepension inom den allmänna tilläggs pensioneringen; och

nr 94, i anledning av väckt motion om höjd åldersgräns för bidragsförskott.

Ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Yngve Nilssons* interpellation angående viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Yngve Nilsson har frågat dels om jag delar statsrådet Palmes uppfattning om nödvändigheten av att med nära 50 procent minska antalet i jordbruk sysselsatta, dels om vissa av statsrådet Palme framförda synpunkter är i överensstämmelse med regeringens linje i jordbruksfrågan.

Interpellationen är föranledd av vissa uttalanden i en tidningsartikel som uppges ha grundats på en intervju med statsrådet Palme.

Vad angår herr Nilssons första fråga vill jag framhålla att år 1950 var 17,5 procent av den förvärvsarbetande befolkningen sysselsatt i jordbruk. År 1965 var enligt långtidsutredningen motsvarande procenttal 7,8 och kommer enligt utredningens prognoser att år 1970 vara 5,5. Till detta resultat har långtidsutredningen kommit utan att hänsyn kunnat tas till verkningarna av en ny jordbrukspolitik. Att antalet i jordbruk sysselsatta minskar är ett uttryck för den rationalisering som skett och sker inom jordbruket och en nödvändig förutsättning för en höjd levnadsstandard. Det kan varken ur jordbrukarnas egen synpunkt eller av samhällsekonomiska skäl vara önskvärt att antalet i näringen sysselsatta är större än nödvändigt.

Vad i övrigt angetts i fråga om jordbruket i den artikel, som åsyftas i interpellationen, är enligt min mening att betrakta såsom en principiell och kortfattad beskrivning av statens medverkan i jordbrukets rationalisering och av de resultat som i sinom tid kan nås härigenom. Regeringen har ej annan uppfattning än den som härvid kommit till uttryck, nämligen att det allmänna alltjämt bör aktivt främja det svenska jordbrukets rationalisering.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet herr Holmqvist få framföra ett tack för det snabba, men tyvärr ofullständiga svar som jag fått på min interpellation.

På den första frågan angående nödvändigheten att minska antalet i jordbruket sysselsatta med nära 50 procent svarar jordbruksministern med att hän-

Ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket

visa till långtidsutredningens prognos, som utmynnar i ett procenttal av 5,5 år 1970 och tillägger, att detta har långtidsutredningen kommit fram till utan att hänsyn kunnat tas till verkningar av en ny jordbrukspolitik.

Vad kan dölja sig bakom detta uttalande? Skall utvecklingen påskyndas genom en ny jordbrukspolitik eller har jordbruksministern uppmärksammat att långtidsutredningens prognos också tyder på att det kan bli svårt att upprätthålla en tillräcklig livsmedelsproduktion under 1980-talet och att man därför måste gå varligt fram?

I den av mig åberopade artikeln har statsrådet Palme uttalat: »Vi måste uppmuntra jordbrukarna.»

Ja, vad kan ordet *uppmuntra* i det här sammanhanget betyda? Att lämna sina jordbruk dels för att minska arbetskraften och dels för att minska den odlade arealen för att endast behålla de verkligt rika jordarna med en reducerad arbetsstyrka, som disponerar de allra modernaste tekniska hjälpmedlen o. s. v.?

Jag noterar jordbruksministerns uttalande att regeringens uppfattning är att det allmänna alltjämt bör aktivt främja det svenska jordbrukets rationalisering.

Den beskrivning som gjorts av statsrådet Palme kan jag däremot inte godkänna, inte ens som »en principiell och kortfattad beskrivning av statens medverkan i jordbrukets rationalisering», som jordbruksministern själv uttryckte det. De verkligt rika jordarna omfattar inte så stora arealer att de på långa vägar kan täcka landets försörjning.

Jordarnas fysikaliska beskaffenhet och deras näringstillstånd blir oftast vad brukarna gör dem till. Olika jordar kan därför med framgång utnyttjas för olika växtslag. Även en efter herr Palmes terminologi fattig jord kan därför i många fall ge ett gott täckningsbidrag, som ligger i närheten av den s. k. rika jorden.

Skulle vi endast bevara de s. k. verk-

ligt rika jordarna, skulle detta medföra att en stor del av dem som nu är sysselsatta i jordbruket skulle tvingas lämna sina hem och söka sin utkomst på annan ort, vilket skulle få ödesdigra konsekvenser för berörda bygder. Det skulle också bli dyrbart för hela det svenska samhället på grund av en sviktande försörjningsgrad.

Vad jordbruksminister Holmqvist i övrigt sagt om rationaliseringen kan jag verifiera. Jag vill samtidigt understryka, att vi inte kan godtaga några tvångsåtgärder, prispolitiska eller andra. Vi kan endast godtaga en fri anpassning, som betingas av den omställningsprocess som jordbruket genomgår. En snabb avgång av arbetskraften inom jordbruket kan medverka till en alltför stark krympning av produktionen.

I stället tror jag det är nödvändigt att vi de närmaste åren tar tiden i akt för att effektivisera jordbruksproduktionen, om vi över huvud taget skall kunna få en nöjaktig försörjningsgrad för det ökade befolkningstal som vi kan räkna med kring 1980-talet.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! När jag läste herr Yngve Nilssons interpellation fick jag nästan den föreställningen, att Sveriges jordbrukare när de en morgon slog upp sin tidning *Le Monde Diplomatique* blev överraskade över att statsrådet Palme i ett avsnitt i en artikel hade berört det svenska jordbruket på ett sätt som oroade dem.

Jag vågar erkänna, att jag faktiskt för egen del inte hade reda på att *Le Monde* gav ut den specialbilaga, som det här talas om. Jag har sedan vid mina efterforskningar kommit fram till att det förmodligen inte är så många av Sveriges jordbrukare, som kan ha blivit så där allvarligt oroade av vad som stod i tidningen. Det lär finnas 41 prenumeranter på tidningen i det här landet och förmodligen är de inte alla jordbrukare. Det förefaller ha varit

Ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket

ganska få, som verkligen blivit allvarligt oroad.

Det är mycket möjligt att senare, när högerpartiets kansli tagit hand om frågan, skickat ut en cirkulärledare o. s. v., har kanske flera blivit uppmärksammade på artikeln. Det kanske inte är något fel i det, men jag tycker ändå att framställningen här närmast gav intryck av att det var artikeln som sådan som skulle ha föranlett oron.

Det är också så, att statsrådet Palme för en svensk tidning förklarat hur den här intervjun har kommit till, och han har också sagt att han i vissa avseenden inte känner igen siffror som skulle ha nämnts. Han har talat om att han inte varit så preciserad i sina påståenden, som den franska tidningen gjort gällande. Sedan har jag sett att journalisten kanske haft en annan mening. Varken herr Yngve Nilsson eller jag kan bilda oss någon uppfattning därom, utan vi får hålla oss till det som är sagt, och som framgår av mitt svar känner jag mig inte på något sätt oroad över statsrådet Palmes uttalanden.

Tydligen blev herr Nilsson inte oroad av långtidsutredningen, som ju visade på en framtid vad beträffar antalet sysselsatta i jordbruket, som ganska väl överensstämmer med den som statsrådet Palme har beskrivit. Jag tycker att det skulle ha funnits lika stor anledning till oro över vad långtidsutredningen kommit fram till. Men det var kanske inte så att säga lika politiskt matnyttigt, herr Yngve Nilsson, att ta upp en interpellation i anslutning till redovisningen från långtidsutredningen?

Jag tror att vi får många tillfällen att återkomma till en diskussion om jordbruksproduktionens önskvärda omfattning. Ganska snart får vi en redovisning från jordbruksutredningen, och allt tyder väl på att det finns utrymme för nyanser i bedömningen av vad som är önskvärt.

Jag förstår att herr Yngve Nilsson och jag kanske inte kan bli helt över-

ens, när vi skall försöka bedöma vad som är angeläget att göra för framtiden. Ta gärna det här uttrycket »att uppmuntra jordbrukare att övergå till andra sysselsättningar».

Jag undrar, om vi ändå inte får lov att praktisera något av det, om det är så att vi finner det önskvärt att få en bättre användning av våra resurser i samhället. Vi vet med oss att vi har överproduktion av vissa jordbruksprodukter. Jag tror därför att vi ingalunda kan utesluta, att vi rent av bör uppmuntra vissa jordbrukare, som sitter på olönsamma brukningsenheter, att gå över till annan sysselsättning. Jag tror också att samhället inte bara bör uppmuntra detta, utan även aktivt bör hjälpa till för att underlätta en omställning som kan vara önskvärd för dessa människor.

Detta är emellertid en fråga som vi får återkomma till. Jag har med mitt svar givit till känna, att jag i principfrågorna inte har annan uppfattning än den herr Palme givit uttryck för.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Även om det finns endast ett fåtal prenumeranter på den franska tidskriften här i Sverige, så betyder det väl ändå något att just denna tidskrift inom Frankrike går ut i en mycket stor upplaga. Den läses av många människor, och de tar kanske sin inställning till Sverige under omprövning, när de läser en sådan artikel som den herr Palme har lämnat stoff till i en intervju.

Jag tror att det är farligt att över huvud taget ge spridning i utlandspresen åt sådana här ting. Det ligger ganska nära till hands att det uppmärksammas och att man vid ett tillfälle, som vi minst anar, vill försöka utnyttja Sverige genom försäljning på den svenska marknaden.

Vad beträffar att uppmuntra jordbrukarna att övergå till andra näringar vill jag säga, att den process som inne-

Ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket

bär att jordbrukarna övergår till andra näringar har fortgått ganska länge. Det har inte behövts någon uppmuntran. Det har i stället blivit en naturlig utveckling, ty i regel har det varit äldre människor som har slutat med sina jordbruk. Dessa jordbruk har uppgått i andra, varigenom vi har fått fram en naturlig utveckling på detta område.

Vi får dock betänka, att ålderssammansättningen hos den svenska jordbrukarkåren inte är så förfärligt tillfredsställande. Om jag har fått riktiga uppgifter lär inte mindre än 42 procent av landets jordbrukarkår befinna sig i åldrarna mellan 50 och 65 år. Jag skulle tro att just denna grupp inte har så förfärligt lätt att omskola sig.

Jag är överens med herr jordbruksministern om att vi skall pröva olika vägar för att komma fram till en tillfredsställande försörjning. Jag är övertygad om att om utvecklingen skall passera som den har gjort hittills behöver man inte ge någon speciell uppmuntran — då kommer jordbruket att avfolkas ganska snabbt, om vi skall ta hänsyn till den långtidsprognos som är given.

Jag menar med detta, herr talman, att vi bör gå försiktigt fram, så att vi kan klara livsmedelsförsörjningen även på 1980-talet.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Den debatt som här förs är i viss mån, kan man säga, en debatt om vad tredje man har sagt, därtill i främmande land. Det kan synas rätt långsökt att lägga sig i densamma. Jag kan dock inte underlåta att göra det, ty vederbörande statsråd har ju faktiskt möjlighet att vara närvarande här i dag.

Statsrådet Holmqvist har sagt — det får väl tolkas så — att statsrådet Palme här bygger sitt ställningstagande på långtidsutredningen, och det må vara riktigt till viss del. Om man läser citatet ur vad som har stått i den åberopade

franska tidningen finner man efter redovisningen av statsrådet Palmes uppgift om att jordbruksbefolkningen har gått tillbaka från 80 till 9 procent emellertid ett konstaterande, som lyder: »Detta är 4 procent för mycket» — i dag alltså.

Jag frågar på vilka källor statsrådet Palme kan grunda detta påstående. Det går i varje fall inte att bygga det på långtidsutredningen.

En annan del av citatet ger vid handen att den utländska konkurrensen, om man haft det jordbruk han åsyftade inte skulle vara besvärande för det svenska jordbruket. Jag tycker nog att det därvidlag hade varit väldigt önskvärt att här få en definition på vad som menas med »den utländska konkurrensen». Det finns ju endast ganska suddiga uttalanden på den punkten. Menar man med den utländska konkurrensen de priser, till vilka man i dag importerar, vill jag nog hävda att detta uttalande inte håller, ty i så fall kan inte ens de bästa skånejordarna konkurrera.

Jag skall gärna hålla med jordbruksministern om att det inte finns någon rimlig anledning att sysselsätta flera människor i jordbruket än vad som behövs. Det har vi inte råd med i framtiden. På den punkten skall jag alltså inte tvista med jordbruksministern. Möjligen har vi delade meningar om hur stort jordbruket skall vara i framtiden, men det är en sak som jag i varje fall inte skall ta upp i dag. Beträffande arbetskraften vill jag emellertid säga, långtidsutredningens siffror till trots, och låt vara att det är allvarligt att lägga sig i sådant som gäller statistikernas framtidsprognoser, att innan man slår fast siffran 2,2 procent vid jordbruket år 1980 eller 80 000 arbetande människor, skulle det vara synnerligen värdefullt om man någon gång satte sig ned och räknade på vad det egentligen innebär. Det skulle inte vara alldeles ur vägen att göra detta t. o. m. i jordbruksdepartementet.

Ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket

Om man ser framåt i tiden är det väl inte fel att säga, att det går åt 1,4 man för att ha en man helt sysselsatt. Vi måste räkna med 5-dagars vecka, eller kanske ännu kortare, vi måste ta hänsyn till semester och sjukdagar. Siffran 1,4 är därför inte tilltagen i överkant. Om man delar dessa 80 000 människor med 1,4, kommer man till ungefär 55 000 brukningsenheter; det är en mycket generell uppdelning — för att få en skiss över det hela. Till dessa 55 000 enheter finns då ungefär 120 tunnland odlad jord jämte skog i vissa fall, ungefär 70 nötkreatur och hundratalet svin. Detta skall vara ett enmansgöra att sköta det! Om man någon gång funderade praktiskt på denna problematik skulle man komma underfund med att detta icke går, om vi skall ha någorlunda hygglig självförsörjning.

Man kan naturligtvis forma andra typer av jordbruk. Man kan t. ex. ha en specialiserad mjölkproduktion och svinproduktion, men man får sedan dessas arbetskraftsbehov fyllts inte så värst många människor över för att klara den övriga jordbruksdriften. Därtill måste man lägga, att det för att sköta dessa relativt stora jordbruk i framtiden också behövs inte så litet av administrativt arbete. Detta måste läggas in i bilden när man gör kalkylerna över arbetskraftsbehovet. De egna företagen kan ju rimligen inte göra allt detta på övertid.

Jag medger att detta är en mycket grov kalkyl men jag är alldeles övertygad om att den håller för att bevisa orimligheten i det hela. Det går inte att vederlägga dessa beräkningar, och jag tror det finns anledning att fundera över dem.

Eftersom jag ändå är inne på långtidsutredningen kan jag inte underlåta att ta fram en annan siffra också. Den hör visserligen inte hit, men när man lägger så stor vikt vid varje procent — och tiondelar av procent — när det gäller arbetskraften i jordbruket, vill jag bara framhålla att man i samma andedrag

konstaterar, att på denna tid fram till 1980 skall 515 000 människor flytta ifrån det produktiva arbetet över till den offentliga sektorn och administrationen. Jag har bara velat säga detta för att därmed konstatera, att den eventuella vinst man gör på jordbruket inte på långa håll kommer att räcka för att klara den andra delen och att observationen kanske starkare borde inriktas åt det hållet.

Herr talman! Jag har inte kunnat underlåta att göra dessa reflexioner. Jag har ingenting att invända emot synpunkterna, att man i framtiden skall ha ett rationellt jordbruk och att man självfallet där inte skall ha fler människor än nödvändigt. Men jag tror det kan vara nyttigt att någon gång *applantera* de teoretiska beräkningarna på den praktiska verkligheten.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Om jag har förstått statsrådet Palmes uttalande rätt — jag har inte läst hela artikeln, utan bara detta avsnitt — handlar det om en riktig resursanvändning inom samhället. Det är detta som för honom fram till angivandet av vissa tal och påståenden i övrigt.

Det är således inte alls, herr Yngve Nilsson, fråga om någon speciell avsikt att komma åt jordbrukarna och säga att de bör försvinna bara därför att man i och för sig skulle finna ett nöje i att attackera det svenska jordbruket. Saken framställs ofta som om bedömningar i detta ämne görs i ett slags illvilja emot en viss grupp. Så är ingalunda fallet, och jag tycker att vi skall försöka diskutera dessa frågor från andra utgångspunkter än sådana.

Det frågades också vad som menas med att befria sig från den utländska konkurrensen. Jag tycker att statsrådet Palme på den punkten gör ett alldeles riktigt påpekande. Vore det så, herr Kristiansson, att vi kunde begränsa produktionen av jordbruksvaror till vad vi

Ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket

själva kan konsumera i vårt land, så skulle ju jordbrukarna verkligen få nytta av den politik, som vi driver, och de priser, som de förhandlar sig till. Men det är ju i ett läge, då man får överskott på livsmedel och tvingas gå ut på världsmarknaden, som man möter konkurrensen från ett annat jordbruk. Och detta får verkningar även för den svenska produktionen.

Herr Kristiansson måste vara medveten om att vi har pålagor på t. ex. fläsk- och köttproduktionen i vårt land enbart av den anledningen att vi måste gardera oss och sälja en del av produktionen på världsmarknaden — i konkurrens med andra. Det borde inte vara så svårt att förstå att vad statsrådet Palme säger på den här punkten är fullt logiskt.

Nu har emellertid herr Kristiansson i sitt inlägg attackerat långtidsutredningen och dess sätt att agera.

Vi kan väl vara överens om att vi inte så där utan vidare skall godta en utredning, utan att vi bör granska den kritiskt. När långtidsutredningen blir föremål för en bredare diskussion och när den konfronteras med verkligheten kanske vi får uppleva, att inte allt blivit precis så som utredningen tänkt sig. Vi får väl därför vara på det klara med att inte varje siffra, som utredningen redovisar, får tas för gott. Men jag tycker ändå att det är mycket värdefullt att det görs sådana försök att penetrera utvecklingen. Med ledning av våra erfarenheter får vi försöka bilda oss en uppfattning om hur jordbrukspolitiken i framtiden skall utformas. Även om samhället kommer att se annorlunda ut än vi i dag föreställer oss, får vi ändå hoppas att utvecklingen kan ske på ett harmoniskt sätt och att framtidens människor finner sig till rätta med det.

Jag finner inte anledning att här gå närmare in på detaljer som har dragits upp i detta sammanhang — t. ex. frågor om olika produktionsgrenar och produktionsalternativ — eftersom dessa saker inte på något sätt har berörts

i statsrådet Palmes uttalande. Vi får säkert tillfälle att återkomma till denna diskussion. Jag hoppas då bara att det blir i ett mindre långsökt sammanhang än det här gäller.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag är tacksam för att också jordbruksministern anlade kritiska synpunkter på långtidsutredningens prognoser, och jag skall inte ytterligare ta upp den saken.

Här är det bara fråga om vad statsrådet Palme har sagt eller inte sagt — jag förutsätter att citatet är riktigt — i fråga om konkurrensen. Oavsett om vi modererar vår produktion till vad vi behöver — vi kan utgå från önskeförhållandet att vi inte själva behöver exportera — så finns billiga varor ändå att köpa från länder som vill exportera hit till lågt pris, och då finns ju konkurrensen alljämt kvar, den konkurrens som nu skyddas genom importavgifter. Detta är obestridligt.

Ett sådant uttalande som gjorts kan väl inte tolkas på annat sätt än att om vi tar vara på de bästa åkerbitarna och endast odlar dem så kan vi konkurrera till det pris till vilket vi kan importera i dag. Alltså skulle importavgiften inte behövas.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Jag har tagit upp en kritik av vad som stått i den här artikeln uteslutande av det skälet, att jag anser att den skadar de svenska intressena, i synnerhet när de synpunkter som där kommer till uttryck förs fram just vid en tidpunkt då ett utredningsarbete pågår om en ny jordbrukspolitik.

När det gäller framtiden tror jag inte att vi på lång sikt får något överskott av livsmedel i detta land. Jag tror tvärtom att vi måste, som jag sade i mitt första anförande, intensifiera produktionen och effektivisera jordbruket, så att vi är säkra på att vi under 1980-talet kan få en nöjaktig försörjningsgrad för det

Ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket

svenska folket med hänsyn tagen till den ökning av folkmängden, som jag är säker på att vi då har fått.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag tror inte ett ögonblick på att en sådan artikel som den vi här diskuterar skulle, som herr Yngve Nilsson sade, skada svenska intressen och att det var olyckligt att den kom när vi diskuterar hur vi skall ordna vår jordbrukspolitik här i Sverige. Det lägger sig nog fransmännen inte i! Jag tror därför inte att det finns något sådant samband.

Sedan tycker jag, herr Kristiansson, att en begränsning av produktionen skulle vara en väg att förbättra möjligheterna för de svenska jordbrukarna. Om vi inte hade så höga slaktavgifter och andra pålagor som vi har för att klara exporten, så skulle det kanske också bli en bit över till konsumenterna i form av sänkta priser.

Men sedan vet jag inte vad herr Kristiansson menar. Jag föreställer mig att vi får räkna med att ha ett gränsskydd för det svenska jordbruket lång tid framöver. Vi måste naturligtvis ompröva från tid till annan hur högt det skall vara. I dag är läget sådant att världsmarknadspriset belastas med ytterligare 50 å 60 procent. Vi vet inte hur högt skydd vi skall hålla i framtiden. Jag föreställer mig att vi under rätt lång tid får lov att ha ett ganska betydande gränsskydd.

Men å andra sidan måste vi ha som riktpunkt, för jordbruksnäringen liksom för andra näringar, att så småningom komma fram till ett läge där det finns möjligheter att åstadkomma en produktion som blir så att säga självbärande. Skulle man inte ha den målsättningen inom en näring, vore det hopplöst.

Jag tror att vi måste arbeta med den målsättningen — det finns ju så mycket som talar för den. I andra sammanhang brukar både herr Kristiansson och andra säga, att den dag man i andra län-

der får bättre löner och stigande levnadsstandard, kommer förutsättningarna att utjämnas mellan olika länder. Jag tror att den tiden ligger långt borta, men det är självklart att en sådan utveckling skulle skapa större förutsättningar för att vi då också skulle kunna få ett svenskt jordbruk, som inte behövde ett speciellt skydd av den typ som vi har i dag.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp):

Herr talman! Jordbruksministern och jag är tydligen överens om att det behövs ett gränsskydd för jordbruket, och jag tackar för hans uttalande på den punkten. Jag skulle också vilja säga att det inte finns någon anledning för jordbruket att rosa ett speciellt högt gränsskydd. Kan man komma fram till en situation att gränsskyddet är lågt och ändå tillfredsställande lönsamt är självfallet detta ett bättre förhållande.

Men vad vi diskuterar är statsrådet Palmes uttalande, vilket är gjort mot bakgrunden av dagens situation. Då drar jag den slutsatsen, att om man konstaterar att det inte finns någon konkurrens utifrån, så är allt importskydd obehövt. Det innebär således att herr Palmes konstaterande för dagen är, att om vi hade jordbruk på enbart de bästa jordarna, skulle det vara konkurrenskraftigt med de importpriser som gäller i dag.

Det måste väl ändå vara att ta till i överkant, ty till de priserna går det inte att producera jordbruksvaror, i varje fall inte i länder som är jämförbara med vårt land.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det är naturligtvis föga fruktbart att herr Kristiansson och jag skall hålla på att tvista om vad statsrådet Palme har menat. Jag föreställer mig att han tänker på framtiden, när han talar om detta. Han uttalade sig om ett bestående förhållande och väntar sig att man i framtiden skall kunna nå fram till vissa mål. Så tolkar jag i varje

Ang. viss ifrågasatt minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket

fall det som sagts. Man kan inte ställa om från den ena dagen till den andra, utan det får naturligtvis lov att gå en viss tid innan processen leder fram till detta resultat.

Herr YNGVE NILSSON (h):

Herr talman! Jag vill bara erinra om att de priser, som vi har på den s. k. världsmarknaden, inte är samma priser som gäller i respektive länder, utan man säljer av sitt överskott många gånger till priser under produktionskostnaden. Det är därför som det kan bli så besvärligt, och det är därför som de jordbruksproducerande länderna behöver ha skydd, importavgifter, för sin näring.

Men annars vill jag säga beträffande de svenska produktionskostnaderna, att dessa inte ligger nämnvärt över de kostnader som man har för produktionen t. ex. i EEC-länderna. Det är ganska märkligt att vi kunnat hålla priserna på sätt som skett, ty arbetskostnaderna ute i Västeuropa ligger ju 50—75 procent lägre än här, och det är klart att detta är en belastning på svenskt jordbruk. Men tack vare de ganska hyggliga skördar, som vi har haft, och genom att vi kunnat mekanisera och rationalisera jordbruket har vi kommit ungefär i nivå med priserna i EEC-länderna — kanske vi ligger några procent över, men det kan inte vara många. Men påfrestningarna är stora för vårt jordbruk.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag skall inte polemisera ytterligare, men jag vill erinra herr Nilsson om att EEC också är en skyddad marknad, även om jordbruket där icke har fullt samma skydd som vi får med den svenska prinsnivån. Det finns emellertid andra länder än EEC:s medlemsstater som producerar jordbruksvaror.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till patentlag m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 51, angående anslag till avlöningar och omkostnader för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för budgetåret 1966/67.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 46, angående avveckling av nuvarande rättsförhållanden beträffande gruvskogarna.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av motioner angående stärkande av den kommunala självstyrelsen;

nr 19, i anledning av motioner angående fördelningen av samhällsuppgifterna på staten, landstingen och primärkommunerna;

nr 20, i anledning av motioner angående minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser;

nr 21, i anledning av väckta motioner angående suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna;

nr 22, i anledning av motioner angående anhängiggörande av kommunala ärenden;

nr 23, i anledning av motioner om tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige; samt

nr 24, i anledning av motioner angående rätten för ordförande och vice ordförande i kommunal församling att delta i förhandlingarna;

statsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiefond till Norrlandsfonden och Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete jämte en i ämnet väckt motion;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till sjöfartsändamål jämte i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1966/67; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av väckta motioner rörande den allmänna varuskatten;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av motioner om viss differentiering av drivmedelspriserna; samt

nr 13, i anledning av motion angående tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek;

första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels väckt motion om skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden, dels ock väckt motion om införande av beslutsmotivering i administrativa utslag;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner angående bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension;

nr 20, i anledning av väckta motioner om sänkt folkpensionsålder;

nr 21, i anledning av väckta motioner angående det inkomstprövade tillägget till studiebidrag;

nr 22, i anledning av väckta motio-

ner angående behovsprövning vid studiestudialt stöd;

nr 23, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för fotvård m. m.;

nr 24, i anledning av väckta motioner om samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid; samt

nr 25, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot rasdiskriminering;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner angående viss införsel av och handel med fridlysta djur;

nr 15, i anledning av väckta motioner angående juridisk persons förvärv av mark;

nr 16, i anledning av väckta motioner angående bestämmandet av expropriationsersättning;

nr 17, i anledning av väckta motioner angående prissättningen på bostadsrättslägenheter; samt

nr 22, i anledning av väckta motioner om rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall; även som

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om ökad social informationsverksamhet m. m. samt om effektivisering av den statliga pressinformationen;

nr 10, i anledning av väckta motioner angående arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.;

nr 11, i anledning av väckta motioner om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet; samt

nr 12, i anledning av väckt motion om ökade möjligheter till fritidssysselsättningar för vissa värnpliktiga.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.45.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 15 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Fru *Myrdal* anmälde, att hon under gårdagen åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 8 och den 9 innevarande månad.

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST** erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara herr *Isacsons* och herr *Thorsten Larssons* frågor angående åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti, vilka frågor intagits i kammarens protokoll för den 8 mars, och yttrade:

Herr talman! Herr Isacson och herr Thorsten Larsson har till mig ställt vissa frågor om de åtgärder som vidtagits i anledning av mul- och klövsjukeepizootien.

Som torde vara frågeställarna bekant gäller sedan lång tid särskilda bestämmelser för bekämpande av smittsamma husdjursjukdomar. I fråga om en befarad eller redan utbruten mul- och klövsjukeepizooti skall enligt dessa bestämmelser för skilda lägen vidtas en mångfald mer eller mindre ingripande åtgärder. Detta har skett vid flera tidigare tillfällen då en sådan epizooti utbrutit i Sverige, senast år 1960, och beredskapen har därvid visat sig tillfredsställande för att bekämpa epizootien. Motsvarande åtgärder — avseende handeln med djur och kött, avspärrningar, nedslaktning, vaccinering, m. m.

— har successivt vidtagits även i det nu aktuella fallet.

Den mul- och klövsjukeepizooti varom nu är fråga är av ett särskilt slag — en variant av O-typen — och bröt först ut i Schweiz under hösten 1965. Det rör sig om en ny och tidigare inte påvisad variant mot vilken någon vaccinberedskap ej kunnat föreligga i någon del av Europa. I de andra länderna, liksom i Sverige, var beredskapen i form av vaccinlager koncentrerad till de tidigare kända typerna. Först i november fanns mindre kvantiteter av vaccin mot den nya virusvarianten tillgängliga för i första hand Schweiz. Den 21 februari 1966 konstaterades i Danmark ett fall av den schweiziska varianten. Fallet i Danmark kom överraskande och det torde ej kunna uteslutas att det orsakats av virus från laboratoriet på Lindholm i samband med dess vaccintillverkning. Veterinärstyrelsen vidtog därefter vissa åtgärder för att — om behov skulle uppkomma — säkra tillgången till vaccin även mot den nya virustypen. Det fall som inträffade i Norra Nöbbelöv nära Lund misstänktes på förmiddagen den 6 mars. Sedan virustypen faststälts, genomfördes vaccination utan dröjsmål.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Holmqvist för det snabba svaret, som jag med intresse lyssnade till. Vad jag blev litet fundersam över var att svaret innehöll påståendet att vaccination genomförts utan dröjsmål. Fallet i Norra Nöbbelöv inträffade den 6 mars, en söndag, och enligt de uppgifter jag har tillgängliga gjordes ingen vaccinering förrän på tisdag förmiddag.

Jag skulle, herr talman, vilja lägga

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

ett par synpunkter på just denna beredskap. Det faktum står nu kvar, att den 21 februari inträffade, som här har nämnts, det första fallet i Danmark. Den 24 februari visste vi vilken typ av epizooti det var. Denna typ kan ha en inkubationstid av minst 10 dagar, ända upp till 20 dagar. Därför är givetvis snabba åtgärder nödvändiga när fallet upptäckts.

Enligt uppgift i pressen har svenska myndigheter väntat med att beställa vaccin ända till den 4 mars. Då hade med få undantag dagligen inrapporterats flera nya fall från Själland. Sedan kom fallet i Skåne den 6 mars, och då fanns faktiskt inte en enda dos vaccin. Vi fick först på måndag kväll låna ett parti i Danmark. Det var alltså det vaccin, som man enligt uppgift i pressen hade sagt skulle komma med två timmars varsel. Det dröjde nu i stället närmare två dygn.

Har nu den här sent igångsatta vaccineringen hunnit ge effekt får vi faktiskt vara glada — då har vi haft tur att inte virus har arbetat snabbare!

Det vidtogs vissa åtgärder, sade statsrådet, för att åstadkomma detta vaccin. Jag förstår att det kan bli malörer vid beställningen av en vara, och det framhålls också att det var brist på varan. Så mycket större anledning finns det att vara så tidigt ute med beställningen som möjligt.

Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga: Hade vi inte lagringsmöjligheter för vaccin av den typ det här rörde sig om? Vi visste ju typen av epizooti i Danmark, och enligt hittillsvarande erfarenheter ligger Sverige mest i riskzonen när sjukdomen har kommit in i Danmark. Därför borde vi ha haft en bättre beredskap i detta fall.

Det har förekommit en del underliga uppgifter i pressen och det vore bra om statsrådet ville klarlägga ett par saker. Det har bl. a. sagts, att det är dyrt att hålla vaccinerberedskap och att vi måste, som det sades i en uppgift från veterinärt håll, »kasta 100 000 kronor

i vasken». Hur många doser vaccin rör sig detta i så fall om? 100 000 kronor representerar faktiskt inte mer än två av seminforeningens hundratals tjurar. Vad kostar det att spoliera generationer av avelsarbete? Den sista frågan kan jag inte begära något svar på, men jag vill ändå ställa den med anledning av talet om vaccinerberedskapens dyrbarhet.

Onekligen föreligger det brister i de preventiva åtgärder, som borde ha vidtagits för att förhindra införandet av mul- och klövsjukeepizootien till vårt land. Med undantag av Danmark är de skandinaviska länderna lyckligt lottade geografiskt sett för genomförande av åtgärder, som skulle göra det möjligt för oss att undgå smittan.

Smittvägarna för mul- och klövsjuka har varit svåra att fastställa. En av dessa vägar har ansetts gå via köttvaror, som kommit från nedsmittade länder. Hos köttvarorna finns största risken i fruset kött med ben; virus håller sin livskraft bäst i nerfruset kött och då särskilt i benvävnaden.

De flesta länder söker att undgå smitta genom importstopp från de epizootidrabbade länderna. Redan den 25 februari stoppade Norge importen av kött och fläsk från Danmark, alltså två dagar efter det första fallet. Den 26 februari vidtog Finland samma åtgärd. Sverige kom först den 27 februari och då endast med importstopp från en del av Danmark, nämligen Själland och Maribo amt. Köttresorna mellan Danmark och Skåne stoppades samma dag, alltså den 27 februari, men först efter ett par dagars varsel i pressen. Uppenbarligen kunde de som så ville göra några turer först.

Herr talman! Tvärr måste jag konstatera att det är knappast så man handlar, när man vill skydda sig för en epizooti av den här arten. Man kan även starkt ifrågasätta effektiviteten av skyddet, när vi ännu i dag tillåter import av sådana »riskvaror» från Danmark. Många anser att den ännu pågående importen är ett uppenbart åsido-

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

sättande av den säkerhet, som här borde iakttagas. Ingen kan säga att detta verkligen är smittovägen, men internationellt anses det att stora risker finns genom just denna kött- och fläskimport. Stora värden står på spel för både näringen och nationen. Hur stora kan vi kanske inte i pengar värdera.

När det första fallet här i landet blev känt, kom det bud om importförbud från oss från några olika länder. Givetvis innebär detta för vårt land ett ekonomiskt avbräck. Även USA stoppade importen. Dit hade vi lyckats få i gång en ekonomiskt relativt lönande export av fläsk. Introduktionen på den amerikanska marknaden har kostat oss en del pengar i investering, vilket kapital man nu måste betrakta som spolieerat, därför att Amerika inte tillåter en import inom en tidrymd av tre år från det landet har blivit smittofritt.

Det är inte bara på inställd export förlusten ligger, som jag här har nämnt. Om sjukdomen kommer att få fäste här så kan, som det har sagts, generationer av avelsarbete spolieras.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! När jag, herr talman, tackar herr statsrådet för svaret så vill jag gärna understryka vad herr Larsson tidigare har sagt. Jag skulle bara vilja till detta lägga ytterligare några synpunkter.

Jordbruksministern säger i sitt svar att den mul- och klövsjukeepizooti, varom nu är fråga, är av särskild typ och först bröt ut i Schweiz under hösten 1965. Det rör sig om en ny och tidigare inte påvisad variant, mot vilken någon vaccineringsberedskap ej kunnat föreligga i någon del av Europa.

Eftersom det första fallet inträffade i Schweiz så pass tidigt, är det väl alldeles klart att vi borde ha hunnit inställa oss efter det och vidta åtgärder. Jag har t. ex. här ett tidningsurklipp som säger, att den 28 december har 18 000 boskapsdjur måst slaktas i

Schweiz under en mul- och klövsjukeepidemi, som härjat i drygt två månader. Veterinärerna, säger man sedan, arbetar för högtryck med att vaccinera djur, sedan sjukdomen konstaterats på ett dussintal bondgårdar på gränsen till Schweiz.

Det slog mig helt nyligen, att i samband med sjukdomsutbrottet i Skåne hade veterinärrådet Hydén uttryckt den uppfattningen, att vi inte kunde vidtaga några åtgärder — vi visste ju inte någonting om vad det kunde röra sig om för typ av sjukdomen som grasserade nere på kontinenten. Jag tror att detta var ganska väl klarlagt. Man visste precis vilka typer det är. Det är ju tyvärr ett flertal typer och därför hade det funnits anledning att verkligen ha beredskap mot dem alla. Danskarna har satt i gång med att producera vaccin och vi kunde ha fått åtminstone någon hjälp från dem i det här sammanhanget. Så småningom blev vi tvungna att telegrafera efter vaccin, 10 000 ampuller. Det var i samband med sjukdomsutbrottet här i Sverige. Man tycker det är ganska förvånande att det skall behöva gå till på detta sätt.

Nu må man ju säga, att vi haft en enastående tur. Vi kunde i dag ha haft en verklig katastrof som hade inneburit mycket stora förluster för både jordbruket och statsverket. Jag vet inte, herr Holmqvist, vem som haft mest tur i detta sammanhang. Vi får väl vara glada allesammans och inte minst herr Holmqvist för att det gått så bra som det har gjorts. Det har ju inte gått så många dagar än, men vi får väl hoppas att epidemien har hejdats. Detta ger oss dock ingen som helst anledning att på något sätt brista i vaksamhet. Vi får vara på det klara med att här grasserar epidemier runt omkring oss.

När man talar om att det är en dyrbar beredskap, som det här är fråga om, måste man, som herr Thorsten Larsson också nämnde, vara samtidigt klar över att det är stora ekonomiska värden som står på spel. Det som blir

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

utslaktat och skall grävas ned måste ersättas av statsverket, men hela det dyrbara avelsmaterial, som kommer i farozonen, blir betydligt svårare att ersätta. Det är ekonomiska förluster för jordbruket som egentligen aldrig kan ersättas.

Samtidigt måste vi ha klart för oss vad detta betyder på exportsidan. Vad som förvånar mig här är att man inte har tillgripit importförbudet så snabbt som man borde ha väntat. Varför har man t. ex. inte varit lika snabb som i Norge och Finland? Är det därför att vi är så intresserade av det danska köttet?

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Låt mig först konstatera, att jag är något överraskad över både den ton och det ordval som herr Larsson och herr Isacson använder i den här debatten.

Omedelbart efter den här händelsen var det en del tidningar som återgav uttalanden, som enskilda jordbrukare hade gjort om den bristande vaccineringsberedskapen. Jag har emellertid en känsla av att inte minst Skånetidningarna — jag kan gärna säga samtliga Skånetidningar — har vinnlagt sig om att senare beskriva vad som verkligen har hänt i fråga om epidemien och de åtgärder som har vidtagits. Därför är jag kanske något överraskad över att herr Larsson fortsätter att argumentera som om han inte hade observerat, att veterinärstyrelsen och länsveterinären, som i Skåne närmast haft att bära ansvaret för vad som gjordes, i verkligheten har handlat mycket snabbt och faktiskt vidtagit de åtgärder som man rimligtvis kan påkalla i detta fall.

Jag vill erinra om att så fort länsveterinären fick besked om utbrottet av epizootien på söndagsmorgonen for han ut till den smittade gården och tog prov — inom loppet av en halv timme från det han fick vetskap om fallet var han alltså på gården och tog prov. Han tog också kontakt med en annan tjäns-

teman, som reste över till Danmark på söndagen för att lämna proven, och man fick på söndagkvällen besked om att det var fråga om mul- och klövsjuka. Enligt de uppgifter jag har dröjde det dock till måndag innan man med säkerhet kunde fastställa att det var en virus av den typ som härrörde från Danmark. Morgonen efter satte man i gång med att vaccinera.

Jag vet sannerligen inte vilka anspråk som herr Larsson ställer på snabbhet i fråga om reaktion inför utbrottet av en sådan djurpest som denna.

Vidare frågar herr Larsson, varför man dröjde så länge med vaccinköpet. Jag kan trösta herr Larsson med att vi hade konselj fredagen den 4, men redan under veckan dessförinnan hade beställning gjorts i Italien, det enda ställe där det var möjligt att uppbringa ett vaccin av det slag som det här gällde.

Vi har visst all anledning att säga, att vi skall vara uppmärksamma i fråga om beredskapen på detta område. Riksdagen har förr haft anledning att syssla med denna fråga.

Riksdagen har redan fattat principbeslut om att vi skall sätta i gång egen tillverkning av vaccin här i landet. En anläggning för det ändamålet projekteras för närvarande vid veterinärmedicinska anstalten. Jag beklagar att den anläggningen inte är färdig, och jag beklagar att den kanske inte kan vara färdig nästa år heller, ty det tar viss tid att genomföra sådana beslut. Det är klart att i det läget, då vi får möjligheter att själva framställa vaccin, kommer vi att ha en bättre beredskap än vi har i dag. Nu måste vi i första hand lita till det avtal, som vi har med danskarna och som innebär att de av sin tillverkning avstår det vaccin som vi har behov av i Sverige. Enligt detta avtal övertar vi årligen ett visst antal doser vaccin mot de kända sjukdomstyperna. Eftersom danskarna svarar för vår beredskap i det här avseendet, vill de naturligtvis att vi köper vaccinet. Det gör vi också, men vaccinet har en be-

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

gränsad livslängd och kan inte lagras eller användas hur länge som helst.

Jag tror inte att någon myndighet har åberopat ekonomiska skäl, herr Larsson. Jag har inte sett att någon av myndigheternas representanter skulle ha anfört, att man efter ekonomiska överbäganden hade bestämt sig för att begränsa åtgärderna.

Herr Larsson tog också upp den för honom verkligt angelägna frågan, nämligen huruvida man borde ha begränsat importen av kött från Danmark tidigare än man nu gjorde. Under den vecka som gick sedan fall hade utbrutit i Danmark fick jag dagligen telegram från slakteriföreningar i Skåne, som begärde kraftfulla åtgärder. Det inkom likadana telegram till veterinärstyrelsen. Emellertid sades det inte vilka kraftfulla åtgärder slakterierna ville ha vidtagna. Jag har förstått att vissa uttalanden att i första hand gällde det att totalt avstänga importen av kött och djur från Danmark.

Vad gjorde veterinärstyrelsen i det avscendet? Jo, samma dag som man fick reda på att det hade konstaterats mul- och klövsjuka i Danmark så avstängde man importen av kött och levande djur från Själland. Däremot lät man importen pågå från Jylland, liksom man gjort vid tidigare tillfällen. Danmark är ju inte ett sammanhängande landområde utan består av en halvö och ett antal öar. Därför är det fullt korrekt att göra på det sättet.

Jag kan tala om att jag till en expert ställde frågan: Vad finns det för skäl att avstänga importen från Jylland? Han svarade: I så fall finns det större anledning i det rådande läget, när man har smittan på Själland, att avstänga Skåne från att leverera kött till övriga Sverige.

Jag trodde kanske att svaret var litet illa övertänkt, men det visade sig ju att han hade rätt. Skåne ligger betydligt närmare Själland än vad Jylland gör, och risken för att smittan skulle komma över till Skåne är mycket stör-

re än risken att den skulle nå till Jylland.

Men herr Larsson vill att man skulle ha avstängt importen även från Jylland. Jag måste säga, att det måste till större expertis än herr Larsson för att övertyga mig på den punkten. Herr Larssons argumentering går till sist ut på, att kan man hindra import utifrån så är det till fördel. Om vi levde på en ö för oss själva och kunde försörja oss själva och vi avstod från att ha förbindelse med yttervärlden, skulle vi ha större utsikter att slippa få in smitta i landet. Men den lösningen vare sig kan eller vill vi tänka oss; vi vill t. ex. inte förbjuda människor att resa över gränsen. Därför är det ett mycket löst antagande, som herr Larsson bygger sitt påstående på, när han säger att det är en försummelse att i det här läget inte avstänga importen från Jylland.

Herr Isacson har kanske inte lagt till så mycket utöver vad herr Larsson anförde. Han har instämt i kritiken mot den beredskap som har upprätthållits. Jag tycker för min del, att båda inläggen närmast vittnade om lust att kritisera de myndigheter som bär ansvaret. Anförandena har inte präglats av vilja från talarnas sida att sätta sig in i den verkliga situationen. Av den beskrivning jag givit har ju framgått, att det varit fråga om en ny virusart, att det varit svårt att ha vaccin tillgängligt och att åtgärder vidtagits efter hand som sjukdomen konstaterades först i Danmark och sedan i Sverige. Jag tycker snarast att de vidtagna åtgärderna tyder på en hög beredskap och att vi kan känna oss ganska tillfreds med myndigheternas handlingssätt. Det är inte fråga om att »ha tur».

Det säger sig självt, att skulle man ha som utgångspunkt att bara se till vad som vore de mest extrema jordbruksintressena, skulle vi naturligtvis tillgripa desperata åtgärder, så snart det finns mul- och klövsjuka någonstans i Europa. Så handlar vi inte, och det ser ut som om vår politik och våra åt-

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

gärder på området har varit tillräckliga.

Det finns kanske mer att tillägga, men jag skall nu nöja mig med det sagda, herr talman!

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Först vill jag säga något om vaccinberedskapen. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att statsrådet tar avstånd från talet om de ekonomiska konsekvenserna och dyrheten i en vaccinberedskap. Får jag i all enkelhet bara säga, att jag tror att det är möjligt att hålla ett visst beredskapslager av vaccin. Enligt de uppgifter jag har fått, lär det vara något så när hygglig lagringshållbarhet på vaccinet — åtta månader upp till ett år i kylutrymmen. Sådana kylutrymmen kan vi givetvis ställa till förfogande.

Jag vill göra en enkel fundering. Jag tror inte att det skulle behövas så förfärligt många ampuller i beredskap. Det har från veterinärhåll sagts mig, att det till exempel för den aktuella situationen i vårt län skulle ha varit tillräckligt med 1 000 å 1 500 ampuller i en första beredskap. Man kan då räkna med till exempel 200 ampuller till seminiföreningen och sedan en viss skyddsympning. Det är detta jag tycker här är intressant — man bör kunna ha ett beredskapslager och inte bara lita på den mycket diskutabla importen. Nu hör vi här, att trots att vaccinbeställningen var gjord en hel vecka innan ärendet behandlades i konselj, hade man då ännu inte lyckats få den gjorda beställningen. Man fick låna den sedan från Danmark.

Sedan sade herr statsrådet någonting om den »för herr Thorsten Larsson angelägna köttimporten». Jag vet inte vad statsrådet egentligen avser med just den formuleringen. Är det en antydning om att jag skulle vara ute i något speciellt ärende här, när det gäller en epizootiberedskap? Det kan jag inte förstå! I så fall får jag väl återföra samma antydning

till herr statsrådet och därvid få förklaring på ovilligheten till importstopp.

Jag vet mycket väl att Sverige borde ha kunnat genomföra ett importförbud lika väl som andra länder har kunnat göra det. Det är rätt egendomligt om vi i detta sammanhang skulle utgöra något undantag.

Statsrådet säger att det var stor risk för att vi skulle få smittan över till Skåne. Ja, det kan hända. Jag vet emellertid inte var smittovägarna går, men det är möjligt att smittan inte hade spritts till Sverige om importen avskärmats och resorna förbjudits tidigare. Jag kan dock inte göra det påståendet, eftersom man inte vet hur smittan kom in i landet.

När så stora värden står på spel, får man väl i alla fall försöka göra någonting. Statsrådet har då ingen rätt att insinuera, att jag har varit ute i något speciellt ärende får att få köttimporten stoppad. Jag tror att det hade varit en beredskapsåtgärd som varit fullt naturligt ur landets synvinkel.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag måste kommentera en uppgift som lämnades av statsrådet.

Han sade, att vi omedelbart stoppade importen av klövbärande djur när mul- och klövsjuka hade konstaterats i Danmark. Ja, men först fem dagar senare stoppades köttimporten. Det är detta som i hög grad har förvånat. De som har sett på TV har med TV-kamerans hjälp kunnat konstatera, att folk kom med köttpaket och att någon sade åt dem att köttinförsel var förbjuden men att de skulle skynda sig över innan förbudet blev officiellt!

Jag tycker att regeringen skulle ha slagit till hårt och genast och förbjudit all sådan import. Att så inte skedde kan inte vara försvarligt ur någon synpunkt.

Herr statsrådet säger, att det är angeläget för oss att se till att vi får in vad vi behöver. I Sverige råder dock ännu

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

den situationen, att vi inte är så beroende av Danmark utan kan klara köttförsörjningen själva. Värre blir det om vi få en epizooti här i landet. Då kan det bli besvärligt med köttförsörjningen.

Det är dessa bristfälliga åtgärder från regeringens sida, såsom att inte omedelbart ha förbjudit all import av kött, samt alla köttresor, som jag har varit mest förvånad över i sammanhanget.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det återstår för herr Isacson och herr Thorsten Larsson att bevisa att det kött som fanns i butikerna i Köpenhamn, kanske paketerat, utgjorde en fara den dag då en epizooti av denna typ utbröt i Danmark. Det är ju först sedan sjukdomen har brutit ut som det finns risk för smitta. Vi måste vara på det klara med att detta är förhållandet.

Det finns många andra intressen som måste beaktas. Vi har givit de människor som reser över gränsen tillstånd att köpa viss ting. Vi kan inte på hur lösa indikationer som helst bryta ned de förmåner och den frihet vi givit våra medborgare när de reser över gränsen. Vi måste först göra vissa överväganden. Jag tycker nog att man inte har anledning att klaga på att inköpsresorna inte blev förbjudna exakt samma dag som smitta konstaterades utan att det dröjde tre, fyra dagar innan beslut kom.

Sedan måste jag upprepa till herr Thorsten Larsson och herr Isacson, att det tycks gått er förbi att det här rör sig om en ny typ av virus, som inte var känd och för vilken det således inte fanns vaccin någonstans. Även om vi hade haft möjligheter att tillverka vaccin här i Sverige, så hade vi fått göra som danskarna; de fick skicka folk till Schweiz för att hämta smittämne till sina laboratorier i Danmark, innan de sedan kunde sätta i gång tillverkningen. Är det så olyckligt, att det var detta förfarande som ledde till att mul- och

klövsjukan infördes till Danmark, är det ju ganska tragiskt att detta skulle bli resultatet av en ökad beredskap.

En större beredskap hade inte hjälpt oss. Vi kunde ha lagrat hur mycket som helst, herr Thorsten Larsson, men vi hade ändå inte kunnat förutse — så långt har i varje fall inte veterinärvetenskapen kommit — vad det är för typ som kan tänkas uppstå när vi får ett utbrott av mul- och klövsjuka i landet. Det är för mycket begärt.

Nu frågade vi inte herr Larsson hur många ampuller vaccin vi skulle beställa, men vi tog ju ändå till ordentligt eftersom vi beställde 10 000. Herr Larsson menade att det kunde ha räckt med 1 000 à 1 500. Jag tror att man i verkligheten i Skåne har använt 3 500. Vi skulle alltså ha fått lov att göra en kompletterande beställning, om vi hade frågat herr Larsson hur mycket vaccin vi skulle köpa.

Nog tyckte jag att herr Larsson gjorde en liten anspelning på att jag i det här fallet hade visat en särskild omtanke för Danmark och att jag skulle vara särskilt känslig när det gällde Danmark. Jag får väl titta i protokollet! Har jag rätt tycker jag nog att vi kan vara kvitt. Det var detta som föranledde mig till det officiella tilltaget att förmoda, att herr Larsson hade vissa kommersiella intressen i detta sammanhang.

Men vi kan väl stryka ett streck över detta, om vi nu skall uppträda så här väldigt finkänsligt mot varandra!

Herr Larsson säger, att Norge och andra länder utfärdar importförbud av djur när smitta utbrutit. Jag vill till detta säga, att olika länder handlar på olika sätt när det gäller metoderna att bekämpa en sjukdom av detta slag. Det finns länder som har en ständig vaccinering av djuren därför att man tror att man på det sättet skall kunna skydda sig bättre. Det är fallet exempelvis i Holland, där man systematiskt vaccinerar hela djurstocken. I Sverige har vi den uppfattningen, att man skall und-

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

vika att vaccinera, ty om man vaccinerar finns det risk för att sjukdomen och smittan lever kvar utan att den brutit ut. Därför har vi i Sverige valt att vara mycket försiktiga med vaccinering i beredskapssyfte och attackerat en sjukdom först när den brutit ut i landet. Hela vår lagstiftning på detta område har tagit sikte på att vi skall handla på det sättet.

Holland är således ett land där man tillgriper vaccinering. Norge kan sägas representera den mest extrema typen åt andra hållet; där stänger man gränserna så fort det över huvud taget kan misstänkas smitta. Det är ingenting nytt, herr Larsson. I de nordiska förhandlingar som pågått om gemensamma veterinärbestämmelser har vi gång efter annan haft anledning konstatera att Norge intar en annan hållning än Sverige och kanske i synnerhet en annan hållning än Danmark. Därför är det naturligt att vi inte reagerar på precis samma sätt.

Jag vill emellertid ånyo påpeka att de åtgärder vi har vidtagit har varit tillfredsställande. Vi vet inte om vi får se ytterligare fall av mul- och klövsjuka. Vi har bara att hoppas och tro, att vi har kommit till rätta med epizootien för den här gången.

Under alla förhållanden har denna diskussion i och för sig varit nyttig. Den erinrar oss om nödvändigheten av beredskap mot denna sjukdom. Å andra sidan kan vi konstatera att vår beredskap tydligen har varit god.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag vill påpeka, att eftersom inkubationstiden kan vara över fjorton dagar kan det föreligga risk för smitta under den tiden. Därför borde man väl omedelbart ha slagit till och föreskrivit importförbud. Man vet alltså inte om det kött, som man reser över med från Köpenhamn i själva verket inte kan innehålla just detta virus; det finns ingen garanti för detta.

Alla säkerhetsskäl borde i en situation som denna ha gett regeringen anledning att sätta stopp för alla köttresor. Det är orsaken till att jag anser att regeringen i detta fall inte har handlat på ett riktigt sätt.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! I den här frågan talade statsrådet om att veterinären handlade effektivt. Det vill jag gärna understryka. Veterinären gjorde vad han kunde med de resurser han hade. Men frågan gäller, att vi tidigare borde ha kunnat ha några ampuller eller doser vaccin i landet, därför att vi kände till typen av den mul- och klövsjuka som utbröt i Danmark.

Det var den saken, som jag i all enkelhet påpekade. Det kanske skulle ha räckt med en mindre mängd att börja med och att man under tiden sökt få få in mera. Kanhända att det var behövt med minst 3 000 ampuller. Men av veterinärer har jag fått uppgiften, att det i första omgången skulle räcka med det antal jag tidigare nämnde.

Sedan skall jag inte mycket förlänga denna debatt. Men när statsrådet säger, att han tycker att jag anspelade på någonting i mitt inlägg, tror jag att det var fel. Måhända är det en tankegång som har liksom legat latent hos statsrådet och som åstadkommit att han har misstagit sig på någon punkt i mitt anförande. Däri fanns det ingen anspelning — i stället finns det kanske något som belastar statsrådet i hans inställning till importen.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är normalt inte så förskräckligt känslig, och det kan hända att jag missuppfattade herr Larsson. Jag har aldrig varit med om att diskutera mul- och klövsjukan med hans yrkesbröder utan att köttimporten från Danmark kommit på tal. Det må därför förlåtas mig om jag missförstod herr Larsson.

Ang. åtgärder till förebyggande av en mul- och klövsjukeepizooti

Sedan har det nog här kommit fram en smula amatörmässiga funderingar kring frågan hur smittan sprids. Vi har en veterinärstyrelse med sakkunnigt folk. Det är inte första gången vi möter denna sjukdom. I veterinärstyrelsen finns flera specialister på detta område som har varit med i många kampanjer. De måste väl, herr Isacson, ha större förutsättningar än vi har för att bedöma smittrisker exempelvis när man köper kött i butikerna i Köpenhamn samma dag som man konstaterat att sjukdomen brutit ut på en gård många mil därför. Ifrån mina enkla utgångspunkter kommer jag fram till att det inte behöver råda något samband, utan att man kan fortsätta att köpa i butikerna vid ett sådant tillfälle.

Jag tycker därför att vi kanske ändå borde visa en smula förtroende för de myndigheter, som vi har satt att sköta detta. Vi bör inte alltid utgå ifrån att de är mera korttänkta än vi själva och att vi sitter inne med visdomen om hur detta problem skall lösas. Det tror jag är litet förmätet.

Jag har för min del inte haft anledning att sätta in fråga annat än att myndigheterna har handlat efter sina instruktioner, med stor snabbhet och med stort intresse för att komma till rätta med det sjukdomsutbrott som vi konstaterat i landet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 46, angående avveckling av nuvarande rättsförhållanden beträffande gruvskogarna.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 18—24, statsutskottets utlåtanden nr 10 och 32—35, bevillningsutskottets betänkande nr 10, bankoutskottets utlåtanden nr 12 och 13, första lagutskottets ut-

låtande nr 17, andra lagutskottets utlåtanden nr 19—25, tredje lagutskottets utlåtanden nr 14—17 och 22 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 9—12.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde statsutskottets utlåtande nr 33 skulle uppföras närmast före samma utskotts utlåtande nr 10 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7 näst efter tredje lagutskottets utlåtande nr 22.

Anmäldes och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 91, till Konungen i anledning av väckta motioner angående användningen av engångsförpackningar samt angående åtgärder mot nedskräpning.

Anmäldes och bordlades

dels följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 29, angående provisorisk tillämpning av bestämmelser om privilegier och immunitet för organisationen för europeisk rymdforskning;

nr 47, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter och av sockernärigen, m. m.;

nr 54, angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m.; samt

nr 55, angående godkännande av tilläggsavtal med ändring och komplettering av avtalet den 20 december 1956 mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet;

dels ock Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 45, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Interpellation om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen

Anmäldes och bordlades en av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från riksgäldsfullmäktige inkommit skrivelse med kompletterande utredning angående eventuell utflyttning av riksdagsbiblioteket (med undantag av upplysningstjänsten) till kvarteret Vinstocken.

Interpellation om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Den debatt om livsmedelspriserna, som förts under senare tid, har från vissa håll inriktats nästan uteslutande på jordbrukspriserna. Ofta har argumenteringen fått en sådan utformning, att jordbrukspriserna mer eller mindre öppet framställts som orsak till inflationsutvecklingen. Det har t. ex. hävdats, att våra levnadskostnader skulle vara åtskilligt lägre, om vi hade en mera tidsenlig jordbrukspolitik. En sådan bedömning av jordbruksprisernas roll för den allmänna prisutvecklingen svarar emellertid inte alls mot det verkliga förhållandet.

Av alla genomsnittskonsumentens utgifter för varor och tjänster av olika slag gäller cirka 27 procent livsmedlen. Motsvarande siffra år 1950 var 33 procent. Av alla livsmedel som förbrukas i vårt land härrör cirka 60 procent från inhemska jordbruksprodukter. Konsumentens utgifter gäller alltså endast till cirka 16 procent varor, som härrör från det svenska jordbruket. Av konsumentpriset på livsmedel, framställda av svenska jordbruksprodukter, går numera knappt 50 procent tillbaka till primärproducenten, dvs. till jordbrukaren. De andra drygt 50 procenten tas i anspråk för förädling och distribution. På jordbruket kommer alltså endast 8 procent av genomsnittskonsu-

mentens utgifter eller knappt 30 procent av hans livsmedelsutgifter. Samtidigt får man ta med i beräkningen, att kostnaderna för ekonomibygnader, maskiner och redskap, drivmedel och handelsgödsel m. m. tar i anspråk cirka 50 procent av det pris, som jordbrukaren erhåller. Det som jordbruket får behålla som ersättning för produktionsinsatser motsvarar alltså endast cirka 4 procent av våra konsumentutgifter eller knappt 15 procent av våra livsmedelsutgifter.

Priset på livsmedel från det svenska jordbruket steg under perioden 1950—1961 med 78 procent. På de svenska jordbruksprodukter, som ingick i dessa livsmedel, steg priset under samma tid med endast 63 procent, vilket tämligen exakt motsvarar ökningen i konsumentprisindex. Priserna på förädlingsindustriens och handelns tjänster steg däremot med 102 procent, dvs. att de mer än fördubblades. För åren 1950—1964 kan noteras, att konsumentpriserna i genomsnitt steg med 79 procent, livsmedelspriserna med 109 procent men jordbrukets producentpriser, dvs. priserna på de av jordbruket levererade varorna, med endast 70 procent.

Av det som anförts framgår att avräkningspriserna till jordbrukarna stigit mindre än konsumentpriserna i allmänhet och väsentligt mindre än de priser, som konsumenten har att betala för livsmedlen i butiken. Såsom nämnts får jordbruket nu uppbära mindre än hälften av livsmedelspriset. År 1951 var jordbrukets andel 58 procent. Utvecklingen pekar på en ytterligare minskning av jordbruksandelen. Det sagda är givetvis belägg för att jordbrukspriserna på intet sätt kan betecknas som någon bov i inflationsdramat.

Då avräkningspriserna till jordbrukarna motsvarar 8 procent av våra konsumtionsutgifter eller 30 procent av våra livsmedelsutgifter, varav hälften utgör ersättning för jordbrukarnas arbete, är det uppenbart, att någon större

Interpellation om information rörande jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen

sänkning av levnadskostnaderna inte kan uppnås genom press på jordbrukspriserna. Såsom framhållits är emellertid den aktuella debatten i mycket stor utsträckning ensidigt inriktad på priserna på jordbruksråvarorna. Detta gäller särskilt tidningsorgan, som representerar regeringspartiet. Följden av en sådan debatt blir givetvis, att hos konsumenterna förväntningar skapas om levnadskostnadssänkningar, som rimligtvis inte kan förverkligas. Samtidigt uppmobiliseras hos vissa konsumentgrupper en gentemot jordbruket aggressiv inställning, som helt saknar motivering.

Anledningen härtill måste sägas vara allvarliga brister i informationen i vårt samhälle. De förhållanden som här påtalats har visserligen i det stora hela klagjorts genom den undersökning, som inom jordbruksutredningen utförts av en särskild distributionsgrupp (SOU 1965: 27). Det är väl också att förvänta, att jordbruksutredningen i sitt huvudbetänkande kommer att leverera ytterligare material för belysning av frågan. Men det är uppenbart, att det offentliga utredningsmaterialet i ursprungligt skick inte har erforderlig genomslagskraft på den aktuella debatten i frågan. Inte heller den upplysningsverksamhet, som bedrivs från jordbruksorganisationernas sida, torde härvidlag kunna uppnå den önskvärda effekten. Helt naturligt bör det vara angeläget för jord-

bruksdepartementet att medverka till att debatten om livsmedelspriserna på ett effektivt sätt tillföres ett sakligt informationsmaterial, lämpligen genom att materialet från jordbruksutredningen och dess distributionsgrupp vidarebefordras i en mera populär utformning.

Med stöd av vad jag här har anfört anhaller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställa följande fråga.

Överväger herr statsrådet att vidta särskilda åtgärder för en saklig information om jordbruksprisernas roll i den allmänna prisutvecklingen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades en av herr *Wallmark* under sammanträdet avlämnad motion, nr 649, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 41, angående utbildning i automatisk databehandling.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.53.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 16 mars förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Jag får härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 20—den 27 mars för att deltaga i en resa till Israel anordnad av konstitutionsutskottet.

Stockholm den 16 mars 1966

Ragnar Sveningsson

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 29, angående provisorisk tillämpning av bestämmelser om privilegier och immunitet för organisationen för europeisk rymdforskning.

Föredrogs Kungl. Maj:ts skrivelse nr 45, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, att första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 23 mars företaga val av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte tre suppleanter för dem.

Detta förslag antogs.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposi-

tion nr 47, angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter och av sockernäringen, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 54, angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 55, angående godkännande av tilläggsavtal med ändring och komplettering av avtalet den 20 december 1956 mellan Sverige och Italien för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från riksgäldsfullmäktige inkommit skrivelse med kompletterande utredning angående eventuell utflyttning av riksdagsbiblioteket (med undantag av upplysningstjänsten) till kvarteret Vinstocken, hänvisades skrivelsen till bankoutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionen nr 649.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av motioner angående stärkande av den kommunala självstyrelsen; samt

nr 19, i anledning av motioner angående fördelningen av samhällsuppgifterna på staten, landstingen och primärkommunerna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av motioner angående minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser.

I de likalydande motionerna nr 32 i första kammaren av herr *Palm* och nr 59 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Tyresö hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga, att rätten till minoritetsrepresentation och därmed sammanhängande problem för den kommunala demokratin måtte bliva föremål för utredning och översyn.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 32 och II: 59, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att åt länsdemokratiutredningen måtte uppdragas att verkställa en förutsättningslös utredning av frågan om minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser och därmed sammanhängande spörsmål.

I sitt yttrande hade utskottet anfört bland annat följande:

»Enligt utskottets bedömning kan övergången till allt större kommuner liksom en sådan utbyggnad av demokratin på länsplanet, som övervägs av länsdemokratiutredningen, komma att medföra en förändrad situation, där det proportionella valsättets bibehållande vid val till kommunernas styrelser inte längre framstår som önskvärt utan i stället ett närmande till riksstyrelsens parlamentariska principer ter sig befogat.»

Reservation hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Harald Pettersson*, *Tistad*, *Svenungsson*, *von Friesen*, *Wahlund*, *Hamrin* i Jönköping, *Larsson* i Luttra och *Werner*, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 32 och II: 59 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **ADOLFFSSON** (k):

Herr talman! Nästan alla de motioner som behandlas i denna bunt utlåtanden från konstitutionsutskottet berör djupare sett frågan om den kommunala demokratin och den kommunala självstyrelsen. Jag har uppdraget att anföra några synpunkter från vår partigrupps sida i dessa avseenden fastän vi, som kammarens ledamöter ser, icke har avgivit någon motion i någon av dessa frågor vid detta tillfälle. Enligt min uppfattning borde kanske motionärerna först ha uttalat sig i frågan, men det må väl nu tillåtas mig att inleda debatten.

Beträffande den motion vi nu närmast skall behandla och som avhandlar frågan om minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser vill jag hävda att den absolut inte träffar den stora kommunaldemokratiska frågan, som något har berörts i de andra motionerna. Kommunaldemokratien är nämligen inte väsentligen en fråga om partimässighet i styrelserna, alltså inte främst en fråga om de former som utvecklas i det kommunala livet.

Att det nuvarande systemet med s. k. kommunala samlingsregeringar emellertid frestar till tidiga kompromisser mellan partierna kan man förbehållslost hålla med motionärerna om. Man vill ju inte gärna från stadskollegium eller drätselkammare föra fram splittade förslag till fullmäktige. Man tummar därför på frågorna i det längsta för att få fram en enhällig skrivning till fullmäktige. Fastän det självfallet inte sällan förekommer undantag från denna tågordning, kan dock ett sådant kompromissande i den sista förberedande instansen före fullmäktige, som motionärerna säger, få en dämpande effekt på den politiska debatten och aktiviteten såväl i som utanför fullmäktigeförsamlingen. Vi har erfarenhet härav litet varstans ute i kommunerna.

Därest bedömandet av frågan om nuvarande systems avskaffande eller fortbestånd skulle baseras uteslutande på dessa något negativa omständigheter,

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

fölle det sig inte svårt att ta ståndpunkt för en lagfäst rätt till vad man kunde kalla kommunala majoritetsregeringar.

Emellertid är inte effekten av nuvarande system enbart och kanske inte heller huvudsakligen av negativ art. Något positivt ligger redan i att kommunens styrelse väljes av fullmäktige, självfallet efter nominering av partiorganisationerna, medan ju landets regering som vi alla vet däremot inte får väljas av riksdagen. Ett vida större positivt värde ligger också i att fler väljargrupper blir företrädare i den kommunala styrelsen med det nuvarande systemet.

I samband med frågan om den kommunala demokratien och behovet av att fördjupa den bör man emellertid inte övervärdera denna positiva effekt. Att det s. k. samregerandet har en smula med den kommunaldemokratiska frågan att göra vill jag inte bestrida. Men metoden för tillsättandet av den kommunala styrelsen är på inget sätt avgörande för om den kommunala demokratien skall bli en levande realitet eller om den bara skall bli en formalitet.

För egen del har jag känt mig stött av ett ord i motionerna, nämligen »insyn». Det sägs att »vid ett system med rätt för en majoritet i fullmäktige att tillsätta alla platser i kommunens styrelse, skulle de andra partiernas behov av insyn tillgodoses genom proportionell representation i de övriga kommunala nämnderna». Insyn, alltså! Man får hoppas, att motionärerna inte menat så illa, som det har kommit att formuleras. Att partiernas och väljargruppernas kommunala funktion skulle reduceras till insyn får under inga som helst förhållanden förutsättas. Tvärsigenom hela det kommunala livet måste det vara fråga om de valda förtroendemännens pliktmässiga aktivitet och ansvarstagande i nämnder och styrelser och allting som har anknytning till kommunal verksamhet. Det skall således inte inskränkas till »insyn». Detta måste markeras ännu hårdare nu i samband med bildandet av storkommuner. I frågan om

de förtroendevaldas rätt till ansvar avslutar jag mig reservationslöst till några ord som är sagda i motionen av herr Torsten Andersson m. fl.: Samverkan mellan förtroendemännen och tjänstemännen måste vara så utformad, att den effektiva ledningen av arbetet ligger hos de förra.

För övrigt vill jag säga att vi från vårt håll är eniga om det mesta i argumenteringen i den motion som jag nu nämnde. Det är alltså en fråga om ledning och inte bara om insyn.

En verklig kommunal demokrati förutsätter emellertid ytterligare alltför mycket för att jag här skulle våga illustrera det i någon större omfattning. Bland annat är det en orimlighet att strikt proportionalitet mestadels tillämpas vid val av styrelser och nämnder, eftersom nämndernas arbete verkligen inte är begränsat till att gälla insyn. Jag upprepar att det inte heller får degraderas till insyn, utan måste vara inriktat på att det är i nämnderna som själva grovjobbet utförs. Därför borde alltid samtliga i fullmäktige företrädare grupper vara med där, och i vissa fall också företrädare för stora folkliga organisationer. Denna orättvisa att ställa vissa väljargrupper åt sidan är också kortsynt kommunalt sett, eftersom konsekvensen blir att god kommunal arbetskraft inte tillgodogörs.

Ur kommunaldemokratisk synpunkt — och motionärerna anser ju att denna fråga har samband med spörsmålet om kommunaldemokratien — vore det minst lika viktigt och troligen viktigare att lösa sådana frågor än att till exempel gå över till samregerande. Ändå har jag här bara berört sådant som kunde kallas den kommunala demokratiens yttre former. Djupare sett har demokratiens funktionsduglighet direkt samband med graden av kommunalt självstyre. Utan ett ordentligt kommunalt självstyre blir det inte heller någon ordentlig kommunal demokrati. Att självstyrelsens omfattning och kvalitet delvis heror av de ekonomiska re-

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

lationerna mellan staten och kommunerna är en sanning som kanske är alltför banal att vidare utveckla vid detta tillfälle. Det finns emellertid också motioner i denna fråga i föreliggande bunt av utlåtanden.

Genom decentraliseringen ligger numera ungefär 60 procent av samhällsuppgifterna hos kommunerna. Mot detta har vi kommunister inte haft någon ting att invända i princip, vi har tvärtom anslutit oss till det. Men denna förändring berör också frågan om de ekonomiska förhållandena mellan staten och kommunerna. Denna förändring i kommunernas arbetsuppgifter har direkt samband med den kommunala självstyrelsen, den kommunala demokratien och det eventuella kommunala majoritetsregerandet.

Eftersom denna sistnämnda fråga i praktiken kan ge både negativa och positiva utslag, är det inte orimligt att man tittar närmare på saken och undersöker hur utslagen kan tänkas bli i det praktiska livet.

Vi kommer då för vår del fram till att länsdemokratiutredningen mycket väl kunde få till uppgift att, som det sägs i utskottsutlåtandet, förutsättningslöst pröva denna fråga, ty om man prövar den blir därmed intet avgjort. Man skall granska den, och eftersom vi anser att en granskning kan vara motive-rad kan vi av detta skäl rösta för utskottets förslag.

Innan jag slutar vill jag tillägga att det som framför allt pockar på en snar lösning är sådana anordningar, att det kommunala praktiska arbetet liksom kontrollen och uppföljningen i en helt annan omfattning än nu kan förankras ute bland kommunens invånare utanför den centrala beslutande församlingen och också i viss utsträckning utanför styrelserna och nämnderna. Detta är en central fråga. En sådan fördjupad kommunal demokrati behöver i och för sig ingenting ha att göra med vad man kallar majoritets- eller enpartiregering i toppen för den kommunala sty-

relsen, även om jag tillägger att vi bör titta också på detta. Däremot kräver vi att det skall ges lagliga möjligheter att skapa kommundels- och stadsdelsråd, som vi och andra har föreslagit.

Jag har med detta, herr talman, kommit fram till att förslagen i motionen I:32 visserligen bara träffar utanverken av den kommunala demokratien, men det skadar ändå inte att frågan allsidigt analyseras. Därför tänker vi, som sagt, rösta med utskottets förslag i detta avseende.

Herr **PETTERSSON, HARALD**, (cp):

Herr talman! Frågan om samregerande eller parlamentarism i våra kommunala styrelser har diskuterats åtskilligt under senare tid. Den debatt som vi haft kring detta tema redovisas i den motion som vi nu har att ta ställning till. Enligt motionärerna och utskottsmajoriteten skulle man nu utreda frågan om införande av ett parlamentariskt styrelseskick i kommunerna. Minoriteten skulle få representation enligt proportionella metoder i kommunernas övriga nämnder. Majoriteten skulle således alltid få tillsätta alla platser i kommunalnämnd och drätselkammare. Oppositionens behov av insyn skulle tillgodoses genom att man bibehåller rätten till proportionell representation i de övriga nämnderna och styrelserna.

Det är också enligt min mening värdefullt att denna för den kommunala demokratien så betydelsefulla fråga diskuteras, men samtidigt måste jag säga att det är en mycket svårbedömd fråga i det utvecklingsskede, där våra kommuner nu befinner sig. Det är svårt att besvara frågan med ett kategoriskt ja eller nej.

Motionärerna har hävdat att samregerandet i kommunerna har en förlamande inverkan på den kommunalpolitiska debatten. Systemet skulle fresta till, som motionärerna säger, för tidiga kompromisser mellan partierna, vilket skulle resultera i svårigheter för all-

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

mänheten att urskilja partigränserna i kommunalpolitiken. Parlamentariska kommunregeringar efter samma modell som riksstyrelsen skulle, säger motionärerna, däremot stimulera till öppet redovisad åsiktsskillnad.

Man kan naturligtvis inte bortse från möjligheten av att en kommunal parlamentarism — med en politiskt enhetlig kommunregering och en kritiserande opposition — skulle kunna ställa kommunalpolitiken mera direkt inför medborgarnas ögon, men det är inte riktigt så självklart, såvitt jag förstår, som motionärerna menar, att man därmed åstadkommer en mera levande kommunalpolitisk debatt. Motionärerna tror visserligen att man skulle uppnå en sådan effekt, men hur det blir med den saken är naturligtvis en fråga som är väldigt svår att svara på. Emellertid finns det anledning att ha en annan uppfattning än vad motionärerna har, och det har ju faktiskt klart framkommit att man inte är enig ens i socialdemokraternas egna led. Jag vill erinra om den socialdemokratiske statsvetaren Agne Gustafssons inlägg i Stockholms-Tidningen helt nyligen. Han säger där att »sannolikt skulle den kommunala oppositionen och debatten tvärtom förslamas genom att man kastar ut minoritetsgrupperna från kommunernas styrelser». Det är alltså Agne Gustafssons synpunkt på denna fråga, och det är ju ganska intressant att konstatera att huvudmotionären i andra kammaren, herr Carlsson i Tyresö, och Agne Gustafsson, båda tillhörande kanslihusets s. k. sambandspojkar, har direkt motsatta uppfattningar i denna fråga, som så nära berör den kommunala valverksamheten.

Det finns förvisso ganska starka skäl att misstänka att den kommunala parlamentarismen inte skulle få den positiva effekt som motionärerna och utskottsmajoriteten tror. Om man, som motionärerna tänkt sig, begränsar parlamentarismen till kommunstyrelserna och bibehåller den proportionella representationen i övriga kommunala

nämnder, så är detta knappast en garanti för att man kommer ifrån det som man skulle vilja komma ifrån, nämligen kompromisserna. Det kan väl tänkas att kompromisser träffas mellan partierna i de proportionellt valda nämnderna, och det skulle sannolikt verka bindande för det regerande kommunpartiet eller de regerande kommunpartierna, såväl i kommunstyrelsen som i fullmäktige. Det är alltså inte säkert att man når den avsedda effekten. Man kan heller inte bortse från risken av att en kommunal parlamentarism kan innebära att minoriteten får otillräckliga möjligheter till insyn i och kontroll över kommunalpolitiken.

Det väsentligaste i sammanhanget är emellertid den inverkan som en kommunal parlamentarism kan befaras få i fråga om vilja till samarbete och möjligheter till samförstånd. Jag kan erinra om vad konstitutionsutskottet skrev 1962 i sitt utlåtande i anslutning till kommunblocksbeslutet. Utskottet anförde: »Den lugna inrikespolitiska utveckling, som kännetecknat förhållandena i vårt land i motsats till åtskilliga andra länder, torde i väsentlig mån få tillskrivas den förståelse för allmänna och enskilda behov samt den samförståndsanda och känsla av gemensamt ansvar för allmänt väl som självstyrelsen i kommunerna förmedlat till alla grupper av vårt folk.» Det är inte säkert att utskottet kunnat göra detta uttalande, om vi haft parlamentarism i stället för samregerande i våra kommuner.

Jag tror att kompromisserna, d. v. s. viljan till samarbete och samförstånd, bör betraktas såsom något naturligt och värdefullt i det kommunalpolitiska arbetet. Naturligtvis är det dock negativt för den kommunalpolitiska debatten, om kompromisserna träffas på ett sådant sätt att partiernas olika uppfattningar inte redovisas inför allmänheten. En sådan redovisning kan emellertid, såvitt jag förstår — det har jag också tidigare framhållit — inte garanteras med den parlamentariska ordning

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

som motionärerna har tänkt sig. Det måste nog ankomma på kommunpartier-
na själva att tillse att kompromisserna
träffas öppet och inte i det fördolda.

När nu frågan om samregering eller
partiregering i det kommunala är så
svårbedömd, kunde det kanske tyckas
att skäl talar för att man skall utreda
frågan. Vi reserverar har emellertid
inte kunnat finna bärande skäl för en
sådan utredning nu. Det är möjligt att
en kommunal parlamentarism i viss ut-
sträckning kan bli önskvärd för fram-
tiden. Det bör väl i så fall särskilt gälla
beträffande en utvidgad länsdemokrati.
Länsdemokratiutredningen har ju en-
ligt de direktiv den fått bl. a. till upp-
gift att dra upp de principiella riktlin-
jerna för hur den regionala och lokala
självstyrelsen och demokratien på bästa
sätt skall utformas. Den bör alltså ha
möjligheter att pröva även den kommu-
nala parlamentarismen. Det behövs inte
någon framställning från riksdagen för
den saken. Särskilt vad beträffar pri-
märkommunerna tror jag dock att det är
önskvärt att de nya kommunerna får
mogna fram, innan man tar upp frågan
om parlamentarismen till mera allmänt
övervägande. Den statsvetenskapliga
forskningen här i landet är ju under
några år framöver särskilt inriktad på
den kommunala demokratiens problem.
Jag tror att det är riktigt att också av-
vakta resultatet av denna forskning, in-
nan man överväger att låta den kommu-
nala parlamentarismen gå till en parla-
mentarisk utredning.

Jag vill bara till sist konstatera, att
våra kommunallagar nu inte utgör nå-
got hinder för en kommunal parlamen-
tarism. Vill man i kommunerna verkli-
gen ha ett parlamentariskt styrelsesätt,
går det mycket väl för sig. Finns det ett
behov av en kommunal parlamentarism,
har den redan nu möjlighet att växa
fram på ett naturligt sätt. En sådan över-
gång skulle väl i så fall stå i bästa över-
ensstämmelse med den kommunala
självstyrelsens idé.

Med det anförda, herr talman, ber jag

att få yrka bifall till den vid utskottsut-
låtandet fogade reservationen.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Såsom medreservant i
utskottet kan jag i stort sett instämma i
de mycket välnyanserade synpunkter
som herr Harald Pettersson här har gi-
vit uttryck åt. Jag måste emellertid er-
känna att jag i denna fråga känner en
viss kluvenhet, som gör att jag har ett
behov av att här ge uttryck för några
egna och från medreservanten avvikan-
de åsikter.

Onekligen ligger det vissa principi-
ella fördelar i ett majoritetsstyre inom
kommunerna. Man får en livligare de-
batt i de beslutande församlingarna, och
i den lokala pressen blir det klarare
ståndpunkter som redovisas offentligt;
detta har motionärerna framhållit. Det
blir mindre kompromisser och möjlig-
heter till, om jag så får uttrycka det,
manövrer som är undandragna offent-
ligheten. Ansvarsfördelningen i kom-
munerna blir också riktigare.

För att en majoritetsstyrelse skall fun-
gera, krävs det emellertid att opposi-
tionen på olika sätt får tekniska möj-
ligheter till insyn. Det fordras bl. a. en
utredningsapparat, liksom att tryck och
upplysningar av annat slag delges leda-
möterna så att de är fullt informerade.
Det måste finnas en press som följer
med de kommunala frågorna i just den
kommunen. Och helst bör kommunens
struktur vara sådan att det finns nå-
gon praktisk möjlighet till en maktväx-
ling.

Jag tror att för närvarande egentligen
endast vissa större kommuner har de
förutsättningar jag här angivit. Möjlig-
gen skulle man kunna säga att dessa
förutsättningar också borde finnas i
landstingen, men som dessa hittills fun-
gerat — med en session per år — anser
jag att tillfällena för oppositionen att
framföra sina åsikter i den beslutande
församlingen är alltför sporadiska. Från
och med i år har ju landstingen fått

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

möjligheter att sammanträda oftare, men vi vet inte hur de möjligheterna kommer att utnyttjas i praktiken — jag misstänker att det blir ganska stora eftersläpningar av gammalt tänkande så att man ändå kommer att ransonera landstingssammanträdena tämligen hårt.

När det gäller primärkommunerna får man nog säga att det proportionella styrelsesättet är fast rotat i de mindre och medelstora kommunerna. Jag tror inte heller att det finns önskemål om någon förändring i detta avseende ute i kommunerna, Ofta är enda möjligheten för kommunalmännen att få verklig kännedom om vad som sker och bör ske, att de är medlemmar i nämnder och styrelser. Och det är naturligtvis särskilt värdefullt för de olika politiska partierna att de har representanter i drätselkammaren eller kommunalnämnden, som är de ojämförligt viktigaste kommunala organen.

Pressens intresse är tyvärr ganska litet för vad som sker särskilt i landsbygdskommunerna. Tidningarna blir dessvärre alltmera tunnsådda. De har stora spridningsområden och ägnar kanske intresse åt de kommunalpolitiska frågorna på utgivningsorten, men när det gäller kringliggande kommuner blir intresset mera förstrött. Entidningssystemet utbreder sig också mer och mer. Därmed blir det i huvudsak ett parti som kan begagna pressen för att få sina synpunkter framförda.

I de små och medelstora kommunerna har man också direkta kontakter med kommunalpolitikerna, kan framföra sina synpunkter till dem och få informationer av dem. Valen har många gånger ett starkt inslag av personval även om partierna fungerar som valorganisationer. I kommuner som fungerar på det sättet torde en politisering av styrelsesättet inte få enbart de positiva effekter som motionärerna har tänkt sig, utan det blir antagligen också vissa icke önskvärda biverkningar — onödiga motsatsställningar uppkommer, och man kan möjligen t. o. m. frukta en viss för-

giftning av det kommunala livet. Många av frågorna i kommunerna har inte heller sådant innehåll, att man med alla medel bör eftersträva en politisering. Man bör också tänka på att kommunerna utgör den plantskola där politikererna fostras. Jag tror att det är nyttigt att man i denna får lära sig att samverka i stället för att stå i motsatsställning till varandra. Det lägger enligt mitt förmenande en god grund för den politiska uppfostran.

Det sägs att utvecklingen mot större kommuner på grundval av de nuvarande kommunblocken kommer att leda till och skapa behov av ökad politisering och att majoritetsstyret därmed skulle få en verklig funktion att fylla. Det är möjligt, jag tror till och med att det är sannolikt, men vi är inte där ännu. Det finns fortfarande bortåt tusentalet kommuner i landet. Den koncentration till storkommuner som det här är fråga om är bara i sin början, och det är ganska farligt att diskontera utvecklingen i dessa större kommuner. Vi har råd att låta utvecklingen ha sin gång, att vänta och se. Det kan vara farligt att påtvinga kommunerna en utveckling som de för närvarande inte är mogna för.

Nu kan det sägas att om man har den inställningen som jag har i denna fråga — en viss tveksamhet och osäkerhet om framtiden — skulle det väl passa alldeles utmärkt med en utredning för att få frågan genomlyst. Det kan tyckas så, men när man studerar de synpunkter som framförts i motionerna och de uttryckssätt som där förekommer får man ett bestämt intryck av att den är en fjärrstyrd robot som skall bringas att explodera vid lämplig tidpunkt och att en begäran om utredning nu i själva verket betyder en beställning på lagstiftning i ämnet. Man säger att man skall genomföra ett fakultativt system; det gäller att skapa möjligheter för de kommuner som så vill att få majoritetsstyre, och de kommuner som vill bibehålla det proportionella valsättet skall få göra det. Men tror

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

någon att det nuvarande regeringspartiet i någon kommun kommer att gå in för ett proportionellt styrelsesätt, om det skapas möjligheter för det största partiet att ensamt utöva makten i kommunernas styrelser och där finns en klar majoritet för detta parti. Nej, jag är övertygad om att man överallt där man är i majoritet kommer att överta ledningen av den kommunala styrelsen.

Trots en inte obetydlig sympati för motionärernas resonemang anser jag, herr talman, att tiden ännu inte är mogen för att gå in på en prövning av denna fråga, och därför har jag anslutit mig till reservanterna i utskottet.

Jag ber med detta få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Jag hör inte till dem som känner tveksamhet i detta ärende, och jag vill genast anmäla att jag odelat kommer att ansluta mig till reservationen.

Jag grundar mitt ställningstagande på en ganska lång kommunalpolitisk bana i denna stad. Jag vill gärna ange en principiell syn på denna fråga som för mig är mycket väsentlig. För att den moderna demokratien skall fungera effektivt och verkligen bli till gagn för samhällsmedborgarna är det av stor vikt att vi med olika åsikter lär oss att leva samman och arbeta samman även då spänningarna idémässigt och praktiskt ibland kan vara ganska starka. Jag tror att detta är en mognadsfråga i en demokrati, som hör framtiden och inte det gångna till. Det betyder att vi behöver organ för en dylik samverkan.

Här talas om att ett samregerande kan innebära frestelse till kompromiss. Det är klart att så kan vara fallet, och en kompromiss kan ibland vara ovärdig. Den kanske inte svarar mot redbarheten i uppsåtet. Den risken finns i all demokrati. Men å andra sidan är det ju alldeles uppenbart, att demokratiens arbetsätt är kompromiss. Vi måste på nå-

got sätt komma till rätta med frågorna. Kommer vi inte överens, då voterar vi. Det är så det hela går till. Och vad skulle det vara för fel att en sådan kompromiss träffas på den högsta nivå som finns före den beslutande instansen i en kommun? Jag kan inte se att det finns någon saklig tyngd i den kritik som här har riktats mot den ordningen att kommunens styrelse har en representation från alla aktiva politiska partier.

Jag är mycket tveksam inför en utveckling, där man kommer att bryta ett ärendes gång i den kommunala kvarnen. Ta ett exempel! Vi har ett socialärende. Det kan hända att en minoritet har en mycket bestämd mening där. Man har i socialnämnden anmält detta, man har argumenterat för det. Ärendet kostar pengar, saken måste vidare till drätselråd eller stadskollegium eller vad högsta instansen heter. Där bryter man plötsligt möjligheten att föra sin tankegång vidare. Jag är till ytterlighet tveksam om det riktiga i en sådan ordning. Jag tror inte att det är nyttigt för det politiska intresset, för den politiska aktiviteten, att ett sådant brott sker, och jag tror inte att det praktiskt är nyttigt i en kommuns arbete.

Jag ställer mig vidare ytterst tveksam mot tanken att den av motionärerna föreslagna ordningen skulle stimulera debatten. Det må vara riktigt att det endast är i begränsad utsträckning som pressen täcker de kommunala frågorna i många kommuner — därför att en effektiv lokalpress inte finns. Men vaksamhet kommer inte nödvändigtvis fram av att man inför en annan ordning. Vaksamheten hänger samman med den politiska vitaliteten på orten och den politiska vitaliteten hos dem som representerar partierna. Alla är vi överens om att pressen i dag utför en utomordentligt vaksam gärning och sannerligen också håller den kommunalpolitiska debatten vid liv. Jag kan inte se att den kommunala diskussionen automatiskt skulle vitaliseras av att

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

man införde en kommunal majoritetsregering.

Det talas om »en kritiserande opposition». Finns inte den nu? Vad gör oppositionen om inte kritiserar? Den kritiserar i nämnderna och i styrelserna. I Stockholm är det måhända så att ställningstagandet sker innan ärendet kommer till stadskollegiet, och där blir det inte så mycket kritik. Sedan kommer kritiken med full kraft i den kommunala församlingen. Jag har mycket svårt att i detta sammanhang tillmäta idén att vi i vårt samhälle skulle lida brist på kritik i kommunala frågor någon större vikt. Jag är övertygad om att vi också här har att göra med den politiska vitaliteten, som ytterst har sina rötter bland de vanliga medborgarna och som stimuleras genom pressen men i hög grad beror på aktiviteten och styrkan hos de politiska partierna.

Jag har svårt att se att den jämförelse som motionärerna gör mellan kommunstyrelse och riksstyrelse är relevant. Jag tycker att den haltar. En drätselnämnd eller ett stadskollegium eller hur nu namnet lyder är ingen regering på samma sätt som vi har en regering i riksstyrelsen. Hela uppläggningsen av kommunalstyrelsen är en annan än av rikets styrelse. Jag tror inte att någon av oss skulle vara intresserad av att ändra den kommunala situationen så att den reellt liknar den som vi har på riksplanet. Kommunalt är situationen en annan, och jag tror att kommunalstyrelsen nu fungerar på ett riktigt sätt. Jag har mycket ringa förståelse för idén att kalla ett stadskollegium eller en drätselnämnd för en regering. Den är inte och kan aldrig i verkligheten bli en regering.

Jag tror alltså inte på motionärernas ordning. Jag har en känsla av att motionsuppslaget mera är en skrivbordsprodukt, mer en intellektuell produkt, än en syn som sprungit fram ur långsiktig närhet till det kommunala arbetet. Och när jag inte tror på denna sak, har jag ingen anledning att stödja för-

slaget om en utredning. Annars kan man ju alltid säga, att en utredning inte skadar. Men vi har minsann utredningar ändå så att det räcker i detta land.

Mot denna bakgrund, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen. Och jag gör det utan någon som helst tvekan. Jag är personligen övertygad.

Häri instämde herr *Kajiser* (h).

Herr **PETTERSSON, GEORG** (s):

Herr talman! Som framgår av detta utskottsutlåtande har utskottsmajoriteten inte tagit ställning till motionen på annat sätt än att den anser att frågan bör bli föremål för utredning nu. När jag har lyssnat till herr Harald Pettersson och till herr Tistad hör jag, att de anser att det är en fråga där man kan hysa en viss tvekan. Herr Harald Pettersson uttryckte det på det sättet att det var svårt att svara ja eller nej och kom till den slutsatsen att man inte borde göra någon utredning nu.

I utskottet har vi emellertid funnit att frågan om den kommunala demokratin har blivit alltmera uppmärksam, inte minst beroende på de sammanläggningar av kommuner som skett. Det finns inte mindre än tre grupper som arbetar med frågan om den kommunala demokratin. Vi har den grupp i inrikesdepartementet som består av företrädare för Kommunförbundet och Landstingsförbundet och som har tillkommit just för att det uppstår frågor av detta slag i samband med omläggningen. Gruppen skall observera detta och har även gjort det samt i några fall kommit med förslag till utredningar, just när det gäller den kommunala demokratin och om hur kommunerna skall fungera. Vidare har vi kommunalrättskommittén, som sysslar med dessa frågor, och vi har länsdemokratiutredningen.

Vi har inom utskottet ansett att denna fråga är av sådan vikt att den också bör bli föremål för en förutsättningslös prövning. Vi har icke funnit skäl

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

att skjuta på frågan, utan snarare är det väl på det sättet att den bör ingå bland alla de frågor som man här försöker lösa. Detta har gjort att utskottet utan ställningstagande till motionens syfte ändå har funnit att den bör bli föremål för, som det heter, »en förutsättningslös utredning».

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr **HILDING** (fp):

Herr talman! Den nu ganska långa debatten har visat att det råder rätt stor tveksamhet i denna fråga. Så när som på herr Sörenson har väl de flesta talare gett uttryck för en viss tveksamhet. Frågekomplexet är alltså mycket svårbedömt. Mot den bakgrunden är jag en smula överraskad över att behandlingen i utskottet så pass strikt följt partilinjerna. Jag föreställer mig nämligen — jag är till och med ganska övertygad om det — att det finns socialdemokratiska ledamöter i denna riksdag som har ungefär de åsikter som här framförts av herr Sörenson. Själv hör jag till de ledamöter som har vissa sympatier för den hemställan som utskottet kommit fram till.

Jag kan inte polemisera närmare mot herr Sörenson, men jag skulle vilja säga att han i sin argumentation inte fäster tillräckligt stort avseende vid den offentliga debatten. Det samregerande vi har innebär en viss fara för att beslut och överläggningar i alltför stor utsträckning sker i slutna rum och inte kommer ut till allmänheten på det sätt som bör ske i en kommunal demokrati som fungerar riktigt. Därför har jag vissa sympatier för den tanke som motionärerna har tagit upp och vill att den skall belysas på något sätt. När det nu finns en utredning som arbetar med dessa ärenden, är det en enkel och lämplig åtgärd att hänskjuta frågekomplexet till den.

Emellertid kan jag inte helt accepte-

ra utskottets skrivning. Jag håller med herr Sörenson om att utskottet alltför hårt trycker på att det skulle råda en överensstämmelse mellan de kommunala styrelseformerna och riksstyrelsen. Det är dock svårt att ändra på en utskottsmotivering. För att göra det litet enklare för mig själv yrkar jag bifall till utskottets hemställan men avslag på utskottets motivering.

I detta anförande instämde herr *Dahlén* (fp).

Herr **LUNDBERG** (h):

Herr talman! Jag känner ett behov att helhjärtat instämma med herr Sörenson.

När jag läste uttrycket »förlamande inverkan på den kommunala debatten», blev jag intresserad av att ta reda på motionärernas kommunala erfarenhet och bakgrund. Jag har inte haft tillfälle att kontrollera hur det i detta avseende är med herr Carlsson i Tyresö, men jag vet att herr Palm har sin kommunala erfarenhet från Sollentuna på kommunalfullmäktigenivå och från Stockholms stad.

Jag vill gärna helt kort redovisa mina erfarenheter från drättselkamararbetet i Malmö. Mer än 95, ja kanske 98 procent, av alla ärenden som där förekommer saknar varje som helst politisk färgning. De borgerliga ledamöterna i drättselkammaren har med sina goda erfarenheter från andra arbetsområden utan minsta tvivel kunnat göra positiva inlägg av stor betydelse och över huvud taget utföra ett arbete som enligt vad som många gånger har omvittnats också från socialdemokratiskt håll har varit ytterst värdefullt för staden. När jag i en hast försöker påminna mig några partipolitiskt skiljande frågor som förekommit under ett antal år kommer jag bara på ett par stycken — det gäller hyresregleringens fortsättning, graden av tomträttsinstitutets utnyttjande, expropriationsfrågor och några mindre anslagsfrågor på vad vi kallar ö-staten,

Ang. minoritetsrepresentationen i kommunernas styrelser

såsom bidrag till politiska ungdomsföreningar, stöd till Folkets park och annat sådant som är rena småsaker med hänsyn till den stora omslutning som stadens affärer har.

Samregerandet i en stad som Malmö har alltså för mig varit en fullständig naturlig sak. Varken motionerna eller debatten här i kammaren har givit mig anledning att på något sätt ändra den inställningen.

Det kan visserligen sägas att det bara är en utredning som begärs, men eftersom jag är fullständigt på det klara med att saken är av sådan art att en utredning är onödig, kommer jag att stödja reservationen. Jag kommer även att med intresse följa röstningen. I andra kammaren har jag t. ex. en mångårig kollega från drätselkammaren som ofta har vittnat om det goda samarbetet. Det blir intressant att se om partidisciplinen eller en många gånger omvittnad övertygelse kommer att fälla utslaget.

Herr talman! Jag yrkar alltså oreserverat bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt därefter, om så erfordrades, särskilt rörande motiveringen.

I fråga om utskottets hemställan, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pettersson, Harald*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Harald*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 62.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande motiveringen gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare därpå att kammaren skulle besluta att icke godkänna motiveringen; och förklarade herr talmannen sig anse propositionen på godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hilding* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner motiveringen i konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutat att icke godkänna motiveringen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en bör-

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hilding* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 36.

Därjämte hade 38 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna.

I de likalydande motionerna nr 254 i första kammaren av herr *Harald Petersson m. fl.* och nr 320 i andra kammaren av herr *Boo m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag rörande införande av suppleantinstitution för fullmäktige i primärkommunerna.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 254 och II: 320, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning angående införande av suppleanter för stads-, kommunal- och kyrkofullmäktige.

Reservation hade anförts av fröken *Stenberg*, herr *Erik Olsson* och fru *Thunvall*, vilka på återropade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 254 och II: 320 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Frågan om införande av suppleanter för fullmäktige i primär-

kommunerna känner ju kammarens ledamöter väl till, senast från 1964 och 1965, då frågan genom kamrarnas skiljaktiga beslut förföll. Liksom i följ är vi summa tre reservanter som håller fast vid utskottets avslagsyrkande från 1964 och reservanternas från 1965. Vi menar att några nya synpunkter, som motiverar ett ändrat ställningstagande, inte har tillkommit. Utskottet är självt tveksamt. Det kan man utläsa på sid. 33, där utskottet skriver att införandet av fullmäktigesuppleanter skulle vara förenat med både för- och nackdelar.

Någon ingående historieskrivning är i det här sammanhanget knappast nödvändig. Såväl kommunallagskommittén i betänkandet 1952/14 som departementschefen i proposition 1953/210 har emellertid ställt sig avvisande till en ändring, och det gjorde också konstitutionsutskottet 1953 i sitt utlåtande nr 22. Man har därvid bl. a. pekat på den enkät bland kommunerna, där tanken på fullmäktigesuppleanter avvisades. Remissbehandlingen gav också klara besked i samma riktning, alltså avslag på suppleantinstitutionen. Församlingsstyrelsekommittén av 1957 och departementschefen i proposition 1961/70 avvisade likaså tanken på införandet av suppleanter i de beslutande organen.

Skälen för och emot införande av suppleanter har redovisats så många gånger här i kammaren, att det egentligen är alldeles onödigt att lägga fram dem igen. Vi är emellertid fortfarande en hel del ledamöter, som är tveksamma om suppleantinstitutionen i sig själv skulle kunna kompensera det personliga ansvar inför ärendena och den insikt i de kommunala sammanhangen, som kontinuiteten genom den under arbetsperioden oförändrade fullmäktigesförsamlingen nu garanterar. Inte minst inför kommunblockreformen och dess återverkningar, tillskapandet av i allmänhet större enheter, förefaller det oss reservanter riktigt att den beslutande församlingen under sin arbetsperiod är en oförändrad sådan, utan suppleanter.

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

Det är också en fråga om rent praktiska synpunkter, beträffande t. ex. beredningsarbete, orsakssammanhang och konsekvens i ärendenas handläggning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservationen som är fogad till konstitutionsutskottets utlåtande nr 21.

I fröken Stenbergs yttrande instämde herrar *Schött* (h), *Ferdinand Nilsson* (cp), *Erik Olsson* (s) och *Lundberg* (h).

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Om det i någon fråga finns anledning till en kort debatt så är det i denna fråga, och jag skall inte bryta den ordningen även om jag vill säga bara några få ord.

I den svenska riksdagen gäller, att en och samma fråga inte får tas upp mer än en gång om året. Ändå behandlas detta ärende — utan, det vill jag kraftigt understryka, att någon bryter mot den formella ordningen — nu för tredje gången under en tid av mindre än ett och ett halvt år.

Som fröken Stenberg omtalade behandlades detta ärende i riksdagen både år 1964 och 1965. Som vi alla känner till biföll andra kammaren vid dessa tillfällen förslaget om fullmäktigesuppleanter, medan första kammaren med lika stor majoritet avstyrkte det. Samma sak inträffade redan 1918, då kamrarna stannade vid olika beslut.

Denna fråga är också intressant genom att den inte behandlas som någon politisk fråga. Uppfattningarna går rakt igenom partierna, även om jag och fröken Stenberg nu har råkat få ordet omedelbart efter varandra.

Jag vill nu bara uttala den förhoppningen, att första kammaren vidhåller sitt tidigare ställningstagande, då det kanske är föga hopp om att andra kammaren har kommit på bättre tankar och ändrat sin uppfattning.

Jag vill beklaga att den högt ärade ledamoten av denna kammare Carl Al-

bert Anderson med sin stora kommunala erfarenhet inte hade tillfälle — liksom inte heller jag — att delta i utskottsbehandlingen och att han inte heller är i tillfälle att nu delta i kammarens överläggningar. Han hade säkert annars i dag liksom vid tidigare tillfällen klart och bestämt hävdad den uppfattningen, att vi inte skall införa ett system med suppleanter för fullmäktigeledamöter. Jag tror att hans synpunkter därvidlag har varit tungt vägande, och jag har därför i hans fränvaro velat erinra om denna hans uppfattning. De flesta av kammarens ledamöter kommer säkert ihåg hans anförande i denna fråga förra året och de uttalanden han då gjorde.

När det uppstår något angeläget kommunalt bekymmer, när det finns behov av ändrad lagstiftning, brukar kommunförbunden ta initiativ och begära hos Kungl. Maj:t en ändring av gällande lagstiftning. Vi skall uppmärksamma, att när det gäller fullmäktigesuppleanterna har det inte gjorts någon framställning från kommunförbunden. En gång har detta ärende varit remitterat för yttrande till kommunförbunden. Vid det tillfället avstyrkte stadsförbundet utredningsförslaget, och kommunalförbundet gav ett mycket svagt tillstyrkande genom att säga, att man inte motsatte sig att frågan blev föremål för utredning.

Som fröken Stenberg redan har erinrat om gjordes en grundlig undersökning hur kommunerna ville ha det i samband med att vår nuvarande kommunallag utarbetades i början av 1950-talet. Det var då en stark majoritet i kommunerna mot suppleanter i fullmäktigeförsamlingarna. Fröken Stenberg har redan framhållit, att en del andra utredningar också kommit till samma resultat.

Det är, herr talman, omöjligt att komma med några nya synpunkter i denna fråga, tror jag. Jag får säga på samma sätt som det uttalades förra året och som det också i år är utsagt i reserva-

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

tionen, att ingenting har inträffat som ger anledning till ändrad uppfattning.

Också jag, herr talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! Som det sagts här förut är det tredje gången som man nu sysslar med denna fråga. Utgången blev förut, att första kammaren med rätt svag majoritet avslög frågan om att utreda, huruvida man skall ha suppleanter till fullmäktige, medan andra kammaren med stor majoritet bifallit detta krav om utredning.

I fjol var utskottets utlåtande sådant, att man sade att frågan borde utredas i lämpligt sammanhang och att det skulle vara en förutsättningslös utredning.

I motsats till vad herr Sveningsson säger har det den här gången inträffat något, som gör det motiverat att få denna fråga utredd. Till kommunalrättskommittén har givits ett uppdrag att utreda och komma med förslag beträffande antalet ledamöter i fullmäktige. Detta har framför allt föränletts av kommunsammanläggningarna. Det kan vara motiverat att man då också utreder frågan om suppleanter.

Vi har också för inte så länge sedan fattat beslut om en lag om sammanläggningsdelegerade i kommunerna. I den lagen är suppleanter föreskrivna. Om man nu anser att det bör finnas suppleanter i ena fallet, så kan det vara lämpligt att utreda om man inte bör ha suppleanter också i det andra fallet.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i denna del.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp):

Herr talman! Enligt den vokabulär, som råder i detta hus har jag, som det heter, inte suttit på detta ärende i utskottet. Jag tycker ändå att jag skulle tillkännage för kammaren — om det

nu skulle intressera någon — att i denna fråga har jag sett mig föranlåten att ändra min ståndpunkt.

Jag har de tidigare gånger som frågan har varit föremål för behandling hört till dem som har sagt, att suppleantskapet i kommunalfullmäktige och andra församlingar inte var nödvändigt. Jag har därvidlag i hög grad fallit tillbaka på den motivering, som fröken Stenberg hade, nämligen om det personliga ansvaret för uppdraget.

Med den utveckling man nu har fått i fråga om kommunindelningen har jag sett mig föränledd att ändra min uppfattning i denna fråga och kommer således att ändra mitt votum därhän, att jag anser det angeläget med suppleantskap i kommunalfullmäktige. Det är inte därför att det personliga ansvaret inte skulle vara angeläget i sammanhanget — det måste alltså finnas kvar. Jag bygger min uppfattning på det faktum, att de nya kommunblocken får allt fler perifera delar, där det utan denna möjlighet kan bli svårt att få en fullödig representation. Det är likaså angeläget ur den synpunkten, att man engagerar flera människor i det kommunala arbetet. Den nya kommunsammanläggningen kommer ju att medföra att ett ganska betydande antal kommunalrepresentanter kommer att ställas utanför det praktiska kommunala arbetet i och med att man bringar ned antalet församlingar. I den situationen menar jag, att det är angeläget om man på detta sätt kan knyta dubbel uppsättning av människor kring det praktiska kommunala arbetet, så att ytterligare ett antal människor känner sig engagerade i det direkta kommunalpolitiska ansvaret.

Jag ser det så, herr talman, att det måste vara angeläget för att bevara underlaget för den kommunala verksamheten, att den på detta sätt får ett vidare underlag. Därför har jag funnit mig böra ändra min ståndpunkt i detta fall. Till min ändrade uppfattning har kanske också i någon mån bidragit att

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

riksdagen stannat för att utse, som det redan har påpekats, suppleanter för församlingsdelegerade. Där har man sålunda svårt principen om att ett uppdrag av detta slag inte längre behöver hållas helt på det personliga planet.

Jag är ganska övertygad om, herr talman, att denna institution kommer att fungera väl sedan den funnit sin plats. Jag tror att det är angeläget att på denna punkt även första kammaren intar den ställning, som den tidigare inte velat vara med om, och nu godkänner detta förslag, som innebär ökat stöd åt det kommunala arbetet.

Herr OLSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Jag skulle ha kunnat nöja mig med det instämmande, som jag redan har gjort med fröken Stenberg, men jag begärde ordet i anledning av att konstitutionsutskottets ordförande här hänvisade till ett tidigare beslut om suppleanter för sammanläggningsdelegerade.

Det förhåller sig nämligen så, att dessa suppleanter kom till närmast därför att antalet sammanläggningsdelegerade kan vara så få, att det bara blir en eller möjligen två ifrån en liten kommun. Man ansåg det då befogat med suppleanter för att varje kommun vid varje sammanträde skulle kunna vara tillfredsställande representerad.

Man har åberopat detta som den väsentliga skillnaden mellan sammanläggningsdelegerade och fullmäktige i kommunerna. Beslutet om suppleanter för sammanläggningsdelegerade bör alltså *inte* betraktas som något stöd för motionen, som går ut på att införa suppleanter för kommunal- respektive kyrkofullmäktige.

Jag har samma uppfattning som flera talare före mig, nämligen att uppdrag som ledamot av kommunalfullmäktige medför ett personligt ansvar, som man kanske skulle få lättare att komma ifrån om man fick möjlighet att kalla suppleant.

Jag ber därför, herr talman, att få tillstyrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att framföra ungefär samma synpunkt som herr Olsson nyss gjorde beträffande samarbetsdelegationerna. Därvidlag gäller det ju att kommuner skall företrädas, och det gäller egentligen inte kontinuerligt kommunalt arbete utan överläggningar och kontakter mellan kommuner vilket är något annat. Fallet är inte analogt.

Samtidigt vill jag understryka att det inte är riktigt som det här sagts, att man engagerar flera människor i verkligt kommunalt arbete genom att släppa in suppleanter. Det innebär bara att man på det viset så att säga suddar ut engagemanget för både ordinarie och suppleanter och skiftar ut ett kommunalt arbete, vilket sällan medför ett fullödigt engagemang.

Till sist vill jag säga att införandet av suppleanter kanske har en uppgift, nämligen att underlätta för mångsysslare att behålla kommunala uppdrag utan att verkligen sköta dem. Det anser jag *icke* vara önskvärt, och det innebär *icke* att man engagerar folk i kommunala angelägenheter.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Denna fråga är mer än 50 år gammal, och dess handläggning har aldrig följt partilinjer, som herr Sveningsson nyss påpekade. Splittringen i kammare och utskott har varit stor, och även i år är konstitutionsutskottet delat. Jag bidrar själv till denna splittring inom partierna, eftersom två av mina partikamrater tidigare i debatten har anslutit sig till reservanternas mening.

Utskottets majoritet har två år i följd ansett, att frågan i lämpligt sammanhang bör bli föremål för en förutsätt-

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

ningslös utredning, och reservanterna får gå tillbaka till 1964 års utskottsbehandling för att få stöd i ett majoritetsuttalande.

Då vi nu är inne i en utveckling mot allt större kommuner, måste en ökad representation i våra fullmäktigeförsamlingar te sig högeligen önskvärd. Enligt uppgift lär det finnas 34 000 kommunalfullmäktigeledamöter i de nuvarande kommunerna. Med motsvarande maximiantal skulle det bli 13 000 ledamöter i de nya blockkommunerna. En ökad representation kan naturligtvis uppnås genom ökning av antalet fullmäktigeplatser, men även genom införande av suppleantinstitutionen kan man medverka i denna riktning. Genom tjänstgöringsrätt för suppleanterna skulle ett större antal medborgare bli engagerade i arbetet i de beslutande församlingarna.

Jag anser inte att tomma stolar i en fullmäktigeförsamling förstärker intrycket av en väl fungerande kommunal demokrati. I våra landsting tolereras ju heller inte en sådan ordning. Där utses suppleanter redan vid valet, och de inträder även vid tillfälligt förfall för ordinarie ledamöter.

Det skulle enligt min mening ur skilda synpunkter vara ytterst värdefullt, om detta system infördes också i primärkommunerna. I varje fall borde tiden vara inne för en utredning av frågan.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet för att säga ett par ord till min synnerlige vän herr Ferdinand Nilsson.

Jag har inte så stora anspråk på engagemang som herr Ferdinand Nilsson har. Jag nöjer mig med att av en suppleant begära, vad jag i allmänhet anser att ett suppleantskap innebär, nämligen att han skall engagera sig i varje fall

tankemässigt i vad som förevarit, att han följer ärendenas gång, intresserar sig för frågornas lösning och sätter sig in i dem så pass att han, när han skall fungera, också är beredd att ta sin del av ansvaret. Jag tycker att det är ett rätt väsentligt steg på vägen att vidga intresset för kommunala angelägenheter, om man får suppleanter till kommunal- och stadsfullmäktige.

Vad herr Ferdinand Nilsson sade om makthunger, flera uppdrag o. s. v. sätter jag under rubriken »Allmänhetens spalt».

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte göra som min länskamrat och vända mig mot en partikamrat och i så fall mot den som sitter i bänken framför mig, herr Sveningsson. Jag respekterar hans uppfattning och jag tycker faktiskt att det är riktigt intressant med en och annan fråga, som *inte* avgöres efter partilinjer — så har det varit tidigare och så kommer det att bli även vid detta tillfälle. Det är intressant med en och annan fråga, där var och en helt och fullt röstar efter sin egen personliga uppfattning.

Jag sade i mitt första anförande att det inte har inträffat något av betydelse som ger anledning för kammarens ledamöter att ändra uppfattning, men så finner man ändock att det har inträffat någonting. Kommunalrättskommittén har nämligen fått i uppdrag att utreda antalet ledamöter i fullmäktigeförsamlingarna. Därigenom har dock, tycker jag, inte någonting verkligt nytt inträffat i sakfrågan. Att suppleanter deltar bland sammanläggningsdelegerade tycker jag inte heller är ett argument som har något värde, ty dessa sammanläggningsdelegerade är ju en ytterst tillfällig institution och har även andra uppgifter än att bara fungera som fullmäktigeledamöter.

En annan händelse som inträffat är

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

att min länskamrat herr Torsten Andersson har ändrat mening i denna fråga. Det är klart att en och annan ledamot i kammaren kan ändra mening. Det får man väl också ha överseende med! Jag fattade inte om han menade, att det personliga ansvaret skulle bli större med suppleanter i fullmäktigeförsamlingarna. I så fall delar jag inte hans uppfattning. Det verkliga motivet var väl dock, att det var angeläget med suppleanter eftersom vi nu skall få storkommuner.

Ja, vi har väl tidigare haft både stora och små kommuner och det kommer vi väl att ha även i fortsättningen, i varje fall ganska länge. Jag tycker för min del att det kommunala arbetet har fungerat mycket bra utan några suppleanter för dessa kommuners fullmäktige.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet för att rätta ett litet missförstånd av herr Torsten Andersson.

Han sade, att jag skulle ha talat om »makthunger». Det ordet kommer inte att förefinnas i det stenografiska protokollet, ty så sade jag inte. Däremot talade jag om att ett underlåtande att införa suppleantsystem förhindrar *mångsysslade*.

Jag måste säga att jag förstår att herr Torsten Andersson blev indignerad, om han på något vis kände sig berörd av en anmärkning om makthunger, ty det hör inte alls till hans speciella egenskaper. De ligger på ett helt annat område.

Sedan vill jag understryka att jag anser det vara ytterst tvivelaktigt, om man kan anknyta folk mera till det kommunala arbetet genom detta suppleantsystem. Jag erinrar om en liten visa, där det talades om något som får en högre mening när det är knutet kring en hals — jag tror att anknytningen avsåg en slips — men såvitt jag kan finna blir anknytningen till en stol i och för sig

inte alltför stark, om vederbörande sporadiskt skall rycka in när den där stolen av någon orsak blir ledig och han bara får uppgiften att hålla den varm. En sådan insats i kommunalt arbete är mindre krävande och alstrar knappast det intresse, som jag förstår att herr Torsten Andersson med sin stora ambition i fråga om allmänt arbete på de mest olikartade områden önskar prestera. Jag har en bestämd känsla av att det snarare blir så, att om man skiftar ut ansvaret växer inte ansvars känslan, utan då reduceras den tvärtom — både hos den ordinarie och hos suppleanten.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker nog att herr Ferdinand Nilsson går litet långt när han säger att suppleanternas uppgift bara skulle vara att hålla stolen varm. Det är inte någonting sådant som gjort att jag ändrat uppfattning — en sak som jag fått snubbor av herr Sveningsson för — utan orsaken är att jag tror att suppleanterna kommer att fylla en uppgift.

Men vi kan väl vänta några år och se hur det blir i praktiken. Jag är ganska övertygad om att suppleanterna kommer att ta chansen att agera väldigt när de får tillfälle att komma till fullmäktige, sedan de suttit hemma i sitt eget och kommit underfund med hur »galet» de andra handlar.

Herr Sveningsson beklagade som sagt att jag hade ändrat åsikt och antydde att det är någonting anmärkningsvärt här i huset. Ja, det är kanske riktigt — men skulle vi männe inte få det lättare i riksdagen om flera ändrade åsikt någon gång då och då?

Jag bara ställer frågan, herr talman!

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Torsten Andersson yttrade att jag skulle ha tyckt, det

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

var »anmärkningsvärt» att han hade ändrat mening. Nu gjorde jag inte det, utan jag sade som så, att vi får finna oss även i det förhållandet — det är en frihet och en rättighet som vi skall ha i arbetet att ändra mening i en fråga; jag tycker att det hör till de demokratiska rättigheterna.

Men även om herr Torsten Andersson har ändrat mening skall det väl vara en viss solidaritet på länsbänken! Herr Ferdinand Nilsson gjorde, såvitt jag fattade saken rätt, vissa insinuationer som kunde tolkas så att herr Torsten Andersson inte sköter sina uppgifter i hemkommunen Brämhult så bra. Jag vill gärna ha sagt att jag aldrig har hört någonting sådant — även högermännen i Brämhult har stort förtroende för herr Torsten Andersson!

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sveningsson har inte fattat det där heller! Jag vill understryka, att vad jag talade om var herr Torsten Anderssons stora intresse för allmänna frågor. Jag har aldrig hört annat än att han är en duktig kommunalman, så det vore skada med en suppleant.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte så lätt att fatta *allt* som herr Ferdinand Nilsson säger!

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag blev litet förvånad när herr Svenungsson — man måste ju i detta fall skilja noga på herr Sveningsson och herr Svenungsson — talade om att man skulle öka representationen genom att införa suppleanter. Jag förstår honom inte riktigt. Om högern i en fullmäktigeförsamling har tio representanter och det sitter två

suppleanter i stället för lika många ordinarie — på vad sätt har då högern ökat sin representation?

Av herr Torsten Anderssons anförande fick jag det intrycket att det var ett glesbygdsintresse att införa suppleanter. Det har jag mycket svårt att förstå. Om vi hos oss bildar en storkommun och en ordinarie ledamot har 7 å 8 mil till den plats, där församlingen skall sammanträda, tror jag inte att suppleanten, som kanske har lika lång väg, gör den där resan så särdeles många gånger bara för att vara med vid de förberedande överläggningarna och för att sätta sig in i frågorna. Han får därigenom göra en uppoffring av både tid och pengar av stora mått.

Herr Torsten Andersson sade vidare, att han trodde att suppleanten skulle bli mycket verksam därför att han »suttit hemma hos sig och kommit underfund med hur galet de andra handlat». Men föreligger inte risken, om han suttit hemma för sig själv och funderat utan att ha fått del av vad som förevarit i ett ärende, att han när ärendet är före och han alltså uppträder, är mycket okunnig och kanske framför en åsikt som han inte har täckning för? Jag tycker inte att herr Torsten Anderssons resonemang håller.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Herr Axel Andersson undrade hur jag kunde få det att gå ihop då jag gjorde gällande, att ett införande av suppleantinstitutionen skulle medföra ökad representation. Det har jag faktiskt hämtat från utskottsutlåtandet, där det på sid. 33 heter: »En ökad representation kan tydligen ernås genom ökning av antalet fullmäktigplatser men även genom införande av suppleanter.»

Indirekt *blir* det alltså en ökad representation, om de tomma platserna i en fullmäktigeförsamling besättes genom att suppleanterna har möjlighet att rycka in.

Ang. suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Jag har väntat på att det skulle anföras som skäl för suppleantinstitutets införande, att kvinnorna därigenom skulle ges större chans att delta i det kommunala arbetet. Det har visserligen ingen sagt, men jag skulle ändå i detta sammanhang vilja understryka att det är ett märkbart och beklagligt faktum att kvinnornas möjligheter att få kommunala förtroendeuppdrag i betydligt högre grad än när det gäller männen går via suppleantplatserna.

Skulle nu suppleantsystemet införas tror jag med till visshet gränsande sannolikhet att våra ordinarie fullmäktigeförsamlingar helt skulle domineras av männen. Det vore beklagligt ur demokratisk synpunkt.

Jag anser att detta är ytterligare ett skäl för att fullmäktigeförsamlingarna bör bestå i den form de nu har och att i varje fall kommunalrättskommitténs utredning om antalet ledamöter i fullmäktigeförsamlingarna bör avvaktas.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Erik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Erik*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 46.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av motioner angående anhängiggörande av kommunala ärenden;

nr 23, i anledning av motioner om tidsbegränsning för beredning och behandling av ärenden hos kommunala fullmäktige; samt

nr 24, i anledning av motioner angående rätten för ordförande och vice ordförande i kommunal församling att deltaga i förhandlingarna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till sjöfartsändamål jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

Punkten 1

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar,
m. m.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att *dels* beträffande sjöfartsstyrelsen bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1966 föreslagits, godkänna av departementschefen förordad stat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, till Sjöfartsstyrelsen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 817 000 kronor, *dels* beträffande fartygsinspektion m. m. bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits, godkänna av departementschefen förordad stat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, till Fartygsinspektion m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 730 000 kronor, *dels* beträffande sjösäkerhet godkänna riktlinjer för omorganisation av lotsplatsorganisationen i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits, bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar, som erfordrades i anledning av omorganisationen, godkänna av departementschefen förordad stat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, till Sjösäkerhet för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 46 180 000 kronor, *dels* beträffande sjömätning m. m. godkänna av departementschefen förordad stat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, till Sjömätning m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 6 190 000 kronor, *dels* till Isbrytning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 8 000 000 kronor, *dels* till Underskott

vid vissa statliga hamnar och farleder för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kronor, *dels* till Bidrag till fiskehamnar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 255 000 kronor, *dels ock* till Bidrag till småbåtshamnar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 207 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Strandberg m. fl.* (I: 80) och den andra inom andra kammaren av herr *Petersson m. fl.* (II: 118), i vilka hemställts, att riksdagen måtte ställa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor till marinförvaltningens förfogande för bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svenungsson m. fl.* (I: 181) och den andra inom andra kammaren av herr *Oskarson m. fl.* (II: 239), i vilka föreslagits att riksdagen skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till anskaffning av lotsbåtar anvisa ett anslag av 2 000 000 kronor att redovisas under Sjöfartsverkets fond för budgetåret 1966/67;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 449) och den andra inom andra kammaren av herr *Franzén* i Träkumla *m. fl.* (II: 535), i vilka anhållits, att riksdagen måtte bevilja ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor att ställas till marinförvaltningens förfogande för budgetåret 1966/67 för bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare;

dels en inom andra kammaren av herr *Westberg* väckt motion (II: 39), vari yrkats, att riksdagen vid sin behandling av anslaget till isbrytning för budgetåret 1966/67 under sjätte huvud-

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

titeln skulle bevilja ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor till bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare och således till Isbrytning anvisa ett förslagsanslag av 9 000 000 kronor;

dels en inom andra kammaren av herrar *Wiklund* och *Nihlfors* väckt motion (II: 68);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Öhvall m. fl.* väckt motion (II: 69).

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte beträffande sjöfartsstyrelsen

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att ändra personalförteckningen i enlighet med vad i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1966 föreslagits;

b) godkänna under punkten införd stat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

c) till Sjöfartsstyrelsen: Förvaltningskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 817 000 kronor;

II. att riksdagen måtte beträffande fartygsinspektion m. m.

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa den personalförteckning, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

b) godkänna under punkten införd stat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

c) till Fartygsinspektion m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 730 000 kronor;

III. att riksdagen måtte beträffande sjösäkerhet

a) godkänna i statsrådsprotokollet föreslagna riktlinjer för omorganisation av lotsplatsorganisationen;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa den personalförteckning, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsordningar, som erfordrades i anledning av omorganisationen;

d) godkänna under punkten införd stat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

e) till Sjösäkerhet för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 46 180 000 kronor;

IV. att riksdagen måtte beträffande sjömätning m. m.

a) godkänna under punkten införd stat, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

b) till Sjömätning m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 6 190 000 kronor;

V. att riksdagen måtte till Isbrytning för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 8 000 000 kronor;

VI. att riksdagen måtte till Underskott vid vissa statliga hamnar och farleder för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kronor;

VII. att riksdagen måtte till Bidrag till fiskehamnar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 255 000 kronor;

VIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 68, till Bidrag till småbåtshamnar m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 4 207 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

IX. att motionen II: 69 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I sitt yttrande beträffande medelsanvisningen till lotsbåtar m. m. hade utskottet å sid. 7 i det tryckta utlåtandet anfört bland annat följande:

»Även om utskottet finner en höjd medelsanvisning till förevarande ändamål i och för sig angelägen har utskottet dock funnit sig i nuvarande läge böra godtaga Kungl. Maj:ts anslagsberäkning. Utskottet kommer därför att

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

under punkten 10 i det följande avstyrka motionerna i fråga.»

I fråga om anskaffning av ny statsisbrytare hade utskottet å sid. 8 i det tryckta utlåtandet yttrat bland annat:

»Utskottet har vid sin prövning av denna fråga funnit starka skäl tala för ett bifall till motionerna. Den förenämnda framställningen är emellertid f. n. — efter vederbörlig remissbehandling — föremål för beredning inom Kungl. Maj:ts kansli. I avvaktan på resultatet härav har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka att medel redan nu ställes till förfogande för ändamålet. Utskottet, som därför under punkten 10 i det följande avstyrker motionerna i fråga, förutsätter dock att Kungl. Maj:t snarast prövar framställningen samt framlägger därav föranledda förslag om möjligt till innevarande års riksdag.»

Vid punkten hade reservationer avgivits, utom av annan,

a), beträffande medelsanvisningen till lotsbåtar m. m., av herrar *Virgin, Strandberg, Bohman* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 181 och II: 239 och att därför det stycke i utskottets yttrande å sid. 7 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Även om» och slutade med »i fråga», bort hava följande lydelse:

»Såsom motionärerna därvid framhållit är det ett oefftergivligt säkerhetskrav att lotsbåtsbeståndet hålles i förstklassigt och alltid tjänstedugligt skick. I anslutning härtill må f. ö. erinras om att sjöfartsstyrelsen ansett att — därest lotsbåtsbeståndet skulle kunna förnyas i önskvärd omfattning — anslagsbehovet för nästa budgetår egentligen uppgår till 3,5 milj. kr. Med hänsyn till angivna förhållanden anser utskottet anslaget icke böra upptagas till lägre belopp än förenämnda 2 milj. kr. och kommer därför under punkten 10 i det följande att tillstyrka en däremot sva-

rande höjning av anslaget till sjöfartsmateriel m. m.»;

b), beträffande motionerna I: 449 och II: 535, I: 80 och II: 118 samt II: 39 angående anskaffning av ny statsisbrytare, av herrar *Axel Andersson, Virgin, Strandberg, Bohman, Larsson* i Hedenäset och *Cassel*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande å sid. 8 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Utskottet har» och slutade med »innevarande års riksdag», bort hava följande lydelse:

»Utskottet har vid sin prövning av denna fråga funnit starka skäl tala för att medel snarast ställes till förfogande för förberedelser för anskaffning av en ny statsisbrytare och tillstyrker därför ifrågavarande motioner under uttalande att byggnationen av en ny havsisbrytare med kraft påskyndas. Hemställan om medelsanvisning göres under punkten 10.»

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Till det föreliggande utskottsutlåtandet är vid första punkten fogade två reservationer. Den med a betecknade reservationen innebär en uppräkningsfrån av Kungl. Maj:t föreslaget belopp om 1 1/2 miljon kronor till det av sjöfartsstyrelsen som minimibehov äskade beloppet om 2 miljoner kronor, avsett för anskaffning av lotsbåtar.

Vi reseranter har ansett detta vara ett oefftergivligt säkerhetskrav, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation a.

Reservation b berör isbrytarfrågan. Vid förra årets riksdag avslogs vårt yrkande om att riksdagen skulle begära att en utredning om den framtida isbrytarverksamheten snarast borde framläggas. Motivet för avslaget var att en sådan utredning pågick inom sjöfartsstyrelsen. Tyvärr kom denna utredning att framläggas först den 29 oktober förra året och kunde därigenom icke inarbetas i statsverkspropositionen.

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

Vid besvarandet av en enkel fråga i denna kammare den 18 januari i år kunde kommunikationsministern icke heller utlova tilläggsproposition i frågan, vilket föranledde väckandet av en del motioner.

Frågan om vårt lands isbrytarberedskap kan uppdelas i två delar — dels den beredskap, och därmed frågan om vår isbrytarflottas framtida omfattning och storlek, som av nationalekonomiska och trafikekonomiska skäl bör upprätthållas, dels bibehållandet av den isbrytarberedskap vi i dag har i avvaktan på fortsatta utredningar rörande den framtida organisationen.

Först några ord om den framtida organisationen. Vad den framtida omfattningen av vår isbrytarberedskap beträffar vill jag utgå ifrån att sjöfartsstyrelsen fortsätter sitt utredningsarbete och att kommunikationsministern vidtar alla åtgärder för att snarast förelägga riksdagen utredningens resultat och därav föranledda förslag. Jag förmodar att vi alla kan vara överens härom.

Sjöfartsstyrelsen har i sin skrivelse till Kungl. Maj:t åskat ett reservationsanslag om 1 miljon kronor och motiverar sitt åskande med hänvisning till den verkställda utredningen. Trots att sjöfartsstyrelsen i sin utredning kunnat påvisa ett nybyggnadsbehov av två havsisbrytare, nöjer sig styrelsen med hänsyn till nödvändig samordning med andra pågående utredningar, t. ex. hamnutredningen, att nu endast begära medel för bestridande av kostnader för förberedelser för anskaffning av en ny havsisbrytare. Då sjöfartsstyrelsen nu har koncentrerat sig till förberedelser för anskaffning av endast en ny isbrytare måste detta bedömas som synnerligen angeläget. Tillkomsten av en ny isbrytare innebär endast att nuvarande isbrytarberedskap skall kunna upprätthållas och utgör ingen speciell förstärkning, ty en av de nu befintliga isbrytarna måste utgå.

Statsutskottets majoritet har utan tve-

kan sett allvarligt på frågan, vilket väl också framgår av utskottets skrivning. Att det trots detta föreligger en reservation beror på reservanternas farhågor för att en försämring av vår nuvarande isbrytarberedskap kommer att uppstå, därest medel för förberedelser icke omgående ställes till förfogande. Varje månads dröjsmål utgör enligt min mening en försening som allvarligt kan påverka särskilt vår export men också ställa till med besvärligheter och kostnadsfördyringar i vår import.

Herr talman! Vi reser vanter är inte ensamma i denna vår uppfattning. Jag måste tyvärr ta kammarens tid i anspråk en stund för att något närmare belysa, hur olika remissinstanser ser på frågan om den åskade miljonen. Jag plockar ur remissyttrandena.

Överbefälhavaren tillstyrker, inte minst mot bakgrunden av behovet ur allmän totalförsvarssynpunkt. Generalstillsstyrelsen har intet att erinra. Kommerskollegium tillstyrker att miljonen ställs till förfogande och framhåller samtidigt angelägenheten av att anskaffningen påskyndas. Arbetsmarknadsstyrelsen har intet att erinra. Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap tillstyrker bifall till framställningen. Sveriges redareföreningen hyser uppfattningen att en ny havsisbrytare är oundgängligen nödvändig för att isbrytartjänsten jämväl framdeles skall kunna fullgöra sin för landet så betydelsefulla uppgift. Ett mycket starkt remissyttrande från inte mindre än tio stora organisationer — Handelskamrarnas nämnd, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges lantbruksförbund, Kooperativa förbundet, Folk-sam, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges allmänna exportförening och Sjöassuradörernas förening — hälsar med tillfredsställelse detta förslag och tillstyrker miljonen samt uttalar att den bör ställas till förfogande snarast möjligt.

Jag skall villigt erkänna, att det före-

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

ligger ett par remissyttranden från instanser som inte varit så positiva. Jag kan nämna exempelvis järnvägsstyrelsen. Jag tror dock att remissyttrandet från järnvägsstyrelsen skrevs för någon tid sedan och måhända icke hade haft den avfattning som det har i dag om det hade skrivits nu. Järnvägsstyrelsen ingår liksom statskontoret och ytterligare någon remissinstans på frågan om organisationsformen för vår isbrytar-kostnadsansvarighetsprincipen, men, herr talman, dessa sistnämnda har tagit upp den fråga som nyss har berörts under punkt 1, nämligen den framtida beredskap.

Jag vill också som hastigast nämna vad en person säger, nämligen landshövding Manfred Näslund, som å länsstyrelsens i Norrbotten vägnar efter hörande av Norrbottens järnverk och LKAB slutar sitt utlåtande med att länsstyrelsen under återopande av vad som framhållits i de bilagda yttrandena från de nämnda verken »med skärpa får understryka angelägenheten av att det i föreliggande framställning äskade projekteringsanslaget snarast ställes till marinförvaltningens förfogande». Manfred Näslund är ju bekant för oss alla.

Herr talman! Jag har medvetet *inte* utnyttjat den gångna vinterns vedermodor för att krydda min framställning. Jag har endast sökt belysa nödvändigheten av att åtgärder snarast vidtas, så att vår nuvarande isbrytarberedskap kan upprätthållas, och uttalat en förhoppning om att förslag till en framtida organisation snarast skall föreläggas riksdagen.

Jag ber, herr talman att få yrka bifall också till reservation b.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Då jag har undertecknat motion I: 181 och representerar ett av våra större kustlän, vill jag anföra några skäl för denna motion och därmed för utskottsreservationen.

Sjöfartsstyrelsen har i sin petitaskri-

velse för nästkommande budgetår föreslagit, att anslaget för anskaffning av lotsbåtar uppföres med 2 miljoner kronor. Styrelsen har i sin motivering i likhet med tidigare år framhållit, att det är ytterst angeläget att lotsplatserna är utrustade med driftsäker och sjöduglig materiel. Anslagsbehovet är ju också åtskilligt större än de begärda 2 miljonerna. Det uppgår i själva verket till 3,5 miljoner för kommande budgetår.

Detta framräknade anslagsbehov bygger självfallet inte på lösa antaganden eller överslagsberäkningar, utan verkställd utredning ligger till grund för bedömningen. Anskaffningsprogrammet upptar 14 nya lotsbåtar i olika storleksklasser. Men för att de mest trängande behoven skall kunna tillgodoses föreslås en uppräknig med en halv miljon kronor.

Man kan starkt ifrågasätta, om det är välbetänkt att avvisa de välgrundade önskemål som en central ansvarig myndighet med berömvärd uthållighet år efter år framställer. Önskemålen gäller ju trängande behov av stor vikt för vår samfärdsel. Ser man till det verkliga anslagsbehovet, är de 2 miljonerna ett minimumkrav.

I dagens kostnadsläge får man heller inte mycket för 2 miljoner. En modern lotsbåt med en livslängd av ungefär 30 år kostar bortåt 350 000 kronor. Då är den fullt modernt utrustad efter nutida krav på service och säkerhet.

Det är en lång och mycket utsatt kuststräcka med passning dygnet runt och med växande sjötrafik som lotsverket, dess folk och materiel skall betjäna. Att en sådan tjänst sliter hårt på folk och materiel säger sig självt. Under lotsbåtens 30-åriga livslängd förslits åtminstone två motorer. Det är lätt att räkna ut i vilken takt man vid nuvarande blygsamma medelstilldelning kan förnya båtbeståndet. Därför måste lotsverket i alltför stor utsträckning arbeta med försliten materiel, vilket gör lotsfolkets strapatsrika tjänst hårdare än den med fullgod materiel behövde vara.

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

I statsverkspropositionen hänvisas till två pågående utredningar rörande lotsverkets organisation. Men en av de pågående utredningarna — lotslönebedrningen — som yttrat sig i frågan om lotsstaten betonar det angelägna i att lotskuttrarna får en teknisk upprustning för att öka säkerheten. Den andra utredningen — lotsorganisationsutredningen — har ingenting att erinra mot vad de förstnämnda utredningen har anfört.

Reservanterna får alltså indirekt stöd av de två utredningar som arbetar med dessa frågor. Man är också långt framme när det gäller hela utredningskomplexet. Lotsorganisationsutredningen har i september förra året lagt fram ett preliminärt förslag till lotsplatsorganisation. Detta förslag syftar till en långt gående och naturligtvis också önskvärd rationalisering av hela lotsväsendet. Vad frågan nu gäller är emellertid att tillgodose dagens mest trängande behov. Det tar inemot ett år från det att en lotsbåt projekterats tills den kan levereras och tas i bruk.

Utskottsmajoriteten säger sig finna en höjd medelsanvisning till detta ändamål i och för sig angelägen men godtar ändå i nuvarande läge Kungl. Maj:ts anslagsberäkning. Man anför alltså inga sakskalet för ett avstyrkande av motionerna I: 181 och II: 239. Mjukare kan knappast ett avstyrkande formuleras. Det ligger i själva verket i närheten av ett tillstyrkande, och man kanske därför kan säga att frågan äntligen fallit ett stycke framåt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen a.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Då det gäller den första frågan, om ökat anslag till lotsbåtar, menade herr Svenungsson att utskottet inte hade lämnat någon utförligare motivering för sitt yrkande om avslag på den halva miljon som reservanterna vill ha ytterligare. Det finns

emellertid tidigare i viss mån en ytterligare motivering för att man inte vill gå längre just nu.

Var och en vet att det sker en mycket snabb teknisk utveckling på sjöfartens område, inte minst i fråga om möjligheterna att kommunicera med land. Därför har det nu framlagts ett förslag till en viss omorganisation av lotsväsendet. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att 26 av de 64 nuvarande lotsplatserna skall upphöra som självständiga lotsplatser och i stället organiseras som lotspassningsställen, vilka underställs närbelägna lotsplatser. Det är alltså en ganska genomgripande förändring som har gjorts på lotsväsendets område och som kan tänkas komma att fortsätta. Det är också ett av utskottets motiv till att utskottet inte velat gå längre i fråga om anslagstilldelning utan stannat vid det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet 1,5 miljon kronor.

I övrigt är också att märka att om det blir en ytterligare omorganisation på detta område, kan ju kraven på lotsbåtarnas snabbhet och utrustning bli något annorlunda än vad de är i dag. Detta är ytterligare skäl för att man inte bör gå längre i fråga om anslagstilldelning utan bör avvakta ytterligare erfarenheter av denna omorganisation.

Enligt herr Svenungssons uppgifter skulle en fullt utrustad lotsbåt kosta 350 000 kronor. För en halv miljon kronor skulle visserligen ytterligare en sådan båt kunna anskaffas, men innan vi har fått några erfarenheter av omorganisationen har utskottet ansett sig böra stanna vid Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber på den punkten att få yrka bifall till utskottets förslag.

När det gäller nästa punkt, nämligen om isbrytarna, kan jag naturligtvis instämma i mycket av det som herr Strandberg sade om nödvändigheten av att anskaffa en ny isbrytare. Jag tror inte att det vid statsutskottets fjärde avdelnings behandling av frågan fanns någon som hade några som helst invändningar att göra mot att det skulle an-

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

skaffas en ny isbrytare, och det skulle kanske kunna bli flera när utredningen blivit färdig med frågan om hur den framtida organisationen skall utformas. Man har varit enig om att det skall anskaffas ytterligare en isbrytare. Det har emellertid rått en viss diskussion om formerna för anskaffningen. Att inte den motion som väcktes förra året i ämnet bifölls berodde på att sjöfartsstyrelsen inte lagt fram så bestämda propåer om att det skulle anskaffas ytterligare en isbrytare. I fråga om den framtida organisationen av isbrytarverksamheten är att observera att det nordiska samarbetet på detta område är mycket intensivt och givetvis kommer att bli så i fortsättningen också. Jag är bara tacksam för att herr Strandberg anförde en hel del citat av remissyttrandena, ty det understryker behovet av en ny isbrytare, och jag har som sagt inga invändningar emot att det blir på det sättet.

Det har bara rått diskussion om vilken form man skulle välja. Skulle man skriva ett yttrande som kanske inte gav en bestämd anvisning till Kungl. Maj:t om den nya isbrytaren och så avge en reservation, som kanske inte hade så stora utsikter att bli bifallen, eller skulle vi i stället söka uppnå enighet och ha en mycket bestämd och hård skrivning till Kungl. Maj:t? Utskottsmajoriteten har valt den senare vägen, och jag vill understryka att det inte är så värst milda anvisningar som har skrivits, utan det är starka önskemål som framförts i utskottsutlåtandet — och jag hoppas nu att dessa önskemål kommer att biträdas av riksdagen.

Utskottet framhåller ju att det vid sin prövning av denna fråga funnit starka skäl tala för ett bifall till motionerna. Redan detta säger ganska mycket. Därefter slutar utskottet med att säga: »Utskottet, som därför under punkten 10 i det följande avstyrker motionerna i fråga», — det gäller alltså isbrytarna — »förutsätter dock att Kungl. Maj:t snarast prövar framställningen samt fram-

lägger därav föranledda förslag om möjligt till innevarande års riksdag.»

Det är alltså ett synnerligen starkt önskemål som riksdagen uttalar, om riksdagen nu — som jag förmodar — kommer att anta statsutskottets utlåtande. Jag vet inte om man kan beteckna det som direkt beställning, men nog är det bra nära en beställning av en ny isbrytare. Av dessa skäl — det råder alltså inte några starka meningsmotsättningar mellan majoriteten och reservanterna — har vi ansett att man bör välja kanske inte praktiska utan mera framkomliga vägar, och utskottet har alltså stannat för att skriva så bestämt som det här gjort.

Jag ber, herr talman, att även på den punkten få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag skall inte här ta upp någon större process med reservanterna och motionärerna utan bara göra några små kommentarer.

Beträffande lotsbåtarna kanske det föreligger en liten missuppfattning som det kan ha sitt intresse att reda upp, eftersom det hör samman med de nya principerna för anslagstilldelningen till sjöfartsverket. I denna proposition har föreslagits inrättande av en sjöfartsverkets fond. Anslaget till den är 13,2 miljoner kronor, varav till objektsgruppen sjösäkerhet 9,5 miljoner kronor. Inom den gruppen har jag beräknat 1,5 miljon för lotsbåtar. En av poängerna med den nya anslagsredovisningen är att sjöfartsstyrelsen har fått ökad frihet när det gäller att handha medlen. Med fjolårets anslagsmetodik kunde sjöfartsverket bara använda 1,5 miljon kronor till lotsbåtar och inte mera. Den nya kapitalfonden ger styrelsen vidgade möjligheter att inom ramen för de medel som finns i kapitalfonden göra omprioriteringar. Skulle man exempelvis finna det vara nödvändigt att anskaffa lotsbåtar för 2 miljoner kro-

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

nor nästa år, är det kanske möjligt att slå ut mindre viktiga projekt till en kostnad av 0,5 miljon kronor. Dessutom finns inom fonden 400 000 kronor för diverse oförutsett.

Detta gav mig bara tillfälle att redogöra för den nya anslagsmetodiken, vilken innebär att vi inte binder varje post i detalj utan har en summa som på lämpligt sätt fördelas på olika poster. Sjöfartsstyrelsen har alltså ganska fria händer när det gäller fördelningen.

Jag skall inte heller starta någon process vare sig med utskottet eller med reservanterna beträffande isbrytarna. Några ting kanske emellertid är värdefulla att framföra. Staten svarar för havsisbrytningen, medan den lokala isbrytningen inomskärs ankommer på de kommunala och de enskilda hamnarna och lastageplatserna. Där skiljer vi oss delvis från andra länder. Under det senaste decenniet har två nya och mycket effektiva statsisbrytare, Oden och Thor, anskaffats. Det innebär att kapaciteten under den senaste tioårsperioden har mer än fördubblats.

Sammanlagt har vi nu fem statsisbrytare, men vid sidan av dem disponerar sjöfartsstyrelsen också ett betydande antal förhyrda hjälpisbrytare, i första hand isbrytande bärgningsfartyg. Det finns för närvarande ett tiotal sådana fartyg inhyrda. Tre av dem har en maskinstyrka som är i klass med de minsta statsisbrytarnas, i klassen fem tusen hästkrafter. Genom successiv förbättring av hjälpisbrytarnas maskinstyrka och utrustning har de under hårda isbrytningar och isvintrar varit en betydelsefull del av den totala isbrytarkapaciteten. Dessutom har den lokala isbrytarberedskapen förbättrats genom tillkomsten av ett mycket stort antal kommunala och enskilda isbrytande bogserbåtar.

Jämsides med denna ökning av den totala isbrytarkapaciteten har man försökt effektivisera utnyttjandet av denna kapacitet, bland annat genom att införa anmälnings- och varningssystem.

Det innebär att ett fartyg för att kunna påräkna statlig isbrytarhjälp i förväg måste anmäla detta till isbrytarledningen. Fartyg som med hänsyn till skrov, kapacitet och maskinstyrka inte anses lämpliga för gång i is varnas både genom generella och individuella meddelanden. Sådana fartyg kan inte påräkna någon isbrytarhjälp. Detta system torde otvivelaktigt ha bidragit till att förbättra beståndet av de fartyg som nyttjas i vinertrafik över huvud taget. Dessutom har man försökt uppnå ett bättre unyttjande av de statliga isbrytarna genom en bättre planering och genom en koncentration av trafiken, icke minst färjtrafiken, när issituationen kräver det.

Till slut vill jag nämna att det samarbetsavtal i fråga om isbrytningen som träffats mellan de nordiska länderna och som syftar mot en gemensam planläggning och en viss arbetsfördelning har utvecklats och visat sig vara av stort praktiskt värde. Man arbetar med gemensamma konvojer, och man griper in och hjälper varandra när det är särskilt angeläget. Jag vet att Thor exempelvis var nere och hjälpte till i Köpenhamns hamn när det såg ut att kärva till sig mycket starkt där.

Jag har velat säga detta för att understryka att det inte står stilla på isbrytarområdet. Det sker ett mycket intensivt arbete både för att förstärka kapaciteten och för att få ett effektivare utnyttjande av den tillgängliga kapaciteten.

Nu begärde sjöfartsstyrelsen och marinförvaltningen så sent som i början av november i höstas, att en miljon kronor skulle ställas till marinförvaltningens förfogande för budgetåret 1966/67 för att bestrida kostnader för förberedelse till anskaffning av en ny statsisbrytare. Det förstår väl var och en här närvarande att när den framställningen kom in var budgetarbetet i väsentliga delar redan avslutat.

Herr Strandberg nämnde remissinstanserna, men jag vill påpeka att re-

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag skall inte polemiserar med herr Strandberg beträffande huruvida Atle skall betecknas som havs-isbrytare eller ej. Formellt sett är den det. Reellt sett är den ganska skraltig, det har ingen förnekad, men den är i alla fall nu reservfartyg, så därom behöver vi inte gräla.

Vi skall inte överdramatisera situationen och säga att varje månad som går utan att riksdagen fattar ett beslut är katastrofal. Av två skäl skall vi inte göra det. För det första ligger inte utredningsarbetet nere i avvaktan på att riksdagen skall ta ställning, utan remissyttrandena är föremål för bearbetning. Man förbereder rätt betydande ytterligare utredningar. Det gäller sådant som fartygens storlek och prestanda, antalet hästkrafter etc., det gäller att upprätta någon form av programhandlingar. Det är ännu ganska löst skissat i framställningen. Det gäller omfattningen av de militära önskemålen i fråga om fartygets konstruktion, och det gäller att försöka få fram en närmare specifikation om hur man skall använda projekteringsmedlen. Man förlorar därför ingen tid. Det är hela tiden inte miljonen det gäller, utan det är de 60 miljonerna det gäller. Det är de som måste passas in i en investeringsplan.

Vidare vill jag påpeka att den nya isbrytaren enligt sjöfartsstyrelsens framställning är tänkt framför allt såsom en ersättning för Ymer som börjar bli gammal. Ymer är byggd 1932 och är 34 år gammal. Samtidigt framhåller man emellertid i sjöfartsstyrelsens framställning att Ymer beräknas kunna göra tjänst fram till år 1974 om än med ökade underhållskostnader. Detta är ett utomordentligt viktigt problem. Vi måste se över vår isbrytarberedskap. Vi skall med yttersta noggrannhet pröva förslaget om en ny statsisbrytare, men man skall inte dramatisera situationen när det gäller dylika gigantiska investeringar som det här

är fråga om, så att man säger att varje månad är avgörande. Denna fråga kommer att prövas med stor snabbhet men också med stor noggrannhet.

Herr **PERSSON, FRITZ**, (s):

Herr talman! Jag vill gärna framhålla att när vi diskuterade denna fråga inom statsutskottets fjärde avdelning var vi på det klara med att det gällde en investering inte på en miljon kronor utan på 50—60 miljoner kronor. Vi har från början ansett att om det gäller förslag om sådana investeringsbehov så bör Kungl. Maj:t i varje fall ha tillfälle att ordentligt pröva frågan innan vi tar definitiv ställning till den här i riksdagen.

Eftersom sjöfartsstyrelsens framställning inte har behandlats i samband med budgetarbetet så har det inte varit möjligt för Kungl. Maj:t att företaga en sådan prövning. Vi har som jag nyss anförde ansett att först efter prövningen hos Kungl. Maj:t bör riksdagen ta ställning till Kungl. Maj:ts förslag i detta och liknande ärenden.

Vi har därför inte velat skriva på en beställning av en ny isbrytare. Jag vill bara framhålla att utskottets skrivning visserligen innehåller en beställning men den innebär att man kräver att Kungl. Maj:t snarast skall pröva frågan och framlägga av den prövningen föranledda förslag om möjligt redan till årets riksdag.

Det är möjligt att herr Strandberg inte kan förstå varför man skall behöva vänta ett år till, men de flesta inom statsutskottets fjärde avdelning har nog förstått att en så här pass stor fråga bör prövas i vanlig ordning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag skall be att till herr Fritz Persson få säga att jag nog har förstått. Jag kanske förstår med ett

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

mera djupt allvar än vad herr Fritz Persson vill göra.

Jag återkommer till den fråga som både statsrådet Palme och herr Fritz Persson var inne på, nämligen fördröjningen. Hur skall man kunna lösa detta problem om inte medel ställs till förfogande? Såvitt jag förstår måste det innebära en fördröjning i fråga om nyanskaffning. Marinförvaltningen säger i sin framställning att den förutsätter, att ämbetsverket bemyndigas att från den 1 juli 1966 med anlitande av det begärda anslaget anställa den extra personal som behöver tillkomma såsom ett tillskott till ämbetsverkets egna resurser vid förberedelserna för anskaffning av den nya statsisbrytaren. I och med detta säger man ju att man inte kan göra någonting, därest man inte får denna miljon, så att man kan dra i gång förberedelsearbetet. Det är så jag har sett det. Får man inte pengar nu under vårriksdagen, blir det en fördröjning. Det är denna fördröjning jag håller på att motarbeta med mina resonemang.

Herr PERSSON, FRITZ, (s):

Herr talman! Det är ju ändå så att vi både inom statsutskottet och i andra utskott här i riksdagen får ta ställning till anslagsframställningar från olika statliga verk. Ofta eller nästan i de flesta fall intar vi den hållningen att vi inte kan gå med på allt vad verken begär.

Herr Strandberg sade i sitt förra anförande att han inte kan förstå varför man skall behöva vänta ett år till. Jag replikerade att majoriteten inom fjärde avdelningen nog har förstått att man skall pröva denna fråga i vanlig ordning och att man därför får vänta tills så har skett. I sitt senaste anförande sade herr Strandberg att han mycket väl har förstått detta. Logiken i det resonemanget begriper inte jag.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! För att det inte skall kvarstå något missförstånd vill jag

frambålla att departementet har försökt få fram preciseringar beträffande den här miljonen, ty den var ganska opreciserad. Under hand har vi från marinförvaltningen fått ett förslag som sträcker sig upp emot en miljon och ett förslag enligt vilket det räcker med en halv miljon, beroende på vilka ritningar som kan disponeras o. s. v.

Här är inte så stora kostnader ifrågasatta att frågan om beloppets storlek behöver innebära någon avgörande försening. Isbrytarens framtid hänger inte på om vårriksdagen beviljar en miljon eller en halv miljon för detta ändamål. Däremot brukar man alltid följa den principen att innan man beviljar pengar — vare sig det sker från fonder som står till departementets förfogande eller det sker i riksdagen — skall det finnas noga specificerat vad pengarna skall användas till, och det läget har vi inte kommit till ännu.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan samt därefter särskilt i fråga om vissa delar av utskottets yttrande.

På gjord proposition bifölls till en början vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Angående det stycke i utskottets yttrande, som å sid. 7 i det tryckta utlåtandet börjar med orden »Även om» och slutade med »i fråga», fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att det samma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna det yttrande, som innefattades i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Ang. medelsanvisningen till lotsbåtar, m. m.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det stycke i statsutskottets yttrande i dess utlåtande nr 33, punkten 1, som på sid. 7 börjar med »Även om» och slutar med »i fråga», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det yttrande, som innefattas i den av herr Virgin m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammararens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 112;

Nej — 26.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I vad gällde det stycke i utskottets yttrande, som å sid. 8 i det tryckta utlåtandet började med orden »Utskottet har» och slutade med »innevarande års riksdag», gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av det samma samt vidare på godkännande av det yttrande, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets yttrande i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det stycke i statsutskottets yttrande i utlåtandet nr 33, punkten 1, som på sid. 8 börjar med »Utskottet har» och slutar med »innevarande års riksdag», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det yttrande, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 43.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7

Ang. upprustning av landsbygdens elnät

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva, att statlig garanti för lån till nyanläggnings- och upprustningsåtgärder berörande landsbygdens elnät under budgetåret 1966/67 finge beviljas intill ett belopp av 6 000 000 kronor, dels till Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor, dels ock medgiva, att bidrag för upprustning respektive nyanläggning av elektriska distributionsnät på landsbygden under budgetåret 1966/67 finge beviljas intill ett belopp av 7 600 000 respektive 1 600 000 kronor.

Enligt vad som framginge av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 3 januari 1966 beräknades den låneram om 50 000 000 kronor för statliga bidrag till upprustning av landsbygdens elnät, som fastställdes av 1957 års riksdag, bliva fylld. Förslag om ny medelsram framställdes icke av Kungl. Maj:t.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Olsson m. fl.* (I: 295) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Boo* (II: 563), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att en medelsram på 25 000 000 kronor för bidrag till upprustning av landsbygdens elnät borde angivas för tiden intill utgången av budgetåret 1970/71.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte

a) medgiva, att under budgetåret 1966/67 statlig garanti för lån till nyanläggnings- och upprustningsåtgärder berörande landsbygdens elnät finge be-

Ang. upprustning av landsbygdens elnät viljas intill ett belopp av 6 000 000 kronor,

b) till Kommerskollegium: Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor,

c) medgiva, att under budgetåret 1966/67 bidrag för upprustning respektive nyanläggning av elektriska distributionsnät på landsbygden finge beviljas intill ett belopp av 7 600 000 respektive 1 600 000 kronor;

2. att motionerna I: 295 och II: 563 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Wedén, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 295 och II: 563, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att en medelsram på 25 000 000 kronor för bidrag till upprustning av landsbygdens elnät borde angivas för tiden intill utgången av budgetåret 1970/71.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! I samband med anslagsframställningarna på denna punkt för nästa budgetår har kommerskollegium aktualiserat frågan om den fortsatta upprustningen av elnätet på landsbygden under nästa femårsperiod.

Inledningsvis vill jag referera till att 1943 års elkraftutredning, vilken avlämnades 1954, föreslog att elkraftförsörjningen på landsbygden skulle förbättras i olika avseenden. Man beräknade då kostnaderna till minst 400 miljoner kronor och ansåg att staten borde medverka med anslag om cirka 15 miljoner kronor årligen under en upprustningsperiod av 15 å 20 år. Under åberopande av denna utredning och fram-

Ang. upprustning av landsbygdens elnät

hållande angelägenheten av en upprustning på energiområdet föreslog regeringen 1957 bl. a. att en elskatt skulle införas. Samtidigt föreslogs en investeringsram om 50 miljoner kronor för den då framförliggande femårsperioden.

Enligt de uppgifter som lämnas i årets statsverksproposition kommer detta belopp att vara förbrukat i och med innevarande budgetårs utgång. Genom viss eftersläpning av medelsförbrukningen torde verksamheten dock kunna hållas i gång även under nästa budgetår. Men det är ovisst vad som kommer att ske därefter. För att kunna fortsätta verksamheten utan avbrott anses det angeläget att en ny medelsram ställs till förfogande. Departementschefen har emellertid förklarat sig inte vara beredd att tillstyrka detta förslag från kommerskollegium. Frågan har tagits upp i motioner där man föreslagit anvisning av en medelsram på 25 miljoner kronor för tiden intill utgången av budgetåret 1970/71. Statsutskottets majoritet har inte ansett sig kunna bifalla motionerna, och därför har en reservation i ärendet avgivits.

Den verksamhet som alltså pågått med stöd av riksdagens beslut 1957 har under de gångna åren visat sig utgöra ett viktigt hjälpmedel för lösande av glesbygdens eldistributionsproblem. Olösta arbetsuppgifter finns alltså i stor omfattning, varför det är synnerligen angeläget att verksamheten fortsättes. I sammanhanget bör observeras att upprustningen fått genomföras vid ett betydligt högre kostnadsläge än som från början förutsattes, varför det program som de 50 miljonerna kronorna skulle räcka till har fått minskas.

Upprustningsbidragen har verksamt främjat en strukturrationalisering på eldistributionens område, och flera länsutredningar har numera framlagts som väntar på att bli verkställda.

Angelägenheten av fortsatt verksamhet på området understryks också därav att elkonsumenterna ökat i hög grad, bl. a. tack vare tillkomsten av många

nya användningsområden för elektrisk energi. Då samtidigt leveransmöjligheterna av elström har ökat i takt med det ökade behovet finns all anledning till fortsatt upprustning av ledningsnät och distributionsmöjligheter.

Det finns således goda skäl för riksdagen att nu besluta om en ny medelsram, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Som framgår av herr Olssons anförande finns det medel för budgetåret 1966/67. Det finns alltså tid för departementschefen att ta ställning till den här frågan under kommande år och likaså för riksdagen. Av den anledningen har utskottet inte ansett det föreliggande några skäl att frångå departementschefens uppfattning på denna punkt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Eftersom det fordras en lång planeringstid för att arbetet skall kunna fullföljas på ett ekonomiskt riktigt sätt, har det ansetts mycket angeläget att man i god tid vet om det finns medel att anslå. På distributionsområdet pågår som nämnts ett omfattande rationaliseringsarbete, och det är därför viktigt att man har möjligheter att planera långt i förväg.

Eftersom jag ser att handelsministern nu är närvarande i kammaren skulle jag vilja ställa frågan till honom, om det är meningen att denna upprustningsverksamhet möjligen skall skäras ned, eller om det är andra betänkligheter som ligger bakom när han inte redan i år vill tänka sig en ny medelsram.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Kommerskollegium säger att det skulle vara av stort värde om en ny plan för upprustningen nu kunde anges men anser det inte vara absolut nödvändigt.

Ang. bidrag till kursverksamheten inom statens institut för hantverk och industri

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande varterade momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. 1 hemställt.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende mom. 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 7 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och

befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 37.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 8—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17

Ang. bidrag till kursverksamheten inom statens institut för hantverk och industri

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 565 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att oförändrat belopp skulle anvisas för bidrag till kursverksamheten inom statens institut för hantverk och industri. Särskilda anslag för viss företagareutbildning och till upplysningsverksamhet på bränsleområdet hade ej föreslagits.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Stefanson m. fl.* (I: 296) och den andra inom andra kammaren av herr *From m. fl.* (II: 565), i vilka motioner hemstälts, att riksdagen måtte för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 150 000 kronor avsett för viss företagareutbildning inom sysselsättningssvaga områden i riket och att i samband härmed det anslag, som till arbetsmarknadsstyrelsen föreslagits för omskolning m. m., måtte minskas med ovannämnda belopp;

dels ock en motion inom andra kammaren av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.* (II: 554), vari anhållits, att riksdagen måtte till ifrågavarande ändamål för

Ang. bidrag till kursverksamheten inom statens institut för hantverk och industri budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 715 000 kronor i stället för i statsverkspropositionen föreslagna 565 000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 296 och II: 565 samt II: 554, till Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 565 000 kronor.

Reservation hade anförts av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Harry Carlsson*, *Åkerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Wedén*, *Björkman*, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 554 samt med avslag å motionerna I: 296 och II: 565, till Statens institut för hantverk och industri: Bidrag till kursverksamheten m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 715 000 kronor.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Statens institut för hantverk och industri har för sin verksamhet under nästa budgetår begärt ökade statsanslag på ett flertal punkter. De höjda anslagen betingas dels av automatiska kostnadsökningar, dels av en fortsatt utbyggnad av institutets verksamhet. Sålunda begärs en ökning av anslaget till avlöning åt viss personal med 327 000 kronor, bidrag till kursverksamheten med 400 000 kronor, anslag för bedrivande av viss företagartutbildning med 150 000 kronor och anslag för bedrivande av upplysningsverksamhet i bränslebesparande syfte med 150 000 kronor, totalt alltså en ök-

ning av 1 027 000 kronor. Departementschefen medger en anslagsökning på endast 69 000 på posten avlöning av viss personal, men samtidigt föreslås minskning av anslaget till upprustning och inredning med 50 000 kronor och minskning av anslaget till vissa omkostnader med 4 000 kronor, varför institutet i realiteten får en anslagshöjning av endast 15 000 kronor mot begärda 1 027 000 kronor.

Vid behandlingen av denna fråga i statsutskottet har förelegat ett flertal motioner om höjning av olika anslag, och i motionerna har starkt vägande skäl förebragts. Statsutskottets majoritet har följt departementschefens förslag, men ett antal ledamöter har förordat sig i ett par reservationer, den ena om höjning av anslaget till kursverksamhet med 150 000 kronor och den andra om oförändrat anslag till utrustning och inredning, vilket innebär 50 000 kronor mer än regeringen föreslagit. Reservanterna har då räknat med att den påbörjade företagartutbildningen, som skett i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen i de sysselsättningssvaga delarna av landet, skall kunna fortsätta med medel från arbetsmarknadsstyrelsen.

Reservanterna har således under intryck av det allmänna ekonomiska läget varit mycket moderata i sina yrkanden men anser att de föreslagna höjningarna är oundgängligen nödvändiga för att verksamheten inte skall minskas i alltför hög grad.

Det skulle föra för långt, och det torde inte heller vara nödvändigt, att inför kammaren redogöra för institutets mångskiftande verksamhet. Den torde vara väl känd för de flesta. Jag vill dock understryka den stora betydelse hantverksinstitutet har, särskilt för den mindre och medelstora industriens liksom för hantverkets utvecklingsmöjligheter. Särskilt gäller detta rationaliseringsfrågor samt fortbildnings- och utbildningsverksamhet. Det torde vara den enda tekniska institution i landet

Ang. bidrag till kursverksamheten inom statens institut för hantverk och industri som har till uppgift att stå den omnämnda delen av näringslivet till tjänst med rådgivning, provnings- och försöksverksamhet och utvecklingsarbete i rent tekniska spörsmål.

Den inom institutets ram påbörjade rådgivningen och fortbildningen i företagsekonomiska och administrativa samt försäljningstekniska frågor anser vi böra fortsättas och utbyggas.

I detta sammanhang kan nämnas behandlingen under höstriktsdagen av motioner där det begärdes utredning om företagarutbildning. Flera remissinstanser uttalade önskvärdheten av att den påbörjade företagarutbildningen med kortvariga fortbildningskurser för sådana som driver företag eller tänker driva företag kunde fortsätta, och man ansåg att just den verksamhet som statens hantverksinstitut påbörjat i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen är värdefull, men man menade att det måste ställas medel till förfogande om verksamheten skulle kunna utvecklas. Denna verksamhet är ju angelägen inte bara i de sysselsättningsvaga delarna av landet och bör utvecklas över hela landet.

Statens institut för hantverk och industri medverkar på ett synnerligen effektivt sätt till att förverkliga den i flera sammanhang uttalade målsättningen, att vi skall producera mer till lägre kostnader. Inte minst finansministern har betonat angelägenheten av att industrien får tillfälle till nyinvesteringar och att vi kan komma fram till en ökad produktion trots den knapphet på arbetskraft som råder. Den grupp inom näringslivet som betjänas av hantverksinstitutet saknar inte sin betydelse härvidlag.

Mot bakgrunden av dessa uttalanden är det förvånande att regeringen och utskottsmajoriteten här visat stor restriktivitet. De föreslagna anslagsbeloppen innebär med hänsynstagande till de kostnadsökningar som inträtt och som väntas att institutets arbetsmöjligheter beskärs. Visst finns det skäl

att åberopa det samhällsekonomiska läget, men jag vill ändå med bestämdhet hävda att det är anslag av denna typ som måste till om det samhällsekonomiska läget skall kunna förbättras.

I det sammanhanget vill jag gärna återge vad styrelsen för institutet uttalat i sin petitatskrivelse: »Sammanfattningsvis får styrelsen ånyo framhålla betydelsen av att institutets verksamhet uppmärksammas i dess helhet med beaktande av dess nuvarande omfattning och inriktning såsom en samhällsekonomisk faktor av väsentlig betydelse. Med avseende på kursverksamheten bör institutet sålunda i möjligaste mån få arbeta under samma förutsättningar som ges närliggande aktiviteter på samhällslivets områden, t. ex. arbetsmarknadsstyrelsens och skolöverstyrelsens omskolnings- och fortbildningsverksamhet samt upplysningsverksamheten hos statens institut för konsumentupplysning.»

De anslag som staten ger till stimulans av utbildning och rationalisering inom mindre industri är ytterst blygsamma om man jämför med de mycket stora anslag som går till annan utbildningsverksamhet i dag eller till omskolning och sysselsättningsfrämjande åtgärder i övrigt. Det borde i varje fall inte ske en åtstramning i en verksamhet som syftar just till rationalisering, effektivisering och sysselsättningsstimulerande insatser.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt.

Herr **CARLSSON, HARRY**, (fp):

Herr talman! Jag vill helt instämma i vad den förre talaren här sade om hantverksinstitutets behov och verksamhet. Jag vill med några få ord understryka betydelsen av den kursverksamhet som institutet bedriver. Anslaget är detsamma som föregående år, men vi reservanter föreslår en mycket måttlig uppräknings med 150 000 kronor.

Som redan har antytts har institutet

Ang. bidrag till kursverksamheten inom statens institut för hantverk och industri
 en betydelsefull uppgift bland företagarna. Jag tror vi alla är överens om värdet av dess verksamhet. Den snabba tekniska utveckling som för närvarande pågår gör att näringslivet har svårt att följa med i takten. De stora industrierna har möjlighet att anställa experter och bedriva forskning, men det har inte småföretagen råd och möjlighet till, utan de måste utnyttja den hjälp som hantverksinstitutet erbjuder genom kurser som hålls dels i Stockholm och dels ute i landet.

Vad angår ersättning för denna service vill jag göra kammaren uppmärksam på att institutet uppbär avgifter av kursdeltagarna, och enligt uppgifter som jag har inhämtat varierar avgifterna mellan 4 och 8 kronor per kurs-timme.

Vid en föredragning inför statsutskottets femte avdelning vid ett besök som vi för något år sedan gjorde på hantverksinstitutet blev vi väl informerade om de svårigheter man har att brottas med särskilt när det gäller att balansera de ökade kostnaderna för kursverksamheten mot inkomsterna. Detsamma gäller även utrustning och inredning vid institutet. Till denna fråga, herr talman, återkommer jag med yrkande under nästa punkt i utskottets utlåtande.

Vid nämnda besök uttalade institutets ledning att ökat statligt stöd var nödvändigt om kurserna skulle kunna hållas i samma omfattning som hittills. Jag anser att det är en klok investering i dagens läge att satsa litet mer på den utbildning som är nödvändig i konkurrensen med utlandet och i den tekniska utvecklingen. Därför, herr talman, ber också jag att få yrka bifall till reservationerna vid denna punkt.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Det råder väl inga delade meningar inom statsutskottet om hantverksinstitutets betydelsefulla upp-

gifter på de områden där det verkar. När man lyssnade till herr Olsson kunde man få den uppfattningen att det föreligger väsentliga skillnader mellan utskottets majoritet och reservanterna på dessa punkter, men så är det i själva verket inte.

Vad är det reservanterna nu vill ha ytterligare? Jo, det är 150 000 kronor, huvudsakligen till kursverksamhet. Ser man efter i hantverksinstitutets framställning, finner man att den utvidgade kursverksamhet som dessa 150 000 kronor skulle användas till närmast gäller informationskurser rörande rationella eldningsmetoder. Institutet säger att hittills närmare 120 000 fastighetsägare, fastighetsskötare och villaägare deltagit i dessa kurser, som är betydelsefulla och enligt institutets uppfattning bör vara kostnadsfria. Riksrevisionsverket har emellertid en helt annan uppfattning och menar att man bör ta ut kursavgifter som ger full kostnads-täckning för dessa kurser på bränsleområdet. Det finns väl allt skäl till att så skall göras. De som deltar i kurserna är fastighetsskötare, som av bostadsrättsföreningar och andra fastighetsägare skickas till kurserna. Finns det över huvud taget något motiv för att kurserna skall vara kostnadsfria? Det är såvitt jag förstår alldeles givet att deltagarna bör kunna betala ersättning för kostnaderna.

I motionen berörs företagarutbildningen som sker i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen. På denna punkt är numera reservanterna och statsutskottets majoritet ense. Inte heller reservanterna är beredda att föreslå en överflyttning från en huvudtitel till en annan. Anslagen till verksamheten utgår på samma sätt som hittills av medel som arbetsmarknadsstyrelsen ställer till förfogande, och alltså blir det inte någon nedskärning av kursverksamheten.

Herr talman! Med vad jag här har anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. bidrag till kursverksamheten inom statens institut för hantverk och industri

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Som framgick av mitt första anförande har hantverksinstitutet yrkat högre anslag på en rad punkter, tillsammans uppgående till 1 027 000 kronor. Under anslaget till kursverksamheten hade yrkats anslagsökningar med 400 000 kronor.

Reservanterna har, som jag sade, med hänsyn till det ekonomiska läget varit mycket moderata i sina anspråk och endast föreslagit höjning av anslaget för kursverksamheten, men de har inte yrkat bifall till institutets hemställan om anslag för upplysningsverksamhet på bränsleområdet. Inte heller har yrkats bifall till den påbörjade verksamheten inom företagartutbildningen, utan där hoppas och förutsätter vi, att arbetsmarknadsstyrelsen även under nästa år skall ställa medel till förfogande.

Jag vill också särskilt betona att statens andel av stödet till hantverksinstitutet undan för undan har minskat. För ett antal år sedan utgick statsanslag med cirka 50 procent av kostnaderna, medan statsanslaget nu kan beräknas till någonting på 30 procent. Kan det vara klokt, att undan för undan minska stödet till den verksamhet, som här bedrivs och som ändå i betydande grad kan stimulera näringslivet i den riktning vi gemensamt önskar.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Vad det här skiljer på, herr Olsson, är 150 000 kronor. Om hantverksinstitutet här följer riksrevisionsverkets uppmaning och tar ut ersättning för kostnaderna för dessa bränslekurser, som hantverksinstitutet räknar med skall uppgå till 150 000 kronor, får man just de medel, som reservanterna här vill ge. Det är väl ändå detta det är fråga om, herr Olsson.

Herr **CARLSSON, HARRY**, (fp):

Herr talman! Det måste också vara en avväggningsfråga, huruvida kursdel-

tagarna har råd att betala så höga avgifter att dessa helt täcker kostnaderna i dagens läge. Det var detta som påtalades med skärpa när vi besökte hantverksinstitutet. Man räknade nämligen där med att ta ut högsta möjliga avgifter. Vi får räkna med att de kursdeltagare, som kommer från landet till Stockholm, skall betala också sitt uppehälle här i staden. Ute i landet ordnas det också kurser, som samlar människor som bor på långa avstånd från kursorten. Alla dessa kostnader måste betalas av företagen. Det är här fråga om småföretag, vilkas resurser inte alla gånger räcker till, enligt de uppgifter vi fått från institutet.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Nej, herr Harry Carlsson, här gäller det inte småföretagarresurser, utan bostadsrättsföreningars och bostadsrättsföretagares resurser att betala avgifter för de fastighetsskötare som skall gå på kurserna. Jag förmodar dessutom att kurserna skall vara så effektiva att de kommer att medföra lägre bränslekostnader. Utgifterna för kurserna bör vederbörande fastighetsägare alltså snart tjäna in.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. utrustning och inredning för statens institut för hantverk och industri

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu vötering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 59.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 18**Ang. utrustning och inredning för statens institut för hantverk och industri**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 297, av herr *Stefanson m. fl.*, och II: 584, av herr *Nordgren m. fl.*, till Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 350 000 kronor.

I motionerna I: 297 och II: 584 hade hemställts, att riksdagen måtte till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*,

Harry Carlsson, Åkerlund, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Bohman, Ståhl, Eliasson i Sundborn, *Wedén, Björkman, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 297 och II: 584, till Statens institut för hantverk och industri: Utrustning och inredning för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 400 000 kronor.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Denna punkt är egentligen ganska intressant, ty här återfinns, liksom för all del även under en del andra punkter, högern. Här yrkar man nu ett förhöjt anslag till 400 000 kronor. Bara för någon vecka sedan behandlades motionen II: 244 här i riksdagen. I den motionen yrkade högern för exakt samma ändamål, d. v. s. utrustning och inredning av statens institut för hantverk och industri, på en nedsättning av anslaget från 350 000 till 315 000 kronor. Högern intar alltså två olika ståndpunkter i samma fråga. För fjorton dagar sedan var man beredd att skära ned posten till 315 000 kronor, och i dag är man beredd att höja den till 400 000 kronor. Är det inte ganska märkligt? Vi har visserligen tidigare i dag talat om att ändra ståndpunkt, men att det sker under ett och samma sammanträde i statsutskottets avdelning, vilket skett i detta fall, är väl ändå ganska anmärkningsvärt.

Nu är det emellertid inte så att hantverksinstitutet blivit missgynnat i fråga om anskaffning av utrustning. 1961 lade hantverksinstitutet fram en plan på ett sammanlagt anskaffningsbelopp av 2 069 000 kronor. Av detta har un-

Ang. utrustning och inredning för statens institut för hantverk och industri

der en treårsperiod redan tillgodosetts 1 450 000 kronor, och därför kan man inte säga att hantverksinstitutet på något sätt blivit eftersatt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Eftersom herr Söderberg påtalade det vill jag påminna om, att den gången rörde det sig om en *genomsnittlig* minskning på 10 procent av omkostnadsanslaget. Det var inte något preciserat anslag, utan en minskning med i genomsnitt 10 procent. Detta förändrar ju saken i någon mån.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Herr Söderbergs kommentar att hantverksinstitutet inte har blivit illa behandlat ger mig anledning till replik.

Det anslag, som herr Söderberg talade om, förutsattes utgå under en treårsperiod, medan det i själva verket efter tre år ännu återstår ungefär 664 000 kronor, som inte är beviljade.

Jag vill än en gång citera vad hantverksinstitutets styrelse skriver till handelsdepartementet. Man motiverar alltså utrustningsanslaget 400 000 kronor och tillägger: »Detta belopp utgör enligt styrelsens mening ett absolut minimum för att institutet normalt tills vidare skall kunna upprätthålla godtagbar utrustningsstandard i verksamheten, med reservation dock för en ogynnsam prisutveckling. Såsom en följd av nya arbetsuppgifter och dylikt kan emellertid också speciella utrustningsbehov uppkomma. För dylika behov måste styrelsen räkna med att efter hemställan särskilda utrustningsmedel anvisas.»

När man studerar de anslag hantverksinstitutet får måste man ändå säga, att anslagen till institutet är ganska hårt begränsade. Jag tycker det strider mot den allmänna inställning vi har till hantverksinstitutets verksamhet.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Alla anslagsbegärande myndigheter anser ju att de måste ha mera pengar för att kunna driva sin verksamhet, herr Olsson. Hantverksinstitutet är inte något undantag på den punkten. Det gäller för regering och riksdag att försöka göra den lämpligaste avvägningen. Det är vad som skett i detta sammanhang.

Till fröken Andersson vill jag säga, att högern i motionen skriver: »Det är ingen överdrift att förutsätta, att de besparingar som härigenom möjliggöres vid iakttagande av sträng sparsamhet skulle uppgå till åtminstone 20 procent av de berörda anslagen.» Det innebär att högern menar, att detta anslag till hantverksinstitutet i själva verket borde kunna skäras ned med 20 procent, från 350 000 till 280 000 kronor. Men i samma minut är man beredd att gå med på en reservation som innebär, att anslaget höjs till 400 000 kronor. Det är detta jag finner märkligt.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Vi säger att det möjligen kunde bli en minskning på 20 procent. Men observera, vi begärde bara en minskning på 10 procent. Jag betonar än en gång att det var en genomsnittlig minskning på 10 procent. Den skulle alltså kunna spridas på olika anslagsposter och behövde således inte speciellt beröra denna post. Det är en viss skillnad, herr Söderberg.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse den-

Ang. bidrag till företagareföreningar m. fl.

na proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 58.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

*Punkten 19***Ang. bidrag till företagareföreningar m. fl.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels medgiva att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1966/67 finge beviljas intill ett belopp av 55 000 000 kronor, dels ock till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 100 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Olsson m. fl.* (I: 194) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Örebro m. fl. (II: 242), i vilka motioner hemställts, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte för budgetåret 1966/67 under anslaget Bidrag till företagareföreningar m. fl. anvisa ett reservationsanslag av 2 600 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wikberg* (I: 490) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Larsson* i Norderön och *Jönsson* i Ingemarsgården (II: 578), i vilka motioner föreslagits, att riksdagen skulle besluta att för budgetåret 1966/67 under anslaget Bidrag till företagareföreningar m. fl. utöver Kungl. Maj:ts förslag anvisa ett belopp av 100 000 kronor såsom särskilt bidrag till företagareföreningen i Jämtlands län för samordningsverksamhet inom länets mindre industri.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 194 och II: 242 samt I: 490 och II: 578,

a) medgiva, att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1966/67 finge beviljas intill ett belopp av 55 000 000 kronor;

b) till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 100 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Harry Carlsson*, *Åkerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Wedén*, *Björkman*, *Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets ytt-

Ang. bidrag till företagareföreningar m. fl.

rande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 490 och II: 578 ävensom med bifall till motionerna I: 194 och II: 242,

a) medgiva, att statsgaranti för lån till hantverks- och industriföretag m. m. under budgetåret 1966/67 finge beviljas intill ett belopp av 55 000 000 kronor;

b) till Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 2 600 000 kronor.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Denna fråga gäller företagareföreningarnas administrationskostnader.

Enligt statsverkspropositionen blir det inte heller i år något förhöjt anslag till denna för vårt näringsliv så viktiga institution. Motiveringen härför är att utredning pågår. Vi bör emellertid också komma ihåg att det pågår något annat. Företagareföreningarnas verksamhetsområde har vidgats år från år. Det genomföres bland annat en hel del lokaliseringsåtgärder med åtföljande utredningar för våra företagareföreningar. Knappheten på kapitalmarknaden får inte minst småföretagarna känning av. De har ett stöd i de statliga garanti-lån som utbetalas på förslag av företagareföreningarna i länen.

Vem är det som får komma näringslivet till hjälp med råd och upplysningar, om inte länets företagareförening? Direkta uppdrag betalas av de företagare som anlitar företagareföreningarna och deras expertis, men en mängd upplysningar, som ofta bygger på utredningar, är avgiftsfria.

Om dessa uppgifter ökar år från år, blir också kostnaderna för företagareföreningarna större. Det är då rimligt att statens bidrag ökar i den mån det är möjligt. Det för nästa budgetår föreslagna anslaget bör, anser reservanter-

na, räknas upp med 500 000 kronor. Utslaget på 25 föreningar blir det en obetydlig höjning, men det är i alla fall en ökning som gör att företagareföreningarna får vidgade möjligheter att hjälpa näringslivet i en trängd situation.

Kanske funnes mycket mer att tillägga, men jag skall inte göra det, utan jag ber endast att få yrka bifall till reservationen vid punkten 19 i statsutskottets utlåtande nr 10.

Herr WIKBERG (cp):

Herr talman! Liksom föregående år står jag som undertecknare av en motion i denna kammare med hemställan om att riksdagen för nästkommande budgetår under anslaget »Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader» måtte anvisa ett med 100 000 kronor förhöjt belopp såsom särskilt bidrag till företagareföreningen i Jämtlands län för stöd åt och samordningsverksamhet inom länets mindre industri.

Motiven för denna framställning finns att hämta bl. a. i den särskilda utredning om befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län — SOU 1963: 45 — vilken utredning Kungl. Maj:t år 1959 uppdrog åt länsstyrelsen i Jämtlands län att verkställa i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen. Bland de konkreta förslag som utredningen redovisade i syfte att komma till rätta med problemen i Jämtlands län ingick en utbyggnad av företagareföreningens verksamhet i länet genom en höjning av det statliga administrationsbidraget med 230 000 kronor. I särskilda motioner underströks också bl. a. behovet av ökade resurser för länets företagareförening. Vid behandlingen av motionerna framhöll bankoutskottet i sitt utlåtande nr 48 år 1964 med anledning av Jämtlandsutredningens förslag att det statliga lokaliseringsstödet inte borde utgå i andra former eller i vidare mån än som eljest gällde för det norra

Ang. bidrag till företagareföreningar m. fl.

stödområdet. Med ungefär samma motivering avslogs också en liknande motion vid fjolårets riksdag.

Det statliga lokaliseringsstödet trädde som bekant i kraft den 1 juli 1965. Resultatet av verksamheten under tiden 1/7—31/12 1965 har nu redovisats i ett särskilt meddelande från inrikesdepartementet, varav framgår att 111 företag beviljats stöd för verksamhet inom lokaliseringsområdet, men av dessa 111 företag avsåg endast fyra företag Jämtlands län. Av 111 företag var 12 nylokaliserade, medan övriga var äldre företag. Det betyder sålunda att 10 procent av de företag som erhållit lokaliseringsstöd varit nyetablerade företag. I Jämtlands län torde av de fyra företag som erhållit stöd två stycken, d. v. s. hälften, böra redovisas som nyetablerade företag. I kronor räknat hade endast en procent av lokaliseringsstödet gått till Jämtlands län, som är det minst industrialiserade av samtliga län inom riket. Storindustri saknas helt, och antalet medelstora industrier är litet. Såväl i fråga om antalet företag som i fråga om sysselsättningen dominerar företag med mindre än tio anställda.

Lokaliseringsstödet nuvarande utformning medför att det inte kan främja utvecklingen för huvuddelen av befintliga företag inom länet. Med hänsyn till förhållandena inom länet torde det därför ställas stora krav på småindustriföretagarna att driva och utveckla sina företag. Utvecklingen inom industrien går mot ökat underleverantörsförfarande. För mindre industrier inom Jämtlands län, som helt saknar storindustri och som har få medelstora industrier och dessutom ett perifert läge med avseende på såväl större marknad som storindustri, blir kontaktproblemen större än för företag inom andra län. Det torde också ha varit den väsentligaste orsaken till att det finns så få medelstora industrier inom länet.

Med hänsyn till dessa speciella förhållanden har länets företagareförening tagit en del särskilda initiativ till sam-

ordning bl. a. av försäljning, bokföring, kalkylering, produktionsplanering o. s. v. En del av de initiativ som föreningen tagit har lämnat påtagligt goda resultat. Andra har inte kunnat fullföljas på grund av otillräckliga resurser. Föreningens styrelse har nu tagit upp till övervägande i vilken utsträckning föreningen i fortsättningen kan driva sin verksamhet.

Det har i årets statsverksproposition under reservationsanslaget »Bidrag till företagareföreningar m. fl.: Administrationskostnader» angivits att ett belopp på 100 000 kronor skall avse särskilt bidrag till företagareföreningen i Norrbottens län för verksamhet inom Tornedalen. Såsom med all tydlighet torde framgå av det tidigare sagda råder så speciella förhållanden inom Jämtlands län, att ett särskilt bidrag även synes vara motiverat till företagareföreningen i Jämtlands län för utbyggnad av föreningens verksamhet.

Herr talman! I reservationen vid punkten 19 i statsutskottets utlåtande nr 10 inryms det i vårt motionspar I: 490 och II: 578 framförda yrkandet om ett extra anslag till företagareföreningen i Jämtlands län. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till nämnda reservation.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Reservanterna säger — det framhölls även av herr Harry Carlsson — att de nya lokaliseringsåtgärderna har medfört ökat arbete för företagareföreningarna. Jag kan dock, herr Carlsson, inte finna att det är alldeles riktigt med verkligheten överensstämmande. När det gäller lokaliseringsverksamheten har det ju sagts ganska tydligt att företagareföreningarna i och med införandet av det nya lokaliseringsstödet inom stödområdena inte längre skall ägna den uppmärksamhet åt lokaliseringsåtgärder som de har gjort tidigare. Det finns därför inget belägg för att deras arbetsuppgifter på något sätt skulle ha vidgats.

Ang. bidrag till företagareföreningar m. fl.

Företagareföreningsutredningen — om vilken jag gärna vill säga att jag tycker att den har hållit på alltför länge även om den nu räknar med att kunna avge sitt betänkande på eftersommaren — har ju mycket ingående diskuterat företagareföreningarnas arbetsuppgifter. Utredningen har därvid också behandlat frågan om huruvida alla de tjänster som företagareföreningarna lämnar till företagarna i fortsättningen bör vara avgiftsfria eller inte. I avvaktan på att den utredningen nu blir klar, skulle det naturligtvis inte vara klokt att här öka anslagen och ge möjligheter för föreningarna att utvidga sin verksamhet, eftersom utredningen sedan kan komma fram till att en sådan utvidgning inte är nödvändig.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

När det gäller företagareföreningen i Jämtland tycker jag för min del att det vore oklokt om man i riksdagen skulle börja dela upp anslagen på de olika länen. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om fördelningen av utgående anslag. Därför ber jag att även på den punkten få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Herr Söderberg ansåg att man inte nu, när denna fråga är under utredning, bör anslå medel som gör det möjligt att utvidga företagareföreningarnas verksamhet. Jag tror inte att den av reservanterna föreslagna anslagsramen medger att verksamheten utvidgas i någon större utsträckning — det är en rad automatiska kostnadsökningar och redan pålagda arbetsuppgifter som motiverar anslagsökningen.

Majoriteten förordar alltså att samma anslag skall beviljas i år som förra året. Det torde utan tvekan innebära en minskning av föreningarnas rörelsefrihet, såvida de inte kan skaffa inkomster från annat håll. Givetvis arbetar föreningarna på den linjen —

man ser av omslutningssiffrorna att de inkomster, som föreningarna får från annat håll, ökar för varje år.

I detta sammanhang vill jag ifrågasätta om det är riktigt att landstingen skall så att säga ta över vad staten drar in. Det har visat sig att landstingens anslag under en fyraårsperiod har ökat från 1,7 till 2,9 miljoner kronor. Landstingen har tydligen på nära håll sett behovet av anslag till företagareföreningarna och trätt emellan när deras medel inte räckt till. Men om man i riksstaten samtidigt passar på att minska anslagen eller låter dem vara oförändrade blir ju resultatet en övervältning på landstingen.

Att företagareföreningarna fått öka de uppgifter i samband med den nya lokaliseringsgiven är uppenbart — inte minst i de län som ligger inom stödområdet, vilket jag för min del personligen kan verifiera. Där har planerings- och utredningsuppgifter i hög grad lagts på företagareföreningens kansli genom planeringsrådets försorg.

Jag tror alltså att det är synnerligen befogat att öka ifrågavarande anslag i någon grad och vill därför yrka bifall till reservationen.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp):

Herr talman! Jag tyckte nog att herr Söderberg var benägen att dra litet för stora växlar på den utredning som sysslar med företagareföreningarnas framtid.

Han konstaterar att utredningen har diskuterat verksamhetens omfattning och det är fullt riktigt, men precis lika väl som herr Söderberg då drar slutsatsen att man inte bör ge ytterligare pengar till verksamheten kan vi dra den rakt motsatta slutsatsen och säga från dem som hävdar att staten ytterligare skall engagera sig i verksamheten, att detta redan nu bör taga sig uttryck i ökat anslag. Jag för min del hyser ingen som helst tvekan om företagareföreningarnas vikt och betydelse, och jag anser det därför angeläget att de över

Ang. bidrag till företagareföreningar m. fl.

huvud taget får en stark position för framtiden.

Jag skall inte gå in på en diskussion av huruvida företagareföreningarna fått mer arbete genom lokaliseringsgiven. Herr Söderberg har så till vida rätt, att statsmakterna därvidlag uttalat att företagareföreningarnas verksamhet inte skall ha ett lokaliseringspolitiskt syfte. Men det är också riktigt att framför allt föreningarnas utredningsresurser i mycket hög grad tagits i anspråk av länens planeringsråd. Företagareföreningarna deltar mycket intimt och intensivt i den debatt som föregår beviljandet av ett lokaliseringstöd. Jag tycker att det är fullt i sin ordning eftersom det visat sig att företagareföreningarna under de gångna åren utbildat inom sig en expertis som har en mycket god insyn i företagets ekonomi och driftproblem över huvud taget. Att den sakkunskapen bör komma lokaliseringsverksamheten till godo är väl alldeles uppenbart. Sedan kan man besluta om företagareföreningarna skall vara verksamma på lokaliseringsfronten eller inte.

Jag företräder ett län som endast till en del ligger inom det allmänna stödområdet, men min erfarenhet av det praktiska arbetet i planeringsrådet är den att vi för att få erforderlig insyn i problemen behöver företagareföreningen och dess expertis. Jag tror att det härvidlag kan åstadkommas ett mycket intimt och fruktbärande samarbete. Det behöver inte i och för sig betyda att man frångår den allmänna synpunkten att företagareföreningarna inte skall vara lokaliseringspolitiskt verksamma. Företagareföreningarna gör inte mer än vad som kan anses vara deras plikt i detta sammanhang. Det är uppenbart att när lokaliseringstödet träder in och verkar avlyftes en betydande del av ansvaret från företagareföreningarna. Det blir ett ömsesidigt givande och tagande, och det tycker jag inte man skall visa någon mörkrädsla för i och för sig.

För min egen del kan jag ansluta mig till reservationen på denna punkt. Det kan inte vara något fel att ge föreningarna ytterligare en liten chans, även om deras framtid ligger under utredning.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag har inte, herr Andersson, dragit några som helst växlar på den här utredningen som herr Andersson och jag tillsammans med herr Stefanson sysslar med. Jag menar bara att vi inte skall låsa oss i förväg för en ökning av en organisation som vi i dag icke vet hur den kommer att se ut. Jag är överens med herr Andersson om att det i vissa sammanhang kan vara nödvändigt för länsplaneringsråden, vilket också avsetts med lokaliseringspolitiken, att företagareföreningarna skall vara inkopplade i denna verksamhet. I vilken grad detta kommer att öka företagareföreningarnas arbetsuppgifter vet nog varken herr Andersson eller jag så mycket om i dag.

Herr Olsson talade om att företagareföreningarna även har andra inkomster. Ja, herr Olsson, men de varierar mycket inom olika föreningar i detta land. Det finns föreningar som helt och hållet kostnadsfritt ställer sina tjänstemän till företagarnas förfogande för tjänster som i och för sig borde vara avgiftsbelagda. Det finns andra föreningar, exempelvis den i Kristianstads län, som har byggt ut sin verksamhet i mycket hög grad, med ett stort antal tjänstemän som står företagarna till tjänst. Dessa föreningar har inte större bidrag från staten än de andra föreningarna, utan denna verksamhet finansieras helt genom avgifter. Detta är en av de punkter som företagareföreningsutredningen sysslar med, alltså en avvägning beträffande vilka tjänster som bör vara avgiftsfria och vilka det bör tagas ut avgifter för.

I den reservation som herr Olsson är med om står det klart och tydligt angivet att det krävs större personalre-

Ang. bidrag till företagareföreningar m. fl.

surser. Herr Olsson säger att de 500 000 kronor som han är med om att föreslå i ökning inte kommer att räcka till för några ökade personalresurser. Herr Olsson anser väl ändå inte att dessa pengar helt skall gå till löneförhöjningar för de tjänstemän som för närvarande är anställda i föreningarna?

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill bara till protokollet få antecknat att herr Söderberg ändå har medgett det riktiga i att företagareföreningarna på det sätt som det här är fråga om kan delta i en aktiv lokaliseringsverksamhet genom att ställa sin expertis till förfogande. Jag betraktar det som ett betydande framsteg, herr Söderberg, i våra relationer.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag förstår inte att det kan vara så betydelsefullt för herr Andersson, ty det står klart angivet när det gäller lokaliseringsverksamheten att företagareföreningarnas direktörer skall vara inkopplade i planeringsrådets verksamhet. Det bör inte vara någon nyhet för herr Andersson.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Beträffande avgifterna tror jag att samtliga föreningar söker bekosta en del av sina utgifter med avgifter från dem som konsulterar föreningarna. Men det är en mycket stor skillnad på de uppgifter som det är fråga om. Företagareföreningarna måste ju ha en viss grundorganisation som står till tjänst med rådgivning och vissa allmänt utredande uppgifter. När det gäller speciella enstaka konsultuppdrag, som kan betyda påtaglig återvinning för det enskilda företaget, tror jag att företagareföreningarna praktiskt taget över hela landet tar betalt för sina tjänster.

Innevarande budgetår beräknar företagareföreningarna gemensamt att ha

utgifter på 7,8 miljoner kronor. Man har inkomster, främst bestående av avgifter och dylikt, på 1,4 miljon kronor eller cirka 18 procent. Det är klart att procenttalet kan variera företagareföreningarna emellan, men totalt sett är det en betydande del som föreningarna får i inkomster i form av ersättning för utförda arbeten.

Till en del måste ökningen av anslaget gå till avlöningar, om det är uppgifter som föreningarna tagit på sig och måste klara och personalen icke räcker. Men anslagsökningen avser administrationskostnader över huvud taget.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Anslag till Sveriges geologiska undersökning

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 61.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkterna 20—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30**Anslag till Sveriges geologiska undersökning**

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Sveriges geologiska undersökning: Prospektering för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 8 700 000 kronor.

Vid punkten hade reservation anmälts av herr *Akerlund*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **ÅKERLUND** (h):

Herr talman! Jag har vid denna punkt, som gäller anslag till Sveriges geologiska undersökning för prospekteringsverksamhet, fogat en blank reservation för att till anslagsbegäran få knyta några allmänna reflexioner.

Till för några år sedan hetta detta anslag »malmletning», vilket anger vad det verkligen rör sig om eller borde röra sig om. Förmodligen var det den för några år sedan igångsatta järnmalminventeringen i Norrbotten som gjorde det något oegentligt att ha kvar det gamla namnet, eftersom inventering och letande inte är riktigt samma sak. Det väsentliga i detta sammanhang är emellertid enligt min mening att leta reda på malm för att nyttiggöra densamma. Handelsministern säger att malmletningen i Västerbottens och Jämtlands län gett gynnsamma resul-

tat, och i propositionen redovisas en stor mängd malmletningar. Med vilket mått man mäter resultat som gynnsamma har jag dock inte lyckats få någon klar uppfattning om, men för mig synes det som om kvantiteten med gott ekonomiskt resultat utvunnen malm borde vara det rätta måttet. Har Sveriges geologiska undersökning exempelvis under senast förflutna decennium letat fram malmer som blivit föremål för brytning? Det är en fråga från min sida. Om svaret är jakande, frågar jag: Står värdet härav i rimlig proportion till insatserna? Hur ställer sig därutöver denna prospekteringsverksamhet vid en jämförelse med den privata prospektering som äger rum i landet? Det är allt frågor som är värda att ställa och eventuella svar att begrunda.

Jag har för min del sett efter hur mycket pengar statens geologiska undersökning fått för prospektering under senaste decenniet och har då kommit upp till det aktingsvärda beloppet, inklusive årets nu aktuella äskande, av 40 miljoner kronor. Högst betydande belopp har ju därjämte utgått för Sveriges geologiska undersöknings allmänna verksamhet, som jag här inte medräknar. Jag vet inte svaret på frågan om värdet av malmletningen svarar mot dessa 40 miljoner kronor. Det kanske det gör, kommer att göra i en framtid, eller kanske inte gör.

Det som emellertid för stunden intresserar mig är målinriktningen. Skall denna verksamhet ha karaktären av förberedelse för malmexploatering eller av allmän inventering? Det som kommit mig att rycka till vid läsningen av propositionen är vad som sägs på sidan 64 att antalet blockletare skall ökas i Norrland och att åtgärder planeras för att stimulera allmänheten att medverka till att insamla malmblock. Det förefaller av detta som om Sveriges geologiska undersökning kommit underfund med betydelsen av denna form av malmletning. Eller är det kanske så att man vill rehabilitera en metod som

Anslag till Sveriges geologiska undersökning

våra förfäder sedan urminnes tider, eller åtminstone i 500 år, använt sig av. Så mycket större är i så fall anledningen här till som i modern tid den största kopparfyndigheten i Norden upptäckts genom systematisk blockletning. Jag kan självfallet inte annat än ställa mig positiv till tanken. Men varför, det vill jag fråga, återinförde man i så fall härom året inmutningsförbudet i Norrbotten? Skall svaret vara att man vill hindra exploatering av eventuella malmfyndigheter? Skall alltså geologiska undersökningens enda uppgift med prospekteringsverksamheten vara inventering, och skall blockletningen tjäna enbart detta enda syfte, så att staten liksom bergatrollet skall kunna ruva över sina skatter? Menar man inte detta, utan att malmletningen skall syfta till gruvbrytning, finns det väl ingenting som så skulle kunna leda till intensifierad blockletning liksom till malmletning i håll som att åter tillåta inmutning.

Det finns emellertid, herr talman, ett mera långsiktigt och för vårt land allvarigare problem, som jag i detta sammanhang vill antyda med endast ett par ord. Vårt lands malmbrytningspolitik grundas sedan ett 30-tal år på 1938 års gruvlag, som kopplade in staten på gruvhanteringen genom den forna jordägarandelens ersättande så när som på en sjuttiofemtedel med en kronoandel. Fråga är om denna lag gagnat vårt land. Jag ställer mig i belysning av utvecklingen på området sedan 1938 inte endast skeptisk, utan rent kritisk. Har några nya gruvor öppnats på basis av denna lag utöver Laisvall? Den utveckling som svensk gruvhantering kan uppvisa på vissa områden ligger såvitt jag vet i allt väsentligt på utmål som utlagts enligt den äldre gruvlagen. Denna gav inmutaren en väsentligt starkare ställning än den han nu får. Enligt min mening borde man nu undersöka, om man inte återigen borde stärka inmutarens ställning. I alla händelser borde resultaten för

gruvhanteringen del av utvecklingen sedan år 1938 studeras och kartläggas.

Det som ger mig särskild anledning att framhålla detta i dag är det nuvarande läget på kopparmarknaden och vårt lands försörjningssituation i fråga om koppar. Jag skall avstå från att utveckla mina synpunkter på denna fråga i annan mån än att framhålla, att vi byggt ut en mycket stor elektrisk industri, där kopparmetallen är en viktig bas, och har en årlig kopparförbrukning på bortåt ett hundratusental ton koppar. Samtidigt har kopparutvinningen ur svensk malm praktiskt taget stagnerat på en nivå som uppnåddes strax efter det 1938 års gruvlag infördes och inte täcker mer än en femtedel av vårt behov.

Herr talman! Jag har för dagen inget yrkande, men jag förmenar att den fråga jag här vidrört förtjänar en skärpt uppmärksamhet från riksdagens sida.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tar till orda bara för ett påpekande i anledning av herr Åkerlunds anförande.

Jag tänker inte vid detta tillfälle låta provocera mig till en debatt om motiven bakom den ändring i lagstiftningen som statsmakterna vidtog för några år sedan. Det räcker kanske med att jag hänvisar till de kartor över inmutade områden som förelåg som material för den utredning som föreslog den lagskärpning vilken sedan fördes vidare fram till riksdagen och bifölls här. Det berodde väl bl. a. på att man inte bara ville ha riktiga och förståndiga brytningsplaner, utan totala exploateringsplaner. Våra naturtillgångar här i landet har i stor utsträckning utnyttjats ganska slumpartat, beroende på var man hittat en tillfällig gruvfyndighet. Hade vi på den tiden, då Bergslagen byggdes upp här i landet, haft den kännedom om malmfyndigheterna som vi har i dag, tror jag inte att vi i dagens läge skulle behöva hysa någon oro

Ang. sammansättningen av styrelsen för institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR

som vi nu måste göra för strukturen hos Bergslagens industri. Samma sak kan också sägas beträffande Norrbotten.

Slutligen vill jag påpeka för herr Åkerlund att det ju finns möjligheter till dispens från lagstiftningen, vilka utnyttjats i åtskilliga fall. Ärendena avgörs i handelsdepartementet, och såvitt jag drar mig till minnes har i de allra flesta fall bifall kunnat givas där framställningarna varit väl underbyggda.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Man kan väl ändå inte mena att en blockletare som hittat ett block och tror sig ha funnit själva hälsen skall vända sig till Kungl. Maj:t med begäran om dispens.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 31—39

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40

Ang. sammansättningen av styrelsen för institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Börjesson* i Glömminge och *Sjönell* väckt motion (II: 560), vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle an hålla, att antalet ledamöter i styrelsen för INFOR måtte ökas från fem till sju och antalet suppleanter från tre till fyra, så att företrädare för mindre och medelstora företag kunde beredas plats i styrelsen i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte till Institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR: Administrationskostnader för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor;

2. att motionen II: 560 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

a) av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Wedén, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 560, i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att antalet ledamöter i styrelsen för INFOR måtte ökas från fem till sju och antalet suppleanter från tre till fyra, så att företrädare för mindre och medelstora företag kunde beredas plats i styrelsen i enlighet med vad i motionen anförts;

b) av herr *Åkerlund*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Riksdagen beslöt 1964 att inrätta ett statligt institut för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR. Institutet skall enligt sina stadgar finansiellt medverka till att resultaten av forsknings- och uppfinnarverksamhet vidareutvecklas med sikte på industriell användning och för industriell produktion och marknadsföring. Samarbete avses ske med den tidigare inrättade stiftelsen för exploatering av forskningsresultat, EFOR.

Man har anledning förvänta att INFOR kommer att ha stor betydelse när det gäller att understödja det tekniska utvecklingsarbetet vid nyttiggörandet av de många idéer och uppslag som framkommer såväl direkt från nä-

Ang. sammansättningen av styrelsen för institutet för nyttiggörande av forskningsresultat, INFOR

ringslivet som från det forskningsarbete som bedrivs. Emellertid har de mindre och medelstora företagen inom näringslivet uttalat angelägenheten av att styrelsen för institutet ges en sådan sammansättning, att största allsidighet erhålles och att följaktligen företrädare för denna del av näringslivet får plats i styrelsen. Det har man för närvarande inte.

I den motion som föreligger i ärendet framhålls att just de mindre och medelstora företagen kan ha särskild nytta av den verksamhet INFOR avses bedriva. En utvidgning av styrelsen med två ledamöter från fem till sju samt av suppleanterna från tre till fyra kunde motsvara de önskemål som jag här givit uttryck för.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation a vid punkten 40.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Den blanka reservation som jag fogat till denna punkt av utskottsutlåtandet berör inte frågan om antalet styrelseledamöter i INFOR. Jag biträder här utskottsmajoritetens ståndpunkt om fem ledamöter i stället för reservanternas sju; som känt kommer ju därtill tre suppleanter.

Vad jag däremot vill göra är att ge en erinran om den ställning högerpartiet tog vid INFOR:s tillkomst, då vi förmenade att man aldrig borde ha inrättat INFOR, utan i stället borde ha byggt ut EFOR. Jag torde få tillfälle att komma in på den frågan i ett senare sammanhang och avstår därför från att ta upp den nu.

Vad som däremot är iögonenfallande är att det inte sägs ett ord i propositionen om vad INFOR har gjort. INFOR fick 20 miljoner kronor av 1964 års riksdag. Institutet trädde i verksamhet i januari 1965, och det har ett med Malmfonden gemensamt kansli. Detta får vi veta i propositionen. INFOR vill

också ha 125 000 kronor för administration. Handelsministern och utskottet är beredda att ge 100 000 kronor till detta ändamål.

Jag vill framhålla att jag inte motsatt mig detta nu, ehuru jag känner tveksamhet. Den väsentliga frågan är dock givetvis vad INFOR har gjort under den tid som förflutit. Men vi får, som sagt, ingen upplysning om detta, och det skulle kanske vara av ett visst värde om handelsministern hade haft tillfälle att här säga något om den saken. Jag tycker under alla förhållanden att när ett helt nytt anspråk på penningmedel reses utöver det anslag av rätt betydande storlek, som redan beviljats, borde man ha gjort sig mödan att redovisa vad som hittills har gjorts för att använda dessa 20 miljoner kronor.

INFOR har ju presenterats för allmänheten av Kungl. Maj:t och riksdagen såsom ett finansieringsorgan. Rätt betydande ränteinkomster kunde förväntas tillfalla ett finansieringsorgan, som har en uttalat företagsekonomisk målsättning och även har krav på delaktighet i vinster, som kan göras vid exploatering av upptäckter och forskningsresultat. I INFOR:s styrelse ingår också enligt riksdagens beslut sakkunskap i fråga om kreditgivning och marknadsföring. Att INFOR åtminstone bör kunna självfinansiera den egna förvaltningen är rimligt enligt i varje fall min uppfattning. Det är dock här fråga om ett slags bank eller ett finansieringsinstitut, och institutet är i vissa hänseenden — enligt vad det självt säger — jämställt med statens affärsdrivande verk.

Herr talman! Jag skall be att få återkomma till den organisatoriska delen av denna fråga i annat sammanhang. Här gäller det endast en detalj, men jag tycker att den har en viss principiell innebörd och har därför framfört dessa synpunkter.

Jag har, herr talman, inte något yrkande.

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Det gäller här en fråga, som varit uppe till prövning vid 1965 års riksdag, nämligen om INFOR:s styrelse. Varken i motionen eller i det anförande herr Olsson har hållit har framkommit några nya synpunkter, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets i mom. 1 gjorda hemställan.

Därefter gjordes enligt de rörande mom. 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 41—52

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 53***Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi anvisa ett reservationsanslag av 93 500 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Torsten Hansson* (I: 189) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* (II: 261), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse

till Kungl. Maj:t begära, att den utredning, som av handelsministern komme att tillkallas för att utreda det svenska kärnenergiarbetets framtid, skulle få till uppgift att förutsättningslöst gå igenom kärnenergiverksamheten i landet och klarlägga behovet av och målet för samtliga offentliga insatser på kärnenergiområdet och avvägningen mellan grund- och målforskning. Uppdraget borde också omfatta utredning av de lämpligaste organisationsformerna för statens verksamhet inom t. ex. kärnforskning, uranframställning, reaktorutveckling, reaktorbygge och reaktordrift. Arbetsfördelningen mellan stat och industri borde därvid klarläggas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 461) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 585), i vilka motioner yrkats, att riksdagen skulle besluta minska det föreslagna sammanlagda anslaget till Marvikenprojektet under nästa budgetår med 20 procent eller 16 miljoner kronor på sätt som i motionerna angivits och i anledning av sin behandling av anslagen på kapitalbudgeten dels till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 302 000 000 kronor, dels till Lån till Aktiebolaget Atomenergi för uppförande av en atomkraftstation i Marviken för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 34 000 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Dahlén* (I: 465) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ståhl* och *Wedén* (II: 589), i vilka motioner anhållits, att riksdagen måtte uttala, att utredningsarbetet rörande de fortsatta statliga insatserna på atomenergiens område borde beakta i motionerna angivna riktlinjer;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Åkerlund (I: 491) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Carlshamre* och *Magnusson* i Borås (II: 561), i vilka motioner föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle an hålla dels om en utredning om Atom bolagets framtida verksamhet samt för hållande till den tillverkande indu strien, dels att till denna utredning i första hand måtte uppdragas att under söka frågan om huruvida Marvikensta tionen borde fullföljas och om de fram tida driftförutsättningarna för uranver ket i Ranstad, dels ock att i avvaktan på denna utredning medel till Marviken måtte beviljas endast fram till den 31 december 1966 eller på AB Atomenergis stat med 21 miljoner kronor och på vattenfallsstyrelsens stat med 20 miljoner kronor i stället för begärda 42 respektive 40 miljoner kronor samt att medel för drift av Ranstad måtte stäl las till förfogande endast till samma tid punkt eller med 5 miljoner kronor i stället för begärda 9 miljoner kronor;

dels en inom andra kammaren av fru *Renström-Ingénäs m. fl.* väckt motion (II: 184), vari yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om en förutsättningslös utredning rörande AB Atomenergis fortsatta arbete och det svenska atomenergiprogrammets fram tida inriktning och att de förslag, som denna utredning kunde komma att för anleda, måtte föreläggas riksdagen;

dels ock en av herr *Lorentzon m. fl.* inom andra kammaren väckt motion (II: 249).

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

1. att motionerna I: 189 och II: 261 samt I: 465 och II: 589, II: 184 ävensom I: 491 och II: 561, sistnämnda båda motioner såvitt de avsåge utredning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 491 och II: 561, såvitt de avsåge medelsanvisning till uranver-

ket i Ranstad, till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 93 500 000 kronor;

3. att motionen II: 249 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Wedén, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 189 och II: 261 samt I: 465 och II: 589, II: 184 ävensom I: 491 och II: 561, sistnämnda båda motioner såvitt de avsåge utredning, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anför;

b) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund, Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 491 och II: 561, såvitt de avsåge medelsanvisning till uranverket i Ranstad, till Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 89 500 000 kronor;

c) av herrar *Axel Andersson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Ståhl, Wedén* och *Nelander*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande å sid. 23 i det tryckta utlåtandet, som började med orden »Utskottet har» och slutade med »på kapitalbudgeten», bort erhålla den i reservationen angivna lydelsen;

d) av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund, Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande å sid. 23, som började med orden »Utskottet har» och slutade med »på kapitalbudgeten», bort hava den lydelse, denna reservation visade;

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

e) av herrar *Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Sjönell*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande å sid. 23, som började med orden »Utskottet har» och slutade med »på kapitalbudgeten», bort lyda på sätt i reservationen angivits.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! I reservation a vid punkten 53 har uttalats vissa synpunkter beträffande den utredning som numera tillsatts för prövning av de fortsatta riktlinjerna för den statliga verksamheten på atomenergiområdet. Man uttalar att utredningen bör bli allsidig och förutsättningslös. Vidare poängteras att det bör finnas en klar åtskillnad mellan dels forskning med vetenskaplig utveckling, dels konstruktioner för tillverkning för kommersiella behov, dels slutligen kontroll och säkerhetsföreskrifter.

Med hänsyn till att man nu uppnått en viktig punkt på utvecklingsarbetet inom atomenergiområdet bör de statliga insatserna på konstruktionssidan kunna inskränkas och alltmer överlätas åt den inom området arbetande industrien. Forskning bör alltmer kunna inarbetas hos de organ som normalt bedriver forskning inom naturvetenskap och teknik. Kontrollfrågorna bör, framhålls det i reservationen, ligga hos en fristående och objektiv instans.

Med hänsyn till att dessa frågor i framtiden kommer att få stor betydelse för samhället och näringslivet bör till utredningen på lämpligt sätt knytas representanter för riksdag och näringsliv. Det torde vara i hög grad angeläget att de mycket komplicerade och invecklade frågor, vi nu talar om, får följas för information och meningsutbyte av så många som möjligt, även utanför de egentliga experternas krets.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation a vid punkt 53, där det föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till kän-

na vad utskottet enligt reservationen anför.

Beträffande anslagsfrågorna till Marvikenprojektet föreligger flera uttalade meningar. Från borgerligt håll har man varit överens om att man bör gå fram med en viss försiktighet och att med olika medel försöka åstadkomma en viss minskning av kostnaderna under nästa budgetår. Det har uppstått tveksamhet huruvida investeringarna i Marviken egentligen kommer att bli lönsamma och ge ekonomiskt eller vetenskapligt-tekniskt utbyte i förhållande till de stora investeringsbeloppen. Under sådana förhållanden torde det vara väl motiverat att noga pröva de fortsatta investeringar, som görs, och att särskilt under nuvarande samhällsekonomiska förhållanden senarelägga de planerade arbetena i Marviken.

Enligt vår uppfattning har man emellertid under behandlingen ej kunnat er hålla sådana fakta i ärendet, att man utan vidare kan skära ned anslagen utan att därigenom åstadkomma kostnadsförändringar genom skadeståndsanspråk från leverantörer samt eventuella andra konsekvenser, som en viss fördröjning av arbetena kan medföra.

Centern förordar därför i reservation e att Kungl. Maj:t skyndsamt prövar möjligheterna att uppnå besparingar i medelsätgången inemot det belopp, som motionärer från centern och folkpartiet föreslagit, nämligen 16 miljoner kronor.

Beträffande utvecklingsarbetet på metoden med intern, nukleär överhettning som planeras vid Marvikenanläggningarna förutsätter reservanterna, att riksdagen i höst får en utförlig redogörelse för hur utvecklingsarbetet fortskridit. För dagen torde utvecklings- och forskningsarbetet inte givit tillräckligt underlag för ett slutgiltigt ställningstagande till projektet med överhettning. Man bör alltså även här iaktta en viss försiktighet med igångsättandet av investeringar på området, ett förhållande som

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

understryker den i reservationen uttalade meningen, om åtgärder för vissa kostnadsminskningar.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till den reservationen i ärendet är som är betecknad c.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Debatten kring det svenska atomenergiprogrammet gäller i dagens läge främst två viktiga frågor. Den första frågan är vilka allmänna riktlinjer, som skall prägla den fortsatta utvecklingen på området, den andra frågan berör ett konkret fall, Marvikenprojektet, som inte har visat sig kunna infria de förhoppningar som man har ställt på det.

Det svenska programmet för nyttiggörande av atomenergien har hittills i stor utsträckning baserats på den s. k. tungvattenlinjen, d. v. s. kombinationen av tungt vatten och vanligt uran. De nu producerande atomreaktorerna bygger på denna kombination. Atomforskningen har i stor utsträckning koncentrerats härpå. Det är emellertid tydligt att man på experthåll alltmer överväger att övergå till atomkraftproduktion efter den internationellt mer gångbara s. k. lättvattenlinjen, som bygger på en kombination av lätt vatten och anrikt uran. Att man inom näringslivet är fullt inriktad på en sådan omställningsprocess framgår bl. a. av att ASEA nu offererar lättvattenreaktorer.

Den svenska tungvattenlinjen har på senare tid varit föremål för stark kritik. De enskilda kraftkonsumenterna har visat ett mycket ljumt intresse för Ågesta-reaktorn. Man har beträffande denna reaktor inget hopp om att den skall kunna leverera kraft efter marknads-mässiga priser. Vad värre är, man anser sig redan nu kunna förutsäga att Marvikenanläggningen inte heller kommer att kunna konkurrera med andra kraftproducenter. På sakkunnigt håll anser man att detta projekt kan förränta endast ca en femtedel av det nedlagda

kapitalet, som väntas bli ungefär 500 miljoner kronor.

Det är sammanlagt fråga om investeringar till mycket stora summor, som delvis har slagit fel. Hur detta varit möjligt är svårt att veta. Man får hoppas att den nyligen tillsatta utredningen om riktlinjerna för det svenska atomenergiprogrammet skall kunna bidra till större klarhet i denna fråga. Det förefaller emellertid som om man varit alltför ambitiös i sin hittillsvarande uppläggning av frågan och att man haft svårigheter med att få konstruktioner, som sett bra ut på papperet, att fungera också i den praktiska tillämpningen. Det är uppenbart, att den svenska tungvattenlinjen måste få vidkännas en mycket hård granskning i det kommande utredningsarbetet.

I avvaktan på utredningens resultat kan det vara lämpligt att hålla tillbaka investeringarna i Marvikenprojektet på sätt som föreslagits från folkpartihåll. Vid granskningen av hur mycket man skall kunna skära ner anslaget utan att anläggningen avbrytes har vi funnit att en anslagsminskning om ca 20 procent borde kunna genomföras. Denna minskning skulle i första hand gå ut över det s. k. överhettningsprojektet, som under alla omständigheter tar lång tid att fullfölja och där ett uppskov knappast innebär väsentliga olägenheter. Anslagen till atomprojekten måste kunna vägas mot andra angelägna krav på ökade investeringar, bl. a. dem som näringslivet ställer för närvarande.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservationen c i utskottsutlåtandet.

Jag vill i detta sammanhang även yrka bifall till reservationen a i betänkandet. I reservationen begärs att utredningen under landshövding Mats Lemne, som skall behandla frågan om det svenska programmet på atomkraftområdet, skall utökas med parlamentariker och näringslivsrepresentanter.

Det svenska atomenergiprogrammet har nu nått en punkt, där en parlamen-

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

tarisk insyn är befogad och nödvändig. Med hänsyn till att atomforskningen och atomkraftproduktionen kommer att bli av väsentlig betydelse för det svenska näringslivet i framtiden, kan det vara motiverat att ge näringslivet möjlighet att ta del av hittillsvarande erfarenheter och planer på atomkraftområdet.

Herr statsrådet **LANGE:**

Herr talman! Jag ber herr talmannen och kammarens ledamöter om överseende med att jag tar till orda på ett så tidigt stadium i denna debatt, till och med innan alla reservanter kommit till tals och innan utskottets talesman hunnit framföra sin uppfattning. Jag gör det med denna ursäkt därför att jag beräknar att inom kort bli engagerad i en liknande debatt i andra kammaren. Det är alltså tidsbristen som förorsakat detta intrång.

Jag tror att det finns så många — att döma av motioner och reservationer — missuppfattningar på detta område, att det kan vara skäl för oss att dröja något vid den utveckling som ägt rum.

Det program, efter vilket utvecklingsarbetet på atomenergiområdet har bedrivits här i landet, underställdes och antogs av riksdagen 1956. En enhällig utredning föreslog att vårt land borde utveckla ett eget program på detta område. Namnen på utredarna kanske kan vara värda att nämnas. Den nuvarande generaldirektören i vattenfallsstyrelsen Grafström var ordförande. Vidare deltog den inte okände Per Edvin Sköld och folkpartiets gruppledare i denna kammare på den tiden, herr Ohlon.

Bakgrunden till förslaget och motivet var det växande energibehovet och de svårigheter som man kunde förutse skulle uppstå när vattenkraften om några decennier var helt utbyggd. Vår energiförsörjning skulle bli alltmer beroende av oljeimporten, vilket både ur valutasympunkt och beredskapsskäl kunde ge anledning till en viss oro. Vår

oljeimport, som redan då hade vuxit år från år, kunde förutses komma att stegras i minst samma takt även i fortsättningen. År 1963 synes drygt hälften av vår totala energi- och bränsleförbrukning grunda sig på importerad olja. Jag tror att vi redan här kan dra den slutsatsen att Sverige i vissa lägen kan bli ekonomiskt mycket sårbart — jag tror att var och en inser detta.

Vi har å andra sidan alldeles särskilda förutsättningar att satsa på atomkraften som energikälla. Vi har nått en hög industrialiseringsgrad, och inte minst vår mekaniska industri befinner sig på ett högt utvecklingsstadium. Vi har dessutom nära nog outtömliga uranförekomster, även om halten i malmerna är mycket låg. Yrkesskickligheten hos arbetskraften och den höga nivå på vilken svensk ingenjörsvetenskap befinner sig fyller sannerligen mycket högt ställda krav. Våra resurser är emellertid detta till trots i olika hänseenden begränsade. En koncentration både med hänsyn till personaltillgång, reala och finansiella resurser blev därför nödvändig. Det ansågs redan 1956. Det hade vi klart för oss. Vi fick inte splittra oss på flera projekt, i varje fall inte omedelbart.

Det gällde i begynnelseskedet att välja mellan olika alternativ. Från dessa utgångspunkter rekommenderade den enhälliga utredningen, att vi i utvecklingsarbetet i första hand satsade på en reaktortyp där bränslet utgjorde naturligt uran och tungt vatten, vilka båda skulle kunna framställas inom landet. Aktiebolaget Atomenergi, där den tillverkande industrien redan var representerad, skulle hålla samman verksamheten under det första utvecklingsskedet.

Jag borde kanske tillägga att det förelåg ett betydande intresse inom industrien att på ett tidigt stadium medverka i utvecklingen av atomenergien, inte bara med hänsyn till utsikterna att vinna en ny marknad inom landet utan också med hänsyn till möjliga intressen

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

utomlands. Efter dessa huvudlinjer har utvecklingsarbetet bedrivits här i landet. Naturligtvis har det, som vi alla vet, understundom yppats farhågor för att vi skulle ha satsat på fel linje när vi valde tungvattenreaktorn med naturlig uran som huvudprojekt, och på sätt och vis kan man väl förstå den oron när det ändå gäller så mycket pengar.

Jag är också medveten om att experterna inte heller i dag är helt överens. Programmet har emellertid varit föremål för fortlöpande överväganden inom Aktiebolaget Atomenergi och atomenergidelegationen. Det har med jämna mellanrum, d. v. s. varje år och ibland ett par gånger om året, underställts riksdagen, som anslutit sig till de framlagda förslagen att tungvattenlinjen trots vissa risker skulle fullföljas.

Detta utslöt emellertid inte att även andra reaktorprocesser skulle studeras, och det är ju också vad som har skett. I själva verket har det arbete som nedlagts på vad som ibland något missvisande kallats den svenska linjen givit oss värdefulla erfarenheter för studier, konstruktion och utprovning, som är till nytta även för exempelvis lättvattenreaktorer. Jag kan åberopa många vittnesbörd från industriens sida för riktigheten av vad jag säger härvidlag. Under begynnelskedet ansågs atombolaget böra direkt medverka i konstruktionerna och i tillverkningen av vissa komponenter i de första försöksreaktorerna för att bolaget genom egna insatser skulle vinna teknisk erfarenhet. Programmet för verksamheten har senare i det hänseendet modifierats, och 1960 uppdrogs de riktlinjer, som nu gäller för arbetsfördelningen mellan atombolaget och den tillverkande industrien. Reaktortillverkningen tillkommer i princip industrien, medan atombolaget har rollen som konsult. En rad överenskommelser har ingåtts mellan atombolaget och enskilda företag om utveckling av olika reaktortyper, tillverkning av bränsleelement och andra vitala komponenter i reaktorprocessen.

I dag kan den svenska industrien offerera kommersiella anläggningar — och jag vill påpeka det i anslutning till vad den senaste talaren sade — inte bara av lättvattentyp utan också av tungvattentyp. Utan det utvecklingsarbete som bedrivits här i landet under de senaste tio åren hade detta varit omöjligt, såvitt jag kan förstå.

Det görs ibland gällande att tungvattenlinjen numera skulle ha helt övergivits därför att den ter sig ekonomiskt ofördelaktig jämförd med andra alternativ. Jag vill inte bestrida, att experterna från början kanske var litet för optimistiska i ett avseende; tungvattenreaktorn måste ges en betydligt större dimension än man från början räknade med. Den gräns man då satte har höjts. För undvikande av missförstånd vill jag inskjuta att varken Ågesta eller Marviken, där den processen användes, någonsin beräknades bli kommersiellt lönsamma, och det har riksdagen hela tiden hållits underrättad om, när anslagen beviljats.

Jag har därför svårt att förstå resonemanget om att Marviken inte alls kommer att ge avkastning i form av förräntning av de belopp som investerats. Något sådant har heller aldrig ställts i utsikt. Först vid reaktorstorlekar med en effekt över 500 megawatt anses nu att tungvattenreaktorns produktionskostnader, d. v. s. kostnaden per producerad kilowattimme elkraft — och jag räknar då givetvis med både fasta och rörliga kostnader — blir jämförbara med lättvattenreaktorns. Enligt vad vi anser oss kunna slå fast med stöd av den svenska expertisen — liksom man anser sig kunna göra i utlandet med stöd av expertisen där — blir reaktorerna i den storleksklassen kostnadsmässigt helt jämförbara, men tungvattenreaktorn har vissa fördelar. Den ger en större flexibilitet, en större valfrihet i fråga om bränslet, som kan göra den ur vissa synpunkter särskilt attraktiv. Bänder man sig för lättvattenreaktorn, är man för hela dess 25—30-åriga livstid

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

beroende av import av anrikat bränsle. I dag finns det i praktiken bara en säljare av anrikat uran, nämligen USA. Jag tror det är värt att hålla dessa fakta i minnet.

Det är även fel att påstå att tungvattenlinjen har övergivits utomlands, vilket jag har sett påståenden om. Mest konsekvent har den linjen utvecklats i Kanada, där ett försöksprojekt av ungefär Marvikens storlek och kostnader är under utförande. Det tror jag också är värt att observeras. Beslut har redan träffats i Kanada om en kommersiell station, som i sitt första utvecklingskede kommer att ha två stycken femhundramegawattreaktorer. Med tanke på tungvattenreaktorns överlägsna bränsleekonomi har dessutom både Frankrike och England under uppförande var sin försöksanläggning av denna typ på ca 100 megawatt.

Kan man verkligen, ärade kammarledamöter, mot bakgrunden av dessa obestridliga fakta säga, att tungvattenreaktorn innebär en felaktig satsning som vi snarast möjligt bör komma ifrån?

Under dessa omständigheter har jag inte funnit skäl att ändra den uppfattning som jag i tidigare debatter i riksdagen givit uttryck åt. Satsningen på den ibland kallade svenska linjen har inte varit felaktig. Den har givit oss värdefulla erfarenheter för utveckling också av andra reaktorsystem. Den har framför allt givit oss möjligheter till en valfrihet, där beredskapssynpunkter och önskvärdheten av en med hänsyn till handelsbalansen mindre inportbelastning och högre självförsörjningsgrad kan tillvaratagas på ett helt annat sätt än om vi i stället hade givit upp tanken på självständiga utvecklingsinsatser och inriktat oss på utländska konstruktioner och material. Den uthålliga satsningen har lett fram till att Sverige är ett av de halvdussin länder i världen som nu är i stånd att helt med egna resurser genomföra tillverkning och leverans av stora kraft-

reaktorer. Anledningen till att de till utlandet från svensk industri offererade atomkraftanläggningarna hittills inte har accepterats av de utländska spekulanterna sammanhänger inte med teknisk efterblivenhet, utan beror på att vi från svensk sida inte har varit i stånd att lämna de mycket långfristiga krediter som konkurrerande länder har ansett sig kunna utlova.

Visst är det avsevärda belopp som under de senaste tio åren har satsats på verksamheten inom atomenergiområdet. Statens utgifter rör sig om storleksordningen 1,2 miljard. Vi har nu nått ett utvecklingskede där det är naturligt att hela programmet blir föremål för en ordentlig översyn. Att industrien nu kan offerera kompletta anläggningar är ett vittnesbörd härom. När man befinner sig så nära det kommersiella nyttiggörandet, är det också naturligt att fördelningen av de fortsatta kostnaderna för utvecklingsarbetet blir en annan än i initialskedet. Konsekvenserna härav är en av de uppgifter som den tillsatta utredningen har givits i uppdrag att närmare undersöka. Det är också naturligt att en ändrad fördelning mellan staten och enskilda av uppgifter och kostnader på detta område får konsekvenser för organisationen och administrationen av hela atomprogrammet. Att man härjämte bör se på möjligheterna att använda de förnämliga forskningsresurser som har byggts upp såsom ett led i arbetet för att utveckla atomenergien även för andra och vidare forskningsändamål måste också vara en angelägen uppgift. Vi har i det hänseendet förmodligen en viss överkapacitet i Studsvik.

I och med att utredningen om de framtida insatserna på atomenergiområdet tillsatts torde också åtskilliga — och i varje fall, herr talman, de bäst underbyggda — av önskemålen i några av årets motioner ha tillgodosetts. Vi har när det gäller sammansättningen av utredningen varit angelägna om att egentligen ingen som haft ansvar i det

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

utvecklingskedde vi nu tillryggalagt skall engageras i utredningen. Detta är förklaringen till att utredningens sammansättning blivit sådan den blivit.

Jag tror inte att det finns anledning att inkoppla representanter för riksdagen — såsom begärts i en motion — i detta synnerligen tekniska arbete där utredningen måste höra expertis. Det är självklart att hela detta material får presenteras för riksdagen i särskild ordning, men jag tror att det är betydelsefullt att utredningen blir en grupp, där politiska motiv inte kommer in på ett tidigt stadium av utredningsarbetet.

Jag har känt behov av att göra denna rätt allmänna deklaration om det svenska atomprogrammet med hänsyn till — som jag sade — inte minst diskussionen under det senaste halvåret. Men när jag nu fått ordet vill jag också begagna tillfället att kommentera några av yrkandena i motioner och i reservationer till det föreliggande utlåtandet om utgifterna under tionde huvudtiteln och därmed sammanhängande äskanden på kapitalbudgeten.

I ett flertal motioner vänder man sig mot Marvikenanläggningen. Man ställer sig kritisk till projektets betydelse för utvecklingsarbetet över huvud taget och menar att kostnaderna på ett närmast oförklarligt sätt gått i höjden. Med utgångspunkt härifrån vill man på olika sätt begränsa medelsanvisningen. I en reservation begärs att anslagen skall begränsas med 20 procent. I en annan reservation förordas i anslutning till motionsvis framfört yrkande — vi hörde det nyss — att inga åtgärder tills vidare skall vidtagas för att utrusta Marvikenanläggningen med anordningar för nukleär överhettning. I ett annat reservationsvis framfört yrkande vill man anvisa medel bara för ett halvår — man halverar helt enkelt det i propositionen begärda anslaget och menar att ställning till ytterligare medelsanvisning får tas efter särskild utredning.

Låt mig då först framhålla att alla intressenter från början var överens om

att Marviken utgjorde ett nödvändigt och ofrånkomligt steg i utvecklingen av en kommersiell reaktortyp; härvidlag kan jag hänvisa till vad jag redan rätt utförligt har sagt. Alla parter var också från början fullt på det klara med att kostnaderna för detta utvecklingsprojekt var i förhållande till den effekt, som skulle kunna utvinnas, väsentligt högre än för en fullstor reaktor och därmed vida översteg kostnaderna för konventionella ångkraftverk av motsvarande storlek. Likväl ansågs det inte möjligt att hoppa över det steg i utvecklingen som Marvikenanläggningen representerade. I utlandet har ju också utvecklingsstegen varit precis likartade — i Kanada bygger man en sådan försöksreaktor innan man ger sig i kast med uppgiften att bygga de två fullstora reaktorerna.

Principbeslutet om uppförandet av Marviken underställdes riksdagen våren 1962, och det godkändes också. Typen av reaktor tog riksdagen inte vid det tillfället ställning till, utan det gjordes först efter en särskild proposition ett år senare.

Det var i det sammanhanget som ställning också togs till förslaget att utföra anläggningen på ett sådant sätt, att man skulle kunna använda reaktorn i en process inte bara för kokning utan även för nukleär överhettning. Jag är medveten om att man i vissa kretsar av tekniker och experter ställde sig tveksam till om vi ännu var mogna för detta steg i utvecklingen, som Marvikenanläggningen representerade. Det yppades vissa tvivel i fråga om de möjligheter och fördelar tungvattenlinjen skulle erbjuda; jag har erinrat om det. Tanken framfördes att ställningstagandet kanske borde skjutas på framtiden. Men såvitt jag då kunde finna var ändå de experter som ville fullfölja 1962 års principbeslut i överväldigande majoritet. Med den utveckling som vi nu ser framför oss i Kanada och även på andra håll, såsom jag redan har antytt, tror jag att vi fått belägg för att majoriteten hade

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

rätt. Statsmakterna beslöt också att fullfölja Marviken i överhettningsoptionen. Man kan också uttrycka saken så, att regeringen fick riksdagens stöd för att ta risken. Det är riktigt att vissa kostnadsökningar inträffat sedan dess, men dessa är en automatisk följd av de indexklausuler som kontrakten med olika leverantörer och företag, som deltar i projektet innehåller.

Beträffande möjligheterna att begränsa anslagstilldelningen och ändra utbetalningsterminerna vill jag påpeka följande.

Ehuru Marviken uppfattats som en försöksanläggning har projektledningen konsekvent sökt uppnå strikt kommersiella uppgörelser med fasta åtaganden om bl. a. leveranstider. Därmed har man ansett sig kunna hålla kostnaderna nere. Skulle beställaren, alltså Atomenergi, förorsaka senareläggning, betyder det att man bryter sönder de efter hårda förhandlingar ingångna överenskommelserna.

Detta skulle sätta beställaren i en synnerligen oförmånlig förhandlingssituation. Enligt vad som uppgivits för mig skulle en besparing av 20 procent eller 16 miljoner kronor under budgetåret 1966/67 för utbetalning under följande budgetår medföra fördyringar uppgående till 8 å 10 miljoner kronor. Att halvera det begärda beloppet och nu endast ställa hälften, motsvarande 21 miljoner kronor, till förfogande för första delen av budgetåret i avvaktan på utredning om de fortsatta arbetena är inte heller möjligt. Betalningsutfallet under detta halvår belöper sig nämligen till 34 miljoner kronor. De för dagen uppbundna kostnaderna för Marviken uppgår till cirka 275 miljoner kronor, en summa som beräknas ha stigit till 300 miljoner kronor vid det nya budgetårets ingång, och det sammanhänger återigen med vad man kan förutse enligt klausuler i kontrakt. I det läget måste man räkna med höga kompensationskrav från leverantörer och entreprenörer vid ett eventuellt beslut

att inte fullfölja arbetena. Även om jag inte här på rak arm kan precisera det belopp som det här rör sig om tror jag var och en inser riktigheten av mitt resonemang.

En senareläggning av Marviken, där de erfarenheter som kan vinnas är av avgörande betydelse för efterföljande projekt, skulle ju innebära också en försening av dessa, däribland Oskarshamnsverket, varom vederbörande intressenter redan fattat beslut, och det skulle försvåra för svensk industri att sälja reaktorer både inom och utom landet.

Inte heller lär några besparingar kunna åstadkommas genom att man nu slopar möjligheten till nukleär överhettning, beslutad 1963 och bekräftad av riksdagen så sent som för ett år sedan. Såsom bl. a. framhållits av atomenergi-delegationen innebär utformningen med möjlighet till överhettning en medveten satsning för att med måttlig merkostnad få tekniska erfarenheter. De delar av reaktorsutrustningen som erfordras härför beställdes i april 1965 av leverantören. Den s. k. överhettardelen är inte någon separat tillsats, som man skulle kunna uppskjuta leveransen av för att senare bygga in den i reaktorn. Praktiskt taget samtliga delar som behövs för överhettning är också erforderliga för att reaktorn under den första driftperioden, som man räknar med kommer att utgöra minst ett halvår, skall kunna fungera och köras enbart som mättad reaktor.

Herr talman! Av vad jag nu framhållit tror jag framgår, att inte någon av de vägar som skilda reservanter tänkt sig för besparing under nästa år är framkomliga. Följderna vad de slutliga kostnaderna beträffar ter sig milt sagt avskräckande.

En reservation vill jag bara parentetiskt nämna — den har ännu inte berörts i debatten. Det är den reservation där det yrkas att anvisningen för Ransstad begränsas till 5 miljoner kronor. Men med den nedskärning som skett i

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

departementet av anslaget finns i själva verket ingen särskild medelsanvisning till Ranstad för närvarande. Man har bara räknat med att det ursprungliga av Atomenergi och av atomenergidelegationen begärda beloppet skulle skäras ned. Jag vill bara framhålla att det redan är gjort, ehuru jag erkänner att det inte framgår av propositionen.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Handelsministern har känt ett behov av att komma in i debatten innan samtliga reservanter fått tillfälle att presentera sina synpunkter. Det är närmast jag som har blivit berörd av detta, och jag vill därför att kammarens ledamöter skall veta att handelsministern tillfrågat mig, innan han gjorde detta inhopp.

Självfallet har här kommit in en hel del synpunkter som är delvis nya. Efter vad handelsministern säger är detta fallet bl. a. med Ranstad. Emellertid tror jag att det skulle vara oriktigt av mig, om jag nu startade en debatt med handelsministern utan att dessförinnan ha framfört de synpunkter som jag har försökt nedteckna på ett papper och på vilka man ju ställer i varje fall det kravet, att de skall vara något mer överlagda än som kanske kan bli fallet när man väljer orden i en debatt. Jag tror därför att handelsministern och kammarens ledamöter kan finna det rimligt att jag i alla fall håller mitt anförande och att jag därefter tar upp till debatt en del frågor som handelsministern berört.

Som alla vet har det sedan rätt många år funnits en återhållen kritik mot den svenska atompolitiken. Från de ansvarigas sida har man gett skenet av att detta endast varit en krusning på ytan, och gentemot allmänheten har det framstått som om allt i själva verket varit välbeställt. Den attityden har inte längre varit möjlig att upprätthålla, och under fjolåret har en storm av kritik växt fram mot den hittills förda

atompolitiken. Kanske kan det sägas att kritiken vid fjolårets riksdag fick tillfälle till en viss avreagens genom den hemställan som där gjordes om en utredning och omprövning av hela atomprogrammet. Med tillfredsställelse har vi i vårt parti kunnat notera, huru som atombolaget, Ingeniörsvetenskapsakademien och atomdelegationen, för att inte nämna alla enskilda personer, har slutit upp kring en begäran om en utredning.

Handelsministern som i fjol i denna kammare, det vill jag säga, inte ställde sig kategoriskt negativ men dock spärrade emot, har nu tillsatt den begärda utredningen. Jag vill givetvis ge uttryck åt tillfredsställelse häröver; jag tror att det är både riktigt och nödvändigt att utredningen tillsättes.

Givetvis knyts stora förväntningar till resultatet av kommitténs arbete. En sak vill jag här särskilt framhålla beträffande detta arbete, och det är att utvecklingen själv på atomområdet inte ger mycken tid till utredningens förfogande. Utomlands är takten utomordentligt högt uppdriven när det gäller att nyttiggöra atomenergin, varför riktlinjerna för vårt lands fortsatta ansträngningar snabbt måste klarläggas. Handelsministern är tydligen av samma mening, men det finns verkligen starka skäl att understryka att denna utredning måste komma till ett snabbt resultat, så att vi inte längre behöver famla i blindo när det gäller atompolitiken.

I direktiven till utredningen redovisar handelsministern de områden, forskning, utveckling och konstruktion, säkerhet, kontroll, uppgifts- och kostnadsfördelning mellan stat och industri, som allsidigt bör prövas. Jag delar den uppfattningen.

Litet dunkelt finner jag dock uttalandet om en statlig affärsdrivande tillverkning inom området vara, men utredningen får väl visa vad därmed kan avses. I den mån det gäller specialiteter kan självfallet även en sådan sak

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

överbägas. Emellertid är ju principen dock den, att arbetet med konstruktion, byggande av reaktorer och dylikt skall läggas på industrien.

I fråga om kommitténs storlek och sammansättning har olika meningar kommit till uttryck, i det folkpartiet och centerpartiet i reservation b uttalar sig för representation från riksdagens och näringslivets sida. Vi har för vår del funnit att en liten kommitté — såsom handelsministern föreslår — på tre personer jämte sekreterare samt experter på detta stadium är det lämpligaste. En parlamentarisk representation skulle nödvändiggöra en ganska stor kommitté vilket skulle inverka menligt på skyndsamheten i arbetet.

Därtill är det rent tekniska ett ganska svårbemästrat område. Näringslivet har under alla förhållanden fått en representant i kommittén. Vi kan därför biträda utskottsmajoritetens skrivning i detta avseende. Det utesluter givetvis inte möjligheten att riksdagen, som i sista hand skall fatta beslut om atompolitiken, bör kunna få tillfälle till en särskild översyn av utredningens resultat, om detta skulle visa sig erforderligt. Jag kan tänka mig att det snabbt kopplas in en parlamentarisk kommitté för detta ställningstagande, men naturligtvis finns det också möjlighet på riksdagsplanet att ett särskilt utskott tillsättes.

I reservation b har vi yrkat, att frågan om uranverket i Ranstad borde hänskjutas till utredningen för en preliminär bedömning och att anslag för driften borde beviljas med 5 miljoner kronor till utgången av år 1966. Jag har av handelsministerns inlägg inte kunnat få fullt klart för mig om han menar, att även om pengarna för Ranstad nu skulle vara slut, skulle ett anslag enligt femmiljonersalternativet helt enkelt inte räcka till till utgången av år 1966. Om utredningen skulle finna att driften bör fortsätta under resten av budgetåret, så kan riksdagen i höst på tilläggsstat bevilja ytterligare

medel. Resultatet av den nu pågående provdriften skall ju under alla förhållanden redovisas i höst. Atomdelegationen har föreslagit samma tillvägagångssätt som vi anvisade redan i fjol och som vi förordar nu.

Handelsministern säger emellertid i direktiven till utredningen, att frågan om Ranstad kommer att prövas i annat sammanhang. Det berördes inte i inlägget nu, vad den saken skulle innebära. Handelsministern är på denna punkt tydligen inte ense med sin egen statssekreterare, som är atomdelegationens ordförande. Vi anser för vår del att uranfrågan så intimt hänger samman med hela atomprogrammets utformning, att det är en anomali att undanta den från utredningsarbetet. Jag är uppriktigt sagt förvånad däröver.

Jag yrkar alltså bifall till reservation b.

Vad så gäller Marviken har tre meningar kommit till uttryck. Handelsministern har här berört dem, men det må ändå tillåtas mig att kommentera dem. Det sägs för det första att Marviken skall fullföljas, för det andra att Marviken skall försenas men i alla fall fullföljas och för det tredje att utredningen bör få ta ställning till frågan om driften av Marviken före ett definitivt ställningstagande.

Jag tyckte att handelsministern hoppade över något som dock är väsentligt för vår bedömning, nämligen att vi vill höra utredningen även på denna punkt. Vi företräder alltså den sistnämnda meningen, att man skall begära en preliminär bedömning från utredningens sida före det slutgiltiga beslutets fattande, och vi har utformat våra yrkanden i enlighet därmed.

Det förslag som har framförts i folkpartireservationen, att man skall försena färdigställandet av Marviken genom en prutning med 20 procent på anslaget för nästa år, kan vi inte biträda. Det skulle såvitt jag förstår endast fördyra projektet — handelsministern har här nämnt siffran 8 miljoner kro-

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

nor. Skall Marviken färdigställas, bör det enligt vår mening göras i normal takt för att fördyringar skall undvikas. Det bör inte försenas, om det skall göras färdigt.

Ett räkneexempel må belysa vad en försening kan betyda. Ett års försening med insatt kapital av den storleksordning som handelsministern här redovisat, nämligen 300 miljoner kronor, skulle med dagens ränteläge av 6,5 procent betyda inte mindre än 19,5 miljoner kronors fördyring enbart i extra ränteutgift. Vi kan dessutom inte komma ifrån risken för att kostnaderna för material och arbete inte minskas under en sådan inflationistisk utveckling som vi för närvarande lever i. Jag kan därför inte biträda den ståndpunkt som företräds i reservationen c av folkpartiets representanter. Ett uppskov enligt den linje som företräds av centerpartiets representanter skulle i viss utsträckning ge samma resultat, även om reservationen är försiktigare utformad.

Enligt min mening är det däremot, som jag redan har sagt, inte självklart att Marviken skall fullföljas, även om atomdelegationens ledamöter inte direkt uttalat sig för ett avbrytande av arbetet. Emellertid har så stark kritik på saklig grund riktats även mot att Marviken färdigställs att frågan om en nedläggning i varje fall bör prövas.

Görs inte detta, får man räkna med sannolikheten av en kvarstående kritik som kommer att följa Marviken under lång tid framöver. Ågesta kritiseras på många håll men kan ändå försvaras som ett experiment på gott och ont, mot vilket man inte kan resa så stark kritik, därför att det är ett experiment. Skulle Marviken bli en upprepning av Ågesta, kommer en sådan fördragsamhet säkerligen inte att visas.

Det har sagts att Marviken skall bli en referensanläggning. Vanligtvis brukar man referera till en sak när denna anses värd att efterföljas. Jag tror vi får

akta oss så att vi inte i Marviken får ett avskräckande exempel i stället för någonting förnämligt att hänvisa till. Jag vet inte om någon i dag förs hänvisa till Ågesta såsom referens för att vi kan tillhandahålla atomkraftverk. Att vi har tekniskt kunnande nog för att bygga atomkraftverk är ådagalagt med Ågesta; därtill behövs inte Marviken.

Däremot finns det en sak i Marviken som inte utan vidare kan avvisas, nämligen den nukleära överhettningen. Den skulle höja effekten av anläggningen från 140 till 200 megawatt. Ginge detta i första hand tekniskt, vore det naturligtvis en prestation av värde; ginge det därtill ekonomiskt, så vore det än finare.

Emellertid har atomdelegationen sagt härom, att varken de tekniska eller de ekonomiska förutsättningarna för en överhettning är klara. Jag erinrar om att det i grova drag gäller en höjning av arbetstemperaturen i anläggningen från cirka 200 till cirka 500 grader, med den påfrestning på allt material och den ökade säkerhetsrisk som följer därav. Atomdelegationen uttrycker sig så att de tekniska förutsättningarna är förbättrade men att överhettningens lönsamhet inte klarlagts på ett tillfredsställande sätt. Detta är alltså omdömet sådant det lyder i dag. Det är naturligtvis tänkbart att detta omdöme, allteftersom tiden går, kan komma att justeras, men kvar står att det för dagen dock är det sista som är sagt i frågan.

Vi måste enligt vår mening ha en klarare uppfattning på denna punkt, och vi anser att utredningen skulle kunna hjälpa till att klara ut frågan. En nedläggning av Marviken skulle å andra sidan, som handelsministern här har varit inne på, medföra avbeställningskostnader, som också måste vägas in i bilden. Vi har inte kunnat bedöma storleken av dessa återstående utgifter, och om jag fattade herr Lange rätt är inte heller han på det klara med hur mycket

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

de skulle komma att uppgå till, men att det rör sig om stora belopp är vi helt och fullt på det klara med.

Vi är alltså inte för vår del beredda att yrka på ett nedläggande av Marviken i nuläget, men vi menar fortfarande att frågan icke bör slutgiltigt avgöras i dag, utan att det slutgiltiga ställningstagandet bör göras sedan utredningen har sagt sitt ord, vid höstriksdagen. Utredningen bör dock kunna få pröva frågan. Den har ett halvt år på sig, och det vore ingen orimlig tanke att kunna få fram en preliminär bedömning till riksdagens höstsession, så att ett säkrare underlag för ett beslut i den ena eller andra riktningen vore för handen.

Sedan har vi också att försöka föreställa oss, hur ett Marviken i färdigt skick skulle se ut. Anläggningen har av en ledamot av atomdelegationen bedömts få ett värde av 100 miljoner kronor. För att få 100 miljoner kronor skall vi alltså sätta in 500 miljoner kronor. Om denna uppskattning håller, betyder det att vi får betala 400 miljoner kronor i experimentkostnader. Frågan är om detta är värt priset. Besvaras frågan jakande, kvarstår ändå att argumentet om Marviken som referensanläggning inte är hållbart ur lönsamhetsynpunkt. Vem vill köpa en sådan anläggning som innebär 100 miljoners värde för 500 miljoners insats? Och än mindre: vem vill köpa en idé av detta slag?

Handelsministern för här den argumentationen att det visst finns sådana som är intresserade av en tungvattenanläggning, förutsatt att den är tillräckligt stor, men att det viktiga är att de får anläggningen på kredit och att vi ju inte kan tillhandahålla krediter av denna storleksordning. Jag instämmer helt med handelsministern om att krediter i en storleksordning av över en halv miljard kronor på enstaka projekt till främmande länder inte är en tillräddlig politik.

Atombolaget har gjort uttalanden som kan tydas så att Marviken skulle

innebära ett steg i utvecklingen mot större tungvattenstationer, men — om jag förstått det rätt — inte skulle få någon efterföljare. Atombolaget har hänvisat till övergången till breederreaktorer i stället. Detta inkast av en ny tanke i denna diskussion tog handelsministern inte upp, och jag känner mig inte på något sätt kompetent att ge mig in på en fråga om s. k. breederreaktorers plats i detta sammanhang. Men jag skulle tro att kammarens ledamöter klart bör kunna se och ser hur fladdrande — om uttrycket tillåtes — argumentationen är när man kommer in just på frågan om var Marviken står någonstans i utvecklingskedjan. Här sägs, som sagt, att Marviken är ett led i utvecklingen, men då följer därav att det måste bli några nya kraftstationer efter samma tankegång med tungvattnet. Handelsministern utvecklar nu detta och säger att om vi bara får en anläggning av storleksordningen 500 megawatt kommer denna anläggning att vara konkurrenskraftig — om jag förstått honom rätt. Men är nu detta alldeles riktigt? Utvecklingen står, som jag sade, inte stilla, och vi har ju att hänvisa till dessa breederreaktorer, och vi har också upplysningar som vi får utifrån om allt större och större anläggningar och nödvändigheten att gå upp i större megawattal. En anläggning av storleksordningen 500 megawatt kanske framstår i dag såsom ekonomiskt möjlig, men vad säger att det när en sådan anläggning skulle kunna förverkligas i vårt land om tio år eller kanske fram emot 1980 vore rimligt att komma med anläggningar av storleksordningen 500 megawatt? Det upplyses i atomdelegationens yttrande att det inmot 1980-talet — det är sådana perspektiv som vi har — tydligen är breederreaktorer som står på tapeten.

Jag tycker att det inte på något sätt är klart om denna 500 megawattsanläggning efter tungvattenlinjen ekonomiskt låter sig försvaras, och inte heller är det klart vad som är de tongivan-

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

des eller regeringens linje i verklig mening. Skall vi alltså satsa på en anläggning av storleksordningen 500 megawatt om låt oss säga tre år? Skall vi börja 1969 och sätta i gång en 500 megawattsanläggning, när vi har fått i gång denna anläggning i Marviken?

Vilken linje som här skall följas är, som jag ser det, alltigenom höljt i dunkel, och det blir naturligtvis utredningens sak att i möjlig mån skingra detta dunkel. Marviken är emellertid i alla händelser en punkt i denna utvecklingslinje. Vi har därför den uppfattningen att även Marviken bör bli föremål för en bedömning från utredningens sida och hemställer att riksdagen till höstsessionen får en preliminär sådan. Anslagen för Marviken bör följaktligen enligt vår mening beviljas till utgången av år 1966. Vid höstsessionen kan därefter definitivt beslut fattas och medel anvisas på tilläggsstat.

Handelsministrarnas inlägg började med en skildring av den dröm som vi hade 1956 om atomernas stora insatser till höjande av vårt välförhållande. Att vi sedan år 1960 har fått nya riktlinjer, kanske något mer realistiska, är ju endast en god sak. Jag sade redan förra året att från min sida icke kan ifrågakomma någon kritik mot de insatser som på många håll har gjorts för att utveckla atomprogrammet. Jag har ingen anledning att säga annat än att jag tror att mycket värdefullt arbete har gjorts för att utveckla kunskaperna om atomernas värde för vårt land. Den fråga som man givetvis kan ställa är om dessa kunskaper står i rimlig proportion till de kostnader de har lett till. Vi kan ju inte blunda eller sluta ögonen för de synpunkter som en reservant i atomdelegationen, professor Torsten Gustafson, anför. Han säger att han på ett tidigt stadium varnat för att detta blir dyrare än vad det behöver bli. Huruvida det är en riktig uppfattning eller ej kan självfallet inte i dag bevisas. Däremot kan vi i belysning av vad som har gjorts inte blunda för de rekommendationer för

framtiden som kommer från detta håll.

Rekommendationerna från professor Gustafson går ut på att vi skall vara försiktiga när det gäller breederreaktorer, ty i det arbetet är mycket stora kostnader involverade. Dessutom utförs det på annat håll i världen av länder som har större resurser än vi, och vi kan säkert så småningom få ta del av resultaten av deras arbete.

Det sägs vidare att uppdelningen mellan staten och industrien beträffande verksamheten nu bör förskjutas, så att industrien kopplas in mer än tidigare. Slutligen måste också konsekvenserna dras av detta, menar reservanten i atomdelegationen, genom att atombolaget ges nya och ändrade uppgifter. Jag tror inte skiljaktigheterna beträffande dessa punkter är så stora mellan mig och handelsministern. Det är emellertid också en fråga som i sista hand utredningen får ta ställning till.

Jag skall med detta, herr talman, avsluta mitt inlägg, och det sker med en hemställan om bifall till reservationerna b och d.

Herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag är alltjämt herr Åkerlund mycket tacksam för att han gav mig tillfälle att framföra mina allmänna synpunkter och ta upp vissa av de yrkanden som ställts här till närmare granskning, innan han själv tog till orda. Jag måste om ett ögonblick, av skäl som jag redan angivit, lämna kamraren, och jag skall inte söka sak med herr Åkerlund. Naturligtvis har jag också full förståelse för att han inte i sitt förberedda anförande kunde förutse vad jag skulle komma att säga. Men jag kan inte låta bli att förvåna mig över att han vidhåller sitt yrkande, sedan jag direkt angivit kostnadseffekten av att man går fram med anslag bara för första hälften av nästkommande budgetår och därigenom tar på sig en kostnadsökning på 8 till 10 miljoner, särskilt när beställningar och utbetalningar kommer

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

att äga rum redan under detta budgetår till belopp som uppgår till mer än vad reservationen yrkar på. Jag tycker det kanske var att ta för litet hänsyn till de fakta jag framhöll. Men nog om detta.

Jag vill också säga följande till herr Åkerlund. I Kanada har man fattat beslut om byggande av två 500 megawatts reaktorer. Men innan man anser sig kunna bygga dessa, vill man uppföra en försöksanläggning av samma storleksordning som Marviken både vad kostnader och effekt beträffar. Är inte ändå detta litet av en tankeställare för herr Åkerlund? Även i Kanada har man ansett sig behöva ett Marviken innan man kan ta det nästföljande steget.

England arbetar med ett helt annat reaktorsystem än de här i debatten nämnda, nämligen med grafit som moderator. Men även i England har man bestämt sig för att se på ytterligare ett system och därför bestämt sig för att göra någonting som motsvarar en Marviken-reaktor. Det gör man inte bara för nöjet att lägga ut åtskilliga hundra miljoner kronor. Man gör det därför att man även där tror att denna process kommer att kunna vara kommersiellt försvarbar när man kommer upp i tillräcklig storlek. Och man vet att man ännu inte kan ta det stora steget till full storlek.

Vi betraktar också Marviken som ett första oundvikligt steg för att kunna gå vidare. Det är ett steg som dess bättre — enligt vad hela den tillverkande industrien erkänner — ger oss erfarenheter och möjligheter att också prova olika komponenter i lättvattenreaktorn, som svensk industri även ansett sig kunna i dagens läge offerera parallellt med tungvattenreaktorn. Detta är en fördel, som gör industrien ytterligare intresserad av att Marviken kommer till stånd.

Jag vill också säga att lika väl som Marviken sålunda är en referensreaktor för olika andra reaktorsystem, så var Ågesta-reaktorn det första begränsade steget utan vilket vi — och för resten

intet annat land heller som arbetar efter samma linjer — ansåg oss kunna göra Marviken.

Vi har fått ta ett steg i taget. I det sammanhanget har vi varit fullständigt på det klara med att varken Ågesta eller Marviken kunde motiveras med hänsyn till den effekt och de ekonomiska resultat som den skulle komma att ge. Det var helt enkelt en uppoffring.

Jag förstår så väl att människor kan vara mindre intresserade av ett arbete på så lång sikt som det här har rört.

Man vill gärna se resultat snabbare. Det är väl naturligt att många i detta sammanhang hyser en viss otålighet, och det har ibland för mig inte alltid varit så lätt att övertyga vare sig kolleger eller kritiskt inställda personer om att vi måste fortsätta utredningsarbetet trots att det ter sig så långsiktigt att man skulle kunna misströsta. Vi skulle inte kunna klara denna verksamhet utan att få med industrien, men industrien själv skulle tveka att i initialskedet ta på sig dessa kostnader som avkastar resultat så långt in i framtiden. Det är en besvärlig historia, det är en stor satsning men vi får ändå vara ytterligt tacksamma för att den svenska riksdagen hittills har visat den framtidsstro och den vilja att satsa och ta risker som hela detta program egentligen har varit och alltiämt är ett uttryck för. Det är en satsning, som ju längre utvecklingen gått och efter det att vi har tagit del av erfarenheterna i andra länder har fått allt starkare skäl för sig.

Slutligen vill jag, herr talman, nämna en enda liten sak. Vad Ranstad beträffar kanske jag uttryckte mig oklart i mitt förra anförande. Det sägs i yrkandet i motionen och i reservationen att medelsanvisningen för Ranstad skulle minska från 9 till 5 miljoner kronor och så kommer man fram till en summa av 89,5 miljoner kronor under vederbörande anslag. Detta är uppenbarligen ett missförstånd, eftersom det i statsverkspropositionen begärda anslaget av 93,5 miljoner inte inkluderar de 9 miljoner-

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

na och inte heller 5 miljoner för Ranstad utan bara ett ospecificerat lägre belopp för drift och nedläggning av Ranstad hösten 1966. Det är tveksamt om man borde nedlägga Ranstad, men vi får överväga det av kostnadsskäl. Jag erkänner gärna att det finns vissa skäl som kunde tala för att fortsätta längre med provdrift i Ranstad, men vi får välja här som på andra områden. Jag vill bara säga att det är ytterst tveksamt om den tillsatta utredningen till hösten kommer att lämna en bedömning som då gör det möjligt för oss att ta ställning till saken, men jag räknar med att den kommer att ha ögonen fästa på detta. Jag tror inte att vi av den provdrift som nu pågår får fram mera material för ett ställningstagande, men då vi får materialet skall frågan givetvis underställas eller i vederbörlig ordning anmälas till riksdagen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte för avsikt att förlänga debatten, och eftersom handelsministern nu måste över till andra kammaren borde jag kanske helt enkelt ha avstått från att begära ordet, men det är endast ett par synpunkter på statsrådet Langes anförande jag vill ge uttryck för.

Statsrådet Lange omnämnde att tillsättandet av denna utredning har tillgodosett många motionsvis framförda önskemål, och jag vill gärna stryka under att vi där har uppnått en viss framgång. Han menar dock att det måste vara en expertutredning. Det får inte vara en politisk utredning, ty det skulle fördröja. Det ligger kanske någonting i detta.

Jag skulle ändå gärna ytterligare vilja understryka den synpunkten att det här är en fråga som vi vanliga människor

har mycket svårt att hänga med i. Det är endast experterna som med större framgång kan driva en debatt i dessa frågor och ta ställning. Trots detta är det dock vi vanliga riksdagsmän som måste ta ställning ganska snabbt när utredningarna föreligger. Under sådana förhållanden vore det önskvärt att en kommitté eller delegation, sammansatt av representanter från olika partier, fick tränga in i dessa frågor, fick följa expertutredningen i dess arbete och ha ständig kontakt för att få studera och diskutera frågor och inhämta informationer. Jag tror att det skulle underlätta riksdagens ställningstagande när den dagen kommer.

Uppgiften att en besparing på 16 miljoner kronor skulle föra med sig kostnader på 8 à 10 miljoner kronor — som en fördröjning skulle förorsaka — tillåter jag mig tvivla på. All erfarenhet talar ju mot att den summan skulle vara riktig. Förseningar och andra förändringar sker dagligen i näringslivet, och jag tror att anpassningsmöjligheterna är så pass stora att merkostnaderna där håller sig inom en betydligt snävare ram. Hur skulle det annars bli till exempel när regeringen säger att staten får inskränka sina inköp till försvaret med hundratals miljoner kronor? Det skulle medföra kolossala kostnader för näringslivet, om man skulle dra en parallell i sammanhanget.

Herr Åkerlund kom väl till en anmärkningsvärd slutsats, när han sade att han inte kunde tänka sig att gå med på mellanpartiernas tanke att spara 16 miljoner kronor. Ett års senareläggning skulle medföra en räntekostnadsförlust på betydligt mer än detta belopp, sade herr Åkerlund. Det förutsätter emellertid, herr Åkerlund, att man skulle räkna med att få full räntesavkastning på det insatta kapitalet redan vid starten. Man kan inte säga att ränteförlusten blir större än den företagsekonomiska vinst man räknar med att få på kapitalet. Som alla vet kan vi inte räkna med vanlig förräntning på

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

det här kapitalet mer än till ringa, kanske ingen del.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom handelsministern har avlägsnat sig, finns det inte anledning för mig att polemisera mot honom. Emellertid är en saklig upplysning befogad.

Handelsministern angav att till nu var 275 miljoner kronor tagna i anspråk eller bundna för Marviken. Till detta skulle enligt vårt förslag komma 42 miljoner kronor, d. v. s. sammanlagt 317 miljoner kronor. Betalningsplanerna skulle tydligen enligt handelsministerns uppgifter vara sådana att vi så att säga likviditetsmässigt inte skulle kunna fullfölja utbetalningarna under andra halvåret 1966. Detta påstående får väl stå för vad det är, nämligen ett påstående, och jag tycker man har rätt att säga att det vore bra dåligt om inte staten skulle kunna ordna en sådan sak som vissa förskjutningar i utbetalningsplanerna, om detta vore befogat av andra, starkt vägande skäl.

Så bara ett par ord till herr Johan Olsson: Det är ju inte fråga om att spara 16 miljoner kronor. Anläggningen skall ju färdigställas, och då måste dessa 16 miljoner kronor ut. Det är bara fråga om en tidsförskjutning. Det går aldrig att komma ifrån att hur man än vrider och vänder på detta så måste räntan ändå betalas på det kapital som är insatt i Marviken, och det går i så fall på riksgäldsfonden för de statslån som staten måste uppta. Den saken är väl omöjlig att trolla bort.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Detta är ju ett ärende som tillhör fjärde avdelningen inom statsutskottet, men eftersom anslagen till atomforskningen och det europeiska samarbetet inom kärnforskningen hör hemma i min egen avdelning, andra avdelningen, och ärendena är i viss mån

närbesläktade, anser jag mig ändå kunna ta till orda. Jag skall emellertid inte gå in på sakfrågan om anslagen. Jag skall inte heller ta upp någon diskussion av de tekniska förhållandena. I och med att en utredning är tillsatt tycker jag att det kanske är av mindre intresse att diskutera detta just nu.

Jag skall strängt taget egentligen bara uppehålla mig vid reservation a, som alltså gäller själva utredningen. När herr Lange konstaterar att det måste föreligga en mängd missuppfattningar och mäter detta med antalet motioner och reservationer, tror jag att han skall vara litet försiktig i sin betygsättning av riksdagens ledamöter. I den mån det skulle föreligga någon missuppfattning tror jag att handelsministern själv skall rannsaka sitt hjärta och sina njurar, eftersom det måste innebära en bristfällig information från honom själv till riksdagen. Jag tror emellertid att det får fattas som ett bevis på en växande olust hos ett växande antal ledamöter här i riksdagen inför dessa frågor.

Handelsministern har tillsatt en utredning som endast skall vara en expertutredning. Handelsministern sade att politiska motiv inte får komma in för tidigt. Det var ju ett mycket märkligt uttalande att göra i riksdagen. Det skulle innebära en viss skevhet. Jag hyser samma uppfattning som framföres i reservation a, nämligen att det är av betydande värde att parlamentarikerna deltar i denna utredning. Det är riksdagen som skall ta ställning till dessa saker, och då bör den också ha möjlighet att delta i utredningsarbetet. Jag tror att regeringen måste inse riksdagens krav på att få delta även i utredningsarbetet.

Emellertid finns ett tillägg till utredningsdirektiven förutom att utredningen skall syssla med kärnenergifrågor, nämligen att den skall väga dessa insatser mot andra forskningsinsatser. Denna kommitté skall alltså gå långt utöver vad den ursprungligen är tillsatt för. Det är ett mycket märkligt tillägg.

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

till direktiven, ty därmed kan den trampa in på de flesta områden.

Jag vill erinra kammaren om den utredning som handelsministern ungefär vid denna tid förra året tillsatte när det gäller branschforskningsinstitutet. Den fick också ett märkligt tillägg till sina direktiv. Tillägget innebar att utredningen skulle överväga hela samarbetet mellan de offentliga anslagen och den svenska industrien. Regeringen har dock hittills vägrat att ta det samlade grepp som nästan en majoritet i riksdagen har ansett vara erforderligt. Det är nödvändigt med en utredning för att få en total översyn av forskningens organisation och inriktning. Om detta innebär bevis på en dragkamp mellan olika departement eller inte kan jag inte yttra mig om. Det är dock, tycker jag, i varje fall ett bevis för att handelsministern inte har det samlade grepp över dessa frågor som man har rätt att kräva av honom, inte minst när han nu dessutom har satt sig såsom ordförande i forskningsberedningen. Jag tycker inte att man skall förundra sig över att ganska många ledamöter av riksdagen känner en djup olust inför det sätt på vilket dessa frågor handläggs — jag tänker då inte bara på själva den sakfråga som vi just nu behandlar, där ungefär 1,6 miljard kronor under årens lopp lagts ut, utan i synnerhet på framtiden och den samordning och effektivisering som fordras.

Jag vill bara tillägga, herr talman, att jag inte instämmer i den motivering som framförts i reservationen och det krav man där ställer på en klar gränsdragning mellan forskning å ena sidan och konstruktion för tillverkning och praktiskt-kommersiellt behov å andra sidan. Jag tror att det är ett av grundfelen i vårt forskningsarbete över huvud taget här i landet att det går för djupa ridåer mellan dessa två områden; det blir därmed alltför svårt att utnyttja de forskningsresultat som kan komma fram. Tvärtom krävs ett intimt

samarbete och en ganska långt gående integration, tror jag, om vi skall få något nyttigt utbyte av de många miljoner vi lägger ut på forskning.

Herr talman! Förutom att jag yrkar bifall till de reservationer som herr Åkerlund redan talat för ber jag att få instämna i herr Olssons yrkande om bifall till reservationen a.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Efter handelsministerns inlägg har jag inte någon större anledning att gå in på de olika sakfrågorna, men det är vissa uttalanden i debatten som jag skall be att få något kommentera.

Herr Wallmark och herr Åkerlund är tydligen inte överens när det gäller utredningen — för en stund sedan anslöt sig ju herr Åkerlund till den linje handelsministern valt och menade att sedan utredningen gjorts blir det riksdagens sak att studera och ta ställning till den. Men detta är väl någonting som herr Åkerlund och herr Wallmark får göra upp sinsemellan.

Herr Olsson sade att utskottet vid sin behandling av frågan om förseningarna inte fått tillgång till sådana fakta att man kunnat ta ställning på ett klart sätt. Jag vill inte hålla med herr Olsson på den punkten — i utskottets femte avdelning har nämligen mycket klart och tydligt redovisats vad dessa senareläggningar skulle komma att innebära kostnadsmässigt. Jag tror för min del att detta klarläggande är orsaken till den förvirring som uppstått i mittpartileden — man har nu inte kunnat följa herrar Ohlins och Hedlunds gemensamma motion i strikt ordning utan har fått lov att dela upp sig på två olika kolonner.

I ett senare anförande förklarade herr Olsson att han inte ville tro på de sifferuppgifter handelsministern lämnat. All erfarenhet talar mot att sådana uppgifter skulle kunna vara riktiga, sades det. Men, herr Olsson, sysslar man med byggnadsverksamhet av olika slag och

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

vet vilka bestämmelser kontrakten innehåller känner man sig tämligen övertygad om att de uppgifter som lämnades på avdelningen varit klart verifierade. Jag vill till yttermera visso erinra om hur det gick när riksdagen på sin tid tvingades besluta avbeställa vissa pansarbåtar och vilka oerhörda avbeställningskostnader detta medförde. Med tanke på att vederbörande byggnadsfirmor satte in en omfattande maskinpark och att de olika ekonomiska villkoren stipulerats i kontrakten är det väl inte heller några märkvärdigheter om de här angivna kostnadsökningarna uppstår.

Herr Carlsson ansåg att man måste väga kostnaderna mot andra angelägna krav och försöka få till stånd en senareläggning. Statssekreterare von Sydow har ju också så sent som i dag i Svenska Dagbladet talat om att man så långt det varit möjligt med hänsyn till träffade kontrakt har medgivit vissa förskjutningar.

Till herr Åkerlund vill jag säga att vi väl kan erinra oss vad som skedde på statsutskottets femte avdelning i fjol när vi diskuterade dessa frågor. En av de inkallade experterna, direktör Halvar Liander i Västerås, deklarerade klart och tydligt att det var mycket angeläget att ha Marviken som en referensanläggning, och han anförde i det sammanhanget att det inte bara gällde vid offerter på tungvattenreaktorer utan även i viss mån på lättvattenreaktorer. Han betonade särskilt svårigheterna för industrien i Sverige att konkurrera på detta område, om man inte hade dessa möjligheter till referenser och de erfarenheter som samlats under tiden. De skulle då vara helt hänvisade till att träffa avtal om licenser med främmande länders bolag.

Herr Åkerlund säger vidare att vissa förskjutningar i betalningarna bör kunna ske. Men, herr Åkerlund, det beror väl helt och hållet på vad som fastslagits i vederbörande kontraktsbestämmelser. Handelsministern har förklarat att under den första delen av budget-

året enligt kontraktbestämmelserna skall utgå 34 miljoner kronor. Herr Åkerlund anser att detta skall kunna klaras med det anslag på 21 miljoner kronor som högern vill ha anvisat för denna del av budgetåret.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag både när det gäller denna punkt och när det gäller anslaget.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle

Herr talman! Då herr Söderberg säger att det behövs 34 miljoner vill jag fästa uppmärksamheten på att enligt vårt anslagsyrkande 42 miljoner kronor skulle ställas till förfogande.

Beträffande frågan att Marviken skulle tjänstgöra som referensanläggning även när det gäller lättvatten vill jag säga att det förefaller vara en överloppsgärning. Det vore väl i så fall bättre att hänvisa till Oskarshamn-sanläggningen, som kommer att vara färdig mycket kort tid efteråt.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Endast ett par ord med anledning av herr Söderbergs anförande.

Det är riktigt att vi i utskottet har fått vissa uppgifter och att siffran 8 miljoner kronor har nämnts. Handelsministern förde den siffran vidare men ökade den till 8 à 10 miljoner kronor. Jag vill emellertid inte påstå att vi har fått så många fakta i målet att vi kan dra den slutsatsen, att en viss förskjutning skulle kosta mer än 50 procent av det belopp man vill spara. Jag vill hävda att det strider mot vad man av erfarenhet vet. Det kan i många fall inträffa att kostnaderna minskar vid en förskjutning, att det blir en bättre överensstämmelse mellan olika entreprenörer och att man därigenom undgår extraräkningar. Det är emellertid klart att man riskerar vissa kostnadshöj-

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

ningar, och det har vi inte bestritt. Därför är vår reservation försiktigt skriven. Den syftar till att regeringen skulle få i uppdrag att göra de kostnadsbesparingar som är möjliga.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Jag skall inte säga många ord. Detta är en mycket stor fråga. Framför allt genom den omfattande föredragningen i femte avdelningen och av debatten här i dag har jag fått det intrycket att man inte är riktigt överens på någon punkt vilken väg man skall beträda för att nå det bästa resultatet. Statsrådet Lange yttrade här att han funnit att tungvattensreaktorer kräver större dimensioner. Det trodde man alltså inte från början. Det måste innebära att statsrådet medger att det blir en sämre förräntning när det gäller Marviken än man räknat med från början. Det blir alltså inte riktigt vad man tänkt sig. Jag vill konstatera att vi får vara överens om att vi måste betala lärpengar här. Men i reservationen har yrkats att man skall försöka dämpa takten något när det gäller utbyggnaden av Marviken. Här emot måste man väl väga vad detta kostar i fördyring. Det kan också hända att man vinner en del, ty under tiden kan det ske någonting så att man får anledning att göra ändringar vid utbyggnaden av Marviken och då ta igen en del av vad man nu tror sig kunna förlora.

Jag vidhåller yrkandet om bifall till de reservationer som jag förut nämnde.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Olsson säger att han inte fått tillräckligt mycket fakta. Men herr Olsson hade i statsutskottets femte avdelning kunnat få alla fakta, om han begärt det. Alla frågor som vi på den punkten ställt till de experter som stått till vårt förfogande har vi fått svar på.

Beträffande herr Olssons uppfattning att sådana här förskjutningar skulle kunna medföra en minskning av kostnaderna måste jag säga att herr Olsson har mycket underliga erfarenheter av byggenskap. Jag har sysslat med offentlig byggenskap när det gäller sjukvård och annat under femton eller sexton år, men jag har aldrig varit med om att man skulle kunna tjäna något genom att bryta kontrakt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt därefter särskilt i fråga om viss del av utskottets yttrande.

I fråga om mom. 1 i utskottets hemställan gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till detsamma samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 53 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 38.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande mom. 2 i utskottets hemställan framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 53 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 108;

Nej — 22.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets i mom. 3 gjorda hemställan.

Med avseende å det stycke i utskottets yttrande, som å sid. 23 i det tryckta utlåtandet började med orden »Utskottet har» och slutade med »på kapitalbudgeten», fortsatte herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets yttrande i denna del skulle godkännas;

2:o), av herr *Carlsson, Harry*, att det yttrande skulle godkännas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med c betecknade reservationen;

3:o), av herr *Akerlund*, att kammarerna skulle godkänna det yttrande, som innehölles i reservationen d av fröken Andersson m. fl.; samt

4:o), av herr *Olsson, Johan*, att det yttrande skulle godkännas, som innefattades i den av honom m. fl. vid punkten anförda, med e betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkandena och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets yttrande i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammarerna ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående

Ang. Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraproposition antaga bifall till herr Harry Carlssons yrkande.

Herr *Åkerlund* äskade emellertid vötering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 10, punkten 53, såvitt avser utskottets yttrande i förevarande del, antager godkännande av reservation c av herr Axel Andersson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda vötering antagits reservation d av fröken Andersson m. fl.

Sedan denna vöteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu vötering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 24;

Nej — 25.

Därjämte hade 84 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd härav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det stycke i statsutskottets yttrande i utlåtande nr

10, punkten 53, som på sid. 23 börjar med »Utskottet har» och slutar med »på kapitalbudgeten», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det yttrande, som innefattas i den av fröken Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen.

Sedan denna vöteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu vötering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 23.

Därjämte hade 39 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr TALMANNEN yttrade:

I den preliminära planen för kammarnas arbete under vårsessionen har för fredag i nästa vecka upptagits ett eventuellt arbetsplenum.

Eftersom kammaren nästa onsdag, den 23 dennes, kommer att hålla en utrikespolitisk debatt och då antalet ärenden som i övrigt väntas förekomma till behandling då är stort, synes det bli erforderligt dels att hålla kvällsplenum nästa onsdag, dels att hålla arbetsplenum också fredagen den 25; fredagens plenum kommer då att taga sin början kl. 11.00.

Med anledning av att på den utdelade ärendeförteckningen för nästa onsdag upptagits statsutskottets utlåtande nr 9, angående anslagen på kapitalbudgeten för kommunikationsdepartementet, vill jag efter samråd med statsrådet Palme meddela att nämnda utlåtande ej kommer att behandlas nästa onsdag utan tidigast fredagen den 25 mars.

Anslag till statens pris- och kartellnämnd*Punkterna 54—58*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 59***Anslag till statens pris- och kartellnämnd**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, dels ock till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4 256 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveiningsson* (I: 299) och den andra inom andra kammaren av herr *Söderström m. fl.* (II: 369), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1966/67 anvisa till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 772 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 299 och II: 369,

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

b) till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 4 256 000 kronor.

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrar *Åkerlund*, *Bohman* och *Björkman*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 299 och II: 369,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, i enlighet med vad reservanterna anförts;

b) till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 3 772 000 kronor.

Herr **ÅKERLUND** (h):

Herr talman! Den reservation som högerledamöterna i utskottet avgivit på denna punkt gäller ett anslag på 564 000 kronor för inrättande av 20 nya tjänster inom pris- och kartellnämnden för, som det heter, undersöknings- och upplysningsverksamhet.

Jag vill erinra om att föregående års riksdag i enighet beviljade pris- och kartellnämnden 808 000 kronor för liknande verksamhet. Med den höjning som i år föreslås, vilken efter en mindre besparing uppgår till 484 000 kronor, skulle avlöningsanslaget för pris- och kartellnämnden på två år öka med 43 procent. En så kraftig ökning finner reservanterna knappast vara tillräckligt motiverad.

Det av departementschefen åberopade motivet är ett förslag från en inom departementet tillsatt arbetsgrupp för prisövervakningsfrågor och om utbyggnad av pris- och kartellnämnden. Arbetsgruppen kom till den slutsatsen att prispolitiken borde även fortsättningsvis bedrivas efter den s. k. konkurrenslinjen, och det är en princip som vi ansluter oss till. Vi kan för vår del inte inse att det skall behöva företas en ny utbyggnad av prisövervakarnas organisation utöver den som gjordes i fjol. Konkurrensen är numera så hård inom näringslivet, att det i många fall närmast gäller företagens existens. Vad konkurrensen kan åstadkomma i form av företagsnedläggelser ser vi exempel på titt och tätt. Senast gällde det ett stort textilt företag i Malmö, som häromdagen tvangs till inskränkningar av sin verksamhet och till avskedanden. Kon-

Anslag till statens institut för konsumentfrågor*Punkten 61***Anslag till statens institut för konsumentfrågor**

kurrensen är enligt vår mening inte endast hård, utan den är också det effektivaste medlet att hålla försök till prisöverdrifter i schack. Vi förlitar oss i första hand på denna.

Sedan kan jag, herr talman, inte underrätta att peka på en sak, nämligen att regeringen kommande år inte behöver begära riksdagens tillstånd att inrätta nya tjänster av här ifrågavarande slag, sedan beslut nyligen fattats om att ge regeringen rätt att inrätta praktiskt taget alla tjänster under lönegrad B 3. Det betyder i praktiken att riksdagen ett kommande år inte får ta ställning till yrkanden av det slag som här förekommer i reservationen.

Jag ber att med detta få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Åkerlund har säkerligen rätt i att det på vissa områden råder tillräckligt hård konkurrens, men så är ingalunda fallet på alla områden. Det är därför allt skäl i att söka hålla prisutvecklingen under kontroll, och detta bör ske genom ökad prisövervakning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 60

Utskottets hemställan bifölls.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67, dels ock till Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 2 161 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Hilding* (I: 136) samt den andra inom andra kammaren av herr *Nihlfors* och fröken *Elmén* (II: 182), i vilka motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte dels anhålla, att genom tilläggsdirektiv måtte uppdragas åt hemkonsulentutredningen att närmare utreda frågan om anordnande av lokala konsumentgrupper med beaktande av i motionerna anförda synpunkter, dels anhålla om förslag till 1967 års riksdag om väsentlig utbyggnad av forsknings- och undersökningsverksamheten vid statens institut för konsumentfrågor, dels ock anhålla om förslag till 1967 års riksdag om inrättande av konsumentupplysningscentraler i Göteborg, Malmö och Umeå.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens institut för konsumentfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1966/67;

b) till Statens institut för konsumentfrågor: Avlöningar för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 2 161 000 kronor;

Anslag till statens institut för konsumentfrågor

2. att motionerna I:136 och II:182 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrarna *Axel Andersson, Ivar Johansson, Harry Carlsson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Wedén, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I:136 och II:182, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1967 års riksdag om väsentlig utbyggnad av forsknings- och undersökningsavdelningarna vid statens institut för konsumentfrågor samt om inrättande av konsumentupplysningscentraler i Göteborg, Malmö och Umeå.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! I dessa dagar har knappast någon läskunnig person kunnat undgå att ta del av hur viktigt det är med konsumentforskning och konsumentupplysning. Sverige har gästats av en av USA:s främsta och säkert mäktigaste kvinnor, nämligen presidentens speciella rådgivare i konsumentfrågor *mrs Esther Peterson*. Det är inte utan att man önskar att det här i Sverige funnes en sådan eldsjäl som *mrs Peterson* och en sådan utomordentlig förespråkare för konsumenterna. Det har vi tyvärr inte, ty här är klimatet kärvare. Men det hindrar inte att vi behöver konsumentupplysning i precis lika stor utsträckning som i Förenta staterna, även om man inte kan dra några paralleller i övrigt mellan det lilla Sverige och det mer kapitalstarka USA. Där är ju konsumenterna en pressure group av helt andra mått än vad vi tydligen kan skapa här hemma.

Konsumentupplysning är ju under alla förhållanden och för alla konsumentgrupper något mycket väsentligt, men kravet stegras självfallet, när pri-

serna på allting oavbrutet stiger och så många konsumenter måste leva under knapphetens kalla stjärna.

Jag vill inte påstå att vår »konsumentminister», statsrådet *Lindström*, är ointresserad av konsumentfrågor, ty det vore verkligen inte hederligt. Tvärtom axlar hon gärna titeln som regeringens speciella konsumentföreträdare. Det skedde bl. a. i ett interpellations-svar förra veckan om jordbrukspriser-na. Konsumenterna kan emellertid inte alltid rosa statsrådets insatser, i varje fall inte om de läser årets statsverksproposition, ty där finns inte mycket att hämta beträffande en utbyggnad av konsumentvaruforskningen och -upplysningen. Konsumentinstitutet, som är det centrala organ som främst bevakar konsumenternas intressen, har inte särskilt stor anledning att gnugga händerna, om man jämför vad institutet har begärt och vad det har fått.

Att resurserna måste utökas i ett snabbare tempo än hittills anser både jag och mina medmotionärer vara alldeles självklart. Det är detta krav som har föranlett de motioner, vilka utskottet har behandlat under denna punkt. Frågan behandlas i tre olika avsnitt, och jag skall bara säga ett par ord om vart och ett av dem.

Vi behöver en intensifierad forskning; det är väl bara att fastslå detta faktum. Motionärerna vet mycket väl att det sitter en konsumentutredning, och vi vill gärna avvakta resultatet av den. Den lär enligt uppgift föreligga i höst. I vår motion kräver vi en snabbbehandling av detta betänkande. Det får inte bli liggande, utan vi bör kunna ta ställning till ett förslag i riksdagen år 1967.

Vidare framför vi vårt gamla krav om upplysningscentraler ute i landet. Till detta krav har såväl statsrådet som den konsumentupplysningskommitté som diskuterat frågan anslutit sig, men hittills har det inte blivit något mer. Jo, i dag fick jag med posten en inbjudan till den invigning som skall ske av

Anslag till statens institut för konsumentfrågor

upplysningscentralen i Stockholm, vilken också är kombinerad med en permanent utställning. Jag tackar och kommer gärna att infinna mig. Jag skulle emellertid ännu hellre vilja vara med om invigningen av några av de upplysningscentraler som har föreslagits i landsorten, i Umeå, Göteborg och Malmö. De behövs kanske ännu bättre än den i Stockholm, eftersom stockholmarna har mycket större möjligheter att få höra tillfälliga föredrag, se utställningar samt få annan orientering i konsumentfrågor. Det hindrar naturligtvis inte att jag tycker att det är utomordentligt bra att Stockholm äntligen har fått en sådan här central.

Motionärernas tredje förslag för att intensifiera upplysningen gäller bildandet av konsumentgrupper. Dessa har fått ett betydande värde i t. ex. England, där de förekommer över hela landet. Den som studerar det internationella organ som går ut med konsumentnytt från olika länder har verkligen fått ett stort material för att kunna bedöma verkan av dessa konsumentgrupper. Enligt min uppfattning är det oklokt och oekonomiskt att inte tillvarata konsumenternas egna erfarenheter och kunskaper, och det gäller inte minst hushållarnas praktiska erfarenheter.

Just nu sitter en hemkonsulentutredning. Att hemkonsulenterna är den kår som bedrivit den bästa konsumentupplysningen på landsbygden vill nog ingen bestrida. De har en utomordentligt god kontakt med konsumenterna. Vi har föreslagit att man inom denna utredning skulle ta upp till diskussion, om det inte vore lämpligt att till hemkonsulentverksamheten knyta dessa konsumentgrupper på olika ställen.

Man frågar sig vad utskottet tycker om dessa förslag. Det får man verkligen inte veta någonting om. Utskottet åberopar endast utredningen. Utskottets majoritet har inte ens funnit det mödan värt att kosta på minsta motivering för det avslagsyrkande som utskottet kommit fram till. Utskottet

har tydligen inte mycket att säga. Därför skall jag nu inskränka mig till att yrka bifall till den reservation som är fogad till statsutskottets utlåtande på denna punkt.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Denna arbetstyngda plenidag skall jag inte ta kammarens tid i anspråk för en dialog med fru Hamrin-Thorell om konsumenternas behov och konsumentupplysningens principer i största allmänhet. Jag skall tala här som medlem av kammaren och inte vare sig som eldsjäl eller som någon speciell förespråkare av hög dignitet för konsumenterna.

Jag väntar mig inga rosor för mina insatser på konsumentområdet, men vi gör, från den regering och det parti jag representerar, det mesta möjliga inom de ekonomiska ramar vi allmänt har att röra oss med. Det finns ingen anledning att ta upp en diskussion om detta just nu.

Jag begärde ordet för att kommentera den punkt som upptagits av reservanterna och som bygger på fru Hamrin-Thorells motion att riksdagen skulle beställa hos Kungl. Maj:t ett förslag till nästa års riksdag om väsentlig utbyggnad av forsknings- och undersökningsavdelningarna vid konsumentinstitutet. Reservationen, liksom fru Hamrin-Thorell här, bygger på att konsumentupplysningsutredningen skall ha slutfört sitt arbete under hösten 1966. Fru Hamrin-Thorell var ivrig att inte det betänkandet »skulle bli liggande», som hon sade. Även om jag har blivit litet mer pessimistisk om utfallet av denna beräkning än vad jag kanske var i fjol, är det självklart att jag inte kommer att sinka ett förslag, ifall det framkommer i rimlig tid för remissbehandling och ställningstagande innan nästa års riksdag sätter punkt för propositioner, eftersom jag är angelägen att forskningen kommer i nivå med den utbyggnad av upplysningsverksamhe-

Anslag till statens institut för konsumentfrågor

ten, som beslutades av 1964 års riksdag. På upplysningsområdet har ju en rejäl upprustning ägt rum, fru Hamrin-Thorell. Det hade kanske varit på sin plats att man från motionärernas sida hade noterat vad som skett för att förbättra konsumentupplysningen under de två senaste åren — en aktivitet som hon ju tidigare har kritiserat så hårt. Jag skall inte gå in på allt som skett därvidlag, med fördubbling av antalet befattningshavare och kapaciteten på konsumentinstitutets upplysningsavdelning. Men jag vill erinra om att upplysningsavdelningen under 1965 arbetat med planeringen och inrättandet av den upplysningscentral i Stockholms centrum, till vars invigning fru Hamrin-Thorell fick inbjudan med posten i dag. Den kommer att slå upp sina portar den 1 april. Det är väl ganska tydligt att den verksamhet, som alltså nu startar, befinner sig i ett sådant initialstadium, att det kan vara skäl att fråga sig, om det finns någon anledning att beställa en utbyggnad av motsvarande verksamhet i Göteborg, Malmö och Umeå, innan ens Stockholms-centralen hunnit invigas. Det finns mycket att säga om hur en utställning och en informationscentral av detta slag bör utformas för att vara attraktiv. Det kan givetvis först erfarenheten visa, och någon erfarenhet kan man behöva innan man sätter i gång även på andra håll.

Riksdagen beslöt i fjol att man skulle börja med Stockholm och sedan fortsätta på andra håll successivt. Jag har alltså den förhoppningen att vi utan någon beställning från denna riksdag med de erfarenheter vi får i Stockholm skall kunna bygga ut även de andra centralerna så att fru Hamrin-Thorell skall få tillfälle att få invigningsinbjudningar även till dem.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag ifrågasätter om inte statsrådet Lindström är mera belåten med aktiviteten och utvidgningen av

konsumentupplysningen på konsumentinstitutet än vad vederbörande är själva. Där har man i varje fall lagt fram petita, som går vida utöver vad som har tagits upp i statsverkspropositionen. Varken det socialdemokratiska partiet eller regeringen har så förfärligt mycket att yvas över i det här fallet. Men det kan vi låta bli att diskutera nu. Det är emellertid uppenbart att om man inte bygger utforskningsavdelningarna på konsumentinstitutet har man betydligt mindre att upplysa konsumenterna om, ty det är just forskningsresultaten som är det viktiga och det primära i hela denna verksamhet. Forskningen får inte förbises, ty då stoppar ju hela upplysningen upp.

Jag erkänner gärna att det gått framåt under de senaste åren, åtminstone så långt jag kunnat följa verksamheten såsom konsument och i någon mån som konsumentupplysare och redaktör för en tidning som verkligen har stor anledning att uppmärksamt följa vad som kommer från konsumentinstitutet.

Statsrådet Lindström nämnde ingenting om vår tredje punkt, och det är den som ligger mig varmast om hjärtat just nu. Den går ut på en möjlighet för hemkonsulentutredningen att ta upp en diskussion om en utvidgad kontakt mellan hemkonsulenterna som kår betraktad och konsumenterna. Om jag inte minns fel har statsrådet själv givit sin anslutning till idén i en något modifierad form, när vi 1964 diskuterade proposition nr 91. Det ansågs då lämpligt att konsumentupplysningsutredningen toge upp detta spörsmål, eftersom hemkonsulentkåren har särskilt bra kontakt med konsumenterna. Att ytterligare utvidga den verksamheten vore väl inte ur vägen. Detta är ett förslag som, såvitt jag kan förstå, i vart fall inte nu kostar någonting — det är ju viktigt att detta budgetår inte belastas med ytterligare utgifter. Jag förstår mycket väl att statsrådet Lindström har en begränsad ekonomisk ram att röra sig inom liksom alla andra depar-

Anslag till statens institut för konsumentfrågor

tementschefer har. En utvidgad kontakt mellan konsumenter och experter med utnyttjande av hemkonsulentkåren kunde dock på ett ganska enkelt och billigt sätt bidra till en bättre upplysningsverksamhet.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag vill endast mycket kortfattat upprepa vad jag här sagt, nämligen att det har skett en mycket stor upprustning av konsumentinstitutets upplysningsavdelning och att forskningsavdelningen och forskningen ligger under utredning. Det är alltså inte fråga om att nonchalera forskningen och behovet av mera forskning. Jag sade uttryckligen att jag är intresserad av att forskningen skall stå i nivå med upplysningsverksamheten.

Inte heller sker något underförsörjning av konsumentupplysningen på grund av att konsumentinstitutet inte är färdigutbyggt på forskningssidan. Cirka två tredjedelar av stoffet i institutets publikation »Råd och rön» hämtas från institutets egna forskningsavdelningar och resten från andra, mycket rikhaltiga källor för konsumentforskning. Det råder alltså ingen brist på flödande stoff för konsumentupplysningen att arbeta med.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Fru Hamrin-Thorell sade att utskottet inte har haft mycket att anföra, och det kan väl sägas att vi inte kostat på motionärerna så många rader. Vi har inte ansett det vara nödvändigt.

Beträffande hemkonsulentutredningen är det ju ganska klart att man i samband med hushållnings-sällskapens omorganisation måste ta reda på vart hemkonsulenterna skall hänföras och även utreda deras arbetsuppgifter. Vi är väl alla överens om att hemkonsulenterna har en mycket betydelsefull arbetsupp-

gift ute i länen och att det finns allt skäl att bibehålla och försöka utnyttja organisationen. Innan utredningen kommit fram till något resultat, bör man dock inte ta ställning, anser utskottet.

Vad beträffar tilläggsdirektiv, avseende utredning rörande lokala konsumentgrupper, vet väl alla som i landsingen eller på annat sätt kommit i kontakt med hemkonsulenterna att det sker en mycket intim kontakt mellan hemkonsulenterna och konsumenterna. Det är konferenser och kurser av olika slag samt studiecirkelverksamhet och allt sådant, där vi väl ändå måste förutsätta att det blir fråga om såväl ett givande som ett tagande mellan föreläsare och deltagare i kurserna. Därför har vi inte ansett det vara nödvändigt att komma med något förslag om tilläggsdirektiv. Vidare är det väl ändå på det sättet i detta hus att man inte gärna fattar beslut om en sak innan en utredning som arbetar med frågan har lagt fram sitt förslag. Därför anser vi inom utskottet att vi bör vänta till dess att utredningen om den ökade upplysningen har slutfört sitt arbete.

Vad slutligen gäller frågan om konsumentupplysningscentraler i Göteborg, Malmö och Umeå vill jag upprepa vad fru Lindström redan har sagt, nämligen att man, innan man är beredd att utbygga sådana centraler även i dessa städer, väl ändå vill avvakta erfarenheterna av den central som nu kommer till stånd i Stockholm. För min del är jag rätt övertygad om att hemkonsulentorganisationen, baserad på de olika länen, kommer att ha en betydligt större uppgift att fylla än dessa upplysningscentraler på några få orter i landet. Husmödrarna har betydligt lättare att komma i kontakt med hemkonsulentorganisationen och där få de upplysningar de behöver än om det blott finns vissa centraler på de större orterna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till fonden för idrottens främjande

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. 1 hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende mom. 2 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 61 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 39.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 62—78

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79

Anslag till fonden för idrottens främjande

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 23 375 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* och fru *Hamrin-Thorell* (I: 7) samt den andra inom andra kammaren av herr *Sjöholm m. fl.* (II: 13), i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att beviljandet av anslaget till fonden för idrottens främjande skulle förbindas med villkoret att intet därav finge tilldelas rörelse eller förening med syfte att främja boxningsutövning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils Hansson m. fl.* (I: 464) och den andra inom andra kammaren av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.* (II: 574), i vilka motioner anhållits, att riksdagen till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 måtte anvisa ett anslag av 25 375 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström m. fl.* (I: 487) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Sundkvist* och *Elmstedt* (II: 591), i vilka motioner föreslagits, att riksdagen till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 skulle anvisa ett anslag av

Anslag till fonden för idrottens främjande

26 375 000 kronor, varvid förutsattes, att Riksidrottsförbundet skulle anvisa ytterligare 3 miljoner kronor till de lokala idrottsföreningarna.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 464 och II: 574 samt I: 487 och II: 591, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 23 375 000 kronor;

2. att motionerna I: 7 och II: 13 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson, Ivar Johansson, Karl-Erik Eriksson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Wedén, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 487 och II: 591 ävensom med bifall till motionerna I: 464 och II: 574, till Avsättning till fonden för idrottens främjande för budgetåret 1966/67 anvisa ett anslag av 25 375 000 kronor;

b) av herrar *Axel Andersson, Harry Carlsson, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 7 och II: 13, besluta, att ifrågakvarande anslag icke skulle disponeras för främjande av boxningsutövning.

Herr **CARLSSON, HARRY**, (fp):

Herr talman! Anslaget till fonden för idrottens främjande har för budgetåret 1966/67 föreslagits höjt med 3 miljoner kronor mot innevarande budgetår. Jag

anser liksom utskottsmajoriteten att denna ej oväsentliga höjning mot bakgrund av det statsfinansiella läget är väl avvägd och yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Liksom i fjol föreligger i år motioner med yrkande att idrottsanslaget ej skall få användas för stöd åt boxningssporten. Det är visserligen sant att Riksidrottsförbundet har att fördela det av riksdagen beslutade anslaget — även jag kan finna det riktigt — men då man inte beaktar vad bl. a. socialstyrelsen och medicinalstyrelsen yttrat om boxningssportens skadeverkningar anser jag att riksdagen bör säga sin mening i denna fråga.

Vid remiss av 1961 års boxningsutredning inkom många beaktansvärda svar. Några av dem har i dag delats i kammaren, och jag vill särskilt understryka vad de båda nämnda ämbetsverken sagt. Medicinalstyrelsen anmärker att boxning är den enda sportgren där den, som avsiktligt tillfogar motståndaren svår skada, ej diskvalificeras utan i stället utropas som segrare. Socialstyrelsen anser att all tävling och uppvisning i boxning bör helt förbjudas. Det bör icke komma i fråga att understödja boxningssporten med allmänna medel. Jag tror för min del att detta är en ganska utbredd uppfattning i vårt land, allra helst sedan människor genom TV fått tillfälle att verkligen se hur det går till på en boxningsmatch.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation b vid punkten 79.

Herr **ERIKSSON, KARL-ERIK**, (fp):

Herr talman! I denna punkt har kammaren att besluta om stödet till vår största folkrörelse, idrottsrörelsen. Nära 2,5 miljoner människor, eller cirka 30 procent av svenska folket, är genom Riksidrottsförbundet eller något av dess specialförbund medlemmar i denna rörelse. Men som ännu viktigare framstår det att idrottsrörelsen är vår största ungdomsrörelse.

Anslag till fonden för idrottens främjande

Riksidrottsförbundet har tillsammans med en del specialförbund begärt ett anslag på totalt 25 miljoner kronor. Som motivering för den begärda höjningen har man bl. a. pekat på ungdomens ökade intresse och det växande intresset för motionsidrotten. Departementschefen har inte gått med på idrottsorganisationernas äskande utan stannat vid en uppräknig till 23 375 000.

Vi som reserverat oss i statsutskottet har ansett värdet av idrottsorganisationernas arbete vara så stort att vi är beredda att gå ett steg längre. Vi har föreslagit en höjning av beloppet med 2 miljoner kronor utöver vad departementschefen begärt.

Någon säger sig då kanske att detta innebär större anslag än vad Riksidrottsförbundet begärt. Ja, det är riktigt — ökningen uppgår till 378 000 kronor. Vi har dock i reservationen klart motiverat vårt ställningstagande: vi har bedömt det som ytterst viktigt och värdefullt att de lokala idrottsföreningarna får ett ökat stöd. Alla känner till de ekonomiska problem som lokalföreningarna har att brottas med. Vi reserverar oss förvissade om att ett ökat ekonomiskt bidrag skulle möjliggöra större anslag från huvudorganisationen till de lokala föreningarna.

Jag anser, herr talman, att ett ökat stöd till idrotten och därmed till ungdomen är väl placerade pengar. Jag ber därför att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen a.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Knappast någon vill väl göra gällande annat än att idrotten har en mycket stor betydelse, framför allt för ungdomen, utan vad diskussionen koncentrerar sig kring är hur mycket vi egentligen kan avstå till idrotten. Härvidlag måste vi konstatera att vi inte på långt när har gjort vad vi borde göra. Inte ens den föreslagna höjning-

en av anslaget med 3 miljoner kronor är nog för att vi skall kunna säga att det är tillfredsställande. Den takt i vilken anslaget har höjts kan visserligen sägas ha varit rätt hygglig, men den är långt ifrån tillräcklig. Vi har därför även i år ansett oss böra begära ett högre anslag än vad Kungl. Maj:t har föreslagit.

I propositionen har framhållits särskilt att ungdomsverksamheten har kraftigt vidgats under verksamhetsåret 1964/65. Det har också sagts att behovet av en mer omfattande och förbättrad ledarutbildning har väsentligt ökat.

Det kan invändas att Riksidrottsförbundet inte har begärt ett så stort belopp som det vi har föreslagit i reservationen. Å andra sidan har det i reservationen framhållits att just de lokala idrottsföreningarna skulle kunna påräkna ökade bidrag till sin verksamhet, om litet mera pengar ställdes till förfogande. Jag betvivlar att Riksidrottsförbundet har tagit i beaktande vad de lokala idrottsföreningarna egentligen skulle behöva. Det är ytterst ringa belopp, nära nog symboliska, som går till de lokala föreningarna. Det är här fråga om ett fält som är mycket försummat. Bristerna kan inte repareras med det bidrag på ytterligare 2 miljoner kronor som vi föreslagit i reservationen, men det skulle ändå ge något ökade resurser för de lokala föreningarna. Trots de ansträngningar som har gjorts måste man konstatera att det föreligger mycket stora brister på idrottens område. Det är mycket svårt att få till stånd idrottsplatser även av det enklaste slaget. Även när det gäller redskap och annat återstår mycket att göra. Därför vore det fullt befogat med en större höjning av anslaget än den som nu föreslås.

Det är ju förvånande men det konstaterades förra året att det förefaller vara en viss samordning mellan Riksidrottsförbundets begäran om anslag och vad som ges till idrotten. Men när man talar med företrädare för idrotten

Anslag till fonden för idrottens främjande

klagar de allmänt på att resurserna inte är på långt när tillräckliga för att man skall kunna utföra vad man vill åstadkomma. I början på året kom ju från annat håll till ett anslag på 100 000 kronor. Då uppträdde en man som sade att det var alldeles enastående vad mycket mera som skulle kunna göras för dessa pengar. Om vi nu ginge ett stycke längre och beviljade ytterligare 2 miljoner kronor, skulle det verkligen vara en mycket god sak för idrottens och naturligtvis främst för ungdomens vidkommande. Ju flera vi kan engagera i idrottsverksamheten desto större möjligheter har vi att hålla åtskilliga ungdomar borta från sysselsättningar som skapar stora problem för oss, en sak som vi lägger ner mycket pengar på.

Det finns ingen anledning att iakttaga en alltför hård sparsamhet när det gäller idrotten. Det kan inte påstås att så stora bidrag har beviljats, att pengarna rent av inte skulle kunna användas på ett förnuftigt sätt. Tvärtom är taket så avlägset att det inte finns någon som helst anledning befara att inte pengarna blir mycket väl använda.

Eftersom vi har diskuterat denna fråga vid många tillfällen tidigare vill jag, herr talman, nöja mig med att yrka bifall till reservation a av herr Axel Andersson m. fl.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Först skulle jag vilja ansluta mig till vad herrar Karl-Erik Eriksson och Bengtson har sagt angående vår största folkrörelses och största ungdomsrörelses behov av understöd på allt sätt från vår sida. Även jag ber att få yrka bifall till reservation a.

Därefter kommer jag till det jag här framför allt vill understryka och framhålla, nämligen att ingenting av de anslagna medlen bör gå till boxningen.

Utskottet har ånyo intagit den ståndpunkten att riksdagen inte lämpligen borde uttala sig om den närmare inriktningen av det ekonomiska stödet

till idrotten, utan att det borde ankomma på Riksidrottsförbundet att bestämma i fråga om fördelningen mellan olika idrottsgrenar. Det är detta som jag tycker att Riksidrottsförbundet har visat att det inte kan göra på för samhället bästa sätt. Att riksdagen inte här skall kunna uttala, att det statsanslag som erhålles inte bör användas på så sätt att det framkallar skadeverkningar för samhället, anser jag skulle vara att gå för långt i blygsamhet när det gäller att värna samhället.

Sedan sägs att utskottet liksom tidigare vill betona vikten av att åtgärder vidtas för att minska skaderiskerna vid boxningens utövande. Att så säga är att leka blindbock. Det är inte fråga om skaderisker, det är fråga om bevisade skadeverkningar. Man vill inte låtsas om att sådana bevis finns.

Alla vet vi att vår sjukvård och i all synnerhet vår sjukhusvård har svårigheter att fylla de anspråk, som de sjuka med rätta kan ställa. Inte minst olycksfallsavdelningarna och de neurokirurgiska klinikerna är överbelastade. Att i ett sådant läge stimulera en sport som boxning — som har till syfte och ändamål att åstadkomma medvetlöshet, det vill säga allvarlig hjärnskada, som alltid medför sjukvårdsbehov, oftast under lång tid — kan väl knappast betecknas såsom rationellt. Att göra det med statsbidrag anser jag vara helt enkelt huvudlöst — det vore mycket mera rationellt att använda pengarna till hälsovård.

Att understödja idrott i allmänhet är just en god form av hälsovård, ty idrotten befordrar hälsa i stor utsträckning särskilt för våra ungdomar. Men då skall man stödja sådana former av idrott som är nyttiga, inte sådana som är skadliga för hälsan.

Man har motiverat fortsatt understöd åt boxning med att frågan om dess skadeverkningar inte är utredd. Nu strömmar det dagligen in rapporter och utredningar om skadeverkningarna, inte bara från våra nordiska länder utan

Anslag till fonden för idrottens främjande

från hela världen. Det finns inte en enda ansvarig medicinsk myndighet eller institution som inte klart säger ifrån att all boxning har stora skadeverkningar, i det långa loppet större än de omedelbara. Herr Harry Carlsson har ju refererat socialstyrelsens och medicinalstyrelsens remissyttranden över boxningsutredningens förslag. Jag skulle också vilja nämna de utlåtanden som har lämnats av de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund. Fakulteterna framhåller att boxningen är en ohygienisk form av yrkesutövning som icke bör stödjas av samhället genom anslag av allmänna medel. Medicinalstyrelsens utlåtande är lika skarpt i form. Det finns också en mängd utlåtanden från våra neurokirurger, som talar om att den avsiktliga misshandel som boxningen är inte går ut på någonting annat än att åstadkomma medvetlöshet och att varje medvetlöshet framkallar en grav hjärnskada. I det lindrigaste fallet blir det hjärnskakning, i det värsta fallet döden, och i det näst värsta blir man s. k. ringvrak.

Allt detta borde klart visa oss att all boxning borde förbjudas i ett välordnat samhälle. Man talar om att ungdomsboxningen och amatörboxningen skulle vara ett led i ungdomens fostran och motverka ungdomens förvildning. Men också detta är felaktigt, ty det är en princip i all ungdomsfostran att lära ungdomen att inte understödja sina argument i en diskussion genom kroppsligt våld och misshandel. Man kan därför aldrig säga att amatörboxning är en uppfostrande form av sport. Även den formen av boxning är lika litet värd att understödjas av samhället. Exempel på att någon blivit ihjälslagen under amatörboxning har vi flera. Amatörboxning hos ungdomarna är en sport som på sätt och vis är lika farlig som professionell boxning, även om de uppkomna olycksfallen icke väcker så stor uppmärksamhet i pressen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation b.

I detta anförande instämde herrar *Skärman* (fp), *Sörenson* (fp) och *Svennungsson* (h).

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Sedan pojåkåren har jag varit intresserad av idrott, och jag har haft nöjet att fungera som idrottsledare både i klubbarbete, i distrikt och nu sedan 25 år på riksplanet i ett av Riksidrottsförbundets specialförbund. Under alla dessa år har jag blivit alltmer övertygad om idrottens stora betydelse för folkhälsan, men också om dess möjligheter att ge en meningsfull fritidssysselsättning åt både unga och gamla.

Tacksam för allt vad idrotten skänkt mig har jag velat medverka till att så många pojkar och flickor som möjligt fångas upp av idrotten och blir delaktiga av dess glädje och nytta. Det har därför helt naturligt skänkt mig stor tillfredsställelse att efter fattig förmåga i kommun, landsting och riksdag söka bidra till att förbättra idrottsrörelsens villkor.

Därvid har jag alltid eftersträvat att hålla idrottsfrågorna över partistriden. Jag har alltid trott att det var för idrottens del lyckligast, och när jag kom med styrktes jag i den uppfattningen av ungdomens och idrottens vän Birger Gezelius, en av idrottens första förkämpar i riksdagen, en kamrat som många i denna kammare minns med glädje och tacksamhet. Jag vill gärna erinra om hur han i många år kämpade för nöjesskattens avskaffande när det gällde idrottstävlingar. Dessbättre fick han uppleva framgång i denna sin kamp innan han gick bort. Hans glädje över den framgången var djup och äkta.

För att vid årets riksdag om möjligt slippa strid i idrottsfrågan tog jag initiativet till en överläggning här i huset onsdagen den 19 januari. I den deltog de fyra demokratiska partierna med var sin framskjuten idrottsrepresentant, alla i förväg orienterade om syftet med överläggningen. Som expert i

Anslag till fonden för idrottens främjande

ärendet hade på min begäran infunnit sig Riksidrottsförbundets verkställande direktör, åtföljd av förbundets kamrer.

Sedan vi gått igenom ärendet meddelade Riksidrottsförbundets direktör på direkt förfrågan att den av Kungl. Maj:t föreslagna höjningen av fjolårets anslag med 3 miljoner kronor finge anses tillfredsställande. Nedprutningen av de av organisationen äskade anslagen med tillhoppa cirka 1,6 miljon kronor innebure ingen risk för Riksidrottsförbundets verksamhet, och motionerande i ärendet i år bedömdes ej angeläget.

De närvarande var därför med hänsyn till den föreslagna ökningen, den tillsatta utredningen om samhällets stöd till idrottsrörelsen och det ansträngda ekonomiska läget överens om att ej verka för någon motion på denna punkt i år. Vi var å andra sidan lika eniga om att på mitt förslag i år koncentrera oss på att göra en »stöt» på den enligt riksidrottsmötet i höstas mest angelägna punkten — studentidrotten. Här utarbetades en fyrpartimotion, som kommer upp till behandling i kamrarna längre fram i samband med ecklesiastikdepartementets anslag.

Herr talman! Det var onekligen med en viss förvåning som jag därefter konstaterade att folkpartiet och centerpartiet omedelbart före motionstidens utgång — sista motionsdagen — lämnade in motioner i idrottsanslagsfrågan, och detta utan att kontakta vare sig socialdemokraternas representant eller mig såsom högerens representant i våra överläggningar, och detta trots att alla varit överens om att sådan kontakt skulle tagas om någon kom på andra tankar. Visserligen står ingen av de i överläggningarna deltagande med sina namn under de ingivna motionerna — det skulle just ha sett snyggt ut! — men man hade all anledning utgå ifrån att de hade full inblick i läget i sina partier i detta ärende.

Det vare mig fjärran att vilja försöka hindra någon att motionera här i huset, i varje fall om motionerandet gäl-

ler ökat anslag till idrotten. Jag har emellertid en bestämd uppfattning att man ej gagnar idrottens sak genom att förfara på det sätt som här skett.

Jag har känt ett behov att lämna kammarens ledamöter en redogörelse för det förspel i idrottsanslagsfrågan som i år förevarit här i huset.

Jag skall nu begränsa mig till att i detta anförande beröra endast två frågor — klubbarbetets betydelse och den tillsatta utredningen.

De båda storklubbarna i Stockholm, AIK och Djurgården, har helt nyligen firat 75-årsjubileum. I samband därmed har från skilda håll understrukits vilken oerhört värdefull insats dessa klubbar gjort här i huvudstaden, och inte minst har framhållits vilket imponerande frivilligt, oavlönat arbete som under årens lopp har nedlagts av tusentals ledare.

Jag vill helhjärtat instämma i hyllningskören och här bara erinra om att samma värdefulla insats — men av naturliga skäl i mindre skala — gjorts i kommunerna runt om i vårt land. Som s. k. förbundsman vill jag också gärna understryka att det närmaste ansvaret för det levande idrottslivet ligger hos klubbarna. Det är där man har den direkta kontakten med pojkarna och flickorna, det är där man har den största möjligheten att påverka dem i positiv riktning, att lära dem hut och hyfs och hjälpa dem till rätta i tillvaron.

Så några ord om den tillsatta utredningen!

På begäran av höstriksdagen beslöts utredningen den 12 november 1965. Vi skriver i dag den 16 mars. Fyra månader har sålunda förflutit, men enligt uppgift har utredningen hittills endast haft ett sammanträde, och det hölls i förra veckan.

Låt mig vädja till statsrådet att se till att den glädje som idrottsfolket kände när beslutet om utredningen fattades ej skall följas av besvikelse när det gäller takten i dess arbete. Resultatet av utredningen emotses med det största

Anslag till fonden för idrottens främjande

intresse. Om det dröjer länge, kommer helt naturligt flera motionärer i idrottsanslagsfrågan att låta höra av sig kommande år. Utredningen får givetvis inte heller tas till anledning för att låta nuvarande anslag bli oförändrade. En avsevärd uppräknings varje år erfordras.

Herr talman! För egen del har jag alltid röstat på det högre alternativet i fråga om anslag till idrottsrörelsen. Jag avser icke att här i dag frångå denna min vana och kommer alltså att rösta med reservationen.

Så några ord om boxningen! Jag har tidigare när boxningen debatterats här i huset sagt att det är verklighetsfrämjande att tänka sig att Riksidrottsförbundet skulle ta upp denna fråga och ställa boxningen utanför. För egen del önskar jag inget förbud mot boxning, men jag anser det icke riktigt att skattemedel används för denna sport. Den uppfattningen har jag sedan flera år, och jag har stärkts i den sedan jag tagit del av medicinalstyrelsens och socialstyrelsens yttranden i saken. Även på denna punkt kommer jag alltså att rösta med reservationen.

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är förvånande nyheter som herr Schött meddelar här. Jag undrar vilka inom de respektive partierna som har lämnat fullmakter att träffa avtal om att icke motionera. Om herr Schöts parti har givit sådana fullmakter, har i varje fall icke vi gjort det. Att en överläggning förekommit är möjligt, men några utfästelser att man skulle nöja sig med den har inte gjorts.

Avslagsyrkandet har motiverats med det ansträngda ekonomiska läget. Jag vill fråga er som varit med här några år, om ni kan minnas något tillfälle då det ekonomiska läget inte har varit ansträngt. Det har det varit hela tiden. Om högerns sparsamhet går så långt, att man t. o. m. vill låta skattesänkingsförslag gå ut över idrotten, är vi inte villiga att följa med.

Herr ERIKSSON, KARL-ERIK, (fp):

Herr talman! Med anledning av att herr Schött i början av sitt anförande gjorde en antydning om att utredningen skulle vara ett hinder för ökade anslag vill jag bara säga att det är viktigt att utredningen inte medför att idrottens behov hålls tillbaka. Tvärtom synes det motiverat att riksdagen visar att den är medveten om att samhället måste ge verksammare stöd åt de krafter som bär upp idrottsrörelsen.

När nu herr Schött är beredd att stödja motionen, är vi helt överens på den punkten. Han delar ju reservanternas uppfattning i denna fråga.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte göra gällande att vederbörande hade några formella fullmakter, men de som inställde sig till dessa överläggningar gav klart till känna att de var representanter för sina partier och att vi hela tiden skulle hålla kontakt i denna fråga. Om herr Bengtson vill att vederbörande skall namnges, kan jag stå till tjänst med namn.

När det gäller utredningen framhöll jag i mitt anförande att man borde kunna ta viss hänsyn till den vid bedömningen i år av anslaget, men i slutet av mitt anförande betonade jag att denna utredning icke får dröja och motivera oförändrade anslag i framtiden. Om utredningen inte snabbt kan redovisa resultat, kommer helt naturligt yrkanden om höjning ej att utebli.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Lika litet som herr Bengtson känner jag till att vi har haft bemyndigade representanter som fört förhandlingar på denna punkt. Det finns naturligtvis särskilt idrottsintresserade medlemmar i folkpartiets riksdagsgrupp som kanske deltagit i förhandlingar, men därmed har partiet

Interpellation ang. jordbrukspolitikens framtida utformning

icke på något sätt bundit sig. Jag har inget minne av att det förekommit överläggningar om den saken.

Med hänsyn till vad herr Schött anförde vill jag sedan rent principiellt framhålla, att även om den av Kungl. Maj:t företagna anslagsminskningen icke äventyrar Riksidrottsförbundets verksamhet, som jag tror att han uttryckte sig, så är det ju inte fråga om att man skall gå ända ned till den gränsen. Avgörande för det resonemang som legat bakom motionen är ju att man i ett läge, där ungdomsfrågorna är så väsentliga i hela vårt samhälle, bör våga sig på att gå åtminstone till det som ursprungligen har begärts och eventuellt något därutöver och alltså satsa litet extra för att ytterligare försöka komma till rätta med de problem som gäller ungdomen och dess fritidsintressen.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde inte jag behövde upplysa herr Lundström om att det inom hans parti finns en speciell kommitté för idrottsärenden. Den som representerade partiet vid det här tillfället var, på grund av att ordföranden var bortrest, kommitténs vice ordförande.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 22—den 25 mars 1966 i och för deltagande i en av riksdagens konstitutionsutskott anordnad resa till Israel.

Stockholm den 16 mars 1966

Torsten Andersson

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 49, med förslag till särskilda bokföringsregler i beskattningshänseende för vissa yrkesgrupper, m. m.

Interpellation ang. jordbrukspolitikens framtida utformning

Herr ISACSON (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Den 14 mars 1966 lämnade, i samband med Lantbruksveckans öppnande, ordföranden i 1960 års jordbruksutredning, en redogörelse för huvuddragen i utredningens kommande betänkande.

Samma dag lämnades, vid en av regeringen anordnad presskonferens en redovisning av de ståndpunkter till vilka en av socialdemokraterna tillsatt studiegrupp i jordbruksfrågan kommit. Därvid gjordes från såväl statsministern som jordbruksministern uttalanden som kunde tyda på att regeringen som helhet ställde sig bakom den socialdemokratiska studiegruppens ställningstaganden.

Med anledning härav hemställer jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få ställa följande fråga:

Innebär de uttalanden, som gjorts från regeringskretsar under den senaste tiden, att regeringen tagit ställning till jordbrukspolitikens framtida utformning utan att avvakta resultatet från 1960 års jordbruksutredning?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 15 mars 1966.

Fru Ewa Lindeke, som den 12 januari anställts för biträde åt stenograferna, entledigades på egen begäran från tjänsten.

Att biträda stenograferna som skrivhjälp antogs med verkan från och med den 1 februari 1966 fru Karin Borg.

År och dag som ovan.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.02.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 16 mars eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

—————

**Anslag till fonden för idrottens
främjande (Forts.)**

Fortsattes överläggningen angående punkten 79 i statsutskottets utlåtande nr 10.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! På kammarledarmötenas bänkar har i dag lagts en PM som har sitt intresse i samband med det anslag till idrottens främjande, som i dag behandlas. Där har åtta auktoriteter i starka ordalag fördömt boxningen som direkt skadlig för sina utövare, i vissa fall förödande. Jag skall inte citera något, ty kammarledamöterna kan själva läsa.

Jag instämmer helt och fullt med herr Edström i att boxningssporten under inga förhållanden kan vara av någon uppfostrande betydelse för missanpassad ungdom. Boxning är enligt min uppfattning över huvud taget ingen sport utan kvalificerad misshandel. De idoler som dessa ungdomar får är förvisso inte något att efterlikna. Det borde räcka med en hänvisning till det sätt på vilket de två nu mest aktuella »gentlemännen» inom boxningen här i Sverige uppträdde när de härförleden träffades inför journalisterna före en match. Det låg hat i luften, skrev en journalist, fast dessa två aldrig hade träffats förr. Herrarna kunde inte ens räkna varandra handen och hälsa på varandra. Med en föraktlig knyck på nacken åt motståndarens håll utlät sig vår svenske representant för »the noble art of self-defence», att han ämnade göra slarvsylta av den där stackaren.

Vad detta än är, inte är det något att efterlikna för svensk ungdom.

Med all rätt lägger vi i ett land som vårt, med krav på att betraktas som ett högstående kulturland, ned stor möda på att rädda varje människoliv. Samtidigt tillåter vi, genom att ge anslag, utövandet av en s. k. sport som har till mål att tillfoga motståndaren så svåra organiska skador som möjligt. Genom att tilldela boxningen anslag ur fonden för idrottens främjande har Riksidrottsförbundet enligt min uppfattning visat sig ha ett mycket dåligt omdöme. Det vore Sveriges riksdag värdigt att i den form som här föreligger ta ställning emot boxningen. Därför, herr talman, ber jag att få instämma med dem som yrkar bifall till reservation b fogad till punkten 79.

Fru **MYRDAL** (s):

Herr talman! Så många utomordentliga argument har framförts från denna talarstol, liksom i debatten utanför detta hus, till förmån för reservationen b:s avvisande inställning till statens stöd åt boxning att jag inte behöver ta tid för att ytterligare stryka under dem. Till förmån för utskottets ställning däremot tycks inga andra skäl tala än traditionalismens hänvisning till hur kammaren beslutat tidigare. Det är ju inte något vidare starkt argument i ett reformsamhälle som vårt. Men det finns ett skäl mot att ens indirekt ge stöd till boxningen som inte har varit framme i debatten och som jag därför gärna vill omnämna, särskilt som denna fråga har råkat komma upp just när jag har kommit hem ifrån utlandet, där jag förresten försöker verka för att våldet skall få mindre användning allmänt i världen.

Alla de av oss som är intresserade av Sveriges bild utomlands måste vara känsliga för det faktum att den nu be-

Anslag till fonden för idrottens främjande

stående ordningen utgör en skönhetsfläck. Hur pass mycket man kommer att uppmärksamma den svenska riksdagens beslut måste jag låta förbli osagt, men jag anser det högeligen angeläget att Sverige skall kunna återopas som ett land där folkrepresentationen målmedvetet vill förebygga att statsmedel utgår till den brutalitet som går under namnet boxning, snarare än motsatsen.

I varje fall vill jag kunna svära mig fri från varje medansvar i något stöd till en hantering som går ut på att slå fördärvad den mänskliga hjärnan mer eller mindre permanent.

Jag anser mig därför tvungen att gå emot utskottets förslag och rösta för bifall till reservationen b.

I detta anförande instämde fröken *Mattson* (s) samt herrar *Tistad* (fp) och *Isacson* (h).

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Efter de båda inlägg som har varit alldeles nyss skulle jag ju kunna låta bli att yttra mig och bara instämma i dem, men jag vill ändå tillägga någonting.

Denna fråga har diskuterats många gånger. Några nya argument har kanske inte tillförts mer än det att ytterligare några har fått dödande skador i boxningsringen. Egendomligt nog tycks det argumentet inte ha någon betydelse för dem som talar för statsbidrag till boxningen. Man ser alldeles bort ifrån det argumentet och säger att det gäller bara proffsboxningen. Men vi vet att det inte bara gäller proffsboxningen, utan sådana skador förekommer också vid amatörboxning.

Det är emellertid, som det också har påpekats, inte bara de dödande skadorna som är av betydelse. Det har visat sig att skalltraumata kan ge bestående skador även vid mindre hårda slag, således även vid slag som inte medför knock out. Människans hjärna är ett mycket känsligt organ som lätt kan skadas vid traumata, men den har samti-

digt också funktioner som täcker varandra. Mindre omfattande skador kanske därför inte märks från början då de täcks av andra funktioner. Men när åldersförändringarna börjar sätta in och tar bort ytterligare en del av den funktionerande hjärnvävnaden kommer de tidigare skadorna fram. Det uppstår förändringar på ett tidigare skede än vad det eljest skulle ha blivit, och de blir mera markanta.

De medicinskt sakkunniga instanser som har yttrat sig i denna fråga är enstämmiga i sitt fördömande av boxningen, det vet vi. Vi har som fru Hamrin-Thorell påpekade fått en sammanställning av dessa uttalanden på våra bänkar i dag. Jag skall inte gå in på dem närmare.

Herr Edström påpekade att det i den fostran som idrotten ger ungdomen är väsentligt att man inte skall lära de unga att möta argument med handgrippligheter, med fysiskt våld, med misshandel. Jag instämmer helt med honom.

Det har också sagts att boxningen är så bra för ungdomarna, därför att den ger dem möjlighet att få utlopp för sina aggressioner, och många ungdomar i tonåren har aggressioner som de kan behöva ge utlopp. Emellertid finns det andra idrotter att syssla med som ger samma möjligheter därvidlag. Jag har på mycket nära håll sett hur det kunnat äga rum i tyngdlyftningen. Även i den sporten tävlar man med den fysiska styrkan mot varandra, men skillnaden mot boxningen är att det inte gäller att försöka sätta motståndaren ur spel genom att skada honom. Visst kan det hända att det uppstår skador och olyckor vid tyngdlyftning liksom vid annan idrott, men syftet vid tävlingen är inte att skada motståndaren. I det avseendet är boxningen enastående till sin natur.

Vidare har det sagts att det är så få i vårt land som skadas i samband med boxning att det inte spelar någon roll. I all hälso- och sjukvård riktar vi in oss på den enskilde individen. Vi kän-

Anslag till fonden för idrottens främjande

ner oss lika gripna — ja, kanske ännu mera gripna och engagerade — när det gäller någon enda människa som när det gäller ett stort kollektiv. Den omständigheten att det är relativt få som sysslar med boxning och som skadas därav kan inte vara något motiv för att den skall understödjas med stalliga medel.

Herr talman! Jag ber också att få yrka bifall till reservation b.

Häri instämde fröken *Stenberg* (h).

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Schött höll sitt anförande. Sedan dess har både herr Lundström och herr Bengtson förklarat att inom folkpartiet och centerpartiet har man i varje fall inte i någon vidare krets känt till den överenskommelse som herr Schött talade om.

Herr Schött verkade, tycker jag, nästan stolt över att han hade tagit initiativet till den här sammankomsten. För min del måste jag säga att jag blev överraskad över att någonting sådant kan förekomma, att någon kan tänka sig ett sådant förfarande. Jag undrar vart det skulle bära hän, om vi inom alla områden gjorde på det sättet att en ledamot från varje parti utan uppdrag från något håll gjorde en överenskommelse och vi sedan ansåg att riksdagen var bunden av en sådan överenskommelse, att ledamöterna inte skulle få motionera och inte reservera sig utan endast hade att finna sig i en sådan överenskommelse. Vi hör ibland talas om partiledaröverläggningar. Till och med dessa har ju kritiserats rätt skarpt i tidningarna. Det har ansetts att partiledarna handlat över huvudet på riksdagen, och ändå skulle jag tro att partiledarna, när de har träffats alltid har gjort det förbehållet att det skulle fordras godkännande från riksdagsgrupperna beträffande de saker som man resonerat om.

Jag vill alltså bestämt protestera mot

det tillvägagångssätt som herr Schött har tagit initiativ till och uttalar den förhoppningen att det i fortsättningen inte skall bli några flera sådana olycksfall i riksdagens arbete.

Sedan, herr talman, har det ju sagts väldigt mycket här om boxningen. Fru Myrdal påpekade, mycket riktigt tycker jag, att utskottsmajoriteten traditionsenligt var bunden att säga ungefär likadant i år som i fjol och året förut. Det är ju dock inte bara detta, utan vad man framför allt hör under resonemanget i riksdagskorridorerna är ju ledamöter som säger att detta är ett problem, som vi överlämnar åt Riksidrottsförbundet att klara. Jag tycker att det inte riktigt passar riksdagen att frånträda sitt ansvar och säga, att vi ger dessa pengar åt Riksidrottsförbundet och hur förbundet sedan brukar pengarna kommer oss inte vid. Anser vi att det är fel — och det måste det vara — att låta statens pengar — skattebetalarnas pengar — användas till understöd av boxningen, skall vi också klart säga ifrån att de pengar som vi ger åt Riksidrottsförbundet inte får begagnas för detta ändamål.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det ligger ju en angenäm middagspaus mellan det tillfälle då jag begärde ordet och den tidpunkt, vid vilken vi nu befinner oss. Detta gör att jag kanske något kan modifiera vad jag hade tänkt att säga.

Såsom motionär blev jag givetvis litet grand irriterad över det anförande som herr Schött höll. Först och främst hade jag personligen ingen kännedom om några eventuella uppgörelser. Jag vill på den punkten instämma i vad herr Axel Andersson nyss anförde beträffande olämpligheten av sådana uppgörelser, såvida de inte är parlamentariskt underbyggda genom partigruppernas deltagande eller på annat sätt.

Jag vill också anföra att motionen från centerpartiet går ut på att ytter-

Anslag till fonden för idrottens främjande

ligare tre miljoner kronor av den ökning som vi begär skall hänvisas till de lokala idrottsföreningarna — det är en sak som kanske inte har blivit tillräckligt uppmärksammas i debatten. Ett förhållande bör här framhållas, nämligen den minskning av många lokala idrottsklubbers inkomster som blev en följd av införandet av bingoskatten. Vi har nog också ansett att de lokala idrottsklubbarna i högre grad än vad nu är fallet behöver främjas genom ekonomiska bidrag.

Den reservation som finns på denna punkt går ut på en ökning med två miljoner kronor i stället för de tre miljoner kronor som vi har föreslagit i vår motion, men vi har trots detta funnit anledning att biträda reservationen. Det är väl kanske en tillfällighet att dessa ärenden diskuteras samtidigt, å ena sidan det ökade anslaget och å andra sidan boxningen. Jag vill gärna tro gott om människorna, och därför tror jag inte att herr Schött haft för avsikt att, såsom det har sagts om boxningen, med vilja skada sin motståndare. Det var dock närapå snudd på det såsom han framförde kritiken mot motionärerna.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation a.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Jag har inte kunnat undgå att märka att mitt anförande har väckt ett visst uppseende. Avsikten med det var ju närmast att redogöra för varför det inte återfanns något högernamn under motionerna. Jag tycker att den motivering som lämnades var fullt riktig.

Det är litet svårt att förstå herr Axel Anderssons hårda kritik över att man kallar samman personer som man vet är speciellt intresserade av idrottsfrågan och med dem diskuterar hur man i riksdagen lämpligast skall kunna bevaka idrottens intressen och var man lämpligast bör sätta in sina yrkanden. Jag tycker att det förfaringsättet inte

behöver kritiseras. Ingen har heller sagt att man med den sammankomsten läste vederbörande — vi kom bara överens om att man skulle hålla varandra orienterade i frågan hela tiden, och om man kom fram till annat resultat än vid dessa överläggningar skulle man meddela varandra.

Jag är något förbluffad när det här deklarerar att förtroenderåden inte känt till dessa överläggningar. Frågan blir då osökt: Om man har en kommitté på ett speciellt område, håller man då inte kontakt med den när man beslutar sig för hur man skall handla i en sådan här fråga?

Herr Axel Andersson sade att vår sammankomst skulle vara ett olycksfall i arbetet. Jag vill snarare uttrycka det så att jag hoppas att kontakten mellan dem som är intresserade i denna fråga och dem som har huvudansvaret för det slutliga ställningstagandet skall bli bättre och att den bristande kontakten i år får betraktas som ett olycksfall i arbetet.

Många av oss i denna kammare är intresserade för att idrotten får ett bättre stöd från samhället. Då tycker jag att vi skall samverka på ett riktigare sätt för att uppnå det stödet.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi kan ju inte hjälpa att högern har underlåtit att motionera i denna fråga.

Herr Schött sade att överenskommelsen mellan de fyra herrarna som möttes egentligen innebar att de skulle ha kontakt med varandra. Hade inte herr Schött själv någon kontakt med de andra i fortsättningen så att han visste, om högern skulle motionera eller inte? Den frågan måste man ju ställa sig, om detta var den enda innebörden av överenskommelsen mellan de fyra herrarna.

Jag kan mycket väl förstå, när man i ett utskott tar initiativ för att söka få till stånd en överenskommelse, en kom-

Anslag till fonden för idrottens främjande

promiss eller vad vi nu skall kalla det, men att ta ett liknande initiativ i sådana här sammanhang är verkligen ett olycksfall i arbetet.

Till sist vill jag bara säga att herr Schött ju i kväll har liksom gått ifrån överenskommelsen — om jag inte hörde fel slutade han nämligen med att förklara, att han skulle rösta för reservationen.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! För att det inte skall råda något missförstånd vill jag säga att överenskommelsen var att det icke avsågs någon motion i fråga om idrottsanslaget utan att motionerandet skulle gälla stödet till studentidrotten. Kom man till annat resultat, skulle man lämna varandra meddelande härom. Något sådant meddelande har icke ingått.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag protesterar mot är just att fyra herrar möts och kommer överens om att det inte skall motioneras. Jag föreställer mig att alla här i kammaren anser sig ha rätt att motionera när det faller dem in och de finner det nödvändigt och lämpligt — sedan får fyra herrar träffas i vilka sammanhang som helst och ha en annan uppfattning.

Herr SCHÖTT (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag framhöll redan i början av den här debatten att jag är den siste som på något sätt skulle vilja hindra någon ledamot att motionera. Allra minst skulle jag vilja hindra någon att motionera om större anslag till idrotten. Jag har emellertid tillåtit mig framhålla, att jag inte tror att man gagnar idrotten genom att förfara så som här skett, utan att idrotten är mera betjänt av om vi över partierna kan samlas till gemensamma förslag till förbättring av dess villkor.

Herr ARVIDSON (h):

Herr talman! Sedan jag begärde ordet har flera talare varit uppe i diskussionen, och det är kanske inte så mycket mer att säga.

Vi är väl alla överens om att idrotten går över partierna. Idrottsmän möts och tävlar som goda vänner oavsett partitillhörighet. Har det då någon betydelse vem som motionerar om ett ökat anslag? Jag tycker inte den saken hör dit. Vem som helst har ju, som herr Andersson sade, rätt att motionera; om motionen kommer från mittenpartierna eller högern eller vem som helst anser jag vara en ovidkommande sak.

Jag vill här deklarerat att jag är välvilligt inställd till idrotten, och det är jag av många anledningar, som jag inte här skall gå in på.

Jag kan ansluta mig till reservationen som innebär ett högre anslag, och det gör jag av två skäl. Först och främst är idrotten av betydelse för ungdomen. Den har fostrat många ynglingar som det har blivit stil på sedan de kommit med i idrottsföreningar. Jag kan här nämna ett litet exempel. En internationellt känd fotbollsspelare blev medlem i ett fotbollslag i ett litet samhälle på landet, och man var där naturligtvis mycket stolt över detta. Vad hände? När laget hade tränat under tio minuter en kväll kallade han hela laget samman och sade: »Var så goda pojkar och låt bli att svära, annars är jag inte med i ert lag.» Han lyckades på en mycket kort tid plocka bort svordomarna från detta fotbollslag.

Det merutlägg som det här gäller anser jag vara en struntsak, ty vad vi ger ut får vi indirekt igen på många sätt. Räkna bara efter vad det kostar att hålla en intern på en fångvårdsanstalt; man kan göra många sådana jämförelser.

När det gäller boxningen har väl tillräckligt mycket redan sagts. Under den tid jag har varit i riksdagen har den frågan varit uppe vid många tillfällen, och det har varit samma visa varje

Anslag till fonden för idrottens främjande

gång. När vi kommit till voteringen har boxarna ändå fått medvind. Jag tycker emellertid att det i dag har anförts så många skäl mot boxningen, att jag faktiskt har en liten förhoppning om att röstningen skall gå åt andra hållet.

Fru Myrdal använde om boxningen uttrycket en skönhetsfläck, och det kan man verkligen hålla med om. Den medicinska sakkunskapen i kammaren, herrar Edström och Kaijser, har ju också yttrat sig, och det finns väl särskild anledning att lyssna på vad de säger.

Med det sagda vill jag meddela att jag kommer att ansluta mig till de båda aktuella reservationerna.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Flera talare har här förklarat att de inte vill förbjuda boxningen, men de vill inte ge boxningen statsanslag. Det innebär alltså att denna idrottsgren berövas de möjligheter som staten ger idrotten att skaffa sig instruktörer och att bedriva den på ett vettigt sätt. Ty ingen skall tro att om vi skriver bort statsanslaget till boxningen så kommer boxningen därmed att upphöra. Den kommer att fortsätta men under ett mer okontrollerat system. Det kan innebära att de som här räknat upp skadeverkningarna kan bli sannspådda, då boxningen berövad anslag får svårare att ordna med instruktion och anskaffa skyddsanordningar. Det är ju här inte alls fråga om någon professionell boxning, och det är ju från den boxningen man i regel hämtar de varnande exemplen. Det finns en rad av små boxningsklubbar runt om i landet som bedriver ett mycket förnämligt arbete för att dana karaktären hos en del pojkar som annars kanske skulle komma på glid, de drar bort pojkar från gängbildning och får in dem i ett ordentligt, förnuftigt samhälleligt arbete. Många ungdomsvårdare i våra storstäder har sagt att utan de boxningsklubbar som har hand om denna ungdom

skulle besvären vara mycket större. Det skall ni inte glömma, ni som bara ser skadeverkningar inom proffsboxningen framför er.

Jag vill inte säga mer nu. Jag tycker att detta bör vara tillräckligt för att visa att det har en avsevärd betydelse att man ger dem inom amatörboxningen som vill hålla den inom låt oss säga humana gränser chansen att göra det.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr KAIJSER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hörde inte herr Birger Anderssons anförande från allra första början, beroende på att jag var i grannkammaren och tog hand om en idrottsskada där. Men jag skulle ändå vilja säga något med anledning av vad herr Andersson sade sist.

Det borde ju finnas möjlighet att få de där klubbarna att syssla med andra saker än boxning. Jag anförde tyngdlyftning som exempel. Jag har på nära håll sett vilken fostrande och avledande effekt tyngdlyftningen har haft för ungdomar. I motsats till vad som är fallet i boxningen innebär inte tyngdlyftningen att man försöker skada motståndaren. Det är ett exempel på sådan idrott som man kan hitta på i stället för boxningen. Jag tror inte att man skulle förlora på att gå ifrån boxningen som terapi för ungdomar som behöver utlopp för sin aggression.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju möjligt att herr Kaijser var inne i andra kammaren och — om jag får göra ett försök att skämta — tog isär några som bråkade om vad de borgerliga motionerade om.

Herr Kaijser rekommenderade att de som boxas i stället skulle bli tyngdlyftare. Ja, det är en from önskan. Men de som vill syssla med boxning avstår inte

Anslag till fonden för idrottens främjande

från det bara för att vi säger: »Bli tyngdlyftare i stället.» Det är en himmelsvid skillnad mellan de två idrottarna. Är det nu en rad unga pojkar som vill visa sin aktivitet i form av boxning, skall man inte förbjuda eller fördöma det. Sedan är det väl så att det vore mycket vackert, om boxningens ursprungliga engelska idé kunde förverkligas.

Herr **EDSTRÖM** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Birger Andersson säger att om vi inte ger statsbidrag, får vi inte möjlighet att kontrollera att amatörboxningen bedrivs som en idrott på vetligt sätt. Mot detta vill jag säga att det inte finns någon möjlighet att bedriva boxning som en idrott, ty det är ingen idrott. Det är misshandel som har skada som sitt mål — till skillnad från verklig idrott där man inte avser skada såsom målet för sportens utövande. Det är skillnaden.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att herr Edström kan boxning så litet.

Boxning har inte till syfte att skada. Jag har sagt från denna talarstol vid upprepade tillfällen, att en boxningsmatch föregås av ett mycket förnämligt, vi kan väl kalla det uppmjukningsprogram eller vad som helst med gymnastik och annat — en alldeles utomordentlig idrott. Boxningen som den numera allt mer börjat bedrivs inom Boxningsförbundet är himmelsvitt skild från den proffsboxning man ibland kan se på TV. Det är verkligen en sport lika mycket som andra sporter, ishockey och annat. Det är bara det att de som här fördömer boxning inte vill se den fina amatörboxningen vi har, utan bara hämtar sina exempel från den kommersialiserade proffsboxningen.

Herr **EDSTRÖM** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Varje boxares största dröm i en match är att vinna över motståndaren på knock out. Det är detsamma som att åstadkomma medvetlöshet, alltså en grav hjärnskada. Är detta icke att skada motståndaren då förstår jag inte vad skada är.

Herr **KAIJSER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Birger Andersson sade att det bara var den kommersialiserade amerikanska boxningen som medförde skador. Häromåret förekom det en dödsskada vid en amatörboxningsmatch på en välgörenhetstillställning under läkares tillsyn. Man kan där se vad läkarna betyder när det gäller boxningen. Jag vill bara påpeka att när oturen är framme händer även skador i samband med en amatörboxning, som man tror vara så helt ofarlig.

För mig finns det inte någon tanke på något annat än att man på ena eller andra sättet skall försöka komma ifrån boxningen. Jag vet ju att det finns stora män här i kammaren — en står här mitt framför mig, och herr Birger Andersson är den andre. Båda två har varit mycket framstående boxare. Jag har ibland undrat: Tänk så mycket tjugigåringarna skulle ha varit om de inte hade boxats som unga. De har klarat sig, och det är roligt. Men det är inte säkert att alla andra amatörboxare klarar sig lika bra.

Herr **SVEDBERG, LAGE**, (s):

Herr talman! Jag lyssnade med intresse när de båda läkare vi har här framförde sina synpunkter och anförde de speciella risker som amatörboxningens utövare utsätter sig för. Men jag är inte så säker på att dessa argument håller, ty finns det någon idrott som inte har risker? Hela svenska folket accepterar ju ishockey, och jag tror att det i varannan match som refereras i radio och TV varit riskfyllda situationer. En

Anslag till fonden för idrottens främjande

spelare har fått ett klubbslag i ansiktet, och det har blivit ett handikapp i den fortsatta matchen.

Så är det också i brottningen — jag deltog själv i den idrottsgrenen i min ungdom. Det är klart att fick man ett nacksving så att man åkte utanför mattan kunde man riskera en olycka och i svåraste fall bryta nacken. Till övervägande del förekom icke några olyckor. Boxningen går ut ifrån att det måste ligga enorm träning bakom. Så är det för alla utövare, även för amatörer.

Jag tror att man inte beträffande någon idrottsgren i detta land kan komma och säga att man har en statistik som visar att ingen olycka skett. Inte ens inom skidsporten kan man visa upp en statistik utan olyckor. När det gäller boxningen krävs ett oerhört förarbete för att få kroppen i kondition att parera på sådant sätt att man undviker riskerna för kroppsskada. På samma sätt är det med brottningen — är man tillräckligt oförsiktig och får en nacksving så att man faller på nacken utanför mattan, är man färdig. Men jag undrar vilken idrott som kan sägas vara fullkomligt riskfri.

Jag utgår emellertid från att vi här inte debatterar proffsboxning, utan amatörboxning. Inom den har man i de flesta fall tillräckligt skydd för att klara sådana slag som våra båda läkare framhållit som så farliga. Jag förstår de synpunkter som de har anfört, men jag har svårt att förstå att amatörboxningen här i landet kan visa upp en statistik som ger grund för den skrämselfpropaganda som har presterats av båda dessa läkare och av andra som utpekar amatörboxningen såsom en stor fara, inom denna idrottsgren.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Torsten Bengtson förklarade här att han alltid är beredd att gå högre i fråga om anslag till idrotten och att det inte fanns någon som helst anledning till återhållsamhet när

det gäller idrott. Ja, vi känner till sedan tidigare år att framför allt centerpartister och folkpartister, vad handelsministern än föreslår i ökning av idrottsanslaget, är beredda att gå ännu högre. Det är ingen hejd på rekordhetsen i det avseendet.

Jag vill emellertid erinra kammaren om att anslagen till idrottsrörelsen har fördubblats på några år. Det är här inte bara fråga om de direkta idrottsanslagen, utan framför allt om anslagen på ecklesiastikhuvudtiteln till fritidsgrupper, varav idrottsrörelsen tar en betydande del. På samma sätt har idrottsrörelsen möjlighet att få del av anslagen till ungdomsledarutbildning — herr Bengtson betonade just behovet av ledarutbildning.

När mittenpartierna motiverar en ytterligare ökning med att man då skulle kunna ge ett ökat ekonomiskt bidrag till de lokala idrottsföreningarna, undrar jag om man inte är ute på hal is. Herr Bengtson säger att Riksidrottsförbundet inte har beaktat de lokala organisationernas behov. Nej, och det är ganska naturligt. Man kan t. o. m. fråga sig, om Riksidrottsförbundet över huvud taget är berett att, därest riksdagen skulle gå med på det högre anslaget, påta sig den intrikata uppgiften att fördela bidragen till de lokala idrottsorganisationerna. Det gäller här en helt och hållet ny princip. Eftersom handelsministern har tillsatt en utredning, vore det väl skäl att låta utredningen pröva en sådan propå innan man lämnar anslag till detta ändamål.

Herr Schött talade vackert om idrottens stora betydelse för folkhälsan, och vi kan väl alla instämma i vad han sade. Sedan gjorde han ett avslöjande om det mycket intressanta spel som tydligen försiggått bakom kulisserna under den fria motionstiden. Det var intressant att som åskådare sitta på läktaren och se hur Simförbundets ordförande tog en ordentlig byk med en del av dem som han hade att prata med. Han tog dem bokstavligen till simbassängen för

Anslag till fonden för idrottens främjande

att tvätta dem ordentligt rena men råkade i hastigheten knuffa dem ned i bassängen, så att de fick några ordentliga kallsupar.

Herr Schött talade om att han hade haft Riksidrottsförbundets främsta tjänstemän med i spelet bakom kulisserna och att de klart och tydligt hade sagt ifrån att de var fullt nöjda med det anslag som handelsministern föreslagit och att de icke fann skäl till någon framställning motionsvägen. Med tanke på detta tycker jag nog att herr Schött drog en underlig slutsats när han till sist deklarerade att han tillstyrkte det högre anslag som motionärerna har föreslagit. Först kritiserar han dem för att de begär högre anslag, och sedan ger han dem sitt stöd. Jag tycker att Simförbundets ordförande har givit sig ut på svikten. Jag är inte specialist på simhopp, men jag tyckte inte det var något rakt hopp. Jag vill snarare karakterisera det som en dubbel volt med pik när herr Schött gjorde denna dubbelsaltomortal i anslagsfrågan.

Jag skall till sist säga några ord om boxningen. Jag kanske gör någon besviken om jag inte uppträder som någon speciell företrädare för boxningssporten. För min personliga del har jag inte något större intresse för boxningen, men jag vill säga till fru Myrdal att det är alldeles fel att tro att det är av traditionsskäl som statsutskottet är efter år föreslår att boxningen skall få sina anslag liksom de övriga idrotterna.

Jag tycker nog att herr Edström på den punkten var inne på en riktig tankegång, fastän han inte fullföljde den helt och hållet. Här har av någon vänlig själ delats ut en skrift av vilken det framgår att man på läkarhåll har uttalat sig mot boxningen; även medicinalstyrelsen har kommit in i bilden här. Men om boxningen nu är så farlig som de medicinska företrädarna har förklarat, så finns det väl anledning för medicinalstyrelsen att följa den tankegång som herr Edström nu var inne på och

se till att boxningen förbjuds. Om kungl. medicinalstyrelsen allvarligt menar att boxningen medför dessa stora risker, har medicinalstyrelsen väl skyldighet att föreslå ett förbud, men det har man inte gjort, och jag är inte säker på att man kommer att göra det heller.

Det är inte bara så att statsutskottets majoritet sitter och föreslår samma sak år efter år; vi anser det helt enkelt inte vara en riktig princip att riksdagen skall avgöra vilka idrottsgrenar som skall få anslag och hur stora anslag de skall få. Det måste vara riktigt att överlåta till Riksidrottsförbundet att sköta den fördelningen, men finner man att någon av de idrotter som nu föreslås få anslag är farlig för människorna, bör man i stället försöka få den idrotten förbjuden.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag vill kort och gott replikera herr Söderberg att det är ett betydligt steg mellan att förbjuda en idrottsgren och att ge statsbidrag för att stimulera idrottsgrenen. Det första steget bör naturligt nog vara att folkets organ, nämligen riksdagen, skall säga ifrån att det inte anser att statsbidrag bör ges till en idrottsgren, vars skadeverkningar är bevisade. Att skadeverkningarna skulle vara så stora, att idrottsgrenen bör förbjudas, är en senare fråga, som naturligtvis vederbörande myndigheter först bör ta ställning till.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Kan herr Edström vara nöjd med att man ändå genom en sådan här idrottsgren kommer att fortsätta med att skada sina medmänniskor? Det väsentliga är att vi ser till att människorna inte får så allvarliga skador som anges i den stencil, som nu

Anslag till fonden för idrottens främjande

delats ut. Så enkelt kan det väl inte vara att man i lugn och ro kan tänka att man kan fortsätta med att människor som utövar denna idrottsgren skadar varandra — huvudsaken är att riksdagen inte lämnar ekonomiskt bidrag till idrottsgrenen. Jag tycker att detta är ett alltför enkelt resonemang.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Det är dock ett steg, att riksdagen icke understödjer en idrottsgren som medför skadeverkningar för människorna.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Jag vill säga till herr Edström att den åtgärd han nämnde inte är något steg utan bara ett tuffpjät.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

I fråga om mom. 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eriksson, Karl-Erik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 79 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med a betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eriksson, Karl-Erik*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 38.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende mom. 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med b betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 79 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten av-

Om sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i Norrland

givna, med b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;
Nej — 42.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 80—82

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 83**Om sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i Norrland**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 310 000 000 kronor, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 3 januari 1966 anförts medgiva vattenfallsstyrelsen att teckna borgen intill 5 000 000 kronor i varje särskilt fall och intill 20 000 000 kronor sammanlagt.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels de tidigare nämnda likalydande motionerna I: 461, av herrar *Bengtson* och *Lundström*, samt II: 585, av herrar *Ohlin* och *Hedlund*, ävensom I: 491, av herr *Akerlund*, och II: 561, av herr *Carlshamre* och herr *Magnusson* i Borås, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren

av herr *Sundin* (I: 485) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset (II: 577), i vilka motioner yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om allsidig utredning av möjligheterna till en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i det norrländska taxeo området enligt vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 461 och II: 585 samt I: 491 och II: 561, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 310 000 000 kronor;

2. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 3 januari 1966 anförts medgiva vattenfallsstyrelsen att teckna borgen intill 5 000 000 kronor i varje särskilt fall och intill 20 000 000 kronor sammanlagt;

3. att motionerna I: 485 och II: 577 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid punkten hade avgivits fyra, med a—d betecknade reservationer. I reservationen d hade herrar *Axel Andersson*, *Ivar Johansson*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Wedén* och *Sjönell* ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 485 och II: 577, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om allsidig utredning av möjligheterna till en sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i det norrländska taxeo området.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Så blir det att återgå till den vanliga ordningen igen. Det var ju annars uppfriskande med denna debatt

Om sänkning av vattenfallsstyrelsens eltariffer i Norrland

om motionerande såväl i riksdagen som i boxningsringen och simbassängen.

Det vi nu skall behandla är kanske ett betydligt mindre trivsamt ämne, det gäller kraftstationer. Under punkten 83 i detta utlåtande har motionsvis framförts yrkande om utredning beträffande möjligheterna att sänka vattenfallsstyrelsens eltariffer i det norrländska taxområdet. Denna fråga aktualiserades av lokaliseringsutredningen, som föreslog en sänkning med 10 procent på vattenfallsstyrelsens pris på elektrisk ström. Ett flertal remissyttranden över utredningen i fråga instämde i förslaget, men riksdagen fann inte anledning att bifalla detsamma vid behandlingen av lokaliseringsfrågorna under 1964 års höstsession.

Bland de motiv som anfördes för förslaget var att de äldre kraftverken i Norrland hade den primära uppgiften att i första hand förse Norrland med ström. Dessa kraftverk har numera avskrivits och kan alltså beräknas producera en billigare energi än vad som är möjligt i de kraftverk som senare uppförts och som ju tillkommit främst för leverans av elektrisk energi till sydligare delar av landet. Inte heller belastas leveranserna av energi inom Norrland med så stora överföringsförluster som leveranserna söderut. Det skulle alltså ur rent företagsekonomiska synpunkter finnas en viss marginal för ett lägre strömpris än vad som för närvarande är fallet inom Norrland.

Dessutom kan man lägga andra synpunkter på denna fråga. Det är av den allra största betydelse att en utveckling av den industriella verksamheten sker i Norrland med hänsyn till sysselsättningsbehovet. Prognoserna över sysselsättningsutvecklingen inom skogsbruket och nu senast inom jordbruket ger oss en nästan kuslig påminnelse om vad som kan hända. Samhällets ansvar att på olika sätt öka sysselsättningsmöjligheterna inom Norrland har därmed ökat i avsevärd grad. Det gäller att genom lokaliseringspolitiska åtgärder i betyd-

ligt större omfattning än vad riksdagen redan beslutat skapa sysselsättning åt dem som friställts inom jordbruk och skogsbruk. Den i motionen anvisade vägen får ses som en detalj i denna lokaliseringsverksamhet. Den skulle dock stimulera näringslivet och understryka samhällets vilja att pröva alla vägar för en utveckling av näringslivet inom Norrland.

Utskottsmajoriteten hänvisar till vad riksdagen sade 1964 och 1965 i denna fråga. Då ställdes emellertid i motionerna direkta yrkanden om åtgärder. Den här gången är motionsyrkandet utformat som ett förslag till utredning av frågan. Utskottet har inte presterat något motiv för att en undersökning av denna fråga inte skulle vara motiverad.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservation d vid punkten 83.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Motivet till avslagsyrkandet är helt enkelt att eltaxorna i Norrland redan är väsentligt lägre i vissa sammanhang. Det redovisades vid föregående års debatt att i en del fall rörde det sig om kostnadsänkning på upp till 20—25 procent. Taxorna är alltså redan lägre i Norrland än i övriga delar av landet, och därför finns det inga skäl att göra denna utredning. Därtill kommer att en eventuell förändring av taxorna ju endast kan avse vattenfallsstyrelsens tariffer. Riksdagen kan ju över huvud taget inte besluta om de enskilda kraftleverantörerna och deras taxor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Det är riktigt att det förekommer en något lägre kostnad för strömlleverans i Norrland än söderut. Det finns dock även i södra Sverige orter där vattenfallsstyrelsens s. k. låga pris gäller och där man alltså inte har

Anslag till statens hantverks- och industrilånefond

högre strömkostnad än vad man har i Norrland. Vi tror emellertid att det finns skäl att undersöka om det inte finns mer att göra på detta område. Samtidigt kunde man väl också tänka sig att undersöka i vad mån även andra kraftleverantörer skulle kunna medverka till en sådan stimulans av näringslivet i Norrland, som vi här uttalat önskvärdheten av.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande mom. 1 och 2 av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt därefter särskilt angående mom. 3.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. 1 och 2 hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10 punkten 83 mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna, med d betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 32.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 84**Anslag till statens hantverks- och industrilånefond**

I denna punkt hade utskottet hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 185, av herr Harry Carlsson m. fl., och II: 258, av herr Sjönell m. fl., till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1966/67 anvisa ett investeringsanslag av 18 000 000 kronor;

b) att motionerna I: 81, av herr Johan Olsson m. fl., och II: 119, av herr Andersson i Örebro m. fl., icke måtte av riksdagen bifallas.

I motionerna I: 81 och II: 119 hade anhållits, att riksdagen måtte besluta att de i kungörelsen 1960: 372 (1965: 102) angivna gränserna för företagareförenings utlåning skulle höjas till 150 000 kronor och att i samband därmed de för närvarande olika maximi-gränserna för lån till maskiner skulle slopas.

I motionerna I: 185 och II: 258 hade hemställts, att riksdagen med ändring av Kungl. Maj:ts förslag måtte för budgetåret 1966/67 anvisa 26 miljoner kro-

Ang. avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden

nor att tillföras statens hantverks- och industrilånefond.

Vid punkten fanns avgivet ett särskilt yttrande av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Harry Carlsson*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Ståhl*, *Eliasson* i Sundborn, *Wedén*, *Björkman*, *Nelander* och *Sjönell*.

Herr **CARLSSON, HARRY**, (fp):

Herr talman! Liksom förra året föreslås att statens hantverks- och industrilånefond tillförs 18 miljoner kronor. Företagareföreningarnas förbund har begärt ett betydligt större anslag. Kommerskollegium har föreslagit att det skulle anvisas 26 miljoner kronor. I de motioner som har avlämnats yrkas bifall till kommerskollegiums förslag samt yrkas att det s. k. lånetaket höjes till 150 000 kronor. Att ökade behov föreligger när det gäller företagens lånebehov vill jag understryka, vilket även framgår av det särskilda yttrande som har fogats till utskottsutlåtandet. På grund av det statsfinansiella läget anser jag mig dock inte kunna ställa något yrkande i dag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 85—88

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 89

Lades till handlingarna.

Ang. avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare avsättning av viss del av statens vinst från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag till Norrlandsfonden och Malm-

fonden för forsknings- och utvecklingsarbete jämte en i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 21 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen godkänna, att under en femårsperiod med början år 1966 av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen skulle avsättas högst 15 miljoner kronor till Norrlandsfonden och högst 10 miljoner kronor till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

I anledning av förevarande proposition hade inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.* väckts en motion (II: 791), vari hemstälts, att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition, måtte besluta, att under en femårsperiod med början år 1966 av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen skulle avsättas högst 20 miljoner kronor till Norrlandsfonden och högst 5 miljoner kronor till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 791, godkänna, att under en femårsperiod med början år 1966 av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen skulle avsättas högst 15 miljoner kronor till Norrlandsfonden och högst 10 miljoner kronor till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson*, *Harry Carlsson*, *Akerlund*, *Sundin*, *Karl-Erik Eriksson*, *Strandberg*, *Johan Olsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Larsson* i Hedenäset, *Wedén*, *Björkman* och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anled-

Ang. avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden

ning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 791, godkänna, att under en femårsperiod med början år 1966 av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen skulle avsättas högst 20 miljoner kronor till Norrlandsfonden och högst 5 miljoner kronor till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Åkerlund*, *Strandberg*, *Bohman* och *Björkman*.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Vi har alltså ännu en norrlandsfråga att behandla.

Under förevarande punkt behandlas Kungl. Maj:ts proposition nr 21 med förslag om avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden av viss del av statens vinst från LKAB. Norrlandsfonden har till ändamål att främja näringslivets utveckling i Norrland, främst i Norrbottens län. Fonden skall i första hand stödja det forsknings- och utvecklingsarbete som syftar till att vidareförädla norrländska råvarutillgångar. Fonden skall vidare medverka till att främja den norrländska företagsamhetens utveckling och differentiering genom att stimulera tillkomsten av manufakturindustrier, byggda på norrländska råvaror.

Från de synpunkter som jag nyss anförde i ärendet om eltaxorna rörande angelägenheten av att främja sysselsättningen i Norrland får man alltså anse Norrlandsfondens uppgifter mycket betydelsefulla. Verksamheten hittills har också så vitt man nu kan bedöma varit resultatrik, och någon brist på intresse eller arbetsobjekt för fonden synes inte föreligga. Den disponibla behållningen den 1 september 1965 uppgick till 9,4 miljoner kronor. Samtidigt förelåg emellertid ej färdigbehandlade ansökningar om bidrag och lån på 25,3 mil-

joner kronor. Det har rapporterats att behållningen den 1 januari i år var endast cirka 2 miljoner kronor och att man hade ansökningar om lån och bidrag till ett belopp av 35 miljoner kronor. Det råder således ett stort medelsbehov för fonden, och dess styrelse har i skrivelse av den 14 oktober begärt att lägst 25 miljoner kronor årligen tillföres fonden under nästkommande tioårsperiod.

Malmfonden har till ändamål att främja sådana forsknings- och utvecklingsuppgifter som med hänsyn till sin omfattning eller långsiktiga karaktär ej normalt kan hänföras till de statliga forskningsrådets uppgifter. Behållningen i Malmfonden var den 1 september 1965 20 miljoner kronor, och vid samma tidpunkt förelåg ansökningar om ett sammanlagt belopp av 8 miljoner kronor. Vid en jämförelse med Norrlandsfonden synes sålunda ej samma medelsbrist råda inom Malmfonden. Även Malmfonden får sina tillgångar från vinster i LKAB, men medlen skall användas för forskningsuppgifter i hela landet. Enligt uppgifter från Malmfonden har av hittills beviljade anslag cirka 9 procent gått till uppgifter direkt lokaliserade till Norrland. Med hänsyn till att medlen kommer från Norrland, alltså från en landsända som totalt sett får anses som den kapitalfattigare delen av landet, är den del som har återkommit till Norrland klart otillfredsställande. Fråga är om inte medlen från LKAB helt skulle tillföras Norrlandsfonden och Malmfondens uppgifter erhöles anslag över statsbudgeten. Motionen och reservationen som stöder densamma har dock här gått något försiktigare fram och föreslår att Norrlandsfonden erhåller 20 miljoner kronor och att Malmfonden tilldelas 5 miljoner kronor årligen under en femårsperiod.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Med risk för att upprepa något av vad föregående talare sagt, ber jag att få yttra några ord i denna fråga.

Genom beslut av riksdagen har sedan några år medel avsatts från LKAB:s vinst till två fonder för forskningsändamål. Under femårsperioden 1961—1965 har sammanlagt 25 miljoner kronor per år anslagits till fonderna med den fördelningen att Norrlandsfonden fått 15 miljoner kronor och Malmfonden 10 miljoner kronor. Samma belopp och samma fördelning föreslås nu i propositionen nr 21 för den kommande femårsperioden 1966—1970.

Gentemot Kungl. Maj:ts förslag yrkas i motioner att anslaget inom samma totalram skall fördelas med 20 miljoner kronor till Norrlandsfonden och 5 miljoner kronor till Malmfonden. Motionärerna har frambragt en omfattande och enligt min mening övertygande motivering för sitt krav.

En betydande oklarhet råder, vilket även framhålles i propositionen, beträffande gränsdragningen mellan olika former av stöd till industriell forskning och utvecklingsarbete. Denna oklarhet gäller inte minst Malmfondens verksamhet. Malmfonden täcker delvis Norrlandsfondens verksamhet men har också andra verksamhetsområden. Malmfondens styrelse har för egen del begärt en förutsättningslös utredning av organisationsfrågan.

Efterfrågan på medel har varit betydligt större när det gäller Norrlandsfonden än beträffande Malmfonden. Oklarheten om Malmfondens användningsområde kan ha spelat in, men huvudsakligen torde detta fenomen kunna förklaras med att Norrlandsfonden fyller mera påtagliga behov, nämligen att främja och utveckla Norrlands näringsliv. Från norrländskt håll har man i Norrlandsfonden sett en — om än otillräcklig — ersättning för de naturrikedomar som årligen tas från Norrland och kommer det svenska folkhus-

hållet till godo. En omfördelning av tillgängliga medel för industriell forskning och utveckling skulle bl. a. tjäna det syftet att behoven i Norrland skulle kunna bättre tillgodoses.

Med hänsyn också till oklarheten beträffande Malmfondens fortsatta utnyttjande och inriktning ber jag, herr talman, få yrka bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl. vid förevarande utskottsutlåtande.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag vill först erinra om det ställningstagande som högerpartiet gjorde 1961, då dessa båda fonder inrättades. Från vårt håll framhölls då att det i princip var felaktigt att ta medel ur ett företags vinst och specialdestinera dem till särskilda ändamål. Högerpartiet sade att de ändamål för vilka man avsåg att inrätta Malmfonden lämpligen borde tillgodoses via naturvetenskapliga forskningsrådet och tekniska forskningsrådet och att de medel som skulle utgå ur Norrlandsfonden i stället borde tagas av särskilda lokaliseringssmedel som ställdes till förfogande av Kungl. Maj:t. Jag vill deklarerera att vi i princip har kvar samma uppfattning.

Den splittring som omtalats i andra sammanhang gör sig ganska märkbar också på detta område. Det är en ganska förvirrad bild man får. Departementschefen anser emellertid inte att splittringen är av den karaktären att den behövs föranleda en utredning just nu.

Vi har i annat ärende förordat att det görs en större utredning om forskningens organisation över huvud taget. Därför har heller ingen motion väckts med yrkande om avslag på den förevarande propositionen — vi har inte haft någon annan mening än att fonderna bör arbeta tills vidare i avvaktan på den utredning som vi är förvissade om måste komma.

Under de gångna fem åren har fonderna sökt finna sina former. Malmfon-

Ang. avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden

den har i samarbete med naturvetenskapliga och tekniska forskningsråden tagit hand om vissa speciella objekt och skall enligt sina direktiv bilda en strategisk reserv; man är ålagd att hålla de relativt hyggliga reserver som funnits.

Norrlandsfonden har under senare år ändrat karaktär ganska väsentligt. Enligt verksamhetsberättelsen för 1964, som är den senast tillgängliga, har anslagen till forskningsarbetet gått ned från tidigare 57 till 23 procent, medan stödet till direkt industriellt utvecklingsarbete har ökat från 43 till 77 procent. Fonden har med andra ord fått karaktären av ett komplement till lokaliseringsverksamheten.

Denna splittring — med Malmfonden, tekniska forskningsrådet, INFOR, EFOR, Atomenergi o. s. v. — försöker man i någon mån motverka genom att hyra angränsande lokaler, arbeta med gemensamma kanslier och ge ut gemensamma broschyrer så att man vet vad den ena och den andra skall syssla med, men jag tycker att det är tillräckligt motiv för att den utredning som förordas bl. a. i det särskilda yttrandet snarast borde komma till stånd.

Jag har emellertid inte ansett att vi kan stödja reservationen, av det skälet att därest Malmfonden endast skulle få 5 miljoner kronor om året kan den inte fullgöra sitt uppdrag. Herr Olsson säger att det kanske vore riktigare att anslå medlen över budgeten. Jag kan instämma i det. Jag kan också säga att detsamma borde ske i fråga om Norrlandsfonden. Då fick vi en mera renodlad bild och visste vart vi skulle hänföra medlen. I dagens läge, när vi inte fått denna utredning till stånd, nödgas man godtaga att fonderna tills vidare görs arbetsdugliga — och enda sättet att nå detta resultat är att man följer Kungl. Maj:ts förslag i detta fall.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag har i min hand en praktiskt taget dagsfärsk företagsräkning genomförd av företagareföreningen i Norrbottens län. Vad visar den? Jo, att vi för närvarande har en mycket progressiv utveckling. Den tar upp en företagsräkning baserad på åren 1958—1964. Under åren 1958—1962 utgjorde nettoökningen av antalet företag inom industri och hantverk endast fem stycken i Norrbotten. Men enbart under perioden 1962—1964 uppgick ökningen till 262 nya företag. Det totala antalet anställda ökade under åren 1958—1964 med 5 526. Även denna ökning har visat sig vara mycket progressiv, eftersom det under perioden 1958—1962 var en ökning med 749 nyanställda per år men under åren 1962—1964 inte mindre än 1 264 per år. Då bör man observera att antalet anställda inom storindustrin, d. v. s. företag med över 200 anställda, under den sistnämnda perioden minskade med 144 personer på grund av olika rationaliseringsåtgärder. Den starka ökningen av antalet anställda under åren 1962—1964 har självfallet hälsats med mycket stor tillfredsställelse inom länet. Och denna positiva utveckling har ägt rum innan de av riksdagen beslutade lokaliseringpolitiska åtgärderna har hunnit insättas och verka. Som en väsentligt bidragande faktor till den gynnsamma utvecklingen har Norrlandsfonden verkat, och inför en sådan utveckling ter det sig naturligt att vi önskar tillföra Norrlandsfonden mesta möjliga medel, alldeles särskilt som här avsedda medel tages ur den vinst som hänförs sig från länets egna naturrikedomar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till föreliggande reservation.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Jag vill närmast ge en kommentar till min värderade kammarkollega Gunnar Wallmarks anförande.

Jag bortser helt från historieskrivningen. Jag vill bara konstatera att en

Ang. avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden

huvuduppgift för Norrlandsfonden är att stödja sådant forsknings- och utvecklingsarbete som syftar till att vidareförädla norrländska råvarutillgångar. Det är alltså här fråga om tillämpad forskning, och för Norrlandsfondens del är denna geografiskt begränsad till Norrland, medan Malmfonden i huvudsak arbetar med forsknings- och utvecklingsarbete som berör industrien i vidsträckt mening.

Nu har riksdagen tidigare i sina lokaliseringpolitiska ställningstaganden understrukit det allmänna intresset för utveckling och förstärkning av det norrländska näringslivet och beträffande forskning och utbildning också satsat på ett universitet i norr, och nu senast på en utredning om förläggning av viss högre teknisk utbildning till norra Sverige. I statsutskottets utlåtande nr 32 har utskottsmajoriteten när det gäller det norrländska näringslivets utveckling presenterat en allmänt välvillig skrivning. I utlåtandet framhålls även att någon konkurrens om projekt mellan fonderna inte föreligger, men kvar står dock det faktum att forskningens och näringslivets expansion i norra Sverige precis som i landets andra delar är intimt sammankopplad med frågan om tillgången på riskvilligt kapital. Kanske vågar man också antyda att klimatet även beträffande kapitalförsörjningen i norra Sverige är hårdare och bistrare än i de södra delarna. Sett mot den bakgrunden har reservanterna visat stor förståelse genom att föreslå att ytterligare 5 miljoner kronor skall tagas från Malmfonden och läggas till Norrlandsfonden, till gagn för tillämpad forskning i norra Sverige.

Av dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen som är fogad till statsutskottets utlåtande nr 32.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Strandberg gav ju en målande bild av den progressiva ut-

vecklingen av näringslivet i Norrbotten, och det visar ju att de åtgärder som hittills har vidtagits beträffande Norrlandsfonden och Malmfonden och med anledning av vad riksdagen beslutat i lokaliseringsfrågan har varit till god nytta. Låt mig här bara erinra om att när det gjordes en utredning om LKAB:s vinstmedel, var utredningsmännen ense om att hela det belopp som borde anslås skulle gå till Malmfonden. Det var närmast efter aktion från norrbottniska riksdagsmän som man fick denna uppdelning i Norrlandsfonden och Malmfonden.

Herr Olsson har talat om hur pengarna i Malmfonden har använts. Till ytterligare belysning av detta vill jag säga att av de anslag som lämnats har ungefär 3,4 miljoner kronor gått till ändamål direkt lokaliserade till Norrland. Till anslag med stark anknytning till norrländska råvaror och norrländskt näringsliv har gått 10 miljoner kronor. Då har det i allra högsta grad varit fråga om anslag till företag och ändamål som berör skogen och malmen.

Nu finns det ett mycket starkt behov att differentiera näringslivet i Norrland. Jag kan inte dela herr Wallmarks uppfattning att det inte finns något skäl för en specialdestination. Det finns ett skäl, och det är naturligtvis att man tar av råvarutillgångarna i form av malm och att dessa förr eller senare kommer att ta slut. Därför finns det all anledning att man skapar nya möjligheter för ett näringsliv uppe i Norrland. Men detta näringsliv bör vara så differentierat som möjligt, och därvidlag fyller Malmfonden en väsentlig uppgift. Skulle man nu skära ned Malmfonden, skulle det — såsom också herr Wallmark antydde här — innebära att man inte kan fullfölja vissa forskningsuppgifter, till vilka Malmfonden har gett årliga anslag, och det skulle sannerligen inte vara till nytta för den norrländska företagsamheten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. avsättning till Norrlandsfonden och Malmfonden

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Herr Wallmark ville att vi skulle lägga hela vinsten från LKAB till statskassan och eventuellt överföra medel till liknande arbeten eller uppgifter som Norrlandsfonden nu har via statsbudgeten. Det är väl då en viss risk för att sådana motiv som det statsfinansiella läget ibland skulle komma emellan och leda till att vi inte finge tillräckliga anslag till uppgifter inom Norrland.

Jag tror att det är angeläget för oss — i synnerhet vi som känner norrlandsproblemen på nära håll — att åtminstone försöka låsa fast en del av de få kapitaltillgångar, som vi har, för en bestämd utvecklingsverksamhet i Norrbotten och det övriga Norrland. LKAB betyder säkerligen ändå en hel del för landet i övrigt. Jag tror att SJ:s situation skulle bli en helt annan om man inte hade LKAB:s malmtransporter på Narviksbanan vilka lär vara en stöttepelare i SJ:s inkomster.

Herr Söderberg sade att man skulle äventyra Malmfondens verksamhet om man årligen toge bort 5 miljoner kronor från den. Men det har ju tidigare visats att Malmfonden har ett relativt gott överskott redan nu — 20 miljoner kronor mot ett betydligt mindre belopp i form av aktuella ansökningar. Det finns tydligen en marginal att tills vidare minska anslagen. På sikt skulle vi önska att hela anslaget, 25 miljoner kronor, tillfaller Norrlandsfonden och de uppgifter den har att verka för.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha va upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna

propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 53.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1966/67; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. den allmänna varuskatten

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 10, i anledning av väckta motioner rörande den allmänna varuskatten.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 41, av herr *Thorsten Larsson m. fl.*, samt II: 74, av fru *Gärde Widemar* och herr *Mattsson*;

2) de likalydande motionerna I: 85, av herr *Gösta Jacobsson m. fl.*, och II: 97, av herr *Lothigius m. fl.*;

3) de likalydande motionerna I: 86, av herrar *Lundberg* och *Edström*, samt II: 122, av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.*;

4) de likalydande motionerna I: 138, av herr *Stefanson m. fl.*, och II: 161, av herr *Öhvall m. fl.*;

5) de likalydande motionerna I: 304, av herrar *Torsten Hansson* och *Palm*, samt II: 373, av herrar *Heningsson* och *Svenning*;

6) de likalydande motionerna I: 495, av herr *Torsten Andersson m. fl.*, och II: 616, av herr *Gustafsson* i Borås *m. fl.*;

7) de likalydande motionerna I: 530, av herrar *Stefanson* och *Ottosson*, samt II: 641, av herrar *Nordgren* och *Andersson* i Örebro;

8) motionen II: 17, av herr *Rubin m. fl.*;

9) motionen II: 274, av herr *Svenning* och fru *Ekroth*;

10) motionen II: 606, av herr *Arvidsson*; ävensom

11) motionen II: 632 av herr *Kellgren*.

I motionerna I: 41 och II: 74 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att konst, som försålles å utställning av vederbörande konstnärers verk, skulle vara undantagen från den allmänna varuskatten.

I motionerna I: 85 och II: 97 hade anhållits, att riksdagen måtte meddela anvisningar till 15 § varuskatteförordningen av innebörd, att vid försäljning av varor transportkostnaderna skulle falla utanför beskattningsvärdet jämväl för det fall, då transporten ombesörjdes av säljarens egna lastfordon, under förutsättning att kostnaderna därför debiterades särskilt och att den sålunda debiterade faktiska frakten hölle sig inom ramen för de av vederbörande länsstyrelse fastställda taxorna för yrkesmässig lastbilstrafik.

I motionerna I: 138 och II: 161 hade yrkats, att riksdagen skulle besluta, att anvisningarna till 12 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt skulle erhålla den lydelse, som angivits i motionerna, vilket förslag avsåg, att gällande bestämmelser i fråga om undantag från yrkesmässighet vid viss samverkan mellan stat och kommun skulle utgå.

I motionerna I: 530 och II: 642 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att från och med den 1 juli 1966 undantaga proteser från den allmänna varuskatten och sålunda antaga i motionerna infört förslag till förordning angående ändring av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 41, av herr *Thorsten Larsson m. fl.*, samt II: 74, av fru *Gärde Widemar* och herr *Mattsson*, om undantag från allmän varuskatt för konst, som försålles på utställning,

2) de likalydande motionerna I: 85, av herr *Gösta Jacobsson m. fl.*, och II: 97, av herr *Lothigius m. fl.*, om undantagande av viss transportkostnad vid beräkandet av allmän varuskatt,

3) de likalydande motionerna I: 86, av herrar *Lundberg* och *Edström*, samt

Ang. den allmänna varuskatten

II: 122, av herr Fridolfsson i Stockholm m. fl., om undantag från allmän varuskatt för begravningsutensilier,

4) de likalydande motionerna I: 138, av herr Stefanson m. fl., och II: 161, av herr Öhvall m. fl., angående visst undantag för stat och kommun från den allmänna varubeskattningen,

5) de likalydande motionerna I: 304, av herrar Torsten Hansson och Palm, samt II: 373, av herrar Henningsson och Svenning, angående den allmänna varuskatten å byggnadsmateriel,

6) de likalydande motionerna I: 495, av herr Torsten Andersson m. fl., och II: 616, av herr Gustafsson i Borås m. fl., om undantag från allmän varuskatt för postorderhandelns kataloger,

7) de likalydande motionerna I: 530, av herrar Stefanson och Ottosson, samt II: 642, av herrar Nordgren och Andersson i Örebro, om undantag från allmän varuskatt för proteser,

8) motionen II: 17, av herr Rubin m. fl., om ändring av stadgandet om befrielse från uttagande av varuskatt vid försäljning till ombud,

9) motionen II: 274, av herr Svenning och fru Ekroth, om undantag från allmän varuskatt för engångsemballage för sopor,

10) motionen II: 606, av herr Arvidson, om undantag från allmän varuskatt för konstnärliga verk utförda i textilt material, ävensom

11) motionen II: 632, av herr Kellgren, om undantag från allmän varuskatt för konst, som försålles vid utställning,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

A. beträffande undantag från skatteplikt för proteser

av herrar *Stefanson, Gösta Jacobsson, Enarsson, Mattsson, Tistad, Magnusson* i Borås, *Vigelsbo, Eriksson* i

Bäckmora, *Sterne* och *Öhvall*, vilka ansett, att utskottet bort under 7 hemställa, att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 530, av herrar *Stefanson* och *Ottosson*, samt II: 642, av herrar *Nordgren* och *Andersson* i Örebro, — måtte antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

B. beträffande undantag från skatteplikt för konst, som försålles på utställning

av herrar *Stefanson, Gösta Jacobsson, Enarsson, Mattsson, Tistad, Magnusson* i Borås, *Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora, *Sterne* och *Öhvall*, vilka ansett, att utskottet bort under 1 och 11 hemställa, att riksdagen — i anledning av de likalydande motionerna I: 41, av herr *Thorsten Larsson* m. fl., samt II: 74, av fru *Gärde Widemar* och herr *Mattsson*, ävensom motionen II: 632, av herr *Kellgren*, — måtte antaga i denna reservation infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

C. beträffande frågan om yrkesmässighet vid statlig eller kommunal samverkan

av herrar *Stefanson, Gösta Jacobsson, Enarsson, Mattsson, Tistad, Magnusson* i Borås, *Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora, *Sterne* och *Öhvall*, vilka ansett, att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 138, av herr *Stefanson* m. fl., och II: 161, av herr *Öhvall* m. fl., — måtte antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändrad lydelse av anvisningarna till 12 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

D. beträffande beskattningen av transportkostnader

av herrar *Gösta Jacobsson, Enarsson, Mattsson* och *Magnusson* i Borås, vilka

Ang. den allmänna varuskatten

ansett, att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen — i anledning av de likalydande motionerna I: 85, av herr Gösta Jacobsson m. fl., och II: 97, av herr Lothigius m. fl., — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag till ändrade bestämmelser rörande beskattningen av transportkostnader i enlighet med motionernas syfte; samt

E. beträffande beskattningen av postorderhandelns kataloger

av herr *Magnusson* i Borås, vilken likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Detta ärende gäller olika detaljfrågor, sammanhängande med den allmänna varuskatten. Flertalet avser undantag från skatteplikt.

I denna del vill jag gärna säga ifrån att jag i princip är av den uppfattningen att den ideala formen för skatter av denna typ talar emot varje undantag och för största möjliga enhetlighet. Tekniskt sett är en så utformad skatt överlägsen andra jämförbara, och kontrollen blir också lättare. Varje avvikelse från huvudregeln är strängt taget av ondo.

Det kan givetvis förefalla inkonsekvent att jag trots denna principiella utgångspunkt skrivit under några reservationer som just går ut på undantag från skatteplikt. Jag medger gärna att det kan ligga åtskilligt i en sådan anmärkning, men tyvärr har systemet i vissa punkter redan uppluckrats genom medgivna undantag. Kungl. Maj:t har syndat mest på nåden — finansministerns proposition till förra årets riksdag var ett utslag härav. Därigenom har på många punkter uppstått en snedvridning i konkurrensen. Den ene har fått betala en så hög skatt som 10 procent, och den andre har varit befriad från skatteplikt, trots att försäljningen skett under i stort sett samma förhållanden eller gällt likartade varor. Har man sagt A, får man också säga B.

Jag skall uppta ett par av de reservationer som det här är fråga om.

Reservation A gäller undantag från skatteplikten för proteser. För närvarande gäller den huvudregeln att läkemedel som tillhandahålls mot recept eller till sjukhus åtnjuter skattebefrielse. Proteser ligger på samma linje: har man befriat läkemedel, uppenbarligen av sociala skäl, så föreligger i stort sett samma motiv för befrielse för proteser, såväl konstgjorda lemmar som tandproteser. Det ter sig onekligen något underligt att om en tandläkare lagar ett hål i en tand, utgår ingen skatt, men sätter han in löständer, utgår skatt.

Jag yrkar bifall till reservation A.

Reservation B gäller skatteplikten för konst som försäljes på utställning. Här är ordningen för närvarande den, att om en konstnär säljer en tavla i sin egen ateljé, utgår ingen skatt; säljer han däremot exakt samma tavla på utställning, så utgår skatt. På de tavlor som såldes här under utställningen i riksdagens sammanbindningsbana utgick sålunda skatt, såvida inte tavlan reserverades och sedan såldes på ateljén hemma hos konstnären i stället för på utställningen; då slapp vederbörande att beskattas.

Reservanterna finner det rimligt att om skattebefrielse gäller i det ena fallet så bör skattebefrielse även gälla i det andra. Jag yrkar bifall till reservation B.

Reservation C avser en fråga som debatterades en del i fjol — det gäller undantag från skatteplikten för viss verksamhet som bedrivs av stat och kommun. Den innebär, för att ta ett exempel, att om statens fabriksstyrelse utför tvätt till statliga och kommunala organ, exempelvis till landstingens eller kommunernas sjukhus eller skolor, utgår inte skatt, men skatt skall erläggas när samma tvätt utförs av enskilda tvätterier. Det strider uppenbarligen mot kravet på konkurrensneutralitet, men när far super är det rätt, tycker uppenbarligen utskottets majoritet.

Jag yrkar bifall till reservation C.

Reservation D gäller en motion för vilken jag känner ett visst fadersansvar. Då frågan i dag behandlas i kammararen för första gången, ser jag mig nödsakad att något närmare redogöra för problemställningen.

Här är det inte fråga om att utöka undantagens rad, utan det är fråga om en utvidgad tillämpning av huvudregeln. Denna innebär att alla transporttjänster i princip är befriade från varuskatt. På varustransporter som utföres av SJ eller med fartyg utgår ingen skatt, men trots denna grundprincip utgår i vissa fall varuskatt på transporter. Enligt uttalande av riksskattenämnden skall särskilt debiterad fraktkostnad icke ingå i beskattningsvärdet, om varan försålts på sådana villkor att köparen fått bestrida kostnaden för transport men säljaren på köparens uppdrag åtagit sig att ombesörja transporten. En ytterligare förutsättning för skattefrihet är att det debiterade beloppet motsvarar den faktiskt förskotterade fraktkostnaden och att transporten sker genom gentemot säljaren fristående fraktförare. Däremot drabbas av varuskatten — och det är det väsentliga — transporter som utföres av säljarens egna lastbilar.

Problemställningen är alltså följande. En varustransport som utföres av en yrkesmässig trafikutövare, en s. k. trafikare, drabbas inte av skatt, men sådan skatt utgår däremot om exakt samma transport utföres av säljarens egen firmabil. Detta förhållande har lett till en snedvridning i beskattningen, och jag menar att den rådande ordningen även i detta fall strider mot principen om skattens konkurrensneutralitet.

En skatt på 10 procent på transportkostnaderna kan i många fall vara ganska betungande. Särskilt är detta fallet i byggnadsbranschen, där det är fråga om tyngande och skrymmande relativt billiga varor såsom tegel, trävaror, lättbetong, cement, cementvaror m. m. Firmabilarna blir här diskriminerade. Firmornas egen lastbilsпарк — även rena

Ang. den allmänna varuskatten

specialvagnar — blir härvid dåligt utnyttjad. Jag kan nämna att bara Skånes trävaruhandlareförenings medlemmar har en sammanlagd lastbilsпарк på 400 lastbilar, som härigenom blir sämre utnyttjade än de borde ha blivit.

En annan sida av samma sak är att industrialiseringen inom byggnadsindustrin motverkas. Man kan inte på samma sätt använda de specialvagnar det här gäller. Här är det uppenbarligen fråga om ett fel i systemet som lätt skulle kunna rättas till. Det skulle kunna ordnas relativt enkelt på så sätt att om frakten debiteras särskilt och håller sig inom ramen för åkarnas taxor, skall skattebefrielse kunna medges.

Bevillningsutskottets majoritet har trots detta gått emot förslaget under hänvisning till konsekvenserna. Jag frågar: Vilka konsekvenser? Skall man väja för konsekvenserna, när rättvisan talar för detta? I utskottet talade jag med starka argument och med min mest honungslena röst för denna motion, men jag lyckades tyvärr icke beveka utskottet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den med D betecknade reservationen som innebär att varuskatt skall borttas beträffande dessa transportkostnader.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag skall inledningsvis be att få instämma i den allmänna deklARATION, som herr Gösta Jacobsson avgav i början av sitt anförande, nämligen att idealet för en varuskatt är att den är så generell utformad och att den har så få undantag som över huvud taget är möjligt — bara de absolut nödvändiga. Undantag föder undantag, och man hamnar i en olycklig cirkel. Beträffande den allmänna varuskatten har vi nu kommit i den situationen att det gäller att rätta till felaktigheter, ojämnheter och snedvridningstendenser i de undantag, som under årens lopp har kommit in i förordningen.

Jag är tvungen att något plöja sam-

Ang. den allmänna varuskatten

ma fält som herr Gösta Jacobsson — jag är ledsen att jag skall behöva ta upp kammarledamöternas tid med detta — men om herr Jacobsson kände faderskap för ett av dessa förslag, vill jag säga att jag har ett ställföreträdande faderskap när det gäller ett annat förslag då den egentliga fadern i dag är sjuk.

Vad först beträffar frågan om undantag från skatteplikt för proteser är det väl inte mycket att tillägga till vad herr Jacobsson sade. Utskottet har avvisat kravet i motionerna genom att som vanligt hänvisa till frågans tidigare behandling. Utskottet har under tidigare år framhållit att önskemål som berör invaliders och handikappades speciella behov bör tillgodoses på annat sätt än genom lättnader i beskattningen. Att krav därpå trots denna hänvisning åter rests beror väl på att det skett så litet, när det gäller stöd åt invalider och handikappade på andra vägar. Man återkommer därför till skattelättnaderna. Som herr Jacobsson också berörde, förekommer det vissa snedvridningstendenser särskilt på dentalområdet, där utformningen av beskattningen hindrar en utveckling mot en större specialisering när det gäller framställning av proteser och dentaltekniska produkter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den med A betecknade reservationen.

Jag övergår sedan till frågan om beskattningen av konstverk. Som alla känner till förhåller det sig så, att om en konstnär säljer sina tavlor direkt från sin ateljé till konsumenten, är han fri från allmän varuskatt. Om han däremot säljer konst på en av honom anordnad utställning eller om konst säljes i en konsthandel, är konstverken belagda med allmän varuskatt. Även här hänvisar utskottet till sina tidigare ställningstaganden. Utskottet hade då bl. a. sagt att bildkonstnärernas redan existerande skatteförmåner delvis finge ses mot bakgrunden av de kontrolltekniska

svårigheterna vid försäljning från konstnärens ateljé. Dessa kontrolltekniska svårigheter föreligger i lika hög grad när det är fråga om försäljning från en utställning. Det är inte så att inte försäljningen från utställningen skulle kunna kontrolleras, utan så att det mycket väl går för sig att reservera en tavla på utställningen och därefter komma hem till konstnärens ateljé och köpa den. Jag skulle rent av vilja säga att skattebestämmelserna frestar till ett sådant kringgående.

Att jämställa en konstutställning med vanlig butiksförsäljning kan inte vara riktigt. Ändamålet med en konstutställning är inte i första hand att sälja tavlor, utan den är i det närmaste att jämställa med ett skyltfönster i en butik. Konstnären ställer ut ett urval av sin konst i första hand för att göra sig känd så att han även efter utställningen kan sälja sina tavlor till sådana som har lärt känna och uppskatta hans konst.

Det är därför inte så stor skillnad på försäljning från en konstutställning och försäljning från konstnärens egen ateljé, att det finns någon anledning att göra åtskillnad i skattehänseende. Av detta skäl ber jag att få yrka bifall till reservationen under B.

Jag kommer sedan in på frågan om yrkesmässighetsbegreppet som infördes i följd av beträffar den offentliga sektorn. Enligt gällande bestämmelser, anvisningarna till 12 § förordningen om allmän varuskatt, anses verksamhet som staten eller kommun bedriver med syfte uteslutande att tillgodose egna behov som yrkesmässig och därmed som skattepliktig endast om den sker i bolagsform eller i liknande form. Bestämmelsen gäller också när verksamheten anordnats i samverkan mellan stat och kommun eller mellan två eller flera kommuner och skattskyldighet inte skulle ha förelegat om var och en av de samverkande bedrivit motsvarande verksamhet för eget behov. Jag medger att beskrivningen är krånglig, och den

Ang. den allmänna varuskatten

tarvar kanske en närmare förklaring, vilken jag senare skall återkomma till.

Bakgrunden till införandet av dessa bestämmelser vid värriksdagen 1965 var den samverkan i fråga om tvätteriverksamhet som hade etablerats mellan försvarets fabriksstyrelse och vissa landsting. Vid behandlingen av propositionen i ämnet gjordes gällande att verksamheten inte bedrevs i egentlig konkurrens med enskild företagsamhet och att man i förevarande fall borde ha rätt att betrakta det allmännas verksamhet som en enhet, där ansvaret kunde växla mellan staten, landstingskommun eller annan kommun. När det sägs att man hade rätt att betrakta den offentliga sektorn som en enhet när det gäller detta slag av verksamhet, alldeles oberoende av om det är staten, landsting eller primärkommun som är den agerande, kan inte utskottsreservanterna dela den uppfattningen. I själva verket innebär reglerna en allvarlig skattediskriminering. Vid valet mellan offentlig och enskild verksamhet blir det inte varans verkliga pris eller kvalitet som blir avgörande utan i stället den skatteförmån som den offentliga verksamheten fått.

Departementschefen motiverade sitt förslag i fjol med att det var ett allmänt intresse att offentlig verksamhet drevs så rationellt som möjligt och att man borde undanröja alla hinder för detta. Det var ändamålet med denna skattebefrielse. Jag kan instämma i uttalandet så långt att en rationalisering är önskvärd, men det gynnar inte en rationalisering att bygga upp en skyddsmur för den offentliga verksamheten genom att befria den från varuskatt. Tvärtom är en konkurrens på lika villkor i det långa loppet den bästa garantien för att den offentliga verksamheten utförs på bästa sätt och till lägsta pris.

En grundläggande princip i varubeskattningen är att den skall vara konkurrensneutral. Denna princip har blivit genombruten av det i fjol antagna

förslaget om skattebefrielse för offentlig verksamhet i samverkan mellan stat och kommun. Detta erkände också departementschefen, och det erkänner utskottet i år. Man säger emellertid, och jag återkommer till det: Det föreligger inte någon egentlig konkurrenssituation i förhållande till enskild verksamhet på dessa områden.

Jag vill erinra om att Sveriges tvätteriförbund, som är huvudorganisation för tvätterierna, vid frågans behandling i fjol anmälde en annan uppfattning. Förbundet sade att dess medlemmar tidigare i stor utsträckning åtagit sig kommunala tvättbeställningar och att de hade stora möjligheter att öka kapaciteten på detta område. Nu skulle det bli svårt för dem att konkurrera med de offentliga tvätterierna, när dessa inte behövde betala varuskatt för beställningar från stat och kommun.

Hur har det nu gått, frågar man sig, under de åtta och en halv månader som bestämmelserna fungerat? Hos Sveriges tvätteriförbund upplyser man, att de enskilda tvätterierna visserligen under flera år har måst vidkännas en successiv minskning av de offentliga beställningarna, men att denna utveckling lyckligtvis och mot förmodan inte accelererat efter den 1 juli 1965. Med andra ord har de privata tvätterierna kunnat hävda sig förvånansvärt väl i konkurrens med försvarets fabriksverk.

Om man hade tänkt sig skattebefrielsen som ett led i rationaliseringsverksamheten vid försvarets fabriksverk — och detta var ju ett av motiven, om inte huvudmotivet, för den ändring av skattebestämmelserna som infördes i fjol — så har man tydligen misslyckats, eftersom de privata tvätterierna, trots det handikapp som ligger i att de i motsats till försvarets fabriksstyrelse måste betala 10 procents varuskatt, om än med svårighet har lyckats ta upp konkurrensen med fabriksstyrelsens tvätterier. Skall rationaliseringen ha någon effekt, måste man tydligen söka andra utgångspunkter än skattepolitiken.

Ang. den allmänna varuskatten

Man har i denna fråga från departementschefens och utskottets sida argumenterat med att det rörde förhållandena inom ett begränsat område, nämligen tvätterierna, och att några verkningar inte skulle uppstå på andra områden. Det uttalades emellertid från oppositionshåll i fjol, att undantaget kunde komma att få betydligt större räckvidd. En sak var man på det klara med: att man öppnat dörren för en utveckling, vars följderna man inte kunde överblicka.

Ett led i denna utveckling med oroande, ja, alarmerande konsekvenser, är redan fullbordat. En del av de statliga verk, vilkas personal är uniformspliktig, har lagt sina uniformsbeställningar hos försvarets centrala beklädnadsverkstad, som lyder under försvarets fabriksstyrelse. Detta gäller trafikverken och tullverket; möjligen också andra statliga verk, det har jag inte kunnat kontrollera.

Vid sådana uniformsbeställningar betalar det verk, som gjort beställningen, allmän varuskatt på materialkostnaden men inte på sömnadsarbetet, som är undantaget från skatteplikt enligt de bestämmelser jag redogjort för. Men kostnaden stannar inte hos verken. De tar sedan ut 70 procent av självkostnadspriset av de tjänstemän som skall begagna uniformerna. Dessa åtnjuter nämligen, enligt de statliga avlöningsbestämmelserna, rätt att få köpa sina uniformer till verkets självkostnadspris med 30 procents avdrag. I vissa fall utgår högre rabatt, men detta är en sak som inte har betydelse i detta sammanhang. Det är principfrågan det här gäller.

De 70 procent av självkostnadspriset för uniformer som tjänstemännen betalar anses motsvara den nytta de drar av uniformerna. Uniformsplikten anses inte bara vara ett tvång och en olägenhet utan medför också att tjänstemännen gör en viss besparing på det privata klädkontot genom att inte slita civila kläder i tjänsten.

Nu inträffar alltså, att dessa tjänstemän tack vare uniformsplikten slipper att betala allmän varuskatt på en del av beklädnadsförmånen, närmare bestämt 70 procent av den rena tillverkningskostnaden. Detta innebär att man på en bakväg — genom den skattebefrielse man gett vissa företag inom den offentliga sektorn — låtit ett icke obetydligt antal tjänstemän i offentlig tjänst gå fria från den fördyring, som den allmänna varuskatten representerar, beträffande en del av den privata konsumtionen.

Denna effekt, som uppenbarligen inte varit avsedd, måste enligt min mening bedömas som synnerligen allvarlig ur principiell synpunkt. Den står inte i överensstämmelse med grundsatsen om rättvisa och likformighet i beskattningen.

Det undantag från skatteplikt som inrymmer i de nu avsedda bestämmelserna om yrkesmässighet har alltså redan visat sig leda till en betänkelig snedvridning i beskattningen. Visserligen är dessa effekter än så länge av begränsad räckvidd, men utvecklingen är i gång och vi vet inte var vi hamnar.

Det finns ett ordspråk som säger: Bättre stämma i bäcken än i ån. Låt oss nu stämma i bäcken och avskaffa de diskriminerande bestämmelser, som nu är i fråga, innan vi kan konstatera ännu mer allvarliga och beklagliga följdföreteelser än dem jag här har beskrivit.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen under C.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Jag befinner mig i samma situation som kroggästen som beställde in sandwich som förrätt — när han fick se den serverad utbrast han att »det här är gamla skivbekanta». SÅ är det med dessa ärenden — de är gamla bekanta. Med ett undantag eller kanske två har vi diskuterat dem år efter år så länge vi har haft varuskatten.

Jag vill ge ett erkännande åt herr

Gösta Jacobsson för hans inlägg här, som var koncentrerat och pregnant för att belysa hans synpunkt. Jag är särskilt tacksam för hans första deklaration, där han säger att i princip är varje undantag från förordningen av ondo. Jag ger min fulla anslutning till detta uttalande. Det är nämligen på det sättet att om vi skall ha kvar den här skatten, och det finns intet parti som vågar yrka avslag på densamma, så får vi akta oss för att falla för frestelsen att göra undantag.

Herr Gösta Jacobsson sade, att det är Kungl. Maj:t som har syndat mest, och han sade vidare att »när far super så är det rätt». Han menade väl att far i det här fallet var utskottets majoritet. Jag känner att jag har moralisk skyldighet att ge till känna, att varken herr Wärnberg eller herr Tage Johansson kan skyllas för att gå och sup! Man får alltså gå utanför majoriteten för att finna alla syndarna.

Det har vidare argumenterats om nödvändigheten av att göra nya undantag. Det finns bara ett undantag att göra och det är att företaga en skärpning. Men då är att märka, att det gäller statens och kommunernas verksamhet. Det är en verksamhet som gäller egna behov. Det förhåller sig inte alls som herr Tistad sade, att om fabriksstyrelsen tvättar åt enskilda så slipper fabriksstyrelsen omsättningsskatt. Inte alls, i sådana fall utgår omsättningsskatt. Det är endast tvätt för egna behov åt kommuner och åt staten som är befriad från skatt.

När det gäller konstverk har vi redan gjort ett avsteg. Konstnärer får sälja arbeten från sin egen ateljé utan att betala skatt. Nu säger man, att det inte är någon skillnad mellan försäljning från ateljé och från en utställning. Men betraktar vi utställningen såsom fri försäljning, kommer väl nästa etapp att bli konsthandeln. Jag är övertygad om det.

Det sades vidare att riksdagen hade en konstutställning i detta hus, och det är ju riktigt. Jag tyckte att försäljning-

Ang. den allmänna varuskatten

en var tillfredsställande. Jag medverkade till konstutställningen på det sättet, att riksdagens konstklubb fick sin andel av försäljningen. Efter avslutet blev den 500 kronor. Eftersom det sades att konstnärer kunde låta bli att sälja på utställningen och bara låta tavlan reserveras för att därigenom undgå skatt, gjorde jag en förfrågan — jag ville nämligen kontrollera detta tal. Efter detta tror jag inte, att en konstnär, som deltar i en utställning och vill komma tillbaka och ställa ut, använder en sådan metodik. I varje fall svarade den konstnär, som jag frågade vad vederbörande verk skulle kosta nästa vecka, att det var samma pris.

Och det är ju riktigt. En konstnär får betala skattekostnaderna och utställningskostnaderna, men det viktigaste för honom är att få sälja.

Jag gick på Stockholmsutställningen för någon tid sedan. Vad märkte jag där? Jo, flertalet alster var sålda. Kanske var det inte i alla fall enskilda, som hade köpt dem, utan även det allmänna, genom Stockholms stad och genom museerna. De hade alltså köpt, och det tycker jag är lyckosamt.

Vi skall väl akta oss för att bibringa oss den uppfattningen, att konstnärerna inte får sälja om vi har en varuskatt. Det är andra faktorer som avgör försäljningen.

Jag erkänner gärna att herr Stellan Arvidsons motion kan ha fog för sig. Men, ärade kammarledamöter, hur skall skattemyndigheterna förfara om ett textilt arbete har fått den karaktären, att man hänger det på en vägg? Då är det ett konstverk. Läger man däremot samma sak på golvet som en matta är det inte längre ett konstverk.

Jag var nyfiken att se hantverksutställningen här i Stockholm, där dessa textilalster exponerades. Jag har väldigt svårt för att kunna säga, att det är enkelt att dra en gräns mellan vad som är konst och vad som är nyttoföremål, och därför har jag inte velat förorda ett bifall till den gjorda framställningen.

Ang. den allmänna varuskatten

Det ligger någonting i vad herr Gösta Jacobsson sade när det gäller transporterna, men följderna blir densamma även där. Det blir besvärligare och besvärligare, och vi får inte trasa sönder hela varuskatteförordningen, när vi har bestämt oss för att ha den kvar. Därför får jag här varje år uppträda såsom nejsägare och framhålla, att utskottsmajoriteten inte vill gå med på dessa framställningar om undantag från varuskatt.

Herr talman! Här föreligger nu 18 motioner samlade i ett betänkande. Nästa vecka kommer vi att få lika många till i ett annat betänkande. Skulle bevillningsutskottet göra såsom andra utskott och skriva ett betänkande för varje motion, skulle det bli en förfärlig massa papper för kammaren att bläddra i. Vi har därför inom utskottet tagit oss friheten — jag hoppas att kammaren godkänner metoden — att bunta ihop dessa framställningar och sträva efter att få en sådan uppställning i betänkandet att kammarens ledamöter kan få en översikt över vad det är fråga om. Jag hoppas att vi har lyckats i detta avseende, så att kammarens ledamöter vet precis hur de skall rösta.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets betänkande i samtliga punkter.

Under detta anförande hade herr talman uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talman.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande, Vin- & spritcentralens ärade direktör, spelar rollen av kroggäst i första kammaren och gör anspråk på färska sandwichar vid varje tillfälle! Jag vill försäkra herr John Ericsson, att det visserligen är samma sorts sandwichar som förra året men att vi har försökt servera dem färska

och fräscha. När det nu är ett år sedan sist, så spelar det nog inte så stor roll att det är samma smak på dem. Jag tror att herr Ericsson har glömt hur de smakade i fjol.

Herr John Ericsson gav sig inte gärna in på frågan om varuskatten på transportkostnaderna, som är en liten het potatis. Jag skulle gärna vilja fråga utskottets ordförande rakt på sak: Tycker herr John Ericsson att det är rätt och riktigt att varuskatt skall utgå på kostnaden för transporter, som utföres med en viss kategori bilar, medan skattebefrielse råder för en annan kategori? Är inte denna fråga i varje fall värd att utredas, herr Ericsson?

Staten kammrar in 6 miljarder kronor i varuskatt. Skulle man inte kunna offra några ynka miljoner på rättvisans altare?

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande gick med mycket lätt hand över frågan om försvarets fabriksverk.

Det är alldeles riktigt, att enligt författningen gäller skattefriheten leveranser för egna behov, men man har också givit en mycket vidsträckt innebörd åt begreppet »egna behov». Man har sagt att skattebefrielse gäller beträffande hela den offentliga sektorns behov, och däri inräknar man även arbeten för anställningshavarna inom den offentliga sektorn. Deras behov av uniformsper-sedlar betecknas tydligen som försvarets fabriksverks egna behov.

Den allmänna varuskatten är en övervältringsskatt, som ytterst skall drabba den enskilde konsumenten. Här har man fått fram den effekten, att den enskilde konsumenten blir befriad från skatt på sin dagliga beklädnad i de fall då hans verkstyrelse gör ett avtal med statens fabriksverk om sömnaden, men däremot inte om avtal slutes med ett enskilt företag.

Anser herr Ericsson att detta är en rättvis effekt av beskattningen?

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Jacobsson ansåg att jag var rädd för att gå för nära frågan om transporter, eftersom den var »en het potatis».

Det är inte alls så, herr Jacobsson! Utskottsmajoriteten erkänner att ett problem föreligger. Utskottet säger ju, att om man ändrar författningen i enlighet med motionärernas förslag, så uppstår det andra problem.

Herr Jacobsson är säkerligen minnesgod, även om han tror att jag har dåligt minne och har glömt hur sandwicharna smakade förra året. Jag vill emellertid erinra om att det gjordes framstötter för några år sedan beträffande reparationsverksamhet, och man sade då att omsättningsskatten snedvrider, ty på grund av denna skatt skulle företagen komma att lägga reparationerna inom sin egen verksamhet och enskilda näringsutövare skulle bli ställda i särklass.

Vad har hänt? Naturligtvis beror det på ekonomiska omständigheter vilken väg man väljer. Trots omsättningsskatten beslöt ett mycket stort företag här i landet att lägga ut en stor del av sina reparationer på enskilda firmor, som alltså var skyldiga att betala varuskatt. Men ändå var totaleffekten, att det blev billigare att göra så. Detta förvånar inte mig, därför att en firma som specialiserar sig på en sak, har kontroll över sina anställda och driver rörelsen rationellt, kan utnyttja t. ex. arbetskraft och maskiner mer effektivt. Det är inte alls säkert att fast anställd personal vid varje tillfälle kan användas rationellt. Därigenom kan det trots varuskatten bli fördelaktigt att använda andra än företagets egna.

Den sista frågan gällde om jag tycker det är rättvist att t. ex. försvarets anställda räknas in i den allmänna sektorn. Det tycker jag visst! Om man inte skulle göra så, hur skall man då förfara t. ex. med en intresseförening som lyckas undgå hela detaljhandelskostnaden och uppenbarligen undgår omsättningsskatt på ett högre belopp? Skall det va-

Ang. den allmänna varuskatten

ra diskriminerande? Här betalas ju skatten på ett lägre varupris, det blir en alldeles speciell förmån. Inte har vi beaktat det som någonting olämpligt.

De enskilda människor som herr Tistad bekymrar sig för skulle i detta fall få betala ett högre pris bara därför att man ändrar förordningen. Det kan inte vara någonting att sträva efter. De går in som en del av sin organisation, och persedlar hör uppenbarligen till så att säga driftsidan inom försvaret. Jag kan inte se att det är någon nackdel eller innebär någon orättvisa att så förfara.

Sedan har vi sagt tidigare här i kamraren — fastän herr Tistad då kanske inte var ledamot — att någon egentlig konkurrens inte förekommer när det gäller tvätterier av den här ifrågavarande storleksordningen. Har de enskilda tvätterierna klarat sig i konkurrensen — vilket gläder mig — är det väl en annan faktor som medfört detta, nämligen att tvättningsmetoderna har förändrats. Efterfrågan på tvätterikapacitet ökar ju också undan för undan — det är en standardfråga — och vi är glada över att utvecklingen går åt det hållet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Jag är ledsn att jag måste besvara bevillningsutskottets ordförande med ännu en fråga.

Här gäller det inte uniformer för försvarets personal, utan tullverkets och trafikverkens uniformer. Jag hör personligen till dem som är gynnade i detta sammanhang. Jag har ingen önskan att någon tjänsteman skall behöva betala högre pris för sin uniform, men jag anser det inte rättvist att man i vissa fall skall vara befriad från det pålägg, som omsättningsskatten representerar när det gäller uniformerna, nämligen om verket beställer uniformerna från försvarets fabriksverk. Gör verket beställningen hos ett privat företag måste man betala detta pålägg.

Ang. den allmänna varuskatten

Här gäller det inte om den ena eller andra tjänstemannen skall betala pålägget. Vad det gäller är att vi vill ha konkurrens på lika villkor mellan de privata skrädderierna och konfektionsverkstäderna å ena sidan och försvarets centrala beklädnadsverkstad å andra sidan. Detta är pudelns kärna.

Det är därför vi yrkar ändring av reglerna för vad som skall innefattas i yrkesmässighet. Effekten på den enskilde tjänstemannens uniformskostnader är sekundär. Men detta visar vilka olyckliga verkningar regeln i anvisningarna till § 12 har fått.

Det är så saken ligger till. Jag undrar om herr Ericsson fortfarande anser att denna effekt är lycklig?

Herr **ERICSSON, JOHN**, (s):

Herr talman! Jag försökte följa med herr Tistad i hans resonemang då han säger, att varuskatten är avgörande. Han gör gällande att om inte försvarets fabriksverk hade sluppit varuskatten, så hade enskilda företagare fått beställningarna. Kan man vara säker på det? Vill herr Tistad påstå, att om vi låter försvarets fabriksverk betala varuskatt så får de enskilda i stället beställningarna?

Jag har alltid inbillat mig att större enheter skulle möjliggöra en effektivare drift, och jag har haft den uppfattningen att verksamheten vid försvarets fabriksverk, som omfattar flera landsting och många kommuner, bildar underlaget för en rationell drift. Det kan dock vara naturligt att dessa tvätterier när det gäller annan efterfrågan kanske inte är lika effektiva.

Jag kan på grund av egen erfarenhet exemplifiera, hur det kan förhålla sig med dessa större enheter och längre serier. I denna kammare hade vi för några år sedan en debatt som gällde en helt annan industri. Det förklarades då bestämt att vissa företag inte skulle klara sig i konkurrensen. Nu har vi sett en utveckling, som visar precis raka

motsatsen. Vad är det som har inträffat? Jo, det har blivit långa serier tack vare konsumenternas insatser och därmed en mycket effektivare drift. Jag åtar mig i detta nu att driva ett företag på de förutsättningar som för närvarande föreligger. Oavsett om skatt utgår eller inte kan de större enheterna drivas effektivare än de mindre, och den saken trodde jag var avgörande.

Herr Tistad säger att han inte missunnar enskilda personer att få förmånen av ett lågt pris. Ja, då är vi överens på den punkten!

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Förlåt att jag blandar mig i den här debatten om kostymer, men får jag fråga herr John Ericsson: Hur kan man veta att den produktion som bedrivs av försvarets fabriksverk är effektivare än den verksamhet som bedrivs av privata företagare, när försvarets fabriksverk har ett tullskydd på 10 procent?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas i den ordning, vari reservationerna upptagits i betänkandet. Sålunda komme, fortsatte herr förste vice talmannen, först att upptagas punkten 7, därefter punkterna 1 och 11, vidare punkten 4, ytterligare punkten 2 samt slutligen utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om *punkten 7*, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med A betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna pro-

positionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkten 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med A betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 57.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de rörande *punkterna 1 och 11* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med B betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt

Ang. den allmänna varuskatten

efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkterna 1 och 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med B betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 54.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen enligt de avseende *punkten 4* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med C betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Om viss differentiering av drivmedelspriserna

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med C be-tecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 57.

I vad gällde *punkten 2*, yttrade vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Härpå gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 10 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 32.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta betänkande.

Om viss differentiering av drivmedelspriserna

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner om viss differentiering av drivmedelspriserna.

I de till bankoutskottet hänvisade motionerna nr 213 i första kammaren av herr *Wikberg m. fl.* och nr 280 i andra kammaren av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att den utredning beträffande bensinhandels framtida organisation och utformning, varom beslut träffades vid 1965 års riksdag, måtte erhålla sådana direktiv, att den till prövning även kunde upptaga frågan om en för inlandet och glesbygden fördelaktigare differentiering av drivmedelspriserna i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att

Ang. bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension

motionerna I: 213 och II: 280 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr WIKBERG (cp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 12 är sannerligen inte ny. Under en lång rad av år har det motionsledes framförts förslag om utjämning av priserna på flytande drivmedel i vårt land, men hittills med negativt resultat.

Även om frågan således har ålderns patina över sig, är den i dag minst lika aktuell som tidigare. I år liksom i fjol har riksdagen beslutat om skattehöjning på drivmedel. En av de direkta konsekvenserna av denna ytterligare skattehöjning blir givetvis att den hårdare drabbar de glesbefolkade delarna av landet och därvid i synnerlig hög grad Norrlands inland. Redan nu missgynnar differentieringen av bensin- och oljepriserna de regioner i inlandet, som har långa transportavstånd. Denna differentiering motiveras av oljehandelns distributionsekonomiska överväganden och tar sig uttryck i en särskild zonindelning. Otvivelaktigt torde det vara så, att den successivt ökade skattebelastningen av drivmedel och denna distributionsekonomiskt betingade zonindelning på ett ogynnsamt sätt påverkar utvecklingsbetingelserna för näringslivet i de genuina glesbygderna.

Drivmedelsprisernas betydelse för näringslivets utveckling övervägdes bl. a. inom lokaliseringsutredningen, som förordade förhandlingar mellan Kungl. Maj:t och oljebranschen i syfte att åstadkomma en på lokaliseringspolitiska grunder differentierad prissättning på drivmedel.

Enligt beslut den 24 november 1965 har riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhallit om utredning och förslag beträffande bensinhandelns framtida organisation och utformning jämte därmed sammanhängande problem. I den debatt som föregick detta riksdagsbeslut gjordes några inlägg som måste tolkas så, att nämnda utredning även

skulle uppta frågan om en utjämning av priserna på flytande drivmedel. För att få det antagandet stadfäst av riksdagen avlämnade vi motionsparet I: 213 och II: 280, men nu visar det sig att bankoutskottet vid sin behandling av detta motionspar inte alls följt de intentioner som debatten den 24 november 1965 i denna kammare gav, vilket jag för min del beklagar.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men jag hoppas att — även om inte riksdagen beslutar så — Kungl. Maj:t ändå måtte i sina direktiv till utredningen beträffande bensinhandelns framtida organisation och utformning beakta motionens syften.

I detta anförande instämde herrar *Ferdinand Nilsson* (cp), *Eric Carlsson* (cp), *Johan Olsson* (cp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motion angående tillhandahållande av riksdagstryck till bibliotek, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels väckt motion om skyldighet för förvaltningsmyndighet att motivera sina avgöranden, dels ock väckt motion om införande av beslutsmotivering i administrativa utslag.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Ang. bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner angående bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension.

Om sänkt folkpensionsålder

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 319 i första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* samt nr 385 i andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam utredning rörande ändring i lagen om förtida uttag av ålderspension i enlighet med vad i motionerna förordats samt att förslag till sådana lagändringar måtte föreläggas 1967 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 319 och II: 385, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **WERNER** (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 319 och II: 385, som behandlas i detta utlåtande.

Herr **LARSSON, LARS**, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 19.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om sänkt folkpensionsålder

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om sänkt folkpensionsålder.

Till behandling hade andra lagutskottet förehäft två inom riksdagen väckta,

till lagutskott hänvisade motioner, nr 570 i första kammaren av herr *Carlsson, Eric*, samt nr 702 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om parlamentarisk utredning av frågan om sänkt folkpensionsålder.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 570 och II: 702, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Elvy Olsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 570 och II: 702, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om en sänkt folkpensionsålder måtte utredas av en parlamentariskt sammansatt utredning.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Till andra lagutskottets utlåtande nr 20 är fogad en reservation, som jag något vill kommentera.

Inom folkpensioneringen har allt sedan 1914, alltså i över 50 år, gällt en pensionsålder av 67 år. Efter framställning kan pension utgå tidigare, från 63 år, men med reducerat belopp, och reduceringen består sedan under hela pensionstiden.

De 50 år, som vi alltså haft samma pensionsålder, är en lång tid, och mycket har ändrats under tiden. Vi har fått kortare arbetstid och längre semester, och en hel del grupper har genom förhandlingar fått lägre pensionsålder, men för den stora allmänheten kan ej uttag ske före 67 års ålder utan att pensionsbeloppen väsentligt reduceras.

Vi har i dag en stigande medellivslängd, och det talar ju i viss mån mot

en sänkning av pensionsåldern. En del yrken är kanske inte heller så fysiskt påfrestande nu som tidigare. Man kan å andra sidan säga att arbetet är mera påfrestande på annat sätt. Arbetstakten är högt uppdriven, och många gånger är de psykiska påfrestningarna stora, mest kanske för den äldre arbetskraften, som har svårt att hänga med i rådande arbetstakt.

De grupper som har det tunga kroppsarbetet får alltså pensionen sent. Man träffar allt fler bland de kroppsarbetande, som säger att de inte orkar arbeta till 67 års ålder. Vi brukar tala om rättvisa grupper emellan, och vi kommer väl i ett annat sammanhang under vårriksdagen att få ta ställning till avskaffandet av en annan orättvisa mellan grupperna, nämligen den som gäller sjukersättningen. I fråga om sänkt pensionsålder är kravet på rättvisa lika starkt.

Motionärer och reservanter är väl medvetna om att en sänkning av pensionsåldern kostar dels pengar, dels arbetskraftstimmar, men vi finner ändå en sänkning av pensionsåldern så angelägen, att vi anser att en parlamentarisk utredning bör pröva denna sak.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till utlåtandet.

Herr **CARLSSON, ERIC**, (cp):

Herr talman! Det ärende, som behandlas i andra lagutskottets utlåtande nr 20, är inte nytt här i kammaren. Frågan om sänkt folkpensionsålder har diskuterats åtskilliga gånger tidigare. Som motionär i detta ärende skulle jag vilja anföra några synpunkter utöver vad fru Elvy Olsson här anförde, som jag helt kan instämma i.

Jag sade att denna fråga diskuterats flera gånger tidigare. Jag vill erinra om att jag anförde när socialbalken togs 1962, att frågan om en sänkt folkpensionsålder måste betecknas som en synnerligen angelägen reform. Frå-

Om sänkt folkpensionsålder
gan har återkommit vid 1963 och 1964 års riksdagar och även vid 1965 års riksdag, då vi hade två debatter om detta ärende här i kammaren.

Även i år har det väckts motioner i ärendet och avgivits en reservation från centerpartiet om sänkning av folkpensionsåldern utan stöd från övriga partier i utskottet. Det är egentligen förvånande att det förhåller sig på det sättet. Att högern och folkpartiet har svårt att gå med på detta, kan jag förstå — av skäl som jag senare skall återkomma till — men jag är mera förvånad över att regeringspartiet har intagit denna negativa attityd år efter år här i riksdagen till denna fråga.

Man vill göra gällande att vi är ett föregångsland på socialpolitikens område. Ser vi emellertid på pensionsfrågorna och då främst frågan om pensionsåldern, finner vi att en lång rad länder har genomfört lägre pensionsålder än vi. Undantag härifrån är Norge, som har 70 år som pensionsålder. Danmark har 67 år liksom vi, men i övrigt finns det en rad länder som har lägre pensionsålder. Jag har från riksdagens upplysningstjänst fått en uppgift som jag måste säga ger oss en tankeställare. Även om dessa siffror kanske bör användas med en viss försiktighet, är de dock utomordentligt intressanta. Enligt uppgiften är den generella pensionsåldern i Finland 65 år, Storbritannien 65 år för män och 60 år för kvinnor, Västtyskland 65 år, Frankrike 60 år, Italien 60 år för män och 55 år för kvinnor, Polen 65 år för män och 60 år för kvinnor, Sovjetunionen 60 år för män och 55 år för kvinnor, Japan 60 år för män och 55 år för kvinnor och USA 65 år.

Enligt en uppgift i tidskriften Metallarbetarens kongressnummer i höstas kan den japanske arbetaren dra sig tillbaka från arbetet vid 55 års ålder med pension. Den uppgiften lämnades i tidskriften med hänsyn till att det väckts motioner till Metallarbetarförbundets kongress om en sänkning av

Om sänkt folkpensionsålder

pensionsåldern. Dessa motioner avstyrktes av överstyrelsen, men det var intressant att se de kommentarer som gjordes i tidningen.

Det säges där bl. a.: »Det är naturligtvis helt omöjligt att fastställa en pensionsålder som passar för alla yrken och för alla individer. En del av oss är utslitna vid femtio, andra är vid full vigör vid åttio. Det är troligtvis svårare för en skogsarbetare än för en riksdagsman att göra en full arbetsinsats när han börjar närma sig folkpensionsåldern. Svårare för en ackordsarbetare inom verkstadsindustrin att hänga med i tempot än det är för en präst eller en landshövding. Liksom inom andra områden är det även här en diskriminering av kroppsarbetet i jämförelse med de mer intellektuella yrkena. Om en opartisk bedömare från en annan planet skulle sätta sig ner och fastställa pensionsgränser för våra olika yrkesgrupper så skulle han troligtvis bestämma att de som går i hårt kroppsarbete skulle få gå i pension tidigare än de som har mera stillasittande och mindre stressande sysselsättningar. Han skulle t. ex. kunna peka på att idrottsmän i fysiskt krävande grenar sällan kan hålla sig i toppen längre än till 35 år, medan t. ex. schackspelare kan tillhöra eliten fast han passerat 70. Kroppen åldras otvivelaktigt fortare än hjärnan. Någon anledning att ha lägre pensionsålder för dem som 'arbetar med hjärnan' än för dem som arbetar med kroppen (de flesta yrken innebär för övrigt en blandning av båda typerna arbete) finns det alltså inte.»

Detta är alltså Metallarbetarens kommentar.

Sedan kommer av olika skäl ändå överstyrelsen fram till att dessa motioner, som fanns till Metalls kongress, skulle avstyrkas. Kommentarererna är ändå intressanta och jag tror också värdefulla. Det finns därför anledning att stanna inför dem.

Nu har det sagts att det är kostnaderna, både de ekonomiska och arbets-

kraftsmässiga, som gör det svårt att sänka folkpensionsåldern. Man har att ta hänsyn till de nya kostnader som skulle uppstå.

Hur ser det då ut i verkligheten för dessa grupper av människor? Hur många människor finns det i åldersgrupperna 65 och 66 år?

Upplysningstjänsten har där lämnat några intressanta siffror. I åldersklassen 66 år finns i dag 73 900 människor. Det har varit svårt att få fram en exakt siffra på förtida uttagen ålderspension för denna grupp, men man kan förmoda att den ligger vid omkring 4 000. Förtidspension eller sjukbidrag lämnas till 9 600 inom samma åldersgrupp, änkepension utgår till 6 700, hustrutillägg till 6 300 och tjänstepension till 16 300. Inom denna åldersgrupp med 73 900 människor är det alltså inte mindre än ungefär 40 000, som redan har sin pensionsfråga ordnad. Den grupp som får vänta till 67 års ålder utgör cirka 31 000 människor.

Siffrorna är ungefär desamma för åldersklassen 65 år. Det innebär totalt sett, att det här rör sig om 65 000—70 000 människor som inte har sin pensionsfråga ordnad, under det att en större del har det genom tjänstepension på annat sätt.

Vilka är det då som ingår i den grupp på 65 000—70 000 människor, som får vänta till 67 års ålder på sin pension? Jo, det är kroppsarbetarna — som jag sagt tidigare — blåblusarnas, de valkiga nävarnas folk, det är åtskilliga företagare, småbönder o. s. v., det är husmödrar, vissa grupper av ensamstående såsom hushållerskor, föräldraänkor m. fl., det är människor som tidigt gått ut i arbetslivet som får vänta längst för att få sin pensionsfråga ordnad. Det är människor, som någon har sagt, vilka har gått ut i arbetslivet i slutet av 1910-talet och under 1920-talet och som har upplevt Fattigsverige. Det är de människor som haft för lång arbetsdag tidigare med obetydlig semester, som skall vänta längst.

Det har ibland — jag tror rent av i form av motioner — talats om att vissa människor skall ha ett sabbatsår. Det måste väl verkligen vara motiverat med ett sabbatsår för dessa människor i slutet av deras arbetsinsats genom en sänkning av pensionsåldern.

Det har sagts att vi behöver dessa människors arbetsinsats i produktionen i dag, och det är otvivelaktigt en viktig synpunkt. Men hur ser vårt arbetsliv ut? Vi vet att det ställer stora krav just på denna grupp av människor, då det fordras en nära nog hundra procentig effektivitet av den som är sysselsatt där. Hur är det för arbetskraften i åldrarna 65—67 år? Ja, det är efterfrågan på *ung* arbetskraft. Är man över 50 år, så vill stat och kommun ogärna ta en i sin tjänst, och är man över 60 år är det nära nog omöjligt. Det finns exempel på fackförbund som ifrågasätter om man skall anställa människor som är över 45 år.

Det har sagts att arbetslivet ställer stora krav. Många människor frågar sig hur de skall orka arbeta till 67 års ålder. En järnbruksarbetare har sagt till mig, liksom många andra, att den som inte har upplevt detta, den vet inte vad det vill säga — hur lederna domnar efter dagens slut, hur krafterna avtar, hur tröttheten ökar. Denna känsla, denna fruktan för morgondagen fram till 67 år, är mycket tung att bära för många människor, därom råder ingen tvekan.

Fru Olsson sade i sitt anförande, att detta var en rättvisefråga av stora mått. Hon drog jämförelsen med den sjukförsäkringsreform som vi ganska snart skall få på riksdagens bord, och där man har sagt att det måste vara riktigt att vi har samma anordningar för människor i arbetslivet i övrigt som vi har för tjänstemän och andra i fråga om den sociala tryggheten. På goda grunder kan samma motiv också användas för en sänkt pensionsålder.

En sänkning av pensionsåldern förutsätter givetvis att många vill arbeta också efter 65 år. Den möjligheten skall

Om sänkt folkpensionsålder

givetvis finnas, den finns i dag för den som är över 67 år och vill arbeta. Men en sänkning av folkpensionsåldern innebär att man till skillnad mot nu inte är tvungen att arbeta fram till 67 år, om man inte vill acceptera den lägre pension som ett förtida uttag ger. En sådan reform ger med andra ord mer av den valfrihet, som man talar om att man skall sträva till i detta samhälle.

En sänkning av pensionsåldern för de grupper som jag här nämnt är en angelägenhet av hög klass. Arbetslivet har förändrats i många avseenden. Den fysiska pressen har minskat, men i gengäld har man fått en ökad psykisk press över sig, och det skall vi ta hänsyn till.

Jag har här visat att en rad andra länder har betydligt lägre pensionsålder än vi har i Sverige. Det måste vara en tankeställare för oss. Är våra möjligheter att lösa denna fråga sämre än i England, Tyskland, USA, Polen, Sovjet, Japan o. s. v.?

Fru Olsson nämnde att 67 år som pensionsålder har vi haft sedan 1914. Det har runnit mycket vatten under Stockholms broar sedan den tiden. Många ledamöter har kommit och gått i detta hus, och en rad stora reformer har genomförts, men det finns också åtskilligt kvar att genomföra — det visar inte minst de förslag man har signalerat från regeringssidan. Det visar bl. a. också denna fråga om en sänkning av pensionsåldern, som bör bli mera lika med vad som gäller i de stora industri- och kulturländerna.

Det finns ett stort intresse för dessa frågor ute i arbetslivet. Jag har fått brev som har frågat hur det blir med denna sak. Motioner på fackförbundskongresserna ger belägg för att detta är en fråga som tränger på ute i arbetslivet. Arbetslivets eget folk känner vådorna av den högre pensionsålder vi har i förhållande till de flesta andra länder. Det finns anledning för oss, herr talman, att lyssna på denna önskan från de kretsar där man har den praktiska erfarenheten och en mera di-

Om sänkt folkpensionsålder

rekt känsla för de svårigheter som möter med vår höga pensionsålder.

Till slut, herr talman, finns en aspekt till på pensionsåldern, nämligen att låta folk få sluta arbeta medan de har krafter kvar att kunna få en meningsfull ålderdom — en ny start, som en norsk tidning skrev för en tid sedan. Just det, herr talman, en ny start för människorna när de går i pension, för att kunna få en meningsfull tillvaro. Det är också en viktig synpunkt i detta sammanhang. Pensionsåldern får inte bara bli en epilög i ensamhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag skall inte ta många minuter i anspråk. Jag hoppas ledamöterna i kammaren håller mig räkning för det. Det är sjätte gången på fem år som vi diskuterar detta ärende, och jag kan förstå, att herr Carlsson närmast blir lyrisk inför det perspektivet.

Men det finns ändå ingen anledning, tycker jag, att säga, att socialdemokratien är negativ till ålderspensionärernas problem. — Herr Carlsson lovade ju sina borgerliga kolleger en omgång också, men den uteblev, åtminstone vid detta tillfälle.

Jag vill peka på att de åtaganden som riksdagen har gjort när det gäller folkpensionärernas standard är vi i färd med att fullfölja och genomföra. År 1968 skall folkpensionen vara 90 procent av basbeloppet. Det innebär en ansträngning av samhällsekonomin, det är en fördelning gentemot åldersgrupperna över folkpensionsåldern som är riktig men som ändå är ansträngande. Vi har under de senaste åren genomfört möjligheter till en rörlighet beträffande pensionsåldern i det att man kan variera denna från 63 till 70 år med varierande storlek av folkpensionen.

Det framgick också av fru Olssons anförande, att man inte längre, som

motionärerna här talar om, kan angripa detta problem som ett generellt problem. Det gavs exempel på vilka åtgärder som måste sättas in på områden där arbetstakten är hög och där de psykiska påfrestningarna är stora. Men det är också omöjligt att säga att här är någonting som är kännetecknande för vårt näringsliv som helhet.

Utifrån denna utgångspunkt har ju också riksdagen begärt — och regeringen har villfarit denna begäran — att låta utreda på vilket sätt folkpensionerna efter 1968, alltså sedan målsättningen om storleken sådan den nu gäller har blivit uppfylld, skall ökas. Att man där kommer in i en situation där det blir fråga om en differentiering mellan olika grupper av pensionärer är ganska klart.

Herr talman! Av vad jag sagt framgår att riksdagens prioritering av pensionsförmånernas utbyggnad hittills har siktat in sig på det materiella innehållet. Herr Eric Carlsson har här talat för en prioritering som skulle ge en generell sänkning av pensionsåldern. Det måste betyda ett avståndstagande från de tidigare intagna ståndpunkterna i detta avseende. I den bemärkelsen kan man då inte anklaga regeringspartiet för att vara negativt mot folkpensionärerna då vi vill genomföra de ekonomiska åtaganden som vi har gjort i detta sammanhang.

Jag vill med denna korta sammanfattning av ärendet sluta med att yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 20.

Herr BENGTSO (cp):

Herr talman! Det är åtskilliga år sedan frågan om en sänkt folkpensionsålder aktualiserades av centerpartiet. Jag minns särskilt vid ett tillfälle då statsministern stod i denna talarstol — den stod då på andra sidan här i kammaren — och på sitt sätt argumenterade emot en sänkt folkpensionsålder. Hans skäl var i första hand att en sänkning av

folkpensionsåldern skulle medföra jättestora kostnader.

Herr Lars Larsson nämnde att denna fråga har diskuterats, om jag inte minns fel, sex gånger. Nog måste man konstatera att det ändå har blivit vissa framsteg för oss som vill arbeta för sänkt folkpensionsålder. Andra lagutskottet påpekade i sitt år 1963 av riksdagen godkända utlåtande att skäl kunde anföras för att frågan om en lägre pensionsålder övervägdes. Där hade man alltså i princip givit en viss anslutning. Då ansåg dock utskottet att häremot måste vägas angelägenheten av andra förbättringar för folkpensionärerna och framhöll särskilt de höjningar av folkpensionerna fram till år 1968 för vilka statsmakterna hade bundit sig. Ja, jag tycker det skulle ha varit en ganska bra logik i detta, eftersom vi nu räknar år 1966. Skulle vi tänka oss att eventuellt göra någonting efter år 1968 är det på tiden att vi nu beslutar oss och tillsätter en utredning i frågan. Utredningar arbetar ju inte så hastigt, utan det blir precis lagom att börja nu om vi vill ha förbättringarna genomförda år 1968. Det finns alla skäl att nu ta itu med den saken.

Herr Lars Larsson nämnde att det liksom bara var de materiella kraven från folkpensionärerna som man hade fäst den största vikten vid. Hur uppträder arbetsmarknadens parter? Säger de att deras enda krav är att få högre betalning för sitt arbete? Nej, de går givetvis fram på båda linjerna. Det är fullkomligt riktigt, menar jag, att försöka få även andra förbättringar. Arbetstagarna kräver kortare arbetstid och bättre sjukförmåner. Varför skall det bara i fråga om folkpensionärerna gälla att kraven måste begränsas att öka deras pensionsbelopp i pengar. Andra behov skulle vi inte ens kunna diskutera eller utreda.

Herr Lars Larsson sade, att socialdemokratien inte har varit negativ mot folkpensionärerna. Det kanske man inte kan säga generellt, men nog kan man

Om sänkt folkpensionsålder

visa på en rad frågor vid olika tillfällen då socialdemokraterna har varit negativa mot folkpensionärerna. Inom centerpartiet tycker vi att det i detta fall är negativt att inte kunna tänka sig en lägre folkpensionsålder. Såsom skäl anföres givetvis ibland att människor numera är friskare och vill arbeta längre. Jag vill då fråga hur det kan komma sig att man på de frivilliga avtalens väg ofta gärna vill avtala om en lägre pensionsålder. Utgör de som bara har folkpension och nästan ingenting mera en speciell grupp av människor, som inte har samma önskemål som de som på avtalsmarknaden försöker få fram en lägre pensionsålder? Jag tror att folkpensionärerna har precis samma åsikter och strävanden. Varför skall det vara så i vårt samhälle att en mycket stor grupp skall ha en lägre pensionsålder? Det är rätt mycket av det gamla klass-samhället, som väl många av oss väl i alla fall försöker att bekämpa, som fortfarande lever kvar. Man vill inte ens rucka litet på det genom att sänka folkpensionsåldern något — hur mycket får vi väl senare överväga.

Vi kan ta ut våra förbättrade pensionsresurser med åtföljande högre levnadsstandard i form av förbättringar materiellt sett och genom kortare arbetstid. Den förlängda fritiden kan tas ut i olika former, såsom förlängd semester — det har vi delvis övergått till — kortare veckoarbetstid men också genom en sänkt pensionsålder. Det är precis lika befogat i ett samhälle som går framåt — något som vi kan glädja oss åt här i Sverige — att man tänker på att rent generellt genomföra en sänkning av folkpensionsåldern. I detta fall kan jag inte beteckna det såsom något annat än negativt att man inte med de resurser som Sverige nu har ens kan tänka sig att börja utreda en sänkning av pensionsåldern.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Om sänkt folkpensionsålder

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Det var herr Lars Larsson som föranledde mig att begära ordet. När man vill göra gällande att problemet med en allmän sänkning av folkpensionsåldern inte kan angripas såsom ett generellt problem frågar jag mig, hur man i en rad andra länder utanför Norden kan ha kommit fram till en lägre pensionsålder än vad vi har. Varför har inte vi möjlighet att komma fram till en sådan lösning?

På vilka grunder kan man göra gällande att för det stora flertalet svenska medborgare är en pensionsålder som ligger vid 65 år eller lägre den riktiga, medan den mindre gruppen, nämligen kroppsarbetarna, skall vänta till 67 år? Får jag fråga: Var finns logiken i detta?

Det siffermaterial som jag har fått visar att de flesta över 65 år har sin pensionsfråga ordnad. Jag förmodar att det är därför som man från höger- och folkpartihåll var ointresserad av att medverka till en sänkning av den allmänna folkpensionsåldern. Tyvärr är det många gånger så i det här samhället att när man har fått sitt och väl det och de andra har fått sitt och nätt det, då känner man sig belåten. Det intrycket får nog den som ser på den här frågan, att de som tillhör privilegierade grupper, som har fått en förmån, inte är angelägna om att andra grupper skall få rättvisa. Vi anser däremot att det är angeläget att skapa rättvisa i detta avseende.

Till herr Larsson vill jag säga att jag inte har ändrat uppfattning på något sätt i denna fråga. Jag har hävdad den meningen i flera tidigare debatter, att pensionsåldern bör sänkas.

Det är riktigt och nödvändigt att frågan om ålderspensionerna efter 1968 skall utredas, som herr Bengtson sade. Det satt långt inne innan riksdagen fattade beslut om den utredningen. Nog är det underligt att man inte samtidigt skall kunna utreda frågan om sänkning av pensionsåldern och pröva den frå-

gan i denna utredning, så att man får se på hela fältet i ett sammanhang! Med erfarenhet av hur arbetslivet ser ut i dag vågar jag påstå att denna reform måste komma, ju förr desto hellre. Det är en angelägen reform, som många väntar på.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! När jag lyssnade till herr Bengtson, som helt plötsligt uppträdde till herr Eric Carlssons stöd, blev jag förvånad, ty han sade att 1963 var andra lagutskottet inne på att man skulle kunna tänka sig att efter 1968 — sedan man fullgjort de åtaganden fram till 1968, varom riksdagen i stort sett varit enig — ta upp en diskussion om hur den fortsatta utvecklingen i fråga om folkpensionsnivån skulle kunna te sig. Det är ju vad som har skett. Herr Bengtson talade nu om att man borde tillsätta en ny utredning. Jag påpekade att det har tillsatts en utredning för att ta upp frågan om folkpensionernas storlek efter 1968.

Nu står alltså två representanter för centerpartiet upp här och diskuterar en ny prioritering av hur vi skall lösa ålderspensionärernas situation efter 1968. Nu vill man sänka pensionsåldern. Jag tolkar detta så att man nu inte längre är beredd att ta upp diskussionen om ytterligare höjning av folkpensionsnivån. Jag tycker nog att när socialdemokratien för sin del har sagt att det är angeläget att ta upp denna diskussion och försöka komma till rätta med frågan om folkpensionsnivån för de grupper som efter 1968 endast har folkpension att ty sig till, så skall man inte angripa socialdemokratiska partiet och säga att det är negativt gentemot folkpensionärerna. Herr Bengtson medgav emellertid att det kunde finnas »något tillfälle» då socialdemokratien har visat intresse för folkpensionärerna. För att komma från herr Bengtson var det ju ändå ett positivt medgivande.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det förefaller som om herr Lars Larsson föredrar att rätt mycket tala om annat än den fråga vi håller på med. Framställningen gäller utredning om en sänkning av pensionsåldern. Herr Larsson talar om en hel del andra saker.

Jag citerade ur andra lagutskottets utlåtande och visade att utskottet hade sagt 1963 att skäl kunde anföras för att frågan om lägre pensionsålder övervägdes, men att utskottet ansåg att man i första hand horde komma fram till vad som skulle ske 1968. Men då måste man väl logiskt komma fram till att när det målet är nått skall man kunna tänka sig en lägre pensionsålder. Jag tycker att det klart framgår av utskottets utlåtande.

Förbättring efter 1968 — ja, verkligen! Efter en hel massa framställningar — jag vet inte hur många år de gjordes — fick man ett ord från regeringspartiets sida att en förbättring efter 1968 skulle kunna tänkas. Men det dröjde mycket länge innan vi kunde få fram en sådan förklaring. Och det är inte särskilt svårt att räkna upp en del exempel på att vi mötts av denna negativism under hela 50-talet och även under åren på 60-talet. Utom det långa dröjsmålet med besked om förbättring efter 1968 kan man peka på de årliga höjningarna — inte heller det kunde klaras upp. Eftersläpningarna kom, under valår gick det att få en något så när hygglig höjning av folkpensionerna, andra år kom ingen höjning till stånd. Skall vi gå igenom riksdagshandlingarna blir det inte en så där alldeles lysande historia som regeringspartiet har skrivit på folkpensionsområdet.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Herr Bengtsons historieskrivning lämnar utomordentligt mycket övrigt att önska i fråga om saktighet.

När det gäller de årliga standardhöj-

Om sänkt folkpensionsålder

ningarna var särskilda utskottet fullständigt överens om den plan som framlades, innebärande höjningar vartannat år. Att sedan påstå att regeringspartiet visat motsträvighet därför att man fullföljt den plan som riksdagen var enig om, det är verkligen ett påstående som man nära nog häpnar inför.

Kom ihåg att vi nu diskuterar en sänkning av pensionsåldern, säger herr Bengtson. Vad är det som skall ske sedan vi fullföljt åtagandet fram till 1968, då folkpensionerna skall vara 90 procent av basbeloppet? Ja, jag har fattat diskussionen så att vi varit överens om att det skall undersökas på vilket sätt man kan höja folkpensionärernas standard efter 1968. Förstår jag saken rätt så vill herr Bengtson säga, att vi i stället skulle sänka pensionsåldern. Det är en intressant upplysning.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Det framgår inte alls av mitt yttrande att vi skulle tänka oss något slags alternativ höjd folkpension — sänkt pensionsålder; detta är en helt fri tolkning av herr Larssons fantasi. Jag har inte lagt upp saken så utan hänvisat till läget på arbetsmarknaden där vi fått både kortare arbetstid och förbättrade förhållanden. Skulle det inte vara möjligt att ge också folkpensionärerna någonting av detta? Jag anser att det vore möjligt, då just dessa människor har grundlagt mycket av vårt välstånd. Varför skulle man inte kunna tänka sig både en sänkt pensionsålder och en högre folkpension? Det är i varje fall vår uppfattning från centerns sida.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Låt mig till sist erinra om att folkpensionärernas standard efter år 1968 i mycket stor utsträckning kommer att vara beroende av det beslut om en tjänstepensionsreform som genomfördes mot centerns önskan. Ha-

de reformen inte genomförts, hade folkpensionärernas situation varit en helt annan.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 20.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Eric*, begärde voting, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmanen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 109;

Nej — 11.

Ang. det inkomstprövade tillägget till studiebidrag

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner angående det inkomstprövade tillägget till studiebidrag.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 16 i första kammaren av herr *Olsson, Johan, m. fl.* samt nr 26 i andra kammaren av herr *Elmstedt m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring av studiehjälpsreglementet, att vid beräkning av inkomstprövat tillägg till studiebidrag hänsyn ej toges till förmögenhet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 16 och II: 26, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Erik Filip Petersson*, fru *Elvy Olsson* samt herrar *Rimmerfors, Jönsson* i Ingemarsgården och *Elmstedt*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa

dels att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 16 och II: 26, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag om sådan ändring av studiehjälpsreglementet, att vid beräkning av inkomstprövat tillägg till studiebidrag hänsyn endast toges till inkomst,

dels att motionerna, i den mån de icke besvarats genom vad reservanterna hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! När de studiesociala frågorna behandlades av riksdagen våren 1964 var det ett helt paket frågor.

Ang. det inkomstprövade tillägget till studiebidrag

En av frågorna gällde studiebidraget, som enligt beslutet skulle utgå till alla med 75 kronor per månad om studierna påbörjats före 21 års ålder. Dessutom kan utgå inkomstprövat tillägg med belopp mellan 25 och 75 kronor per månad, beroende på den studerandes eller hans föräldrars beskattningsbara inkomst. Detta tillägg bortfaller när den beskattningsbara inkomsten överstiger 20 000 kronor. Vid inkomstprövningen tar man hänsyn till förmögenheten på så sätt att om den överstiger 30 000 kronor så skall en femtedel av det överskjutande beloppet jämföras med beskattningsbar inkomst.

Systemet kan vid en mycket flyktig bedömning synas rättvist. Har man förmögenhet, kan man ta av den till sina barns studier, men jag upprepar att det är vid en flyktig bedömning som man ser saken så. Ty i verkligheten kan mycket blygsamma inkomster utestänga elever från dessa studietillägg, beroende på förmögenheter som är låsta i egna hem eller i jordbruksfastigheter och som kanske inte ger någon avkastning. Sådana förmögenheter saknar ju värde för den studerande, så länge de inte realiserats, och när de realiserats är det ovisst hur stort värdet är. Det kan också vara maskiner och inventarier i ett jordbruksföretag som är förmögenheten, och det är värden som inte kan realiserats, om driften skall fortsätta. Men det är också värden som snabbt slits ner och inte ger mycket vid realisation. Vi reserverar oss nuvarande inkomstgräns otillfredsställande och anser att förmögenheter av det slag jag relaterat inte förbättrar möjligheterna att finansiera studier. Här kan naturligtvis resas den invändningen att man måste ta hänsyn till stora förmögenheter när man beviljar dessa studietillägg. Jag tror att farhågorna här är överdrivna, ty det visar sig ju att de som äger en stor förmögenhet också är höginkomsttagare. Likaså är stora kapital i regel placerade så att de också ger avkastning, och den avkastning-

en tillsammans med annan inkomst utestänger ändå ifrågakvarande elever från inkomstprövat tillägg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad vid utskottsutlåtandet.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Låt mig först erinra om att redan vid det studiesociala systemets införande höjdes den förmögenhet som inte räknas med vid bedömning av det inkomstprövade tillägget vid studiebidrag från 20 000 till 30 000 kronor. Nu säger fru Olsson att även mycket blygsamma inkomster — hos föräldrarna — kan beröva elev rätt till inkomstprövat tillägg.

Herr talman! Innan jag yrkar bifall till utskottets utlåtande, som innebär avslag på motionerna, skall jag tala om vad det egentligen är fråga om.

Vi utgår från att två makar har en beskattningsbar inkomst på 23 000 kronor. Denna inkomst ligger över medelinkomsten för gift inkomsttagare i riket. Makarna kan dessutom ha en behållen förmögenhet på 55 000 kronor — först då — vid en inkomst på 23 000 kronor och en behållen förmögenhet på 55 000 kronor riskerar de att det inkomstprövade tillägget på 25 kronor försvinner. Är man i lägre inkomstklass och inkomsten är 17 000 kronor per år, kan man ha en behållen förmögenhet på 45 000 kronor. Då kan man kanske få 25 kronor, men man erhåller i regel 50 kronor i inkomstprövat tillägg. Rätten till högsta inkomstprövade tillägg, 75 kronor, och därmed också möjlighet att söka behovsprövat tillägg på 75 kronor finns vid en inkomst på t. ex. 12 000 kronor, som ju är ganska lågt, och dessutom en behållen förmögenhet på 45 000 kronor som i det inkomstilläget är ganska anmärkningsvärd. Då har man fortfarande rätt att få 75 kronor i inkomstprövat tillägg. Man kan om förutsättningar föreligger också få 75 kronor

Ang. behovsprövning vid studiesocialt stöd

per studiemånad i behovsprövat tillägg.

Är det fråga om att det bara skulle finnas förmögenhet ger den behållna förmögenheten så snart den understiger 70 000 kronor rätt till 75 kronor i inkomstprövat tillägg plus rätten till behovsprövat tillägg. Mellan 70 000 och 90 000 kronor ger rätt till 50 kronor per månad i inkomstprövat tillägg och först vid en behållen förmögenhet som överstiger 130 000 kronor bortfaller det inkomstprövade tillägget. I dessa tre sista exempel har jag extremt nog bara räknat med förmögenhet och ingen inkomst alls. Det är alltså förmögenhetsbelopp som ligger ovan den gräns då beskattning uttas som ger rätt till inkomstprövat tillägg till studiebidraget.

Jag kan inte hålla med fru Olsson om att det är blygsamma inkomster eller blygsamma förmögenheter som det rör sig om här.

Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 25.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. behovsprövning vid studiesocialt stöd

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner angående behovsprövning vid studiesocialt stöd.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 121 i första kammaren av herr *Blomquist* samt nr 166 i andra kammaren av herr *Regnéll m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta om sådan ändring i studiemedelsförordningen och studiehjälpsreglementet, att bestämmelserna om hänsynstagande till makes inkomst och förmögenhet utginge.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 121 och II: 166, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Blomquist*, som dock ej antytt sin mening.

Ang. behovsprövning vid studiesocialt stöd

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! I anledning av föreliggande utskottsutlåtande, till vilket jag fogat en blank reservation, vill jag bara framföra några synpunkter.

På s. 6 i utlåtandet står en mycket intressant hänvisning till yrkesutbildningsberedningens nyligen avgivna betänkande. Beredningen har behandlat frågan om studiesocialt stöd till vuxenstudierande. »Utredningen anser att varje medborgare oavsett civilstånd och försörjningsplikt skall betraktas som självständig i utbildningsavseende. Det är därför enligt utredningen angeläget att överväga om icke medelsbehovet för makar eller motsvarande skall bedömas utan avseende på andra makens inkomst- och förmögenhetsvillkor.» Här har alltså denna parlamentariska beredning redovisat samma principiella grundsyn som ligger bakom motionerna I: 121 och II: 166 och som vi motionärer velat dra den praktiska konsekvensen av.

Som vi minns fattade riksdagen förra året beslut om rätt för makar till frivillig särbeskattning. Därmed knäsatte uppfattningen att förvärvsarbetande gifta kvinnor skall ha rätt att betraktas som självständiga inkomsttagare. Det ter sig väl då ganska logiskt att föra denna princip vidare och låta den gälla även under utbildningstiden och alltså i fråga om studiemedel bedöma »medelsbehovet för makar utan avseende på andra makens inkomst- och förmögenhetsvillkor».

Som var och en märker som läser utskottsutlåtandet har utskottet inte velat gå närmare in på själva principfrågan utan föredrar att i stället peka på, som man uttrycker det, den förhållandevis generösa utformningen som reglerna om hänsynstagande till makes ekonomi erhållit. Därmed har man fört över frågan på värderingsplanet, som det givetvis inte lönar sig att diskutera.

Jag vill här komma med en enda liten synpunkt. Det nya studiesociala

systemet har nu varit i kraft eu tid. Det torde vara en allmän iakttagelse att studentfamiljerna är en grupp som inte fått det bättre.

I olika sammanhang har det sagts att studentfamiljens problem skall lösas genom en utbyggnad av det indirekta studiesociala stödet. Det finns en utredning som arbetar med frågan, men den har fördröjts i sitt arbete — har det sagts mig — bl. a. på grund av att utredningspersonalen tagits i bruk för andra uppgifter.

Den som vet något om de villkor under vilka studentfamiljer kan få leva i våra universitetsstäder är inte rädd för att statsmakernas generositet kan bli för stor.

Herr talman! Jag tolkar den sista meningen i utlåtandet förhoppningsfullt. Orden »den genom motionerna aktualiserade frågan kan i framtiden komma att övervägas i ett vidare sammanhang» hoppas jag är ett uttryck för utskottets villighet att inom en inte alltför avlägsen framtid gå i närkamp med den i motionerna framförda principfrågan och dennas praktiska följder.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Jag kan fatta mig kort i detta avseende.

Det är fullt riktigt som herr Blomquist har påpekat att sedan studiemedelsförordningen trädde i kraft en utveckling ägt rum som innebär att man nu mera klart betraktar makar såsom från varandra ekonomiskt fristående. Det skulle då kunna leda till den slutsatsen, att man inte beaktar den andra makens inkomst vid bedömningen av — som det i detta fall gäller — studiemedel.

Nuläget har herr Blomquist inte anmärkt på. Jag förstår att han menar att förutsättningar för att genomföra motionärernas rent principiella resonemang inte har förelegat och att den anordning som nu gäller är godtagbar.

Herr Blomquist pekade på yrkesut-

Om åtgärder mot rasdiskriminering

bildningsberedningens betänkande. Får jag då lägga till, att det i den proposition om arbetsmarknadspolitiken som i dag har publicerats och som kommer att föreläggas riksdagen om någon dag har signalerats att det 1967 skall presenteras ett förslag till vuxenutbildningsorganisation och studiefinansiering, bedömd med hänsyn till såväl gymnasieutredningens förslag om vuxenutbildning som yrkesutbildningsberedningens betänkande. Då har vi kommit ganska nära den tidpunkt då den prövning som andra lagutskottet talar om i sitt utlåtande skall äga rum.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande nr 22.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för fotvård m. m.; samt

nr 24, i anledning av väckta motioner om samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om åtgärder mot rasdiskriminering

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot rasdiskriminering.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 582 i första kammaren av herr *Peterson*, *Eric Gustaf*, och nr 709 i andra kammaren av herr *Nihlfors m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivel-

se till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att förslag till lag mot rasdiskriminering snarast måtte framläggas för riksdagen och att vederbörliga åtgärder måtte vidtagas för Sveriges ratificering av den nyligen av FN-församlingen antagna konventionen i ämnet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 582 och II: 709, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **PETERSON, ERIC GUSTAF**,
(fp):

Herr talman! Även om det kan sägas att den stora majoriteten av vårt folk är emot rasdiskriminering, är dock den här frågan ytterst viktig och angelägen. Pressen har vid upprepade tillfällen påpekat uppmärksamade fall av rasdiskriminering, och genom den ökade invandringen av utländsk arbetskraft ökar riskerna.

Jag har, herr talman, ingen invändning mot utskottets ställningstagande och inte heller något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag vill understryka vikten av att det som skall hända sker snabbt, detta för att understryka var vårt folk står i denna fråga och även för att hindra fortsatt rasdiskriminering.

I detta yttrande instämde herrar *Lundström* (fp), *Dahlén* (fp), *Alexander* (fp), *Nyman* (fp), *Tistad* (fp) och *Per Jacobsson* (fp).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner angående viss införsel av och handel med fridlysta djur, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. juridisk persons förvärv av mark

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner angående juridisk persons förvärv av mark.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade, likalydande motioner, nr 597 i första kammaren av herr *Svanström m. fl.* och nr 726 i andra kammaren av herr *Jonasson m. fl.*

I motionerna hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att juridisk person för förvärv av produktionsmark från bondebruket skulle hava skyldighet att lämna annan mark i kompensation, i överensstämmelse med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 597 och II: 726, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Alexanderson, Ebbe Ohlsson, Nils-Eric Gustafsson, Åkesson, Grebäck, Hedin, Johansson* i Öckerö och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 597 och II: 726, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § jordförvärvslagen den 14 maj 1965 (nr 290);

2) att motionerna I: 597 och II: 726 i övrigt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det är ett motionspar, nr 597 i första kammaren och nr 726 i andra kammaren, som här ligger till grund för tredje lagutskottets utlåtande nr 15. I dessa motioner har vi motionärer — trots att den lag det här är frå-

ga om antogs så sent som i fjol — velat ta upp till prövning en bestämd paragraf i lagen. Det gäller här 4 § jordförvärvslagen som handlar om kompensation av mark under sådana förhållanden, då juridiska personer — det gäller alltså bolag och stiftelser och andra — förvärvar mark.

I motionen framhålles att skyldighet för juridisk person bör föreligga att vid de tillfällen, då vederbörande fått tillstånd att förvärva jord eller skog, som kompensation överlämna motsvarande andel. Vi har i motionen utvecklat den centrala betydelse, som det kombinerade företaget jordbruk och skogsbruk även i framtiden kommer att ha. Vi har även påpekat att det kan bli fråga om att vid den pågående strukturrationaliseringen tillskapa rena familjejordbruk.

Genom riksdagens beslut i fjol fritogs skogsbolag och andra juridiska personer från skyldigheten att lämna kompensationsmark vid sådana här tillfällen. Motionärerna framhåller att den nya ordningen med all sannolikhet kommer att motverka strukturrationaliseringen inom skogsbruket. Vi menar att detta blir en självklar följd av det förhållandet att de enkla och som tillhör vederbörande bolag och som finns inne i enskilda skogsområden kommer att bibehållas så länge som möjligt för att av bolagen utnyttjas som utgångspunkt för kommande markförvärv.

Utskottet redovisar på sid. 7 i utlåtandet den behandling som detta ärende blev föremål för i fjol, och där refereras också den reservation, som var fogad till föregående års utlåtande. I denna reservation hemställdes att i 4 § jordförvärvslagen skulle utsägas att vid prövning av ansökan om förvärvstillstånd av juridisk person borde beaktas bl. a. huruvida förvärvaren i samband med fånet genom att avstå mark för rationaliseringsändamål medverkat till jordbrukets eller skogsbrukets rationalisering. Den motion som vi nu har väckt avser ett uppföljande av reservationen.

Ang. juridisk persons förvärv av mark

Vid utskottets behandling har utskottet kommit att delas i två hälfter, varav den ena genom lottning har blivit majoritet. För reservationen står utskottets borgerliga ledamöter. Man har i reservationen gjort den kompromissen i förhållande till motionen att man inte ifrågasätter areal emot areal men väl, som det framgår av lagtexten på sid. 9, att vid denna prövning bör beaktas huruvida förvärvaren i samband med fånet genom att avstå mark för i 5 § första stycket angivna ändamål får anses ha medverkat till jordbrukets eller skogsbrukets rationalisering.

Innehållet i reservationens förslag skulle utan tvekan medverka till en snabbare rationalisering. Nu erkänner jag att rationalisering är ett ord som det på sista tiden har gått trolldom i. Man tror att man i olika sammanhang skall kunna åstadkomma underverk, men det är uppenbart att det inte minst för det framtida skogsbruket är angeläget att få en så god strukturrationalisering som möjligt för att ge tillfälle till ett effektivt utnyttjande av de moderna hjälpmedel som skogsbruket numera har.

Herr talman! Eftersom tiden är långt framskriden skall jag begränsa mig till det nu anförda. Jag hemställer om bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Som redan har påpekats av den föregående talaren gäller det här en detalj i den nya jordförvärvslagen som riksdagen antog för ungefär ett år sedan. Denna speciella fråga föranledde då skiljaktiga meningar. För egen del hyser jag en viss tveksamhet om angelägenheten av att, innan några nämnvärda erfarenheter av den nya lagens tillämpning samlats, ånyo aktualisera frågan. När den nu genom motioner åter har kommit på kammarens bord vidhåller reservan-

terna den mening som i föl framfördes reservationsvis.

Frågan är också av praktisk betydelse ur rationaliseringssynpunkt. Det gäller ett förfaringsätt vid prövning av ansökning av förvärvstillstånd som har utbildats i praxis vid tillämpning av den gamla jordförvärvslagen och då befunnits vara av stort praktiskt värde. När t. ex. ett skogsbolag begärt tillstånd att förvärva viss skogsmark som varit i enskild ägo, har man aktualiserat frågan om kompensation genom att förvärvaren lämnar ifrån sig mark som är av betydelse för arrondering av annat enskilt skogsinnehav.

I propositionen om jordförvärvslagen utgick departementschefen från att sådana frågor i förekommande fall kunde lösas förhandlingsvägen genom frivilliga överenskommelser. Men reservanterna ansåg att lantbruksnämnden inte i den föreslagna lagtexten hade tillräckligt stöd för att med framgång kunna föra sådana förhandlingar. Vi ansåg att man i själva lagen borde ta in att medgivande om att avstå kompensationsmark borde beaktas vid tillståndsprövningen. En sådan omständighet kunde bli avgörande om tvekan förelåg beträffande tillståndsfrågans avgörande eller då särskilt starka skäl förelåg ur allmän synpunkt för att kompensationsöverlåtelsen borde komma till stånd. Däremot ville reservanterna inte gå så långt som att uppställa som villkor att kompensationsmark alltid skulle avstås i sådana fall. Det skulle strida mot de principer på vilka den nya lagen vilar och dessutom omöjliggöra förvärvstillstånd i en del fall när lämplig kompensationsmark inte förefinns. Samma yrkande framförs i den nu aktuella reservationen. Man kan måhända säga att det bara är nyanser, som skiljer de olika meningarna i denna fråga, men det är nyanser som kan få praktisk betydelse. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Man kan väl glädjas åt att diskussionen om jordförvärvslagen denna gång förs i en betydligt mera avspänd atmosfär än vad den gjorde då vi förra året diskuterade den. Herr Alexanderson säger att han hyser tvekan inför att ändra lagen något halvår efter att den trätt i kraft. Jag förstår hans tvekan mycket väl. Vi brukar inte stifta en lag ena halvåret för att göra ändringar i densamma nästa halvår, innan vi ännu sett verkningarna.

Det är naturligtvis alldeles för tidigt att yttra sig om de eventuella olägenheterna i den jordförvärvslag som antogs 1965 i maj månad och trädde i kraft den 1 juli.

Den tveksamhet herr Alexanderson gav uttryck åt finns också hos skogsägarna själva. I nr 1 av Skogsägaren för i år säger man i inledningen till en artikel, att ett halvår är för kort tid för att bedöma skogsindustriens aktivitet och möjligheter att få köpa mark. Man har alltså i jord- och skogsbrukarnas eget organ slagit fast, att det är alldeles för tidigt att nu försöka åstadkomma en ändring. Man fortsätter längre fram i artikeln, att under hösten har lantbruksstyrelsen utgivit anvisningar till lagens olika bestämmelser. Dessa anvisningar är i många avseenden synnerligen väl utformade och belyser starkt den enskildes möjligheter. Det är följaktligen inte på det sättet att man från statsmakternas sida och de organ som staten har då det gäller att åstadkomma själva handläggningen av frågorna har försökt att göra någon dimbildning. I stället har man försökt att på alla sätt klargöra hur det skall förfaras vid handläggning av frågan.

Jag skall fortsätta med att citera vad tidningen skriver i slutet av sin artikel.

»Det ankommer på de enskilda jord- och skogsbrukarna själva att försvara sina positioner med hjälp av föreningsrörelsen. De enskilda som behöver tillskottsmark måste utnyttja de möjlighe-

ter lagen ger dem. Den enskilde måste aktivt engagera sig i konkurrensen om den salubjudna marken. Så fort som möjligt måste han åstadkomma ett köpeavtal och med detta i handen söka sitt förvärvstillstånd. Han har då ett gynnsamt utgångsläge vid tillståndsprövningen. Det är ingen nödvändighet att den tilltänkta marken ligger i gräns med det tidigare innehavet. Samarbetet i skogsbruksområden ger rationell brukning.»

Här har man alltså från det enskilda skogsbrukets sida gjort klart för medlemmarna att de har precis samma möjligheter som skogsbolagen när det gäller att förvärva mark och att det bara gäller att bevaka sina intressen. Med hänsyn till vad vi kan notera i denna skrift tycker jag vi har rätt att säga, att den motion som här föreligger är alldeles för tidigt väckt.

Om man hade kunnat anföra att det under lagens första halvår hade begåtts misstag eller visat sig omöjligt att åstadkomma något byte av mark, då hade det kunnat finnas skäl. Men från motionärernas sida har inte angivits ett enda exempel på att man inte har kunnat komma till rätta med de problem som här föreligger.

Jag förstår att det råder en ganska stor skillnad i sak emellan de olika borgerliga partiernas inställning till frågan, även om man har kunnat kompromissa sig fram till en gemensam reservation. Man behöver bara läsa motionen för att bli på det klara med vilka meningar som döljer sig bakom reservationen. Det är i varje fall inte så förfärligt mycket kvar av den motion som vi här har att behandla, och det får man väl tillskriva bl. a. utskottets ärade ordförande, som säkerligen haft sin hand med vid skrivningen av reservationen.

Jag skall inte trötta kammaren med att gå in på motionens innehåll. Det finns en hel del som man skulle vilja ta upp en diskussion om. Jag skall bara ta ett enda exempel för att belysa hur

Ang. juridisk persons förvärv av mark

motionen är hopkommen. Det sägs i motionen att det har skapats prioritet för en ny grupp, nämligen aktiebolag och stiftelser. Det är ett sakligt fel. Det förhåller sig inte på det sättet att dessa är prioriterade. Bönderna har precis samma möjligheter som dessa. Bönderna står inte alls i någon strykclass. Motionen har naturligtvis tillkommit mera för vad som skall ske i september månad än för att sakligt belysa det läge som vi nu befinner oss i.

I en ganska märklig passus i motionen talas om att antalet bärkraftiga enheter i olika delar av landet skulle kunna öka så att en ur allmän synpunkt tillfredsställande bebyggelsestruktur skulle kunna uppnås. Jag blir inte klok på vad det egentligen går ut på, ty bebyggelsestrukturen är väl inte beroende av om några skogsbolag skulle äga några små skogsbitar här och var insprängda bland bondejordbruket.

Jag tror att det finns all anledning för kammaren att följa utskottsförslaget.

Innan jag lämnar talarstolen skall jag be att få rätta till en felaktighet som herr Svanström gjorde sig skyldig till i sitt anförande. Han sade att det har förekommit lottning i utskottet. Nej, vi har inte alls lottat om den här saken. Vi delade oss i två hälfter, det är sant, men det skedde inte med lottens hjälp.

Herr talman! Det finns åtskilligt mer att säga om motionen, men den sena timmen gör att vi inte behöver föra någon längre debatt om ett förslag som redan ur saklig synpunkt är dödfött. Låt oss vänta och se på utvecklingen. Skulle det visa sig att det skulle inträffa vad motionärerna här befarar, då kan jag nog försäkra att man ifrån utskottsmajoritetens sida är beredd att pröva saken från andra utgångspunkter. Som läget nu är, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt att trötta kammaren med någon replik till

herr Göran Karlsson, men när han kom med samma sak som en annan ärad ledamot av denna kammare gjorde sig skyldig till häromdagen, nämligen att påstå att detta var någon form av valfläsk, kunde jag inte underlåta att begära ordet. Trots allt är vi ju smålänningar båda två. Jag sade den gången att det var ganska onödigt att dra ned debatten till det planet. Inte heller nu vill jag svara på detta.

Jag gjorde mig skyldig till ett fel, herr Göran Karlsson, då jag antog att det var fråga om lottning i utskottet, men om inte lotten har varit med så är det i alla fall lika många på varje sida.

Herr Göran Karlsson hade läst artikeln i tidningen Skogsägaren. Även jag har kännedom om denna artikel. Man kan ju läsa artiklar på olika sätt, men jag tror att herr Göran Karlsson har en något bristande erfarenhet av hur det är att vara jämförd med ett skogsbolag. Jag har däremot den erfarenheten då jag under många år försökt att förvärva jord och skog, att det inte är så lätt för den som inte har kapital att vara jämförd med dem som har kapital. Jag tror därför att det var en väsentlig överdrift från herr Göran Karlssons sida att utgå från en sådan jämfördhet. Det är uppenbart att även de enskilda måste vara aktiva för att ha möjligheter att hänga med när det gäller att förvärva mark. Det är jag, herr Göran Karlsson, klart medveten om.

Sedan gjorde herr Göran Karlsson en ganska kritisk granskning av motionen. Jag skall inte gå in på något svaromål i det fallet. Vi har i motionen redan nu velat få en ändring till stånd, innan den bytesverksamhet som var på väg att få en sådan omfattning helt har upphört.

Jag ber än en gång att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Jag talade om vad som skall ske i september månad. Jag tror

att det ligger mycket bakom den tanken, ty denna motion är naturligtvis tillrättalagd för vad som då skall ske.

Herr Svanström sade att jag inte har tillräckligt med erfarenhet för att kunna bedöma vilka möjligheter en enskild jordägare har när han skall tävla med ett skogsbolag om markköp. Jag är fullt på det klara med, herr Svanström, att det kan bli besvärligheter i vissa avseenden. Det är inte tu tal om det. Den nya lagens tillkomst syftade dock till att nå en bättre effektivitet när det gäller skogsnäringen. Skall man inte sträva efter detta bara för att bevaka någon viss speciell grupps verkligt särpräglade prioriteringsställning som den tidigare har haft?

Jag vill kraftigt understryka att talet i motionen om den nya prioriteringsgruppen är sakligt oriktigt, ty om det är någon grupp som i detta fall har ett företräde framför andra är det bönderna själva. Lagens tillkomst syftade till att ge industriföretag och andra, inte minst träförädlingsföretag, en likställighet med jordbruket i detta avseende. Det är inte tu tal om att detta var värdefullt. Visst kan det bli bekymmersamt, herr Svanström, i många avseenden för dem som har ett skogsbruk som inte är rationellt skött. Ur samhällsekonomisk synvinkel måste man väl ändå se till att varje näringsgren är så effektiv som över huvud taget är möjligt. Det får inte vara på det sättet att skogsbruket och jordbruket i detta avseende skall ligga efter andra näringsgrenar.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag instämmer i vad herr Göran Karlsson senast sade. Jag tror att det enskilda skogsbruket i praktisk handling har visat att det vill vara en så effektiv näring som möjligt. Många åtgärder har vidtagits för att verkligen nå upp till detta mål, och det är uppenbart att ytterligare åtgärder skall vidtagas. I det enskilda näringslivet vill vi inte på något sätt stå tillbaka, och vi

Ang. juridisk persons förvärv av mark

inser självklart vår plikt i detta sammanhang. Det vore en missuppfattning att tro att de åtgärder som nu vidtages inte skulle vara inriktade i enlighet med det önskemålet. Jag försäkrar herr Göran Karlsson att han på mycket nära håll kan få goda exempel på att skogsbruk i enskild ägo drivs rationellt och bra. Det finns framför allt många exempel på den saken i Småland.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag ber kammaren om överseende. Jag har dock sysslat en liten smula med frågan om det kombinerade jord- och skogsbrukets möjligheter att utveckla sig. Jag gör några små randanmärkningar. Jag skall inte ta upp själva huvudproblemet.

Vad jag fäste mig vid var att herr Göran Karlsson talade om att jordbrukarna var de verkligt prioriterade på detta område, medan bolagen hade det krångligt och besvärligt. Har herr Göran Karlsson klart för sig att bolagen är prioriterade på ett särskilt sätt i jämförelse med enskilda skogsägare? Bolagen kan sätta in kapital utan att skuldsätta sig. De råkar inte ut för arvs-skiften. Även andra fördelar, inte minst ur beskattningssynpunkt, gör att ett bolag faktiskt har större möjlighet än en enskild att klara sådana investeringar som det är fråga om härvidlag. Den saken är så självklar att även herr Göran Karlsson förstår den, om han tänker efter.

Vidare vill jag understryka en sak som jag tycker är relativt väsentlig, och det är att de kompletteringar som det kan vara fråga om ofta är småsaker och kanske inte mycket att fästa uppmärksamhet på i stora sammanhang, men det är något som kan betyda väldigt mycket för bärigheten av ett kombinerat jord- och skogsbruk. Det gäller många små enskilda fall, så man bör inte underskatta betydelsen härav. Jag tycker att det är rimligt att detta sägs.

Ang. juridisk persons förvärv av mark

Det talas om att det är nationalekonomiskt riktigt och bra att bolagen får bättre möjligheter inom skogsnäringen. Fackmän, som har studerat dessa ting vetenskapligt, säger emellertid i all enkelhet att det finns illa skött bondeskog, att det finns bra skött bondeskog, att det finns illa skött bolagsskog och att det finns bra skött bolagsskog. Det finns ingen anledning att i detta fall häckla och döma, för att tala med Fröding.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! När herr Ferdinand Nilsson säger att det finns dåligt skötta bondeskogar och dåligt skötta bolagsskog, vill jag hålla med honom om det. Det är dock inte fråga om att vi skall ha dåligt skötta skogar över huvud taget, utan att vi skall medverka till att skogen blir så rationellt skött och fördelad som möjligt.

Herr Ferdinand Nilsson sade också att detta med kompletteringar är småsaker. Då frågar man sig: Varför är han så angelägen om att dessa småsaker skall göras till stora nummer?

Bolagen är prioriterade, säger herr Nilsson, ty för dem gäller andra skatteregler o. s. v. Det är kanske i och för sig riktigt. Från det enskilda skogsbrukets sida hävdas att det är detta som skall stå i särklass — ty det är ändå vad man vill åstadkomma — och då uppkommer frågan: Finns det någon rimlig anledning att upprätthålla en lagstiftning som har överlevt sig själv? Vi måste sträva efter att nå större effektivitet på det här området, och det gör vi inte på de vägar som herr Ferdinand Nilsson anvisar.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag har inte anvisat några vägar i detta sammanhang. Om herr Göran Karlsson tror det, så beror det på att han inte har hört på.

Jag konstaterade att det här är fråga om många små fall och att det är

därför som frågan behöver uppmärksammas. Mera behöver jag inte orda om den saken just nu. Vi måste bara göra klart för oss att det ligger till så här: De många små fallen berör många människor, och därför är det en större fråga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svanström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svanström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 49.

Ang. arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående bestämmandet av expropriationsersättning;

nr 17, i anledning av väckta motioner angående prissättningen på bostadsrättslägenheter; samt

nr 22, i anledning av väckta motioner om rätt för polisen att flytta och omhändertaga fordon i vissa fall.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckta motioner angående omhändertagandet av övergivna bilvrak; och

nr 9, i anledning av väckta motioner om ökad social informationsverksamhet m. m. samt om effektivisering av den statliga pressinformationen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner angående arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 345, av herr Ottosson m. fl., och II: 785, av herr Nordgren m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att beslutad utredning beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter, som av det allmänna ålades företagen, måtte påskyndas samt att utredning måtte tillsättas med uppgift att framlägga förslag till bestämmelser genom vilka arbetsgivare medgäves rätt till ersättning för de upp-

gifts- och uppbördsskyldigheter till det allmänna, vilka för närvarande icke vore ersättningsgrundande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 345 och II: 785 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Eric Gustaf Peterson, Svanström, Nyman, Axel Kristiansson, Blomquist, Westberg, Nordgren, Johansson* i Växjö, *Thylén* och *From*, vilka ansett, att utskottet bort på anförda skäl hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 345 och II: 785 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till bestämmelser genom vilka arbetsgivare medgäves rätt till ersättning för de uppgifts- och uppbördsskyldigheter till det allmänna, vilka för närvarande icke vore ersättningsgrundande.

Herr ENARSSON (h):

Herr talman! I allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10 behandlas frågan om arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet och därmed sammanhängande frågor.

Vid årets riksdag har väckts likalydande motioner, I: 345 av herr Ottosson m. fl. och II: 785 av herr Nordgren m. fl., i vilka bl. a. lämnas en redogörelse för uppbörd av olika slags avgifter till staten samt uppbörd av källskatt och övriga skatter som arbetsgivare har att svara för. Detta arbete har kommit att bli av mycket stor omfattning, och gjorda beräkningar visar att näringslivet på grund av detta arbete belastas med betydande kostnader.

Förra årets riksdag beslöt att genom skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande samordning och förenkling av de uppgifts- och uppbördsskyldigheter som det allmänna ålägger företagen. Denna utredning har ännu inte tillsatts. Omfattningen av de uppgifter som avkrävs företagen

Ang. arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet, m. m.

öka allteftersom tiden går. Motionärerna och reservanterna finner det därför angeläget att denna utredning snarast möjligt kommer till stånd.

I motionerna har även tagits upp en fråga som förts fram vid flera tillfällen, nämligen frågan om ersättning till företagen för det merarbete som förorsakas av det allmännas krav på uppgifts- och uppbördsskyldighet. I princip har riksdagen godkänt att ersättning bör utgå, i och med att beslut föreligger om att sådan ersättning skall utgå för uppbörd och redovisning av den allmänna varuskatten.

Såväl motionärer som reservanter anser det skäligt att samma princip genomföres även för det uppgifts- och uppbördsarbete som i övrigt åvilar företagen.

På grund härav har i motionerna hemställts att riksdagen måtte besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till bestämmelser om ersättning till arbetsgivare för det merarbete som förorsakas av den uppgifts- och uppbördsskyldighet varom här är fråga.

Jag skall, herr talman, med hänsyn till den sena timmen inte ytterligare motivera reservationen, utan jag ber med dessa få ord att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Argumenten och motargumenten i denna fråga är ju väl kända för kammarrens ledamöter, eftersom det under den senare tiden varje år förekommit en debatt i ämnet.

Den utredning som motionärer och reservanter hemställer om och som gäller samordning och förenkling av uppgifts- och uppbördsskyldigheten hemställde riksdagen om redan i fjol, och vi tycker att det i och för sig inte är nödvändigt att nu göra en extra påminnelse om denna utredning.

Ärendet är som framgår av utskotts-

utlåtandet föremål för Kungl. Maj:ts prövning, och riksdagen brukar ju inte upprepa sådana beställningar särskilt när de är av så förskt datum.

När det gäller frågan om huruvida företagarna skall ha statlig ersättning för alla uppgifter som de lämnar och för allt arbete i samband med skatteinbetalning kan jag inte i likhet med utskottet ansluta mig till en sådan generell princip. Många av dessa uppgifter är till gagn för företagarna själva, och jag tycker att det är ett ohållbart påstående som reservanterna gör när de säger att uppbördsarbetet och uppgiftslämnandet endast är av intresse för det allmänna. Till det allmänna måste ju också i hög grad företagarna hänföras, eftersom deras uppgifter ligger till grund för en väsentlig samhällsstatistik, socialförsäkringsstatistiken och den ekonomiska statistiken, av vilka den senare i sin tur ligger till grund för konjunkturpolitiken och liknande. Socialstatistiken och den ekonomiska statistiken har alltså en mycket väsentlig innebörd och är till gagn även för näringslivet självt.

Vidare är det ju inte kammarledamöterna obekant att det sedan några år utgår en betydande ersättning för uppbörd av varuskatt, f. n. 27 miljoner kronor.

Vad gäller källskatten utges en indirekt ersättning på det sättet att företagen ju får förvalta och disponera skattemedlen för sina anställda under betydande perioder av året. Den summa som företagen härigenom kan tillgodogöra sig i form av ränta kan uppskattas till mellan 7 och 10 miljoner kronor. Det är alltså en rätt betydande ersättning som redan utgår.

Framför allt vill jag framhålla att ett företag ju har rättighet att ta ut de merutgifter som uppkommer, eftersom det råder fri prisbildning. Företaget kan täcka sina ökade kostnader genom att höja varupriserna.

Motionärerna och reservanterna vill här ha statsbidrag och ersättning både-

i säck och i påse. Jag tycker att det är en ganska orimlig och svepande generell begäran som här återkommer år efter år.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Enarsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Enarsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 47.

Om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 144, av herrar *Adolfsson* och *Werner*, samt II: 193, av herr *Hermansson m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om tillsättande av en utredning rörande sådana förändringar i företagsformerna för den offentliga verksamheten, som tillförsäkrade de stats- och kommunalanställda största möjliga mått av medbestämmande i lämplig omfattning, genom den hittillsvarande vertikala företagsstrukturens ersättande med självförvaltning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 144 och II: 193 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **WERNER** (k):

Herr talman! Det skulle kunna finnas mycket att säga i denna fråga, men eftersom det råder uppbrotsstämning skall jag fatta mig kort.

Bland de kortfattade förklaringar — eller om man så vill uttrycka saken: avklaringar — som riksdagsutskott brukar avfärda motioner med tycks hänvisningar till pågående utredning vara de vanligaste. Men i frågor som berör arbetsmarknaden dominerar hänvisningen till att det bör ankomma på »parterna» att förhandla om saken. Jag vill i det fallet fråga: Hur länge avfärdades inte kravet om karensdagarnas slopande med sådan motivering? Nu har vi i alla fall kommit så långt att vi har att vänta en proposition om lagstiftning i frågan.

När den kommunistiska partimotionen skrevs angående företagsdemokrati inom offentlig verksamhet, begränsades yr-

Om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet

kandet avsiktligt med anledning av det bud om förhandlingar som LO framlade förra året i det s. k. tjugopunktsprogrammet. Vi ville avvakta det vidare förloppet av dessa förhandlingar, men vi har likväl den uppfattningen att det också torde bli nödvändigt att för den privata sektorn av arbetsmarknaden tillgripa lagstiftning som reglerar vissa delar av detta problemkomplex. Samma uppfattning framföres också av olika artikelförfattare i nr 5 av i år av LO:s tidskrift Fackföreningsrörelsen, och jag tror vi vågar spådomen att vi liksom i fallet karensdagarna kommer att få rätt också i detta avseende.

Men det är två skäl som föranlett oss att utforma denna motion. Det första är att när det gäller denna betydelsefulla utvidgning av demokratin inom samhället, nämligen de anställdas ökade inflytande inom företagen, bör det allmänna — stat och kommun — vara initiativtagare. Uttrycket »mönsterarbetsgivare» brukar användas i andra sammanhang. Det andra skälet är att eftersom den ena av parterna är samhället, bör det ankomma på en sådan auktoritativ företrädare för samhället som riksdagen att i en förgrundsfråga som denna precisera sin, alltså samhällets, ståndpunkt. Jag vill fråga om det inte fallit utskottet in att det kunde vara av betydelse. Efter vilka principer och utgångspunkter förhandlar nu representanterna vid förhandlingsbordet från det allmänna sida om dessa problem? Det finns anledning fråga om de måhända följer den grundinställning som präglar Arbetsgivareföreningens position. I kommentarerna till Arbetsgivareföreningens s. k. utspel om företagsdemokratien heter det i tidningen Arbetsgivaren nr 5 från 1965: »Dess största förtjänst ligger sannolikt i den avrättning av begreppet industriell demokrati som görs — på ett välgörande sätt lyckas referentgruppen enligt vår mening visa att företaget inte kan uppfattas som ett samhälle i miniatyr och att man följaktligen inte från politiska utgångspunkter kan dra några

slutsatser om hur förhållandena inom ett företag bör ordnas.»

Översatt till enklare svenska innebär detta: Här inom fabriksportarna är det vi — ägarna av företaget — som bestämmer, och kom inte och tro att det är fråga om ett samhälle i miniatyr!

Nu bör man från samhällets sida precisera sin ståndpunkt, om man har en annan utgångspunkt i dessa frågor. Vi har i motionsparet I: 144 och II: 193 utvecklat tankegångarna att vissa grenar inom den offentliga verksamheten är så okomplicerade att de skulle kunna omorganiseras efter demokratiska självförvaltningsprinciper. Jag vill fråga: Kan verkligen utskottet hysa den meningen att man utan vidare skall ge förhandlingarna från statens och kommunernas sida dessa möjligheter att behandla de här frågorna utan att delge dem några intentioner i riksdagen? Utskottet föredrar att gå förbi frågeställningen, vilket är ett sätt att besvara en motion som väl inte borde komma in fråga i sådana här fall.

Herr talman! Jag har med detta velat understryka den betydelse vi tillmäter detta ärende, liksom vår uppfattning att utvidgandet av företagsdemokratien inom statliga och kommunala verk och företag är ett så väsentligt samhällsintresse, att en utredning i syfte att precisera samhällets ståndpunkt som grundval för erforderliga förhandlingar borde vara en självklar sak.

Med hänvisning till det sagda yrkar jag bifall till motionerna I: 144 och II: 193.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Det är naturligtvis helt korrekt som herr Werner säger, att det skulle finnas mycket att anföra i detta ämne, som är stort, vidlyftigt och mycket centralt i vårt samhälle.

Hur man skall kunna utvidga de anställdas och arbetarnas inflytande i företaget, hur man skall kunna fördjupa företagsdemokratien och den ekonomiska demokratien över huvud taget är

Om inflytande för de anställda inom offentlig verksamhet

ännen som fackföreningsrörelsen sysslar med sedan mycket lång tid. Vi kan i år fira 20-årsjubileum av det banbrytande avtalet om företagsnämnderna. Det har Landsorganisationen celebrerat genom att underkasta frågorna en djupgående ny studie och lägga fram det program i 20 punkter som herr Werner talade om. Arbetsgivareföreningen å sin sida har gjort en studie och lagt fram programatiska punkter, som naturligtvis inte alls går i den riktning som LO tänker sig och som har mycket starka begränsningar. Emellertid har Landsorganisationen hemställt om förhandlingar, och sådana har upptagits för den privata sektorn.

Vad gäller den offentliga sektorn kommer en motsvarande förhandling att inledas inom kort för både den statliga och kommunala sidan. Jag tycker det är en begränsning och en svaghet i motionerna att de uteslutande tar sikte på den offentliga sektorn; jag vågar säga att det är minst lika angeläget, ja mera angeläget, att utvidga företagsdemokratien och den ekonomiska demokratin inom den privata sektorn av vårt näringsliv. Det står i full konsekvens med denna uppfattning att de förhandlingar som är aktuella kommer att omfatta båda dessa sektorer.

Samtliga huvudorganisationer på det fackliga området har avstyrkt en offentlig utredning med hänvisning till den aktuella förhandlingssituationen. Jag tror det är riktigt att riksdagen inte ingriper med vad herr Werner kallar att uttala intentioner. Låt oss se vad dessa förhandlingar kommer att leda till! Om de fackliga organisationerna känner behov av att föra dessa frågor inför riksdagen och hemställa om samhällets stöd och medverkan för att komma framåt, är jag övertygad om att de kommer att aktualisera dessa frågor. De saknar ingalunda representativa företrädare här i riksdagen.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om ökade möjligheter till fritidssysselsättningar för vissa värnpliktiga, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 23 mars till och med den 1 april för deltagande i nedrustningsförhandlingarna i Genève.

Stockholm den 16 mars 1966

Alva Myrdal

Till riksdagens första kammare

För att delta i sammanträden med 1965 års abortkommitté, förlagda utanför Stockholm, anhåller jag härmed om befrielse från riksdagsarbetet från och med den 22 mars till och med den 25 mars 1966.

Stockholm den 17 mars 1966

Ruth Hamrin-Thorell

De begärda ledigheterna beviljades.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 00.16.

In fidem

K.-G. Lindelöw